

Onsdagen den 3 mars

Kl. 09.00–21.49

---

§ 1 Justering av protokoll

Protokollet för den 10 februari justerades.

§ 2 Avsägelse

Talmannen meddelade

att *Michael Anefur* (KD) av sagt sig uppdraget som ledamot i socialutskottet,

att *Gudrun Brunegård* (KD) av sagt sig uppdraget som ledamot i utbildningsutskottet,

att *Sofia Damm* (KD) av sagt sig uppdraget som ledamot i arbetsmarknadsutskottet och som suppleant i EU-nämnden,

att *Robert Halef* (KD) av sagt sig uppdraget som suppleant i utrikesutskottet och

att *Pia Steensland* (KD) av sagt sig uppdraget som suppleant i socialutskottet.

Kammaren biföll dessa avsägelse.

§ 3 Anmälan om kompletteringsval

Talmannen meddelade att Kristdemokraternas partigrupp anmält *Pia Steensland* som ledamot i socialutskottet, *Michael Anefur* som ledamot i arbetsmarknadsutskottet och som suppleant i socialförsäkringsutskottet, *Sofia Damm* som ledamot i EU-nämnden och som suppleant i arbetsmarknadsutskottet samt *Gudrun Brunegård* som suppleant i utrikesutskottet och i utbildningsutskottet.

Talmannen förklarade valda till

ledamot i socialutskottet

Pia Steensland (KD)

ledamot i arbetsmarknadsutskottet
Michael Anefur (KD)

ledamot i EU-nämnden
Sofia Damm (KD)

suppleant i utrikesutskottet
Gudrun Brunegård (KD)

suppleant i socialförsäkringsutskottet
Michael Anefur (KD)

suppleant i utbildningsutskottet
Gudrun Brunegård (KD)

suppleant i arbetsmarknadsutskottet
Sofia Damm (KD)

§ 4 Utökning av antalet suppleanter

Valberedningen hade, enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag, tillstyrkt att antalet suppleanter i socialförsäkringsutskottet skulle utökas från 321 till 322.

Kammaren medgav denna utökning.

§ 5 Val av extra suppleant

Val av extra suppleant i socialförsäkringsutskottet företogs.

Kammaren valde i enlighet med valberedningens förslag till

suppleant i socialförsäkringsutskottet
Pernilla Stålhammar (MP)

§ 6 Anmälan om fördröjda svar på interpellationer

Följande skrivelser hade kommit in:

Interpellation 2020/21:472

Till riksdagen

Interpellation 2020/21:472 Antigentester för covid-19
av Johan Hultberg (M)

Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 23 mars 2021.

Skälet till dröjsmålet är sedan tidigare inbokade engagemang.
Stockholm den 2 mars 2021
Socialdepartementet
Lena Hallengren (S)
Enligt uppdrag
Marianne Jenryd
Expeditionschef

Prot. 2020/21:87
3 mars

Interpellation 2020/21:473

Till riksdagen
Interpellation 2020/21:473 Sekvensering av provsvar
av Johan Hultberg (M)
Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 23 mars 2021.
Skälet till dröjsmålet är sedan tidigare inbokade engagemang.
Stockholm den 2 mars 2021
Socialdepartementet
Lena Hallengren (S)
Enligt uppdrag
Marianne Jenryd
Expeditionschef

Interpellation 2020/21:511

Till riksdagen
Interpellation 2020/21:511 Projekt Malmporten
av Mattias Karlsson i Luleå (M)
Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 16 mars 2021.
Skälet till dröjsmålet är tidigare inbokade resor och arrangemang.
Stockholm den 2 mars 2021
Infrastrukturdepartementet
Tomas Eneroth (S)
Enligt uppdrag
Fredrik Ahlén
Expeditionschef

§ 7 Ärenden för hänvisning till utskott

Följande dokument hänvisades till utskott:

Propositioner
2020/21:94 till näringsutskottet
2020/21:96 till utbildningsutskottet

Redogörelse
2020/21:RJ1 till utbildningsutskottet

Motioner
2020/21:3865, 3868, 3870 och 3871 till arbetsmarknadsutskottet

EU-dokument
COM(2020) 789 till trafikutskottet

§ 8 Ärenden för bordläggning

Följande dokument anmäldes och bordlades:
Skatteutskottets utlåtande
2020/21:SkU33 Subsidiaritetsprövning av kommissionens förslag om
ändring av vissa befogenheter i mervärdesskattedirektivet

Miljö- och jordbruksutskottets betänkanden
2020/21:MJU9 Klimatpolitik
2020/21:MJU8 Fiskeripolitik

§ 9 Redovisning av användningen av hemliga tvångsmedel under 2019

Justitieutskottets betänkande 2020/21:JuU18
Redovisning av användningen av hemliga tvångsmedel under 2019 (skr.
2020/21:59)
föredrogs.

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades under § 18.)

§ 10 Kompletterande bestämmelser med anledning av den nya EU-förordningen om spritdrycker och EU:s tillträde till Genèveakten

Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2020/21:MJU7
Kompletterande bestämmelser med anledning av den nya EU-förord-
ningen om spritdrycker och EU:s tillträde till Genèveakten (prop.
2020/21:44)
föredrogs.

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades under § 18.)

*Uppföljning och
utvärdering av
ekonomiskt stöd
till äldreomsorgen*

§ 11 Uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen

Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU28
Uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen
föredrogs.

Anf. 1 KRISTINA NILSSON (S):

Herr talman! I dag ska vi debattera ett initiativ som vi socialdemokrater lagt fram i socialutskottet. Vi anser att det behövs en noggrann uppföljning och utvärdering av de satsningar som görs på äldreomsorgen och som regeringen presenterat i årets budget. I de fall pengarna inte använts till det

som de är avsedda för ska de återbetalas. Jag är väldigt glad att samtliga partier i utskottet har ställt sig bakom vårt förslag.

Jag har ägnat en stor del av mitt yrkesverksamma liv åt att arbeta i just äldreomsorgen. Jag har följt utvecklingen från den gamla regionala långvården genom ädelreformen och vidare fram mot dagens omsorg. Mycket har successivt blivit bättre genom åren – den individualiserade omsorgen, det egna boendet, inflytandet över sin vardag och självklart möjligheterna att medicinskt behandla och bota medicinska åkommor långt upp i ålderrarna.

Allt har dock inte blivit bättre. Under ett antal år har personal signalerat om för hög arbetsbelastning, samvetsstress över att inte räcka till, känslor av otillräcklighet när man inte förmår ge de äldre lite guldkant i tillvaron och så vidare. Det här har vi alla hört. Sjuksköterskor har protesterat mot att den medicinska vården och säkerheten i vissa fall är svåra att upprätthålla när kompetensen hos övrig personal sjunker och man ska ansvara för många vårdtagare. Timanställningar och visstidsanställningar har blivit vardag, inte en ovanlig nödlösning i enstaka fall. Andelen omvårdnadspersonal med adekvat utbildning har minskat. Läkarmedverkan fungerar inte alltid som det är tänkt.

När jag utbildade mig till undersköterska i början av 80-talet var det ett mycket attraktivt yrke som många önskade sig. Så är det inte längre.

Herr talman! Pandemin satte fokus på de brister som under decennier funnits och utvecklats i äldreomsorgen. De rapporter vi tagit del av från Coronakommissionen och IVO, bland andra, förskräcker. Därför var det självklart oerhört glädjande när regeringen i höstas presenterade den största satsningen från statligt håll som jag upplevt någonsin. Både den generella satsningen på 4 miljarder årligen och Äldreomsorgslyftet för att höja kompetensen behövs verkligen. Vi vet också att viktigt arbete pågår för att skydda titeln undersköterska, jobba för fast omvårdnadskontakt med mera. Ett statsbidrag för att främja ett hållbart arbetsliv är också välkommet.

Så långt kändes allt bra, särskilt som regeringen var tydlig med att satsningarna kommer att behöva fortsätta och öka framgent.

Men sedan började det komma signaler från olika håll. Trots att pandemin satt strålkastarljuset på problem och behov som finns och har funnits länge i äldreomsorgen väljer ett antal kommuner att urholka och försvaga den. Det visar sig att man gör förändringar som knappast gynnar äldreomsorgen. Man skär ned. Man privatiserar. Man säljer ut. Vissa kommuner kommer dessutom att göra rekordstora överskott. Någon sänker skatten.

Det är dock svårt att hitta satsningar på äldreomsorgen i deras budgetar. Personal signalerar från flera håll att de inte hört talas om några satsningar, snarare tvärtom. Scheman ska försämras. Antalet sjuksköterskor ska minskas. Verksamheter ska avvecklas eller läggas ut på entreprenad.

Allt detta sammantaget gjorde i alla fall mig väldigt bekymrad. Det är därför jag och den socialdemokratiska gruppen i utskottet har valt att lägga fram dagens initiativ om att pengar som satsas från staten för att förbättra äldreomsorgen ska gå till just det och ingenting annat.

Det hör väl inte till vanligheterna att ett parti som företräder regeringen lägger fram ett initiativ på det här sättet, men i det här fallet kändes det absolut nödvändigt. Det får verkligen inte finnas minsta misstanke om att

pengar går till något annat än det de är avsedda för. Är det möjligt att någon kommun redan har en så perfekt äldreomsorg att inga förbättringar behövs? Nej, det verkar inte troligt.

Herr talman! Vi har inte tagit det här initiativet för att peka finger åt borgerligt styrda kommuner eller för att skylla på tidigare regeringar eller för all del på vår nuvarande regering. Vi har lagt det här förslaget för att vi är genuint intresserade av att äldreomsorgen ska bli bättre. Jag tror att alla partier vill att den ska bli det.

Min uppfattning är att vi alla, oavsett parti, behöver gå igenom vilka ställningstaganden vi har gjort tidigare och på riktigt fundera på vilka effekter de faktiskt har haft. Jag är säker på att om vi är ärliga kommer alla partier att behöva ompröva ett och annat.

Herr talman! När jag rannsakar mig själv som socialdemokrat tänker jag att vi nog var en aning naiva när det gällde new public management-modeller vid den tid då de började införas. Industrins modeller lämpar sig sällsynt dåligt i verksamheter som handlar om människor och möten i svåra situationer.

Vi har inte lyckats tillräckligt väl med heltidsfrågan trots att vi har slitit med den i många år. Alltför många har fortfarande deltid, och det påverkar såklart kontinuiteten för vårdtagarna. Att många säger att de inte orkar arbeta heltid är en tydlig signal om att arbetsförhållandena behöver bli bättre.

Vår idé om att styra med tillit tycker jag i grunden är väldigt bra. Men någon gång måste man fråga sig: Vem ska vi ha tillit till? Kanske är det dags för mer tillit till personalen än till förvaltningar, kommunledningar, myndigheter och företag. ”Fler händer i vården” kanske snarare skulle heta ”rätt händer i vården”.

Herr talman! Jag ser fram emot en konstruktiv debatt för att tillsammans stärka äldreomsorgen framöver. Jag ser fram emot att höra vad övriga partier vill göra. Är ni beredda att ompröva något i er tidigare politik? Om vi fortsätter att göra som vi alltid har gjort torde resultatet knappast bli annorlunda än hittills.

Anf. 2 MATS SANDER (M):

Herr talman! Vi debatterar uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd, den här gången till äldreomsorgen. Socialdemokraterna i socialutskottet föreslog detta utskottsinitiativ. Jag konstaterar att Socialdemokraterna utgör det så kallade regeringsunderlaget i riksdagen. Vi moderater ser det som naturligt att en regering per automatik kopplar på uppföljning och utvärdering när den fattar beslut om ekonomiskt stöd.

Regeringen har ansvar att följa upp och utvärdera ekonomiska bidrag. Det sitter så att säga i ryggmärgen att göra så. Likaså finns det med på checklistan. Vi kan se i betänkandet att regeringen gett uppdrag om uppföljning av detta.

Det väcker naturligtvis tankar och funderingar om varför Socialdemokraterna valde att göra så här.

Herr talman! Vi har hört några av argumenten, men min första tanke var: Litar de inte på sin egen regering och att den gör en ordentlig utvärdering? Det är klart att de gör – väl? Nåväl, jag upplever det som lite märkligt, en aning ansträngt och något oklart att detta initiativ har tagits.

Det ekonomiska stöd som vi nu föreslås fatta beslut om att tillkännage för regeringen att följa upp och utvärdera är till stora delar riktade stats-

bidrag med relativt stor detaljeringsgrad. Riktade bidrag av den karaktären innebär ofta en stor administrativ börda för mottagaren, i detta fall kommunerna. Särskilt belastande är det ofta för de mindre kommunerna. De riskerar att behöva lägga oproportionerligt stora administrativa resurser på att hantera bidraget, och det kan till och med bli en så stor börda att de låter bli att göra den av regeringen önskade åtgärden.

Herr talman! Vi moderater har förtroende för kommuner och regioner och föreslår ofta att förstärka de generella statsbidragen. Vi föreslår ofta att växla om riktade bidrag till generella. Generella bidrag ger kommunerna, såklart inom givna ramar, större möjligheter att använda pengarna där de kan göra största möjliga nytta i just deras kommun med dess unika förutsättningar. Generella bidrag ger alltså större möjlighet till mer verkstad än administration.

Herr talman! Jag har inget annat förslag än det som utskottet föreslår. Såklart tycker vi att regeringen ska följa upp och utvärdera. Om pengarna inte har använts ska de åter till statskassan. Äldreomsorgen är det mycket angeläget att stödja, och förhoppningsvis kan kommunerna skapa så mycket verkstad som möjligt.

Anf. 3 KRISTINA NILSSON (S) replik:

Herr talman! Jag delar ledamoten Sanders uppfattning om att generella statsbidrag naturligtvis har fördelar och att det kan innebära en minskad administration. Men om pengarna inte går till det som de är avsedda för är väl det knappast ett argument.

Sedan har jag också tänkt så här: Grunden för regeringens satsning var att det skulle vara väldigt enkelt. Men hur ser då Mats Sander på att det kommer signaler om att man inte tänker använda pengar till det som de är avsedda för?

Jag tänker också att alla naturligtvis är pressade i pandemitider, och man önskar att administration ska ske så smidigt som möjligt. Men det är väl kanske inte kommunernas ekonomiavdelningar som är mest pressade under en pandemi? Jag tycker att det är fullständigt rimligt att man på ekonomiavdelningarna kanske kan avsätta lite tid för att göra en uppföljning och en utvärdering av det här. Det ligger ju i allas intresse.

Den andra delen som jag funderade på var, som Mats Sander nog hörde om han lyssnade på mitt anförande, det som jag tog upp om självrannsakan. Finns det något i Mats Sanders och Moderaternas politik som man är beredd att ompröva och fundera över? Man kanske kan fråga sig: Har det här ställningstagandet som vi i Moderaterna har gjort gett en positiv effekt på äldreomsorgen?

Anf. 4 MATS SANDER (M) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att alliansregeringen 2014 tillsatte en utredning som skulle leverera resultat 2015. Den lade den socialdemokratiska regeringen ned direkt efter valet 2014. Den utredningen gav samma problembild som Coronakommissionen ger, och om den hade fått fortsätta skulle den ha kunnat ge förslag på parlamentariska förslag på lösningar som hade gjort äldreomsorgen bättre byxad att möta pandemin 2020.

Jag konstaterar också att Moderaterna tillsammans med Vänsterpartiet och Kristdemokraterna under förra veckan lade ett förslag som berörde äldre. Det handlade om ökad personalkontinuitet, färre timanställningar

inom äldreomsorgen, ökad medicinsk kompetens inom äldreomsorgen och ökade möjligheter till tryggt boende för äldre. Det är en stor satsning.

Anf. 5 KRISTINA NILSSON (S) replik:

Herr talman! Vi kan diskutera tidigare utredningar fram och tillbaka. Det är möjligt att det kanske inte var det bästa att lägga ned den utredningen – det kan jag inte svara på i dag – men jag önskar att vi kunde titta på vår egen politik och fundera på om det är något i våra ställningstaganden som kanske inte har lett till en positiv utveckling i äldreomsorgen.

Jag tänker till exempel på privatiseringar av hemtjänst. Är det rimligt att det ska finnas 50–60 företag som jobbar med detta på Östermalm? Vad gör det med äldreomsorgen och äldreomsorgens personal? Är det rimligt att de extra pengar som Vänstern och Moderaterna med flera nu föreslår inte går till det som de är avsedda för? Är det rimligt att de går till vinster i stora bolag?

Jag tycker att man måste kunna titta på sin egen politik och fundera: Vad har vi gjort historiskt sett? Har det verkligen lett i rätt riktning? Är det något som vårdpersonalen har önskat sig?

Jag känner inte riktigt att Mats Sander förstår min fråga. Jag undrar om Mats Sander ser någonting som Moderaterna behöver tänka om kring när det gäller äldreomsorgen i stället för att tala om vad vi har gjort för fel eller vad andra partier har misslyckats med och så vidare. Finns det någon form av självkritik hos Moderaterna?

Anf. 6 MATS SANDER (M) replik:

Herr talman! Den utredning som fanns 2014 gav som jag sa tidigare samma problembild som Coronakommissionen gav 2020. Jag tycker att det var ett bra initiativ, och jag tycker att det är synd att den utredningen lades ned. Den hade gett oss ett bra underlag för förslag till beslut. Den var pragmatiskt skriven, den var långsiktig och den syftade till bred parlamentarisk uppslutning.

Självklart ska vi använda våra resurser, våra gemensamma medel, till det de ska användas till. I de fall där vi tillför resurser till äldreomsorgen ska de användas till äldreomsorgen.

Jag tycker också att vi alltid ska rannsaka oss om vad vi använder pengarna till och hur vi kan arbeta för att alltid utveckla till exempel äldreomsorgen.

I den moderata kommittén har vi haft intressanta samtal med såväl Kommunals ordförande Tobias Baudin som andra aktörer inom arbetstagarorganisationerna. Vi har ofta samsyn i fråga om utveckling av exempelvis äldreomsorgen. Kommunals ordförande såg också gärna att vi hade en bredare politisk samsyn inom väldigt många områden.

Vi kommer tillbaka till debatt om äldre frågor här om en stund, i SoU9. Då kommer jag att utveckla frågorna ytterligare lite grann.

Anf. 7 CARINA STÅHL HERRSTEDT (SD):

Herr talman! Jag tänkte fatta mig ganska kort, för vad säger man i en debatt där alla redan är eniga, där ärendet redan är redogjort för och där den breda debatten om äldreomsorgen ska vara i eftermiddag?

Hur som helst kan man konstatera att strategin för att skydda de äldre har misslyckats och att regeringens och myndigheternas åtgärder för att skydda de äldre mot coronaviruset kom för sent och var otillräckliga.

Pandemin har synliggjort det svåra bemanningsläge som vården och omsorgen om äldre står inför och faktiskt har stått inför länge. Tyvärr är äldreomsorgen över tid resursmässigt eftersatt men också väldigt undervärderad.

I pandemins inledningsskede glömdes äldreomsorgen helt enkelt bort, vilket jag menar är en av huvudorsakerna till att vi haft en så omfattande smittspridning i många av våra äldreboenden.

Regeringen gör åtminstone i detta fall en helt korrekt bedömning att det finns ett stort behov av att stödja kommunerna i syfte att höja kompetensen hos såväl personal som chefer inom äldreomsorgen. Därför har man i sin budgetproposition föreslagit resurstillskott till kommunerna.

Det vi pratar om här i dag är alltså uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen.

Vi är eniga i utskottet om att det är jätteviktigt att säkerställa att medel som är avsedda för äldreomsorgen faktiskt också går till äldreomsorgen.

Personligen ser jag det som en självklarhet att man alltid gör en noggrann uppföljning och utvärdering för att säkerställa att medel används till vad de är avsedda för. Men det är också självklart att de medel som inte använts ska betalas tillbaka. Så tror jag att svenska folket också tycker och förutsätter att det fungerar redan i dag.

Självklart ställer vi oss bakom ett förslag om uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen. Men jag måste ändå instämma i kören – i ärlighetens namn känns det lite märkligt att förslaget kommer från Socialdemokraterna själva. Att de behöver utskottets hjälp och stöd för att förverkliga ett förslag är ganska udda och ovanligt.

Jag yrkar bifall till förslaget i betänkandet.

Anf. 8 SOFIA NILSSON (C):

Herr talman! Dagens ämne för debatt är en fråga som vi i socialutskottet alla ställer oss bakom, nämligen frågan om uppföljning och utvärdering av de ekonomiska stöd som går ut till landets kommuner och som syftar till att stärka och förbättra äldreomsorgen.

I budgeten för 2021 finns det väldigt stora satsningar som riktas mot äldreomsorgen. Totalt handlar det om över 9 miljarder. Det är ett tillskott som behövs och som är välkommet ute i landets alla kommuner.

De stora satsningarna som vi tillsammans med regeringen nu har gjort handlar om den specifika satsningen på Äldreomsorgslyftet, vars syfte är att ge personalen möjlighet att utbilda sig till undersköterska eller vårdbiträde på betald arbetstid. Äldreomsorgslyftet breddades inför 2021 till att även täcka satsningar på ledarskapet inom äldreomsorgen.

Men en stor del av den totala budgetsatsningen till kommunerna är mer av karaktären generella bidrag, vilket ger kommunerna stor möjlighet att göra satsningar av olika karaktär så länge det syftar till att stärka äldreomsorgen. Att ge kommuner handlingsutrymme att själva forma insatserna är en bra väg att gå eftersom den absolut bästa kunskapen om vilka förändringar som behöver göras för att stärka och förbättra äldreomsorgen finns lokalt, i just din och min kommun.

Jag har varit i kontakt med olika kommuner från norr till söder och hört mig för hur man tänker kring vilka utmaningar man står inför och vad man känner att man behöver göra för att ytterligare stärka äldreomsorgen, alltså hur man tänker att man ska använda bidragen som nu kommer.

Bilden som framkommer är blandad. Några kommuner vill satsa på kontinuiteten så att de äldre med hemtjänst ska ha ett mindre team med personal omkring sig som kommer hem till dem. Några kommuner vill uppdatera sin demensvård och göra förbättringar där. Några kommuner vill stärka frivilligverksamheterna, satsa på fler mötesplatser för äldre och förebygga ensamhet. Några kommuner vill satsa på arbetsmiljö eller boendemiljö.

Herr talman! Jag tycker att det är bra att beslutet som fattas i dag syftar till att säkerställa att de medel som avsätts för äldreomsorgen faktiskt går till just äldreomsorgen. Det är en självklarhet att pengarna som vi satsar och som avses gå till förbättringar i äldreomsorgen ska gå just dit.

Men jag är också glad att vi gett så stort utrymme i budgeten för generella satsningar eftersom det ger kommunerna utrymme att själva forma insatserna som behövs i förbättringsarbetet. Som vi ser och hör framkommer det ju en differentierad bild av vilka insatser och åtgärder som man vill och behöver göra ute i landets 290 kommuner. Genom generella bidrag skapar vi bättre förutsättningar för kommunerna att lösa det på det sätt som de anser vara det bästa.

Det måste vi lita på att de gör, för det finns inte någon universallösning som kan plockas fram nationellt, beslutas här i riksdagen och sedan implementeras i hela landet. Nej, lösningarna och satsningarna måste få se olika ut och anpassas efter de lokala behoven eftersom utmaningarna ser så olika ut. Vi måste ha tillit till att våra kommuner och utförare faktiskt gör de rätta satsningarna utifrån sina bedömningar.

Herr talman! Jag tror att tillit och dialog är två nycklar för att vi tillsammans ska kunna komma framåt och stärka vår äldreomsorg.

Jag är övertygad om att det sista vi behöver i äldreomsorgen i Sverige i dag är mer administration och pappersexercis. Det vi behöver se är resultat och utveckling.

Jag och Centerpartiet ställer oss bakom initiativet och beslutet som ska tas här i dag. Men jag tycker att det är viktigt att vi funderar över hur vi framöver utformar våra beslut och hur vi kopplar ihop beslut med mål och uppföljning på ett enkelt sätt redan från den dagen då vi fattar beslut om budget. Vi får inte hamna i en situation där vi från statens sida kopplar på alltmer kontroll och tyngre uppföljning. Allt sådant tar tid och resurser från kärnverksamheterna – tid och resurser som jag vill ska gå till äldreomsorgen.

Anf. 9 KARIN RÅGSJÖ (V):

Herr talman! Denna debatt handlar om att vi ska försäkra oss om att medel till äldreomsorgen i kommunerna går till just äldreomsorgen, exempelvis till att ersätta timanställda med fast anställda. Jag hoppas att vi nu kan rusta upp och med ökade resurser uppgradera äldreomsorgen. Nu måste vi på nationell nivå ha spej på att medlen går till det som de är ämnade till.

Herr talman! Låt mig ge lite bakgrund. Vi borde alla – på alla nivåer – ha förstått att den äldreomsorg som så länge har stått på svältkur skulle bli

en dödsfälla för så många äldre äldre och multisjuka, tycker jag. Ansvaret faller tungt på samtliga partier på alla nivåer. Jag kommer tillbaka till det.

En person med insatser från enbart hemtjänsten möter i genomsnitt 15 olika personer under 14 dagar. Siffrorna är från 2019, vilket är före pandemin. Sju av tio undersköterskor i äldreomsorgen upplever att bemanningen är otillräcklig varje vecka. 42 procent av dem, herr talman, anser att bemanningen är så låg att det minst någon dag per vecka utgör en risk för de äldre. Detta gäller alltså före pandemin.

Personalens handlingsutrymme och möjlighet att få stöd i arbetet av kollegor och chefer har minskat betydligt. Personalen i äldreomsorgen upplever sitt arbete som betydligt mer psykiskt och fysiskt pressande 2015 än 2005. Det visas i en stor undersökning som gjordes, herr talman, vid Stockholms universitet. Man undersökte där olika äldreomsorgsperspektiv i Norden. Vi hade en äldreomsorg som inte var på topp när vi gick in pandemin. I vissa kommuner bygger äldreomsorgen på vinst i välfärden som incitament och den har många aktörer. I Stockholms kommun var 40 procent timanställda 2020, vilket är ganska många, inte sant?

Så här möter man inte en pandemi. Det här är bakgrunden till att så många äldre äldre har avlidit av covid-19. Det är ingen tillfällighet. Det här är bakgrunden till att vi måste gå in med stora resurser och långsiktigt garantera en värdig äldreomsorg. Det här får inte bli ett projekt under några år, utan det måste ske under en lång sträcka av år då vi tillsammans satsar på äldreomsorgen.

Nu har regeringen gått in med medel till äldreomsorgen, vilket är jättebra. Men vi tycker inte att det är tillräckligt mycket eller tillräckligt offensivt. Vänsterpartiet har därför tagit fram ett utskottsinitiativ i finansutskottet. Där gör nu Vänstern gemensam sak med Moderaterna och Kristdemokraterna med ett initiativ som innehåller ett antal förslag som ska börja åtgärda de akuta brister som Coronakommissionen pekar på. Man måste också förändra de strukturella bristerna, som varit kända väldigt länge. Det handlar om ökad medicinsk kompetens, färre timanställningar och ökad personalkontinuitet. Det ska också finnas en större möjlighet till ett tryggt boende.

Coronakommissionen säger att de som är ansvariga för situationen är den sittande regeringen, herr talman. Regeringen styr landet. Den hade suttit vid makten i drygt ett år när pandemin bröt ut. Innan dess samarbetade Vänsterpartiet med den socialdemokratiska och miljöpartistiska regeringen 2014–2018. Och innan dess satt Alliansen vid makten i åtta år. De hade, tycker jag, ett väldigt stort fokus på skattesänkningar och nedskärningar i välfärden.

Äldreomsorgen har nedprioriterats i decennier. Det har funnits en vurm för marknadsliberala lösningar och vinster i välfärden. Även SKR har ett stort ansvar. Vi får aldrig glömma bort att Sveriges Kommuner och Regioner inte är någon myndighet utan en arbetsgivarorganisation som länge har haft spej på dessa frågor. De borde kanske ha agerat mer kraftfullt, och det gäller oavsett vem som har suttit i majoritet i SKR.

Det finns alltså många ansvariga i frågan.

Herr talman! Det måste nu framgå hur de medel som ska stärka äldreomsorgen har använts. Hur har tillskottet påverkat kommunens tilldelning av medel till äldreomsorgen? I vilken utsträckning har fristående aktörer fått tillgång till medlen? Enligt utskottet är det mycket viktigt att säkerstäl-

la att de medel som är avsedda för äldreomsorgen går till verksamheten. I de fall där medlen inte har använts till äldreomsorgen ska de återbetalas. Kort sagt: Follow the money!

Vänsterpartiet yrkar precis som alla andra partier bifall till utskottets förslag i initiativet.

Anf. 10 KRISTINA NILSSON (S) replik:

Herr talman! Jag vill utifrån Karin Rågsjös anförande ställa ett par frågor. Naturligtvis kommer finansutskottets initiativ att diskuteras vid ett senare tillfälle, men jag har ändå en del funderingar om det.

För det mesta delar jag Karin Rågsjös uppfattningar om äldreomsorgen. Det finns många gemensamma nämnare i våra partiers respektive politik. Men när Karin Rågsjö pratar om vurmen för marknadslösningar och vinster i välfärden undrar jag om Vänsterpartiet nu har någon plan för hur det förslag som de har lagt fram i finansutskottet om mer pengar till äldreomsorgen verkligen ska fungera ute i kommunerna. Har Vänsterpartiet gjort upp med Moderaterna om hur pengarna ska användas så att de inte går till det som Karin Rågsjö nyss nämnde att hon är väldigt mycket emot?

Jag har ytterligare en fundering. Det vore jättebra om kommunerna kunde anställa fler sjuksköterskor. Men de visar redan på stora budgetöverskott för 2021. Jag tolkar därför att bristen inte beror på en brist på pengar. Kan det vara så att det helt enkelt inte finns sjuksköterskor att anställa? Hur ska de snabbt kunna tas fram under 2021?

Anf. 11 KARIN RÅGSJÖ (V) replik:

Herr talman! Vi är ett oppositionsparti och riktar oss åt olika håll. Vi tittar på vad regeringen gör. Vi tittar på vad andra oppositionspartier, främst M och KD, gör, som tidigare har haft ansvaret. De har också ansvaret för politiken i ett antal kommuner där det har gått riktigt dåligt under pandemin.

Det förslag som vi har tagit fram i finansutskottet, herr talman, bygger på långa diskussioner med exempelvis Kommunal. Vi har sett vilka brister som finns inom äldreomsorgen. Dessa brister har varit långvariga och är inget som bara dök upp under pandemin. Det här har pågått under decennier.

Vi har ”god spej” på vad som kommer att hända i kommunerna. Vi står självklart fast vid vår starka kritik. Den kommer självklart att ligga som en matta över de marknadsliberala lösningar som exempelvis moderater och kristdemokrater ofta använder sig av i kommuner och regioner. Vi har vidare lagt fram en omfattande utbildningsplan. Vi måste självfallet ha en nationell utbildningsplan för de yrken som finns inom äldreomsorgen och hälso- och sjukvården. Detta kan vi inte sitta och plottra med.

Vi tycker att alla dessa beslut går ihop.

När det finns möjligheter att som oppositionsparti göra större saker får man kroka arm, även med dem som man i vanliga fall skäller på och har kritik mot. Det är en självklarhet. Alternativet vore att vi som parti satt tysta i fyra år. Så funkade det inte riktigt. Utan vi tar de möjligheter vi har att ta fram en politik som värnar välfärden, och vi kommer att följa detta. Vi kommer att vara – ursäkta, herr talman – a pain in the ass. Det är ett väldigt fullt uttryck; jag kanske blir piskad här efteråt. Det kommer vi hur som helst att vara på de partier som skär i välfärden. Det är självklart.

Anf. 12 KRISTINA NILSSON (S) replik:

Herr talman! Det låter bra att Karin Rågsjö och Vänsterpartiet har haft långa diskussioner med Kommunal och så vidare. Men det jag egentligen frågade efter är om Vänsterpartiet har haft långa diskussioner med Moderaterna om hur de här pengarna ska användas för att stärka äldreomsorgen.

Jag noterade att Tobias Baudin pratade om hälsoscheman, ett väldigt märkligt begrepp som jag har försökt sätta mig in i och förstå. Det låter som någonting väldigt hälsosamt och bra. Men när jag tittar på den delen kan jag inte se annat än att det handlar om att försöka maximera uttaget ur personalens tid på ett sådant sätt att verksamheten ska tjäna så mycket som möjligt på det. Det handlar inte om att vårdtagarna ska tjäna så mycket som möjligt. Det handlar inte om att personalen ska få en så bra arbetsmiljö som möjligt eller kunna utföra sitt jobb så bra som möjligt. Det handlar helt enkelt, som jag ser det, om att maximera vinsten.

Är det ändå inte lite märkligt att Vänsterpartiet gör upp om att satsa mer pengar tillsammans med ett parti som vill så oerhört mycket annorlunda? När jag lyssnade till Mats Sander från Moderaterna konstaterade jag att de inte var beredda att ompröva en enda sak i den politik de fört under de senaste 20 åren.

Sedan vill jag också passa på att ställa frågan till Karin Rågsjö: Finns det något i Vänsterpartiets politik som Vänsterpartiet är berett att ompröva? Ska vi kroka arm tror jag att vi alla verkligen måste försöka tänka igenom vad vi kan ompröva och hur vi ärligt kan se till att det blir bättre i äldreomsorgen, herr talman.

Anf. 13 KARIN RÅGSJÖ (V) replik:

Herr talman! Den här uppgörelsen hostade vi inte fram på två timmar, utan det har självklart varit långa förhandlingar med Moderaterna och KD i finansutskottet. Annars hade vi inte kommit så pass långt. Vi satt och bollade med texter fram och tillbaka hur länge som helst. När man träffar den här typen av uppgörelser om frågor som man tycker är otroligt akuta och viktiga måste man ibland göra det tillsammans med partier som man i vanliga fall inte stöder. Den rollen tycker jag att man har som opposition i olika frågor.

Vi kommer som vänsterparti att titta vidare på de kommuner och regioner – oftast moderatstyrda, och även sådana där KD sitter – som fortfarande framhåller marknadslösningar som en fantastisk grej när det gäller äldreomsorg och hälso- och sjukvård. Vi kommer självklart att lyfta fram de kommunerna på olika sätt, herr talman. Vi har sett det här under en lång period i Stockholm, men också exempelvis i Huddinge. Utförsäljningarna fortsätter.

Nu har kommuner och regioner en bra budget, så nu ska det satsas på välfärden. Det ska inte sparas i ladorna. Det ska inte slösas pengar på vinst i välfärden. Det ska inte göras upphandlingar som blir konstiga och kostsamma och inte gynnar äldreomsorgen. Detta kommer vi att titta på alldeles extra.

Som parti tittar vi hela tiden på vår politik för att se vad vi kan ompröva och hur vi ska ta oss fram. Exempelvis är äldreboenden en jättefråga som vi kommer att bolla vidare. Vi kanske inte har varit superoffensiva i att ta fram bra alternativ för äldreboenden, sådana som gynnar just äldre och i synnerhet äldre utan fet plånbok.

Anf. 14 MICHAEL ANEFUR (KD):

Herr talman! Jag inser att vi är inne i en förpostfäktning inför eftermiddagens äldredebatt, men jag ska försöka hålla mig till det vi ska besluta om.

Jag kan inte annat än glädjas åt att socialdemokraterna i socialutskottet är betydligt klokare än sina partivänner i regeringen.

Det råder ingen tvekan om att äldreomsorgen behöver mer resurser för att klara sin uppgift att ge äldre ett så bra liv som möjligt. Att det finns stora strukturella problem inom äldreomsorgen som ytterst drabbar den äldre vet alla. Regeringen har avsatt medel för att förstärka äldreomsorgen, vilket är väldigt bra, även om nivån inte är tillräcklig.

När staten ser att ett område, i detta fall äldreomsorgen, behöver förstärkas är uppföljning naturligtvis en otroligt viktig del av arbetet. Det är inte så att jag misstror kommunerna, men när staten betalar ut stora pengar måste det också finnas ett uppföljningssystem värt namnet. Det blir en liten konstighet här. Att man delar ut medel som man kallar generella och samtidigt talar om att de ska gå till äldreomsorgen är lite svårt i sig. Det kanske inte är vare sig så klokt eller så enkelt.

Min uppfattning är att de allra flesta kommuner, för att inte säga alla, ändå kommer att använda pengarna till just äldreomsorg. Det kan ske på olika sätt. Sofia Nilsson beskrev detta innan. Det kan vara så att man helt enkelt förstärker sin äldreomsorg på ett eller annat sätt. Men det kan också vara så att man i vissa kommuner redan tidigare gjort besparingar och effektiviseringar därför att ekonomin såg ut som den gjorde. Där kan man få dra tillbaka de besparingarna och på det sättet ge äldreomsorgen mer resurser. I båda de fallen kommer medlen till äldreomsorgen precis som de ska.

Det är fullt rimligt att följa upp och verkligen ta reda på hur de extra medlen har använts och hur de har kommit äldreomsorgen till del.

Därför, herr talman, står jag och Kristdemokraterna bakom det gemensamma initiativet från socialutskottet.

Anf. 15 BARBRO WESTERHOLM (L):

Herr talman! Jag har aldrig varit med om att äldrefrågorna kommit upp så många gånger under ett riksdagsår som i år. Det har vi pandemin att ”tacka” för – inget ont som inte för något gott med sig. Nu har äldrefrågorna verkligen kommit i fokus, och vi överbjuder varandra i att satsa pengar på det här området. Det behövs antagligen mer pengar, men det som satsas är mycket välkommet.

Pengarna måste också användas som avsett. Vi har de generella bidragen; kommuner och regioner råder över de pengarna utifrån de prioriteringar de gör – de ser sin verklighet. Men när vi sedan på riksnivå ser hur ojämnt det ser ut i landet, ser de behov som finns och även tycker oss se att det här är problem som måste lösas på riksnivå kommer de specialdestinerade medlen in i bilden. Jag vet att det ute i kommuner och regioner finns de som kallar dem för förgiftade pengar – de stökar till de lokala prioriteringarna, man ska skapa en organisation för att använda dem och så vidare. Men detta görs ju i syfte att få en förstärkning och en ökad kvalitet inom det område vi nu diskuterar, äldreomsorgen. Det satsas också pengar inom andra områden.

Det kommer signaler i den allvarliga situation som vi sitter i att pengarna inte använts som avsett till den utbildning av undersköterskor och den kvalitetshöjning av äldreomsorgen som är så nödvändig. Flera av er har påtalat att flera utredningar – den senaste 2015 – inte har lett till några propositioner och riksdagsbeslut.

Samtidigt vet jag att en hel del av de förslag som står där har kommuner och regioner tagit till sig. Det är långt ifrån alla. Men det är inget som hindrar att kommuner och regioner börjar använda förslag som inte kräver lagändring för att stärka kvaliteten lokalt.

Jag kommer kanske att upprepa mig i den senare debatten i dag. Vi har till och med två debatter inom äldreområdet i dag. Det handlar om utbildning, utbildning och utbildning. Det gäller att vi får den skyddade yrkestiteln för undersköterskor och en utbildning inom ramen för en tjänst.

De anställda får betald utbildning för att gå från biträde upp till undersköterska och från undersköterska till sjuksköterska och så vidare. Det är oerhört bra. Det gör de yrkena mer attraktiva att söka sig till. Vi visar att vi vill stärka deras kompetens och deras möjligheter att utföra sina jobb som tänkt.

När de här signalerna kom om att medlen inte skulle komma till användning på avsett sätt under en pandemi som denna blev det som ett slag i ansiktet. Då kom Socialdemokraterna med det ovanliga till socialutskottet: Vi måste få ett riksdagsbeslut. Det är det beslut som vi fattar i dag och som vi liberaler naturligtvis stöder. Det handlar om att göra en uppföljning av hur dessa pengar används.

Det jag ser är bristen på långsiktighet när man gör sådana här satsningar. Det är pengar för ett år i taget. Vi måste i ett annat sammanhang se hur sådana specialdestinerade bidrag kan fortsätta. Man kan försäkra regioner och kommuner: Vi kommer att satsa nästa år och nästa år. Den administration ni bygger upp kommer att användas också flera år framöver.

Den utredning jag svarade för var *Fast omsorgskontakt i hemtjänsten*. Det kommer att ta fram till 2030 innan vi har den fulla bemanningen som krävs för att vi ska kunna erbjuda årsrika människor en sådan fast omsorgskontakt. Den satsning som vi gör i år är bara början på en satsning som vi behöver lång tid framöver.

Jag vill avrunda med att fråga följande: Varför har prioriteringarna sett ut så här? Det har skrivits så många vackra ord på papper. Det finns en ålderistisk omedveten syn i samband med prioriteringar. Man har talat vackert om satsningar på äldreomsorgen, men det har inte blivit verklighet.

Detta är en fråga för alla generationer att arbeta för. Jag brukar ta upp med våra ungdomsförbundare: Detta är faktiskt också er framtid. Det gäller inte bara den generation som jag som 87-åring tillhör, utan det gäller er generation. Ni måste jobba för det för att ni ska kunna leva på ett bra sätt hela livsresan och för att ni ska våga bli gamla.

Anf. 16 NICKLAS ATTEFJORD (MP):

Herr talman! Det är en intressant debatt att följa. Jag har inte varit med i ärendets framtagande. Jag noterar ändå att det finns en samsyn om vikten av uppföljning av hur staten använder sina pengar. Det tycker jag är bra. Det är också en rimlighet i att vi blir bättre på det. Samtidigt slås jag lite av det som ledamoten Kristina Nilsson från Socialdemokraterna lyfte fram om vikten av att ompröva och fundera på hur vi utformar de beslut vi fattar.

Herr talman! Sverige är ett stort land. Det ser väldigt olika ut, och utmaningarna ser väldigt olika ut på till exempel området äldreomsorg. I vissa kommuner kanske det handlar om resurser. Man har en tuff arbetsmarknad och ett sviktande skatteunderlag. I vissa kommuner kanske det mer handlar om att det är svårt att rekrytera personal. På andra områden kan det handla om att man har en bristfällig samverkansstruktur med sin region och hälso- och sjukvården.

Att då utforma riktade statsbidrag som ibland tar sin utgångspunkt i några kommuners specifika problemställning är kanske en av de saker som gör att det blir problematiskt att omhänderta det lokalt. Här behöver vi nog, som väldigt många av ledamöterna har berört, fundera på: Hur utformar vi stöden, och hur får vi det att docka till målbilderna?

Jag uppfattar att det finns en stor samsyn om att vi vill satsa på äldreomsorgen. Vi vill höja kvaliteten, och vi vill jobba med till exempel tillit. Det gäller våra kommuner som bedriver den här verksamheten och våra lokala politiker som är de som ansvarar för verksamheten.

Det är något att fundera på både i vårt utskott och kanske tillsammans med andra utskott för att hitta en ny balans eller en ny väg framåt för att utforma statsbidragen.

Det kan ibland från den här talarstolen framstå som att de här konfliktlinjerna finns överallt i landet. Jag kan bara reflektera över att jag en gång för länge sedan tillsammans med socialdemokrater och vänsterpartister LOU-upphandlat lokalsjukhus.

Jag kommer från en kommun som är borgerligt styrd men som inte har en enda privat utförare inom äldreomsorgen. Uppenbarligen finns det olika sätt att angripa och hantera utmaningar och för att lösa lokala specifika problem. Det är här staten och den lokala nivån och intresseföreningen SKR behöver hitta ett nytt handslag och ett nytt sätt att jobba med de här frågorna.

Vi ställer oss från Miljöpartiets sida bakom det förslag som ligger på bordet om att få en skärpt utvärdering. Vi ser jättegärna fram emot en diskussion om hur vi kan jobba bättre och kanske mer rationellt och effektivt med hur vi stöder och får en bättre äldreomsorg.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 18.)

§ 12 Språkplikt – deltagande i vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) för rätt till försörjningsstöd

Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU21

Språkplikt – deltagande i vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) för rätt till försörjningsstöd (prop. 2020/21:55) föredrogs.

Anf. 17 LORENA DELGADO VARAS (V):

Herr talman! Det är dags att debattera punkt 40 i januariavtalet. I propositionen föreslås att det ska införas ett tillägg i socialtjänstlagen om att människor vid behov ska delta i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare, sfi, eller motsvarande utbildning vid folkhögskola för att anses

stå till arbetsmarknadens förfogande, en så kallad språkplikt. Den som har godtagbara skäl ska dock ha rätt till försörjningsstöd även om hen inte deltar i sfi.

Syftet med tillägget är enligt regeringen att tydliggöra vikten av att delta i språkutbildning för att därigenom förbättra möjligheten att få ett arbete och etablera sig i Sverige. Regeringen anser vidare att tillägget tydliggör vad som enligt förarbeten och rättspraxis ingår i att stå till arbetsmarknadens förfogande.

Herr talman! Redan i dag görs en individuell bedömning av en persons språkkunskaper vid ansökan om försörjningsstöd. Om det visar sig att personen i fråga behöver språkutbildning och om det finns möjligheter att erbjuda sådan ställs krav på den stödsökande att delta i utbildningen för att erhålla försörjningsstöd. Det här görs alltså redan i dag i mån av plats. Om personen tackar nej till språkundervisning är hen inte berättigad till försörjningsstöd om det inte finns särskilda skäl.

Tillägget från regeringen kommer därmed bara att bli ett slag i luften eftersom det inte kommer att förändra situationen för arbetslösa personer med behov av ökade språkkunskaper som är beroende av försörjningsstöd. Det är inte där problemet ligger. Denna bild bekräftas av flera remissinstanser, främst kommuner, som uppger att tillägget inte kommer att innebära någon skillnad för biståndsmottagare, för socialtjänstens arbete eller för samverkansformer eftersom krav på deltagande i sfi redan ställs inom gällande lagstiftning.

Vi kan bara anta att när regeringen lägger fram förslag som egentligen inte har någon bäring görs det för att ge en signal. Man vill verka tuffare gentemot nyanlända och asylsökande.

Efterfrågan på sfi-utbildningar är stor i landet. Ett problem man redan i dag brottas med ute i kommunerna är bristen på utbildningsplatser samt bristen på utbildade sfi-lärare, för att inte tala om bristen på bra kvalitet, ibland. I vissa kommuner är köerna långa för att få en utbildningsplats. Det finns därmed en stor risk för att regeringens tillägg drar undan försörjningsmöjligheterna för människor som inte har fått chansen att delta i sfi-undervisning på grund av platsbrist på utbildningarna. Det innebär att man med det här förslaget riskerar att skicka fler utanför samhällets ramar, och det borde inte vara intentionen med lagförändringar.

I stället borde sfi-utbildningarna vara en rättighet, det vill säga att man borde fokusera på att tillgängliggöra sfi, och då av bra kvalitet. Fokusera på det i stället! Fokusera på att folk också får naturliga träffpunkter så att nyanlända har möjligheten att lära sig språket i vardagen! Då syftar jag såklart på segregationen.

Det är också viktigt att ta med sig något som flera remissinstanser har lyft: Det här skapar ett oflexibelt system. Det underminerar socialsekreterarnas möjligheter att arbeta på ett professionellt sätt.

Jag vill även lyfta att Vänsterpartiet vill att alla som kommer till Sverige ska ha rätt till sfi från dag ett.

Herr talman! Vänsterpartiet utgår från att alla människor i Sverige vill lära sig det svenska språket och bli självförsörjande. Förslaget ger en föreställning om att systemet överutnyttjas samt att människor inte gör vad de kan för att förändra sin situation.

Bilden av försörjningsstödmottagare som passiva, som människor som överutnyttjar bidrag, överensstämmer inte med befintlig forskning.

Sanningen är att socialförsäkringssystemet är underutnyttjat. Det är inte lätt att kliva in på socialkontoret och söka försörjningsstöd. Det är för många en allra sista åtgärd när det inte finns möjlighet att hitta en annan lösning. I dag ställs det många krav på de sökande. Det är inte lätt.

För oss är det ytterst viktigt att rätten till försörjningsstöd inte blir prestationsbunden. Vi delar bland annat remissinstanserna Svenska kyrkans och Föreningen Sveriges Socialchefers kritik mot förslaget och valet av uttrycket språkplikt. Lagförslaget och ordvalet ger intrycket av att regeringen vill individualisera problemet med arbetslöshet och lägga över ansvaret på den hjälpsökande.

Att fokusera på den enskildes plikt riskerar att leda till en förenklad bild av den komplexitet som har såväl individuella som strukturella orsaker och som ligger bakom att en person inte kan komma vidare in i arbetslivet och självförsörjningen. Därför anser vi från Vänsterpartiet att riksdagen bör avslå propositionen.

Jag yrkar bifall till Vänsterpartiets reservation.

Anf. 18 MATS WIKING (S):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till förslaget i socialutskottets betänkande, där utskottet ställer sig bakom regeringens proposition som handlar om språkplikt.

Socialtjänstlagen 4 kap. 1 § lyder: Den som inte kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning.

Det svenska systemet med stöd till försörjning är unikt och har sitt ursprung i att det ska finnas hjälp att få oavsett om du hamnar i sociala eller ekonomiska problem. När man tittar på vilka medborgare som får försörjningsstöd ser man att det ofta är människor med låg utbildning och kanske med utvecklade sociala problem. De står ofta också långt ifrån arbetsmarknaden.

Tanken med försörjningsstöd är ändå att stödet ska vara tillfälligt och att det ekonomiska biståndet ska kompletteras med andra insatser.

Herr talman! Precis som med andra insatser från socialtjänsten är målet för individen att kunna klara sig på egen hand. Insatserna måste därför variera utifrån de behov som finns. Socialtjänsten jobbar med många olika lösningar och problem. Om du har missbruksproblem behöver du hjälp med behandling. Om du är bostadslös behöver det lösas med en bostad. Om du har problem med att sätta gränser för dina barn behöver du hjälp av en familjebehandlare. Om du mår psykiskt dåligt behöver du samtalsstöd.

Socialtjänsten har som sagt många uppgifter, och en viktig uppgift är att arbeta nära de arbetsmarknadspolitiska och utbildningspolitiska områdena.

Herr talman! År 2016 infördes ett förtydligande i socialtjänstlagen om att man ska kunna stå till arbetsmarknadens förfogande. Förtydligandet innebär att den som inte kan försörja sig, men kan arbeta, har rätt till försörjningsstöd om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande. Om det finns godtagbara skäl har den enskilde dock rätt till försörjningsstöd enligt vad jag tidigare har angivit.

För att man ska kunna vara tillgänglig för arbete krävs att socialtjänsten matchar sina insatser mot vad som görs inom det arbetsmarknadspolitiska

området så att den som har försörjningsstöd verkligen får tillgång till insatser som stärker möjligheterna att ta sig in på arbetsmarknaden eller får ta del av lämplig utbildning.

Att ha en daglig sysselsättning är att vara en del av samhället, att kunna stå på egna ben. Förutom sociala svårigheter är det ofta en bristfällig skolgång med knappt avslutad grundskola eller avbrutna gymnasiestudier som är orsaken till att man inte kommer på arbetsmarknaden. Tyvärr ser vi dock att även nyanlända med god utbildning från hemlandet hamnar i försörjningsstöd i stället för i arbete, många gånger på grund av brister i det svenska språket.

För den som tar emot försörjningsstöd och saknar kunskaper i svenska är därför språkträning en viktig grund för att komma närmare en sysselsättning. Utifrån ett jämställdhetsperspektiv är det också viktigt att både kvinnor och män möts av samma förväntningar och krav samt ges rätt förutsättningar att kunna försörja sig själva och stå på egna ben genom inträde på arbetsmarknaden.

Herr talman! Regeringens förslag i dag innebär att ett tillägg införs i socialtjänstlagen. Tillägget kallas för språkplikt och innebär att den som uppbär försörjningsstöd och inte kan tala svenska förbinder sig att läsa på sfi, svenska för invandrare.

Redan i dag använder många kommuner detta redskap för att stötta fler nyanlända att komma närmare arbetsmarknaden. Skillnaden blir att lagen nu kommer att gälla alla kommuner, vilket gör att kravbilderna blir mer jämlik i hela landet. Alla som får försörjningsstöd och behöver utbildning i svenska möter med detta förslag samma krav och får samma möjligheter, oavsett var i Sverige de bor.

Förslaget om att läsa sfi går dock inte före insatser som erbjuds av Arbetsförmedlingen, och socialtjänsten får heller inte ansvaret för att bedöma den enskildes språkkunskaper. Förslaget syftar i första hand till att underlätta för socialtjänsten att stötta den enskilde att närma sig arbetsmarknaden.

Herr talman! Till sist: Räcker då dessa insatser? Mitt svar är att det kan hjälpa på marginalen, och att socialtjänsten viktigaste uppgift är att stötta individer att utvecklas. Den här insatsen kan vara ytterligare en pusselbit som kan hjälpa människor vidare i livet.

Anf. 19 JOHAN HULTBERG (M):

Herr talman! Arbetslinjen måste återupprättas. Det är bara med en stark arbetslinje som vi kan pressa tillbaka utanförskapet, förbättra integrationen och långsiktigt trygga välfärdens finansiering. För att återupprätta en stark arbetslinje krävs omfattande reformer på en lång rad områden. Inte minst måste vi säkerställa att det alltid ska löna sig bättre att arbeta än att leva på bidrag.

Därför vill vi moderater sänka skatten på arbete, och vi vill också förändra bidrags- och transfereringssystemen, så att de stöder arbetslinjen. Vi vill införa ett bidragstak och göra en rejäl reformering av försörjningsstödet, alltså det som i folkmun kallas socialbidrag och som den proposition som vi i dag debatterar berör.

Herr talman! Försörjningsstödet är tänkt att fungera som det yttersta skydds nätet men har utvecklats till att bli en långvarig försörjningsform för alltför många människor. Det är allvarligt.

Den som studerar statistiken över försörjningsstödet ser en tydlig bild av Sveriges misslyckade integration. En majoritet av dem som erhåller försörjningsstöd är födda utomlands. Och trots den långvariga högkonjunktur som Sverige och världen upplevde före den nu pågående pandemin växte våra integrationsproblem. Det är integrationsproblem som under pandemin ytterligare har fördjupats, när ingångsjobb inom branscher som hotell- och restaurang och handel har försvunnit och arbetslösheten stigit.

Hälften av dem som invandrade till Sverige mellan 1990 och 2016 är i dag ännu inte självförsörjande. Det är ett rejält misslyckade som vi som samhälle får betala ett mycket högt pris för, ett pris i form av bland annat mycket höga kostnader för försörjningsstöd.

Kostnaden för ekonomiskt bistånd ligger i dag på omkring 12 miljarder per år. Det är 12 miljarder skäl för att återupprätta arbetslinjen. Varje krona som samhället får lägga på försörjningsstöd är en krona som hade kunnat läggas på fler poliser, på en högre bemanning inom äldreomsorgen eller som den som arbetar och sliter hade kunnat få behålla genom sänkt inkomstskatt.

Herr talman! Sverige har alltså mycket omfattande integrationsproblem. Vi moderater är dock övertygade om att det går att skapa en fungerade integration, men det kräver kraftfulla åtgärder, uthållighet och inte minst också en långsiktigt hållbar migrationspolitik. Den nuvarande regeringen och samarbetet mellan januaripartierna levererar tyvärr inget av detta.

Grundläggande för en bättre integration är att överge den kravlösa politik som Sverige alltför länge har präglats av. Människor som kommer till Sverige ska mötas av tydliga krav och välkomnas med höga förväntningar. Full tillgång till svenska bidrag och förmåner fås genom eget arbete eller permanent och laglig bosättning i Sverige.

I regeringens proposition föreslås ett tillägg i socialtjänstlagen om att den enskilde om det behövs som grundregel ska delta i svenska för invandrare, sfi, för att kunna erhålla försörjningsstöd. Detta är för oss moderater alldeles självklart. Därför kommer vi att rösta ja till regeringens proposition. Samtidigt är dock regeringens proposition helt otillräcklig. I grunden innebär den endast en kodifiering av gällande praxis. Mycket mer behövs.

I den följdmotion som vi moderater har väckt utifrån regeringens proposition föreslår vi ökade krav på motprestation i försörjningsstödet. Den motionen behandlar vi dock inte nu, utan socialutskottet har valt att behandla vår följdmotion tillsammans med övriga motioner som rör försörjningsstödet. Därför har vi i dag inte någon reservation i detta betänkande.

Det vi vill är hur som helst att det inte ska räcka med att delta i sfi för att få rätt till försörjningsstöd. Vi vill ställa krav på ansträngning och prestation, så att personer som invandrar till Sverige snabbt skaffar sig den nyckel till det svenska samhället som språket utgör.

Moderaterna vill att varje person som börjar med svenska för invandrare ska få en individuell prestationsplan. Det ska vara en plan som utformas utifrån den enskildes förkunskaper och innehåller en uppskattning om hur lång tid det kommer att ta för den enskilda att slutföra varje kurs och studieväg. Den som avbryter eller inte fullföljer sina studier med godkända studieresultat inom de angivna tidsramarna måste vara beredd på konsekvenser i form av exempelvis varningar och ytterst helt eller delvis indragen etableringsersättning eller försörjningsstöd.

Vi vill också genomföra flera åtgärder för att förbättra kvaliteten i sfi, inte minst genom olika insatser för att få fler sfi-lärare.

Avslutningsvis, för att summera och konkludera: Vi moderater vill införa en strikt arbetslinje i försörjningsstödet. Vi vill se ökade krav på prestation och utöka aktivitetskraven i socialtjänstlagen. I normalfallet bör kommunerna ställa krav på aktivitet motsvarande heltid för den som erhåller försörjningsstöd. Och den som kan arbeta ska söka arbete i hela landet. Arbetslinjen måste återupprättas.

Anf. 20 LORENA DELGADO VARAS (V) replik:

Herr talman! Jag reagerade på ledamotens beskrivning av försörjningsstödstagare. Det lät nämligen som om försörjningsstödstagarna har det väldigt lätt och lever gott på det stöd de får. Detta stämmer inte riktigt överens med den forskning som finns när det gäller försörjningsstödstagare.

Det är inte lätt att gå in på ett socialkontor och söka försörjningsstöd, och det finns prestationskrav. Det försökte jag förklara i mitt anförande. I dag kan man ställa ganska höga krav på försörjningsstödstagare. Det är alltså inte där problemet ligger.

Jag undrar vad ledamoten har för belegg för att försörjningsstödstagare har det så himla enkelt och faktiskt lever gott på sina bidrag.

Anf. 21 JOHAN HULTBERG (M) replik:

Herr talman! Jag känner inte igen beskrivningen att det var så jag uttryckte mig i debatten.

Jag försökte vara tydlig med att den kravlösa politik som inte minst Vänsterpartiet i generationer har stått för är en viktig förklaring till att svensk integration har misslyckats, att vi har så stora problem med utanförskap och att så många människor inte kommer in i den gemenskap som arbetsmarknaden utgör. De kommer inte i egen försörjning och får inte en chans att bidra till att stärka och bygga upp vårt samhälle.

Dessa problem behöver vi adressera. Jag tror inte att de problemen löses genom att man inte ställer krav och inte tror på den enskilda människans kraft och vilja att bidra, arbeta och göra rätt för sig.

Jag säger inte att det är enkelt att få försörjningsstöd eller att det är en enkel tillvaro. Man har naturligtvis små marginaler när man lever på ekonomiskt bistånd; det är jag fullt medveten om. Men jag tror att hjälpen för dem som i dag är beroende av försörjningsstöd är en aktiv arbetslinje. Det handlar om bra utbildningsinsatser. Det handlar om starka drivkrafter för att komma tillbaka i arbete. Det handlar om att sänka trösklarna till arbetsmarknaden.

Men ingenting av det står Vänsterpartiet för – ingenting av det, herr talman. Det är det som är bekymmersamt.

Vi har alltså ett väldigt stort utanförskap i Sverige, som har vuxit och vuxit. Det behöver vi adressera. Det kommer nämligen följdproblem utifrån det utanförskapet – i form av trångboddhet och i form av ungdomar som känner hopplöshet och som blir ett enkelt byte för kriminella gäng som vill rekrytera dem.

Detta är en utmaning som är gigantisk. Jag är glad över att det finns många kommuner i Sverige som driver en stark lokal arbetslinje och som ställer krav för försörjningsstödet i enlighet med vad ledamoten redogjorde för. Men det ser olika ut. Ja, det finns kommuner som Växjö och Solna,

som är moderatstyrda, som verkligen gör detta. Men det finns alldeles för många, inte minst rödgröna, där man är för slapp och inte ställer tydliga krav. Det måste få ett stopp, herr talman.

Anf. 22 LORENA DELGADO VARAS (V) replik:

Herr talman! Det jag tolkade och som jag försökte förklara tidigare gällde att ledamoten sa att det ska löna sig att jobba, det vill säga att man tjänar pengar på att få försörjningsstöd.

Ledamoten menar att vi har misslyckats med segregationen. Ja, det kan man väl säga. Men då måste man titta på andra aspekter, och där har Moderaterna ett stort ansvar. Jag kommer själv från Skärholmen, och i Skärholmen håller man på och säljer ut de sista hyresrätterna. Man bygger inte. Under de mandatperioder som Moderaterna har suttit i styret i Stockholm har man inte byggt hyresrätter, vilket behövs för att folk ska ha ett boende.

Man pratar om segregation, men samtidigt har personer allt svårare att bo i olika delar av Stockholm. Det är enormt segregerat ur ett klassperspektiv. De rika bor i innerstaden. De fattiga bor i förorterna. Det är klart att man inte träffas. Det är klart att det naturliga språkutbytet, till exempel, inte förekommer.

Jag växte upp i Skärholmen. Där bodde då faktiskt både nyanlända och personer som hade bott i Sverige väldigt länge. Det bodde personer där som har bott i Sverige i generationer. Det är då mötena sker.

Genom er politik skapar man en segregation. Ni har en icke-befintlig bostadspolitik, där man säljer ut hyresrätterna och där man vill att folk ska ha råd med bostadsrätter, till exempel. Dessutom är det ett skolsystem som gör att ungdomarna inte ens träffas på sin ort. Det är där vi har problemen när det gäller att folk ska ha tillgång till samhället, till språket och så vidare.

Problemen kommer inte att lösas genom sådana här förslag.

Anf. 23 JOHAN HULTBERG (M) replik:

Herr talman! Ja, nu är inte detta Stockholms kommunfullmäktige, så jag kanske inte ska ge mig in alltför mycket i den bostadspolitiska debatten om situationen i Skärholmen. Den känner jag inte tillräckligt väl till eftersom jag själv bor i norra Bohuslän.

Men jag kan ta upp min födelsekommun, Uddevalla. Man kan backa till tidigt 80-tal. Då kom väldigt många invandrare till Sverige. Vi hade också en arbetskraftsinvandring eftersom industrin efterfrågade arbetskraft. De människor som då kom integrerades framgångsrikt i Sverige. Varför då? Jo, det gjorde de tack vare arbete.

Arbetslinjen är integrationslinjen. Ska vi bryta den bostadssegregation som ledamoten talade om och ska vi skapa en bättre integration är det arbete som är vägen framåt. Och då tror jag och Moderaterna att det krävs ett brett batteri av åtgärder. Det krävs tydliga drivkrafter som gör att det lönar sig bättre att arbeta. Det ska aldrig vara möjligt att få mer i bidrag än vad man faktiskt tjänar på att arbeta. Det krävs att man sänker trösklarna till arbetsmarknaden. Därför vill vi till exempel utveckla RUT-marknaden, så att fler kan få in en fot på arbetsmarknaden.

Allt detta säger Vänsterpartiet nej till. Man måste då, herr talman, vara på det klara med att har man inte en aktiv politik för fler jobb och för fler arbetade timmar kommer resurserna till vår allmänna välfärd att krympa.

Det blir mindre pengar för att öka bemanningen i äldreomsorgen. Det blir mindre pengar för att göra de välfärdssatsningar som vi alla vill göra. Det blir mindre pengar för att investera i Sveriges konkurrenskraft – i form av vägar, it-infrastruktur och annat som gör att morgondagens jobb kan växa till och att vi får ökade resurser.

En aktiv arbetslinje med tydliga krav, höga förväntningar och bra utbildningsinsatser är alltså vägen till en bättre och framgångsrik integration.

Anf. 24 LINDA LINDBERG (SD):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att vi vill bidra till att människor mår bra och utvecklas. Och det är egentligen vad detta betänkande handlar om.

I betänkandet har vi behandlat frågan om språkplikt för invandrare när de är i behov av försörjningsstöd. Krav på kunskap i svenska språket har Sverigedemokraterna drivit länge i en rad olika sakfrågor. Vi välkomnar därför förslaget om språkplikt när det gäller försörjningsstöd för invandrare som är i behov av språkutveckling.

Att kunna tala landets språk är en oerhörd fördel och en nyckel till inkludering och etablering på arbetsmarknaden, men det ger också en ökad förståelse för samhället i stort. Det gäller såklart alldeles oavsett vilket land i världen du bor och vistas i under en längre tid.

Jag kan själv tänka mig in i ett scenario där jag är bosatt i ett annat land där man inte talar mitt språk och där jag dessutom inte har en förankring på arbetsmarknaden eller en möjlighet till egen försörjning. Situationen skulle nog lätt kunna mynna ut i isolering och att jag lever i min egen bubbla med mina eventuella landsmän som stöd.

Vad jag vill säga med detta är återigen att det är oerhört viktigt med språkkunskaper och att det är det primära för inkludering i samhället.

Vi behöver aktivt arbeta med detta på alla sätt som går. I de fall personen avstår från studier bör man kanske fundera på om personen har rätt att ta del av försörjningsstödet. Nu är ju försörjningsstödet, som bekant, det sista skyddsnätet, så det är kanske inte alldeles lätt att svara svart eller vitt på frågan, men den bör absolut ställas.

Herr talman! Jag vill också flagga för att vi i förslaget pratar om plikt och inte krav. Vi pratar om bör och inte ska. Förslaget är med andra ord ganska vagt formulerat, och dess implementering kan nog därmed se lite olika ut i landet.

Vi har såklart full förståelse för att ett krav kanske inte är tillämpligt i varje enskilt fall och att undantag ska kunna göras. Men om jag personligen är bosatt i ett annat land, inte arbetar och inte kan språket och tvingas uppsöka socialtjänst för att få min vardag rent ekonomiskt att gå ihop är väl ändå det minsta kravet att ställa på mig att jag lär mig det berörda landets språk?

För att ge ett perspektiv på detta skulle jag kunna uttrycka mig på ett enkelt sätt.

Jag flyttar exempelvis till Frankrike och inser till slut att jag inte klarar min ekonomi. Då söker jag försörjningsstöd där och måste då plugga franska. Det är i princip helt gratis. Det ger mig fantastiska möjligheter i landet. Det ger mig en ökad förståelse för samhället, och jag blir mer sällan missförstådd. Dessutom gör det mig mer attraktiv på arbetsmarknaden

Prot. 2020/21:87

3 mars

Språkplikt – deltagande i vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) för rätt till försörjningsstöd

eftersom jag kan kommunicera med min omgivning och så vidare. Detta förslag är helt enkelt en investering.

Förslaget är inte mer kontroversiellt än så. Det är många av oss här i församlingen överens om, förutom Vänsterpartiet, som anser att förslaget är dåligt då det skulle kunna vara verkningslöst. Det kan jag till viss del hålla med om, med tanke på de vaga skrivningarna i förslaget. Men man framför som ytterligare ett argument att det är en dålig idé eftersom Sverige har ont om utbildningsplatser i sfi och att det skulle leda till att man hamnar utan försörjning.

Herr talman! Med tanke på de vaga skrivningarna är jag ganska övertygad om att ingen kommer att lämnas utan försörjningsstöd om socialtjänsten inte har någon plats att hänvisa till.

Sedan kan jag såklart inte låta bli att fundera lite extra kring argumentet att avslå förslaget på grund av brist på extra utbildningsplatser. Trots att vi i landet har bostadsbrist, extremt långa vårdköer, en alarmerande arbetslöshet och så vidare är man öppen för en ökad invandring och mer amnesti, exempelvis.

Det är lite inkonsekvent, kan jag tycka. Det är dock en fråga för ett annat utskott. Vad som förvånar mig är att man från Vänsterpartiet inte ser de positiva effekterna och att detta i sak är en investering i personen.

Herr talman! Sverigedemokraterna ställer sig bakom socialutskottets förslag i betänkandet, som vi anser är ett steg i rätt riktning. Dock är det viktigt för oss att poängtera betydelsen av att påvisa att det med rättigheter också följer skyldigheter.

Vi har i ett särskilt yttrande framfört att vi utöver språkplikt vill se ett prestations- och aktiveringskrav generellt för försörjningsstöd så att förväntan ställs på samtliga som uppbär stöd. Det ska alltid finnas någon form av motprestation för att få försörjningsstöd eftersom det rimligen ger flera positiva effekter för den enskilde men också incitament och drivkraft att faktiskt söka ett arbete.

Vi menar alltså att det generellt ska ske en aktivering och inte endast i form av språkutveckling. Detta behandlas dock inte inom det här betänkandet utan kommer att behandlas senare i vår. Vi ber därför att få återkomma i den diskussionen.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag säga att det är oerhört bra att vi här i kammaren är så eniga i den här frågan. Vi ska inte vara rädda för att ställa krav och ha förväntningar. Människan mår bra av att vara delaktig. Människan mår bra av att passa tider. Människan mår bra av gemenskap och inte minst av att fylla ett syfte i någon mening. Ingen mår bra av det motsatta.

Anf. 25 ALIREZA AKHONDI (C):

Herr talman! I dag ska jag hålla mig kort och koncis och inte sväva ut i frågor som inte alls berör debatten.

Vi debatterar deltagande i sfi för rätten till försörjningsstöd, och jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet. Förslaget är som ni vet en del av januariavtalet och har varit föremål för förhandlingar. Därför tar jag den här debatten för Centerpartiets räkning, och jag är stolt över att ha fått vara med och utforma innehållet i lagförslaget.

I pandemins spår är det i dag många som söker kommunernas försörjningsstöd. Tyvärr är det någonting som skedde också under brinnande

högkonjunktur. Vi har sett att utanförskapet har växt i ett flertal år, att väldigt många människor har stått utanför arbetsmarknaden och att de sociala problem som finns kring utanförskapet har fått växa.

Undersökningar visar att sju av tio som i dag uppbär försörjningsstöd gör det enbart på grund av arbetslöshet. Det är för oss oacceptabelt att många människor låses in i utanförskap med alla de sociala problem som det innebär för både individ och samhälle.

Herr talman! Just nu genomför vi en historisk transformation av svensk arbetsmarknad, och jag är oerhört stolt över att få vara en del av detta. Vi håller just nu på med den största förvaltningsreformen i Sveriges moderna historia: reformeringen av Arbetsförmedlingen. Det är en reformering som är oerhört komplex, men när den väl är genomförd kommer det att innebära att väldigt många människor kommer att få möjlighet att träda in på arbetsmarknaden, få ett ägarskap över sin tillvaro och på så sätt uppnå sina livsdrömmar.

Men det räcker inte. Vi håller också på med de största förändringarna som har skett på den arbetsrättsliga sidan sedan Saltsjöbadsavtalet slöts 1938. Vi tar tag i problem som rör arbetsmarknadens funktionssätt, till exempel genom att möjliggöra för människor att ställa om och kompetensutveckla sig senare i livet.

Vi håller på att reformera arbetslöshetsförsäkringen för att det verkligen ska löna sig att arbeta. Vi ska säkra att våra transfereringssystem och försäkringar inte leder till att människor låses in i arbetslöshet.

Vi håller på att reformera sfi i grunden, både genom att tillsätta en utredning som berör huvudmannaskap genom sfi-peng och genom att se över innehållet med hjälp av Klivutredningen. Vi vet också att sfi är en underfinansierad skolform – den skolform som är sämst finansierad om man jämför till exempel med vad en gymnasieplats kostar. Vi vet att sfi brottas med oerhörda problem när det gäller både lärarnas behörighet och människors möjligheter att gå igenom sfi på ett högkvalitativt sätt.

Med hjälp av dessa strukturreformer tar vi stora steg för att uppnå målet: att bryta utanförskapet. Men vi behöver kavla upp ärmarna och göra fler saker parallellt och samtidigt. Vi vet nämligen att ingen enskild åtgärd ensam kan lösa de problem som vi ser i samhället. Låt oss vara tydliga med det.

Språkplikten är bara en pusselbit, inte hela lösningen. För Centerpartiet är det oerhört viktigt att vi möjliggör för människor att komma ut i arbetslivet och bidra positivt till samhället. Vi värnar helt enkelt arbetslinjen, och kunskaper i det svenska språket är en oerhört viktig pusselbit för att vi ska kunna nå målen.

Jag vill avslutningsvis beröra ett ämne som har lyfts upp i debatten men som egentligen inte har med själva betänkandet att göra. Min moderata kollega nämnde bidragstak. Låt oss inte hitta på problem som inte finns! Det vill jag poängtera. Vi har de facto ett bidragstak i Sverige. Det är inte så att man kan få hur mycket bidrag som helst hur som helst. Låt oss i stället adressera de problem som vi faktiskt ser i vårt samhälle.

Anf. 26 MICHAEL ANEFUR (KD):

Herr talman! Vi kristdemokrater tycker att dagens förslag om språkplikt är alldeles utmärkt. Det tydliggör att det finns krav ställda när man uppbär försörjningsstöd. Motsatt ordning vore synnerligen konstig. För-

sörjningsstödet är samhällets yttersta skyddsnät. Tanken var, och är väl, att det ska vara av kortsiktig natur.

Tyvär har det inte blivit så för alla. Våldigt många fastnar tyvärr i socialförsörjning under lång tid. Inte minst gäller detta våra invandrare. Det är oacceptabelt på alla sätt.

För att kunna närma sig den svenska arbetsmarknaden är kunskap i svenska språket av allra största vikt – kanske det allra viktigaste för att ha en chans att få ett arbete.

När vi vet detta – och jag tror att vi alla egentligen är överens om detta – måste vi ge alla möjlighet att lära sig svenska. Det finns naturligtvis de, bland annat i Vänsterpartiet, som tycker att helt rimliga krav kan ses som något slags bestraffning. Men den enda som förlorar på kravlöshet är den som inte får möjlighet att lära sig sitt nya språk.

Det är inte en hemlighet för någon att det finns personer som har befunnit sig i Sverige under mycket lång tid och ändå inte klarar sig på svenska på ett någorlunda fullgott sätt. Man måste i myndighetskontakter använda sig av tolk efter fem, tio och femton år i Sverige. Får man inte tolk får man använda sig av sina barn, som naturligtvis har haft det lättare att lära sig det svenska språket. Det är inte rimligt att barn ska ta ansvar för sina föräldrars kunskaper i svenska. Maktförhållandet i familjen blir alldeles konstigt.

Herr talman! Jag utgår, precis som Vänsterpartiet sa här, från att de allra flesta som uppbär försörjningsstöd inte vill något hellre än att komma därifrån, hitta ett eget arbete, en egen försörjning och skapa sin egen framtid. Trots det är det känt att vissa inte deltar i de verksamheter som erbjuds. Man vill inte eller man får inte. Oavsett vad det beror på ställs man utanför möjligheten att bli anställbar.

Alla, både män och kvinnor, ska ges möjlighet att lära sig svenska, ges möjlighet att bli en del av arbetsmarknaden och ges möjlighet att skapa sig en egen framtid utan att vara beroende av vare sig försörjningsstöd eller andra bidrag.

Herr talman! Därför anser vi kristdemokrater att dagens förslag om försörjningsstöd och deltagande i sfi är ett bra förslag. Vi yrkar bifall till utskottets förslag.

Anf. 27 LINA NORDQUIST (L):

Herr talman! På väg in i min hemstad Uppsala passerar man en skylt: Välkommen hit. Välkommen hem.

Man blir så glad av att se skylten – om man förstår vad det står på den, förstås.

Vi är ett land, här i Sverige. Vi ska vara ett folk, med möjligheter för var och en av oss. Vi ska alla kunna bilda oss, herr talman, bidra och bry oss om varandra. Språket är helt avgörande för att det ska bli så. Ett steg på vägen är det vi ska fatta beslut om senare i dag, nämligen att den som får försörjningsstöd samtidigt, om det behövs, ska lära sig svenska. Liberalerna har drivit denna fråga länge, och jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Vad är alternativet? Om man inte kan svenska, hur ska man då hitta en utbildning, gå utbildningen och klara den? Hur ska man kunna söka ett jobb, få jobbet, behålla jobbet och utvecklas på sin arbetsplats? Den som får försörjningsstöd behöver samtidigt få bättre chanser att slippa försörj-

ningsstöd. Sedan ger språk naturligtvis samhörighet. Det är ett klister. Det är det som gör att vi får tillhörighet i vårt bostadsområde, vår stadsdel, och blir en del av vår stad, vårt samhälle.

Herr talman! Språk är makt. Språk ger makt att kunna rösta och veta vad man lägger sin röst på. Det är makt att förstå information, att kunna delta i utvecklingssamtal på barnens skola, att söka vård, förstå vad man själv ska göra och berätta om vilka besvär man har. Språk gör att man kan fånga möjligheter när de kommer i ens väg, på samma villkor som alla andra i detta land.

Det finns de som inte kan, och de ska inte heller behöva. Men alla de som kan tillgodogöra sig svenska språket ska ha den chansen. Allt annat är oacceptabelt. Oavsett var vi bor ska platsen på språkkursen finnas där så att vi kan skapa oss en framtid. Kunskaper är en avgörande väg in i samhället, och kunskaperna i just språk är sannolikt allra viktigast.

Lagändringen säger för mig att vi ger dig en chans till en framtid. Vi hjälper dig med försörjning och håller dig under armarna, och samtidigt ser vi till att du lär dig flyga själv. Det här landet ska tillhöra alla oss som bor här.

Anf. 28 LORENA DELGADO VARAS (V) replik:

Herr talman! Ledamot efter ledamot går upp i talarstolen och säger att detta krav måste ställas. Men kravet finns redan. I dag kan elever få avdrag om de inte deltar i undervisningen, och så vidare. Det finns redan bestämmelser och praxis som villkorar rätten till försörjningsstöd. Egentligen är det mer fråga om en symbolisk lagändring. Men det finns ett problem som flera olika remissinstanser lyfter upp, nämligen att kravet låser socialsekreterarna. Det finns tillfällen då man inte anser att språkundervisningen är prio ett, utan i stället behöver andra arbetsmarknadsinsatser göras. Språkkravet tillåter inte att socialsekreterarna kan göra en egen bedömning av de personer som söker försörjningsstöd.

Varför lägger man fram ett lagkrav på sådant som redan görs och som riskerar att låsa in socialsekreterarna i att hantera personerna på ett visst sätt? På så sätt ges socialsekreterarna inte möjlighet att agera professionellt.

Anf. 29 LINA NORDQUIST (L) replik:

Herr talman! Jag tackar ledamoten Delgado Varas för frågan.

Jag begriper ingenting av innebörden i frågan, även om jag förstår alla orden vart och ett för sig. Hur kan någon låsas in i att lära sig språket? Det är fullständigt obegripligt. Det är tvärtom. Språk är frihet, makt och vägen till att själv kunna styra sitt liv.

Ledamoten Delgado Varas sa själv för en stund sedan i talarstolen att man redan i dag kan få undervisning om det finns en plats. Det stämmer att det redan i dag finns undervisning på många ställen, men på många ställen finns inte en plats. På många ställen får man inte möjligheten. Det beror på var man bor och hur det ser ut just då.

Jag anser att språk måste vara en rättighet för var och en av oss som bor här, för det är oerhört viktigt.

Det finns säkert många människor som behöver också andra insatser. Det tror jag absolut. Men jag undrar vilken av de insatserna man kan tillgodogöra sig helt utan språket. Jag tror att språket är grundläggande för att

man ska kunna bli både självförsörjande och självbestämmande och för att man verkligen ska kunna leva det liv man själv vill och forma det på egen hand. Jag ser inga hinder för andra insatser. Men språket måste vara basen.

Anf. 30 LORENA DELGADO VARAS (V) replik:

Herr talman! Språk är frihet – ja, självklart! Vänsterpartiet vill gärna att personer ska ha rätt till sfi från dag ett, alltså när de kommer till Sverige. Det är ett stort problem att det finns ett stort glapp mellan att man kommer till Sverige och att man får olika rättigheter.

Jag förvånas av oviljan att se de problem som remissinstanserna lyfter upp. De remissinstanser som finns med är ändå kommuner som jobbar direkt med frågan, universitet som jobbar med forskningsfrågor när det gäller detta och ideella organisationer som varje dag möter de här personerna.

Man väljer att försöka sudda bort det genom att säga att detta minsann kommer att lösa problemet. Problemet är snarare att man behöver stärka sfi-undervisningen. Man behöver utöka utbildningsplatserna och ha fler sfi-lärare. Tillgång till svenska språket behöver finnas från dag ett.

Anf. 31 LINA NORDQUIST (L) replik:

Herr talman! Den massiva kritik som ledamoten beskriver har jag inte sett. Det jag ser är ett Sverige som inte är jämlikt och som inte ger rättvisa och likvärdiga villkor. Det beror bland annat på att vi bor på olika ställen. På vissa ställen får man sfi; på andra får man det inte. På vissa ställen finns insatserna, och socialtjänsten vet vad som behövs; på andra gör det inte det.

De av oss som kan språket, var vi än bor, har också alltid ett försteg. Det är som att börja tio minuter tidigare i Vasaloppet. Det är inte rättvist.

På vilket sätt detta förslag kan vara fel är för mig fullständigt obegripligt. Jag har nämligen aldrig träffat en människa som har sagt till mig: Jag önskar att jag vore lite sämre på det språk som talas i landet där jag bor.

Jag säger alltså ja till detta förslag och nej till att saker ska vara valfria, kunna väljas bort. Jag säger nej till att människor inte ska få det stöd och den framtid som var och en måste ha rätt till i ett land som Sverige.

Anf. 32 NICKLAS ATTEFJORD (MP):

Herr talman! Ledamöter! Jag börjar med att yrka bifall till utskottets förslag.

För mig som ny ledamot och för Miljöpartiet är detta en viktig reform. Språk är – det har nämnts tidigare – en biljett och en nyckel till makt, framför allt egenmakt.

Innan jag går in på det vill jag reflektera lite över hur vi använder språket i Sverige och jämföra med hur det används i till exempel andra nordiska länder. I Sverige har vi skolplikt, som det så vackert heter. I den här kammaren har det alltså beslutats att föräldrar i princip ska hotas med kanske inte fängelse men i alla fall böter om de inte ser till att deras barn går i skolan. Huruvida barnen lär sig något eller inte har vi väl i och för sig också synpunkter på, men det finns i alla fall inte något straff som har med det att göra.

I vårt grannland Danmark har man i princip samma sak, men där heter det rätt till utbildning, alltså barnets rätt till utbildning. Man använder ord

och deras innebörd på lite olika sätt. Som den halvdansk jag är gillar jag såklart den danska versionen där man pratar om rättigheterna.

Det här förslaget handlar, som jag och Miljöpartiet uppfattar det, om rättigheten att lära sig språk. Med den rättigheten i handen kan man som ny medborgare i det här landet också få nycklar till och kunskaper för att stå upp för sina rättigheter. Till exempel kan en kvinna som är i en destruktiv relation söka och hitta hjälp. Föräldrar kan hjälpa sina barn i skolan och så vidare. Språk är viktigt.

Jag värjer mig lite mot de, som jag tycker, ibland märkliga beskrivningarna av människor som lever på försörjningsstöd eller med hjälp av samhället. Många i min vänskapskrets har varit där, och jag vill nog säga att väldigt få av dem beskriver det som någon lättjefull tillvaro.

Det är ganska populärt med utmaningar på till exempel Facebook. Man utmanar varandra att göra armhävningar, situps och så vidare. Socialutskottet kanske ska titta på en utmaning där vi kan prova att leva två månader på försörjningsstödskvoten. Sedan får vi se hur roligt och lätt vi bedömer att det är att se till att barnen har det de ska och att vi har alla de prylar som vi behöver för att klara oss i samhället. Men det är delvis en annan fråga.

I grunden är det viktigt med språk. Språk är som sagt nyckeln till makt. Jag vill gärna se modiga medborgare som kan stå upp för och kräva sina rättigheter men också delta i samhället, i de samtal vi har här i riksdagen, i samhällsdebatten och i det politiska samtalet.

Jag yrkar som sagt bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 18.)

§ 13 Möjlighet till betyg från årskurs 4

Utbildningsutskottets betänkande 2020/21:UbU9
Möjlighet till betyg från årskurs 4 (prop. 2020/21:58)
föredrogs.

Anf. 33 KRISTINA AXÉN OLIN (M):

Herr talman! Läget i svensk skola är otroligt allvarligt. Pandemin förstärker en redan bekymmersam situation. Den samlade betygsstatistiken för årskurs 6 är riktigt sorglig. Aldrig tidigare har så många elever haft icke godkänt redan i årskurs 6. I somras lämnade 31 385 elever – det är över tusen klasser och mer än var fjärde elev – skolan redan i årskurs 6 med icke godkänt i något eller några ämnen. Om detta inte hämtas upp med stöd, extraundervisning eller vad som står till buds riskerar vi att få en framtid där var fjärde elev inte klarar grundskolan.

Därför måste stöd sättas in tidigt, mycket tidigare än vad som sker i dag. Ett sätt att tydliggöra elevers behov av hjälp är betyg. Vi moderater anser därför att betyg borde sättas redan i årskurs 3, det år då elever börjar skriva nationella prov. Det blir en tydlig signal, till eleven men också till familjen och skolan.

Prot. 2020/21:87
3 mars

Språkplikt – deltagande i vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) för rätt till försörjningsstöd

Möjlighet till betyg från årskurs 4

Om betyg tycker vi människor och partier olika. I dag är det bara Moderaterna som vill ha betyg redan från årskurs 3. Men det som är märkligt med dagens ärende är att Socialdemokraterna, som särskilt anger likvärdighet som skolans främsta mål, skriver fram ett ärende som innebär att det blir upp till rektor att avgöra om man ska sätta betyg i årskurs 4 eller 5 eller inte.

Det betyder inte att vi får en likvärdig skola utan att skillnaderna ökar. Två skolor bredvid varandra kommer att ha olika betygssystem, liksom syskon som går i olika skolor. Det vore djupt olyckligt om vi strävar efter ökad likhet i våra skolor och inte tvärtom.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till Moderaternas reservation.

Anf. 34 PATRICK RESLOW (SD):

Fru talman! Låt mig först och främst yrka bifall till reservation nummer 3.

Utbildningsutskottet debatterar i dag frågan om möjligheten att införa betyg från årskurs 4. Det bör inledningsvis sägas att förslaget mer precist avser möjlighet till betyg från årskurs 4 i grundskolan, särskolan och sameskolan och från årskurs 5 i specialskolan. Beslut om att införa betyg ska även gälla efterföljande årskurs.

Det finns nog få saker inom skolans område som genom åren skapat så stor debatt som just betyg. Det har handlat om betygsriterierna. Det har handlat om benämningen av betygen och om antalet betygssteg. Det har också handlat om betygens vara eller icke vara.

Från Sverigedemokraternas sida är budskapet tydligt: Betyg är bra och ska vara en naturlig och integrerad del av den svenska skolan. Betyg bidrar till ökad kunskaps- och kvalitetsnivå i skolan. Betyg ökar också möjligheterna att tidigt upptäcka barn som är i behov av stödsatser. Och betyg ger elever och föräldrar mycket tydligare signaler om kunskapsutvecklingen än andra typer av återkopplingar.

Just därför är det bra om betyg införs så tidigt som möjligt. Årskurs 4 är också en rimlig tidpunkt att införa betyg. Det är första året på ett nytt stadium, mellanstadiet, och eleverna arbetar mot kunskapsmålen i årskurs 6. På så vis kan kunskapsprogressionen följas tydligt av såväl elever och föräldrar som lärare.

Den utvärdering som Skolverket har gjort av införandet av betyg i årskurs 6 – den genomfördes 2012, om jag inte minns fel – ger också starkt stöd för tidigare betyg. Enligt Skolverket påverkas elevernas motivation positivt av tidigare betyg i skolan. Enligt utvärderingen anser drygt hälften av lärarna att elevernas motivation höjts på grund av betygen. Hos eleverna är siffran betydligt högre. Så många som åtta av tio elever säger att de arbetar hårdare när de får betyg, något som också bekräftas av vårdnadshavarna. Skolverkets utvärdering visar också att införandet av tidigare betyg har lett till ett ökat fokus på elevernas kunskapsutveckling. Allt detta tyder på att införandet av tidigare betyg kan bidra till bättre resultat i den svenska skolan. Vi tycker att det är jättebra.

Det är inte så att svensk skola i dag har stora problem med alltför höga studieresultat, snarare tvärtom. Internationella studier, såsom Timms, visar att Sverige har svårt att hävda sig på avancerade nivåer. Genom att tydliggöra och synliggöra kunskapskraven från ett tidigt stadium kan vi höja

motivationen att studera och därmed få bättre kunskapsprogression, även på högre kunskapsnivåer.

Frågan är om regeringen, nu när man lägger fram förslag om betyg i årskurs 4, har landat rätt. Regeringen har valt en modell som innebär att det blir frivilligt att införa betyg från årskurs 4 och att det är rektorn vid varje enskild skolenhet som ska besluta om betyg ska ges. Innan beslut tas ska lärarna vid skolenheten få yttra sig. Detta innebär att det kan bli nya beslut om skolan får en ny rektor.

Det kommer alltså att bli stora skillnader, inte bara i olika delar av landet utan även mellan olika skolor i en och samma kommun. Vi menar att detta är mycket olyckligt, och vi ser det som ett tecken på den ambivalenta syn på betyg som präglar regeringen i allmänhet och socialdemokratin i synnerhet. Att Socialdemokraterna nu lyckats få med det före detta skolpartiet Liberalerna på denna väg är mycket tråkigt.

Regeringen har under hela denna mandatperiod talat om vikten av likvärdighet i skolan. Nu bestämmer den sig för att införa tidigare betyg på ett sätt som kommer att bidra till att likvärdigheten minskar snarare än stärks. Högrepresterande elever med motiverade och engagerade föräldrar med högre utbildning kommer i större utsträckning att se tidigare betyg som ett viktigt kriterium vid skolvalet. Det är inte svårt att anta att det främst är fristående skolor som kommer att se den här möjligheten som ett gyllene tillfälle att stärka sina kunskapsfokuserade profiler. Risken är stor att det är just skolor i utsatta områden med högre andel obehöriga lärare som inte kommer att införa tidigare betyg. På så vis förstärker regeringens förslag den bristande likvärdighet som den i andra sammanhang lyfter fram som problematisk. Vi tycker att detta är mycket olyckligt.

Sverigedemokraterna vill att betyg ska införas från årskurs 4 i grundskolan, särskolan och sameskolan och från årskurs 5 i specialskolan, obligatoriskt och på alla skolor i hela landet. Regering och riksdag ska inte få huka sig och flytta över ansvaret till enskilda rektorer. Vi ska agera precis som vi gjorde när vi införde betyg från årskurs 6 – betyg för alla och överallt. Allt annat är ett spel för gallerierna för att försöka dölja att man egentligen inte vill ha tidigare betyg över huvud taget. Då är det bättre att stå upp för den policyn.

Regeringens förslag liknar mer en tandlös kompromiss inom januariavtalet än en insikt om betydelsen av tidigare betyg. Just därför har vi valt att reservera oss mot förslaget till förmån för obligatoriska betyg från årskurs 4.

Fru talman! Vår reservation innehåller även ett yrkande om att betyg i samhälls- och naturorienterande ämnen ska ges i varje enskilt ämne från årskurs 4. Detta yrkande ligger i linje med vår nuvarande inställning till förekomsten av sammanfattande betyg. Om betyg ges i varje enskilt ämne blir det tydligare fokus på det specifika ämnet, i stället för att det som i dag klumpas ihop med andra. Vi menar att detta skulle gynna kunskapsprogressionen och att det också skulle bli tydligare för eleverna vad som förväntas i varje ingående ämne inom samhälls- och naturorientering.

I detta anförande instämde Michael Rubbestad (SD).

Anf. 35 DANIEL RIAZAT (V):

Fru talman! I propositionen som vi debatterar i dag föreslås en ändring i skollagen gällande betyg från årskurs 4.

Det finns mycket som behöver förändras i den svenska skolan, samtidigt som skolan har ett behov av arbetsro och välförankrade och välutredda reformer. Betyg från årskurs 4 är inte en sådan reform.

Det finns ingenting som talar för att betyg i tidiga åldrar har en positiv effekt på inläringen. Tvärtom finns det bevis för att det ger upphov till stress och tidig utslagning. Såväl internationell som svensk forskning är överens om detta. Det betyder självfallet inte att kunskapsutvecklingen inte ska följas upp. För att garantera elevernas rätt till kunskap behövs en uppföljning av deras kunskapsutveckling. En tydlig och likvärdig uppföljning i tidig ålder är dock bättre än tidiga betyg.

Fru talman! Den 1 mars 2017 beslutade riksdagen att införa en försöksverksamhet med betyg från årskurs 4. Vi i Vänsterpartiet reserverade oss då, precis som vi kommer att göra i dag.

I samband med beslutet om försöksverksamheten beslutade regeringen också att ge Skolverket i uppdrag att utvärdera resultatet. Denna utvärdering görs i detta nu av en grupp bedömningsforskare och ska vara klar i december 2021, det vill säga i år. Vore det inte klädsamt att invänta utredningen och utvärderingen? undrar jag. Varför vill regeringen och alla partier, förutom Vänsterpartiet, fatta dagens beslut utan att först låta utvärderingen presenteras? Jag ställer mig också frågan vad som i så fall var syftet med att ens tillsätta en utvärderingsgrupp.

I lagförslaget framgår det också att rektorer kan besluta om att införa betyg från årskurs 4 efter att ha lyssnat på lärarna. Vad innebär detta i praktiken när vi har hört, redan innan beslutet ens har fattats, att ägare till vinstdrivande skolkoncerner meddelar att deras skolor ska införa betyg från årskurs 4, utan att lärarna har fått säga sitt? Var ligger likvärdigheten i detta?

Fru talman! Det här lagförslaget visar att skolans främsta problem och kris är ett politiskt problem och en politisk kris. När en stor majoritet av landets högst uppsatta politiker så enkelt struntar i vad forskningen, professionen och remissinstanserna tycker gällande en fråga är det inte märkligt att det uppstår systemfel och att likvärdigheten fortsätter att minska.

Sveriges lärarkår och andra yrkesgrupper i skolan har under flera år larmat om nedskärningar, men då har socialdemokratin och borgerligheten vänt ryggen till. Samma lärarkår har under de senaste månaderna startat stora upprop mot marknadsskolan och dess brutala konsekvenser för jämlikheten och likvärdigheten i svensk skola. Även där har majoriteten i Sveriges riksdag låtsas som ingenting.

I stället för att lyssna på professionen väljer regeringen att återigen springa Liberalernas ärenden, för vi vet alla var detta förslag kommer ifrån. Vid det tidigare beslutet om betyg från årskurs 4 var det Jan Björklund som fick agera chef åt Gustav Fridolin, och vid dagens beslut är det Nyamko Sabuni som är Anna Ekströms chef.

Fru talman! Vad skolan behöver är mer resurser. Vad skolan behöver är ett slut på marknadsskolan. Vad skolan behöver är politiker som fattar beslut utifrån forskning och professionens erfarenhet.

Tidigare betyg är inte efterfrågade av någon inom skolväsendet och saknar dessutom, som jag sa, stöd i forskningen. När frågan behandlades

senast var samtliga remissinstanser negativa till förslaget, och denna gång ser remissvaren lika tydliga ut. Ändå står vi här med den majoritet vi har.

Vad gäller betyg från årskurs 6 är det också intressant att en ledamot precis stod här och gav falsk information om vad utredningen kom fram till, med tanke på att Skolverket var väldigt tydligt med att man inte kunde se att det fanns några fördelar med betyg från årskurs 6. Inte heller fanns det några bevis på att det skedde en förändring i kunskapsutvecklingen hos barnen. Detta är vad som står på Skolverkets hemsida.

Vi instämmer i remissvaren från Barnombudsmannen, Göteborgs universitet, Idéburna skolors riksförbund, IFAU, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, Myndigheten för delaktighet, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Skolverket, Sveriges elevråd, i princip alla kommuner som har varit remissinstanser, Umeå universitet och Uppsala universitet, det vill säga nästan alla remissinstanser i denna fråga.

Jag yrkar därför avslag på propositionen och bifall till Vänsterpartiets reservation nummer 1.

Fru talman! Vänsterpartiet experimenterar inte med barnens utbildning på det här sättet. Ännu en gång visar ställningstagandena i denna kammare vilket parti det är som är Sveriges riktiga skolparti.

Anf. 36 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD):

Fru talman! Betyg är ett viktigt verktyg för att ge elever och föräldrar information om hur eleven når kunskapsmålen. Betygen ska bidra till att elevernas kunskaper kontinuerligt följs upp och utvärderas, att resultaten kommuniceras med föräldrarna och att stöd sätts in tidigt.

Dagens ordning med betyg från höstterminen i årskurs 6 är en bra modell. Drygt hälften av lärarna i utvärderingen av betyg från årskurs 6 upplevde att elevernas motivation blev högre till följd av betygen. Bland eleverna själva uppgav hela 80 procent att de arbetade hårdare när de visste att de skulle få betyg. Intervjuer med vårdnadshavare visade också att man upplevde att barnens motivation blev högre.

En så viktig förändring som att införa betyg redan från årskurs 4 i stället för från årskurs 6 bör luta sig på vetenskap och saklig grund. Men någon sådan forskning finns inte i dag. Det finns därför skäl att noga utvärdera införandet av betyg från årskurs 4, där detta har prövats i försöksverksamheten, utifrån hur det har påverkat kunskapsinhämtningen och i vilken mån eleverna har fått extra resurser när de har varit i riskzonen för att inte nå kunskapsmålen. Det naturliga hade varit, precis som andra har förespråkat här, att först efter en sådan utvärdering fatta ett välgrundat beslut om lämpligheten att införa detta i alla skolor. Regeringen borde alltså ha utrett detta noggrannare.

Fru talman! Kristdemokraterna är i grunden inte emot att införa betyg från årskurs 4 – jag själv var med på den tiden då vi fick betyg redan i årskurs 2. Vi hade dock föredragit att man först hade utrett hur försöken med betyg i årskurs 4 har påverkat kunskapsinhämtningen och i vilken mån extra resurser verkligen har satts in för de elever som annars riskerar att inte nå kunskapsmålen.

Utvärderingen av att införa betyg i årskurs 6 visade tyvärr inte att särskilt stöd hade satts in tidigare för de elever som hade behövt det för att klara kunskapsmålen i högstadiet. Däremot ökade stressen bland eleverna, särskilt hos de elever som redan klarade kunskapsmålen.

Då det nu ser ut att finnas majoritet i riksdagen för att stödja möjligheten till betyg från årskurs 4 är det därför av särskild vikt att regeringen löpande följer upp och utvärderar effekterna av de föreslagna förändringarna i skollagen. Dit hör exempelvis på vilket sätt barn i årskurserna 4 och 5 får stöd och specialpedagogiska insatser samt andra insatser för att uppnå målen och tillgodogöra sig undervisningen.

Vi är oroliga över den bristande likvärdighet som blir följderna om det kommer att bli frivilligt att börja ge betyg från årskurs 4. Det är därför angeläget att utvärdera konsekvenserna för likvärdigheten i skolan av en ordning där betyg ges i årskurs 4 i vissa skolor men inte i andra.

En lämplig myndighet bör också få i uppdrag att utreda effekterna av att det är rektorn och inte huvudmannen som föreslås besluta om införande av betyg från årskurs 4.

Det är Kristdemokraternas uppfattning att regeringen bör vidta lämpliga åtgärder enligt vad jag nu har sagt. Jag vill därför yrka bifall till Kristdemokraternas reservation nummer 4.

Fru talman! Avslutningsvis konstaterar jag att detta är sista gången som jag debatterar för utbildningsutskottet. I morse klubbade kammaren att jag växlar över till utrikesutskottet. Jag kommer där att jobba särskilt med biståndsfrågor, vilket jag ser väldigt mycket fram emot. Men det är naturligtvis med saknad som jag lämnar utbildningsfrågorna, som jag också brinner för.

Jag vill tacka hela utskottet för ett gott samarbete under den här tiden. Jobba vidare för alla elevers rätt att få den kunskap de behöver för att gå vidare i livet till studier och arbete!

Anf. 37 DANIEL RIAZAT (V) replik:

Fru talman! Jag börjar med att önska Gudrun Brunegård lycka till i det fortsatta arbetet.

Gudrun Brunegård talade väldigt väl om att man bör vänta på en utvärdering innan man fattar ett beslut om betyg från årskurs 4. Min fråga blir då: Varför gör inte Kristdemokraterna det?

Kristdemokraterna kommer i dag att rösta för betyg från årskurs 4 men har samtidigt en reservation om att man egentligen borde ha väntat på utvärderingen. Om Kristdemokraterna på riktigt ville vänta på utvärderingen hade de kunnat reservera sig och rösta för avslag på propositionen. Men det har de alltså inte gjort. Hur går detta ihop, Gudrun Brunegård?

Anf. 38 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD) replik:

Fru talman! Jag tackar ledamoten Daniel Riazat för frågan.

Jag förstår att detta kan upplevas lite vankelmodigt. Men som jag sa i mitt anförande är vi i grunden inte emot att sätta betyg tidigare – om det vilar på en vetenskaplig grund. Vi förväntar oss att regeringen kommer att göra en utvärdering av detta för att se om åtgärder verkligen sätts in tidigare. Ambitionen är ju att eleverna ska få stöd så tidigt som möjligt.

Vi vet att elever som tidigt får stöd för att uppnå kunskapsmålen behöver mindre stöd längre fram och även klarar betygskriterierna när de kommer högre upp i systemet.

Vi vill givetvis alla elevers bästa, och det ska vila på vetenskaplig grund. Därför nöjer vi oss med denna reservation.

Anf. 39 DANIEL RIAZAT (V) replik:

Fru talman! Jag tycker att detta är intressant. Om det ska vila på vetenskaplig grund bör man invänta en utvärdering innan man i Sveriges riksdag röstar igenom att införa detta.

Tanken är att utvärderingen ska publiceras i december medan reformen ska införas den 1 juli i år. Menar Kristdemokraterna att om utvärderingen visar att inget talar för att detta kommer att leda till en bättre kunskapsutveckling och mer stöd i skolan för dem som går i årskurs 4 kommer Kristdemokraterna att driva frågan att detta ska dras tillbaka? Jag tror inte att Kristdemokraterna kommer att göra det.

Jag undrar hur mycket det ligger bakom påståendet att Kristdemokraterna tror på en utbildning som baserar sig på forskning och vetenskap. I detta fall har ju Kristdemokraterna visat att man i ord står upp för den vetenskapliga grunden men i handling inte vill vänta på utvärderingen och därför går med på propositionen.

För att förtydliga för dem som lyssnar på debatten kommer Kristdemokraterna alltså att rösta för ett förslag om betyg från årskurs 4 innan vi ens har fått se en utvärdering.

Intressant i detta är också att det inte finns en enda forskningsrapport i hela världen som visar att betyg i den åldern hjälper barns kunskapsutveckling.

Vad säger Gudrun Brunegård om detta?

Anf. 40 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD) replik:

Fru talman! Ja, det är viktigt att våra beslut vilar på vetenskaplig grund. Samtidigt måste vi se det realpolitiska läget, och vi ser att det finns ett stöd för att rösta igenom denna reform.

Vi är i grunden inte emot att betyg införs i årskurs 4. Jag har inte läst alla vetenskapliga rapporter, men jag vet att i många länder har man betyg betydligt tidigare. Jag har som sagt egen erfarenhet av att ha fått betyg redan i årskurs 2.

Vi konstaterar att denna reform kommer att gå igenom. Det finns dock saker som vi vill att man ska följa upp. Vi ser tveksamheter i att det är rektor som ska besluta. Förutom att det blir en bristande likvärdighet mellan olika skolor i landet kan det, som en annan ledamot påpekade, också bli en ryckighet på en enskild skola. Därför menar vi att det är viktigt att utreda hur effekterna blir.

Vi har sett andra exempel på när regeringen har konstaterat att en reform inte gått hela vägen fram och då gjort justeringar. Vi ser det ju hela tiden nu i pandemisituationen. Även jag som kristdemokratisk oppositionspolitiker vill tro regeringen om att kunna korrigera om man i utvärderingen i höst ser att reformen inte håller måttet.

Anf. 41 LINUS SKÖLD (S):

Fru talman! Efter valet var läget låst, men efter fyra månader av förhandling nåddes till slut en bred överenskommelse i mitten av svensk politik. Den syftade till att landet skulle kunna regeras utan inflytande av högerpopulister. Vi tog ansvar tillsammans med Miljöpartiet, Liberalerna och Centerpartiet. Överenskommelsen, januariavtalet, såg dagens ljus.

Som sagt många gånger: I en sådan förhandling vinner ingen allt, men alla vinner något. Alla har något att fira, och alla har fått göra eftergifter.

Att ta fram permanenta bestämmelser om att skolor som vill ska kunna införa betyg från årskurs 4 är en sådan eftergift från Socialdemokraterna.

Förslaget vi debatterar i dag innebär att rektor efter att ha inhämtat lärarnas åsikter och tagit fram ett beslutsunderlag får mandat att bestämma om betyg ska sättas i årskurs 4 och 5. Ett sådant beslut ska rektor sedan anmäla till huvudmannen och huvudmannen i sin tur anmäla till Skolverket. Rektor får också mandat att bestämma att skolenheten ska upphöra att sätta betyg i årskurs 4 och 5. Det är rimligt att det finns en senaste tidpunkt för när ett sådant beslut ska fattas inför ett nytt läsår.

När det gäller betyg i allmänhet och betyg i lägre årskurser i synnerhet finns inte forskningsstöd för att påstå att det skulle gynna vare sig lärande eller motivation. Den återkoppling till elever som ger bäst resultat för deras framtida lärande är den återkoppling som handlar om hur de ska göra i morgon snarare än den som summerar vad de gjorde i går, så kallad formativ bedömning.

Språket har miljarder nyanser och kan uttrycka till eleven vad som blev bra och vad som skulle behöva göras annorlunda, och hur, nästa gång eleven tar sig an en liknande arbetsuppgift. Betygsskalan har sex nyanser och förmår bara uttrycka hur det gick, alltså det som redan har inträffat.

Fru talman! Det finns få fördelar med betyg från årskurs 4. Vid utvärderingen av betyg från årskurs 6 har lärare och elever fått möjlighet att självvärderande beskriva om tidiga betyg har gynnat motivationen och lärandet. Utvärderingen antyder att lärande och motivation snarare har stärkts än försvagats av betygsättningen, även om resultatet inte är entydigt. En självvärdering är ju en självvärdering, och det finns inga möjligheter att kontrollera om utsagorna stämmer med det faktiska resultatet.

När det gäller utvärderingen av betyg från årskurs 4 går det inte att dra några generaliserbara slutsatser. För detta är underlaget nämligen alldeles för litet. För det är så, fru talman, att de som efterfrågar möjligheten att sätta betyg från årskurs 4 är få. Detta kan illustreras med deltagandet i den försöksverksamhet som pågår. Som mest har 15 skolenheter deltagit, fast det varit öppet för upp till 100 skolor att ansluta sig. Det kan också illustreras med att elevorganisationerna, lärarfacken, skolmyndigheterna – ja, egentligen de flesta som berörs av förslaget – är kritiska.

Jag vill också illustrera hur oönskat det hela är med lite anekdotisk bevisföring. Jag har bett några yrkesverksamma i skolan om spontana reflektioner över förslaget att sätta betyg från årskurs 4. ”Spontant får jag ångestpåslag och rysningar av tanken”, svarar en lärare. Hon tycker sig se att allt tidigare betygsättning snarare leder till att vissa bränner ut sig och att det ökar pressen på flickor att prestera. ”Jag säger nej”, fyller en rektor i. ”Direkt olämpligt”, påstår en skolchef. ”Dåligt! Förbättrad uppföljning och återkoppling behövs, men inte genom betyg”, säger en kvalitetsutvecklare som jag pratat med.

Fru talman! Varken forskning eller profession stöder införandet av tidiga betyg. Ändå driver Moderaterna linjen att betygsättning borde införas, inte valfritt från årskurs 4 utan för alla elever i hela Sveriges avlånga land redan från årskurs 3. Jag noterar också att moderata kompisar i Internationella Engelska Skolan redan sagt att det på deras skolor ska införas betyg från årskurs 4, fast de är huvudman och den som får makten att besluta är rektor.

Det blir uppenbart för alla som lyssnar på mitt anförande här att detta med möjlighet till betyg från årskurs 4 är en eftergift som jag ogärna velat se. Men för att landet ska kunna styras och odemokratiska krafter ska kunna hållas borta från makten får betyg från årskurs 4 på de skolenheter som så önskar ändå sägas vara ett rätt litet pris att betala, särskilt när det inte tycks finnas någon vidare efterfrågan på att införa det i verksamheterna.

Därför, fru talman, yrkar jag bifall till förslaget i utbildningsutskottets betänkande nummer 9.
(Applåder)

I detta anförande instämde Annika Hirvonen (MP).

Anf. 42 DANIEL RIAZAT (V) replik:

Fru talman! När man lyssnar på ledamoten Linus Skölds anförande vet man inte riktigt vad man ska tänka. Vad tycker Socialdemokraterna egentligen om denna fråga? Sedan måste jag i ärlighetens namn säga att det börjar bli väldigt bekvämt för Socialdemokraterna att alltid hänvisa till att det parlamentariska läget ser ut som det gör och att de helt enkelt har fått göra eftergifter. Man undrar ibland: Har Socialdemokraterna fått igenom någonting i januariavtalet? Det verkar inte vara så inom utbildningsområdet i alla fall.

Om vi nu ändå skulle gå med på att detta är en eftergift som Socialdemokraterna varit tvungna att göra till den egentliga utbildningsministern, tidigare Jan Björklund och numera Nyamko Sabuni, kan man undra varför Socialdemokraterna inte sa att man ville vänta på den utvärdering som håller på att göras. Jag har blivit kontaktad av en av dem som sitter i utvärderingsgruppen. De undrar vad som händer. De förstår ingenting och undrar varför de inte får presentera sitt förslag innan ett beslut fattas. Det är dessutom ett förslag som efterfrågats av regeringen, det vill säga Socialdemokraterna. Detta gjordes i samband med att beslut togs om den förra försöksverksamheten.

Varför vill Socialdemokraterna inte vänta på en utvärdering? Det står ingenting om detta i januariavtalet. Det lovar jag, för jag har kollat upp det. Det finns ingen punkt som handlar om att man inte kan vänta på en utvärdering innan man fattar ett beslut. Denna fråga ställer jag helt enkelt till Linus Sköld.

Anf. 43 LINUS SKÖLD (S) replik:

Fru talman! Socialdemokraternas framgångar i januariavtalsförhandlingarna är uppenbara. Det handlar inte minst om ökade resurser till välfärden, och det vet Daniel Riazat väldigt väl.

Om alternativet till att göra gemensam sak med Liberalerna om betyg är att göra som Vänsterpartiet och göra gemensam sak ända längst ute på högerflanken med partier som har diametralt motsatta agendor, både i sakfrågor och i de djupaste ideologiska frågorna, föredrar jag att göra upp med partier som står upp för öppenhet, demokrati och allas lika värde.

(Applåder)

Anf. 44 DANIEL RIAZAT (V) replik:

Fru talman! Som alla hörde gavs inget svar på någon av mina frågor. Jag undrar helt enkelt: Varför vill Socialdemokraterna inte invänta en utvärdering innan man fattar ett beslut? Min fråga handlade inte om varför man samarbetar med Liberalerna, utan frågan handlade om varför man inte väntar på en utvärdering.

När det kommer till samarbeten ska det också sägas att Vänsterpartiet har fått igenom ett antal extramiljarder till kommunerna, vilket regeringen motsatt sig. Det säger ganska mycket om socialdemokratin om Moderaterna går med på att tillskjuta mer resurser till välfärden tillsammans med Vänstern men socialdemokratin inte gör det. Då är det inte Vänsterpartiet som har gjort något fel, utan då måste man kolla på vad som har hänt med socialdemokratin.

Jag upprepar min fråga för alla som lyssnar så att det blir jättetydligt. Jag vet att Linus är en oerhört skicklig talare och vet svaret på denna fråga, som är den enda fråga jag har kvar. Jag undrar: Varför inväntar regeringen inte en utvärdering av betyg från årskurs 4 innan man fattar beslut? Är det Nyamko Sabuni som har bestämt detta, eller hur ligger det till?

Anf. 45 LINUS SKÖLD (S) replik:

Fru talman! Jag håller mig till att svara på frågan då, så lägger vi diskussionen om välfärds miljarder och samarbetspartier åt sidan.

Vi inväntar inte utvärderingens färdigställande därför att det här behöver göras nu. Vi kommer att se till att utvärderingen blir klar, vi kommer att ta med oss erfarenheterna från den och vi kommer att följa hur betygssättning i årskurs 4 används. Om det kommer fram saker som behöver korrigeras kommer vi såklart att göra detta.

Anf. 46 NIELS PAARUP-PETERSEN (C):

Fru talman! I dag diskuterar vi betyg från årskurs 4. Jag kan inleda med att säga att det inte är en fråga som vi i Centerpartiet har drivit, fru talman. Det som vi däremot har drivit är att det är avgörande att lärarna involveras i beslutet. Vi har också sagt att det är avgörande att huvudmannen involveras i beslutet och att rektorn inte fattar beslutet själv. Varför är detta så avgörande? Jo, därför att det är en fråga som utan tvekan kommer att leda till att de skolor som inför betyg från årskurs 4 kommer att behöva lägga resurser på att införa det och kommer att behöva lägga lärares tid på att utvärdera eleverna och skriva om betygen, detta i ett skolsystem där vi ser att resurserna är väldigt tajta. Detta tror jag att vi alla vet. Då kan man diskutera om det allra bästa är att lägga resurserna på just denna bit. Därför är det viktigt att man inkluderar lärarna, som står för arbetet, och att man också inkluderar huvudmannen, som i slutändan ska fördela resurserna bland sina skolor.

Till sakfrågan: Ger betyg en bättre skola? Det får vi hoppas, när man nu vill införa det i Sveriges alla skolor. Det enda vi kan säga med säkerhet är att vi inte vet det. Det som vi vet med säkerhet är att det kommer att ta mer tid från lärarna, och i stället för att ge bättre stöd till de elever som behöver det mest riskerar det att leda till mindre stöd till de eleverna. Det är en utmaning.

Fru talman! Vi kan konstatera att lärarna överlag är skeptiska. Det riskerar att öka deras arbetsbörda. Vi ser att forskarna inte ser att det finns

vetenskapligt stöd för att det ger bättre studieresultat. Vi ser också att elevorganisationerna är emot precis som huvudparten av remissinstanserna, både fackliga organisationer och vetenskapliga institutioner.

Vad vi dock vet och är helt säkra på, och som alla är överens om, är att stöd till de elever som har det svårast måste in tidigt. Man kan säga att det är tanken bakom att införa betyg från årskurs 4, att betygen kanske kan visa att det finns vissa elever som behöver ett bättre stöd tidigare.

Vad vi dock har fått veta från fackliga organisationer och forskningen är att lärarna redan vet detta och därför borde kunna sätta in stöd. Sedan är frågan om detta tidiga stöd kommer att införas oftare om eleverna får betyg vid lägre ålder. Det är det som är den stora frågan. Då kan vi konstatera att lärarna enligt forskningen överlag vet vilka elever som har det svårt oavsett. Men samtidigt, som vi också har hört här, kan motivationen öka när man får betyg.

Vi hoppas därför i ärlighetens namn på en positiv effekt. Men vi tycker att det är viktigt att vara ärlig med att detta är ett politiskt önskemål som vi har accepterat mer än att det är ett vetenskapligt underbyggt förslag som vi har drivit. Det viktiga för Centerpartiet i detta sammanhang är att arbeta för att sätta in tidigt stöd och att inte lägga mer arbetstid på att få veta om det behövs.

Nu ger vi skolorna detta verktyg som en möjlighet, inte som ett måste. Det vetenskapliga stödet för att kräva det, för att tvinga igenom det och för att säga att alla måste få detta, är inte starkt nog. Då är det inte Centerpartiets politik att tvinga på skolorna pedagogiska metoder.

Jag tror också att vi alla vet att betygen inte är ett fullvärdigt svar på människors kompetens. En viktig reform som håller på att ske på betygsområdet är den betygsutredning som helt håller på att förändra förutsättningarna och som gör att vi faktiskt ska ha kompensatoriska betyg, så att vi i större omfattning ser hela människan vid de tillfällen som betyg faktiskt ges. Det är en reform som vi ser mer fram emot och arbetar hårdare för, så att våra elever bedöms mer likvärdigt. Därför bör alla betyg i detta sammanhang vara kompensatoriska, så att alla betyg ges på lika villkor.

Fru talman! Man kan säga att det egentligen är dags att ta nya och mer framåtsyftande diskussioner om hur elevers, och inte minst skolors, prestationer ska värderas, utvärderas och i vissa fall kanske mätas.

Hur mäter vi i dag? Vi använder en mycket tidskrävande och mycket analog metod som innebär att varje lärare ska skriva ned ett betyg för varje elev. Det kommer kanske andra sätt i den digitala tidsåldern som skulle innebära mindre resurskrävande insatser för att faktiskt ta reda på elevernas kunskapsutveckling. Det är denna typ av diskussioner som vi borde ha. Hur ser vi till att faktiskt få reda på vilka elever det är som inte klarar sig? Hur kan vi ge dem stöd tidigare? När följer de inte längre den linje som de borde följa för att nå sina mål? I slutändan är det ju detta som är hela grejen. Hur ser vi till, fru talman, att varenda elev når sin fulla potential? Då tror vi att det finns bättre sätt att göra det än att ge betyg från årskurs 4.

Samtidigt ansåg vi att det bästa sättet att styra landet vid detta tillfälle var att gå med i januariavtalet. Därför yrkar jag bifall till utskottets förslag. (Applåder)

Anf. 47 DANIEL RIAZAT (V) replik:

Fru talman! Till dem som är trötta på att höra min röst i dag tänker jag meddela att jag har fler repliker att ta.

Jag tror inte att jag någonsin har hört en person stå i talarstolen och tala så mycket emot det som han ska rösta för. Det kändes nästan som att jag stod där i talarstolen och gav alla argument emot, och sedan kom det något alter ego och sa att vi ändå ska rösta för detta. Precis så kändes det när Niels Paarup-Petersen stod i talarstolen.

Enligt ledamoten är det viktigt att lärarna får vara med och säga sitt. En av de skolkoncerner som verkar stå Centerpartiet ganska nära, om man ska utgå från i princip alla deras ställningstaganden i politiska sammanhang, är Internationella Engelska Skolan. De har redan meddelat att de ska införa detta på sina skolor. Lärarna är såklart inte tillfrågade. Jag undrar vad Centerpartiet och Niels Paarup-Petersen tycker om att det redan finns aktörer som har fattat beslut om att införa någonting innan beslutet ens är fattat och innan ens lärarna är tillfrågade.

Anf. 48 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik:

Fru talman! Det är inte alltid helt fel att vara mister Hyde till Vänsterpartiets doktor Jekyll. På det sättet kan det vara fint om man kommer in som någonting annat ibland. I dag är vi nog ganska överens. Du vet också varför vi har gjort detta ställningstagande. Det är för att det är en del av en överenskommelse. Du har själv påpekat att det var svårt att se att Socialdemokraterna har fått igenom någon politik över huvud taget i januariavtalet. Jag tror att vi kan vara väldigt överens om att det är väldigt tydligt att vi har fått igenom ganska mycket politik. På detta sätt funkar det för övriga partier men väldigt sällan för Vänsterpartiet, alltså att man gör kompromisser.

Vad vi gärna hade sett vid detta tillfälle är såklart att Internationella Engelska Skolan inte hade gått ut och sagt någonting om detta utan att kommunicera med sina lärare. Vi har varit jättetydliga med att vi anser att lärarna måste vara med i fråga om detta, eftersom det är ett beslut som i slutändan landar på lärarnas bord. Lärarna borde absolut ha tagits med.

Vi anser däremot att det är viktigt att huvudmännen är med i diskussionerna och att rektorerna inte gör detta själva utan också pratar med huvudmännen. Men detta beslutsagerande följer inte riktigt hur vi hade velat se det.

(ANDRE VICE TALMANNEN: Jag får påminna ärade ledamöter om att inte dua varandra utan använda för- och efternamn och att tala via talmannen.)

Anf. 49 DANIEL RIAZAT (V) replik:

Fru talman! Ledamoten Niels Paarup-Petersen svarade inte riktigt på min fråga, även om jag höll med om just det stycke som handlade om Socialdemokraterna. Där måste man erkänna att om Nyamko Sabuni är Anna Ekströms chef är Annie Löf Stefan Löfvens chef.

När det kommer till frågan om betyg från årskurs 4 är det ändå väldigt tydligt att det saknas forskningsevidens, som ledamoten själv sa från talarstolen. Det saknas stöd från professionen, och det saknas stöd från såväl

fackliga som akademiska institutioner. Det saknas stöd från alla förutom från ett parti som ligger på 2,5 procent i opinionsmätningarna.

Jag undrar helt enkelt hur det kommer sig att alla partier som är med i detta samarbete är emot detta men att Liberalerna ändå har lyckats inte bara få igenom betyg från årskurs 4 utan även få igenom att det ska införas innan en utvärdering är klar och presenterad. Hur kan då Centerpartiet få igenom så himla mycket i januariavtalet? Men när det kommer till en fråga som är väldigt simpel, nämligen att man helt enkelt inte ska experimentera med barnens framtid och inte leka med lärarnas arbetssituation och arbetsmiljö, har man helt plötsligt inte kunnat få till att vänta i enbart nio månader på att en utvärdering presenteras innan ett beslut fattas.

Anf. 50 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik:

Fru talman! Ledamoten frågade i det förra replikskiftet vad jag ansåg om Internationella Engelska Skolans beslut. Den frågan svarade jag på väldigt klart och tydligt. Däremot har ledamoten nu ställt en annan fråga som jag också ska försöka svara på, så att ingen tror att jag inte svarar på frågor.

Jag förstår absolut att det känns nästan som någon typ av utmaning att stå och säga en sak och rösta på någonting annat. Det är inte alltid lätt.

Det som är en utmaning för Vänsterpartiet är att Vänsterpartiet är känt som ett parti som inte gör kompromisser. Centerpartiet är känt som ett parti som gör kompromisser. Vi försöker dra Sverige framåt genom att samarbeta med andra, men inte genom att stå så långt ut vi kan på den ena sidan och klaga på alla andra för att sedan när vi får möjlighet att bidra säga att det är för dåligt och att vi därför inte är med. Då blir ingenting precis som man vill. Däremot kan man stå på sidlinjen och klaga jättemycket. Men i slutändan när man faktiskt ska visa att man har fått saker gjorda har man sällan särskilt mycket att visa fram. Det kanske är därför det är Annie Lööf som är Stefan Löfvens chef, som du själv säger, Daniel Riazat, och inte din partiledare. Det kan man ju fundera på om man är vänsterpartist.

Vi hade som sagt jättegärna sett en annan politik på det här området. Vi hade gärna sett ett annat genomförande, men vi är och kommer alltid att vara ett parti som står upp för de avtal vi sluter. Vi har slutit det här avtalet för att vi inte vill göra överenskommelser med vissa partier här i riksdagen. Vi har på senaste tiden noterat att Vänsterpartiet inte har den typen av begränsningar, men det får stå för dem. Vår utgångspunkt är dock att vi håller våra kompromisser och att vi vill hålla vissa parter borta från riksdagens makt så mycket det går.

Anf. 51 ROGER HADDAD (L):

Fru talman! Vi har oerhörda kvalitetsproblem i svensk skola. Vi har en allt större andel obehöriga lärare, och vi har en pedagogisk segregation som drabbar de elever som mest behöver utbildade och erfarna lärare. Vi har brister i studiero, och vi har stora kvalitetsskillnader i skolan.

Det är detta som borde vara fokus för den skolpolitiska debatten, fru talman. Jag som statsvetare tycker i och för sig om en diskussion om det parlamentariska spelet, vilket är vad vi fick här, men skolpolitiken och behovet av att följa upp kunskapsutvecklingen och elevernas resultat handlar ju om eleverna.

Prot. 2020/21:87

3 mars

-----

*Möjlighet till betyg
från årskurs 4*

Vi har hört att rektorerna tycker så, att lärarfacken tycker så och att huvudmännen, alltså kommunpolitikerna, tycker på ett annat sätt. Detta handlar dock inte om kommunpolitikerna, och det handlar inte om Lära-
nas Riksförbund eller Läraförbundet. Det handlar om eleverna. 15–16 procent av eleverna i årskurs 9 lämnar den obligatoriska grundskolan utan tillräckliga betyg. De har inte uppnått godkänt för att komma in på gymnasiet. 25 procent av dem som lämnar grundskolan har inte godkänt i alla ämnen.

Tittar man på kunskapsutvecklingen och kunskapsuppföljningen, där vi har försökt lyfta upp kvaliteten i skolan, ser man skillnader. Avvikelse-
sarna och resultaten på de nationella proven är bekymmersamma. Lägsta-
nivån har blivit en riktlinje i stället för ett golv; det är för mycket fokus på att eleverna precis ska komma upp till den lägsta godkänt-nivån, vilket vi ser inte minst i det viktiga ämnet matematik.

Det är detta som borde vara fokus för den här debatten, fru talman. Jag beklagar att så inte är fallet. Jag konstaterar dock att Liberalerna, som står upp för kunskap och sätter skolan först, har stöd av en bred majoritet i Sveriges riksdag. Oavsett om det gäller januariavtalspartierna eller andra finns det ett stöd för tidigare betyg i skolan. Det finns en förkrossande majoritet i Sveriges riksdag för att införa betyg från årskurs 4, och det välkomnar jag.

Det finns ett parti som kommer att rösta emot propositionen, men det handlar inte om någon utvärdering av försöksverksamhet eller om betyg i årskurs 4 eller årskurs 6. I Vänsterpartiet är man i princip emot betyg, även om man kanske kan tänka sig det i slutet av grundskolan. Jag utgår ifrån att man kommer att rösta emot detta i eftermiddag – självklart. Man röstade ju även emot betyg i årskurs 6 när vi införde det. Jag köper alltså inte retoriken att man vill avvakta en försöksverksamhetsutvärdering, utan man är emot betyg. Fortfarande på 2000-talet drev Vänsterpartiet i den här kam-
maren aktivt linjen om en betygsfri skola.

De elever som drabbas mest av en sådan kravlös skola är de elever som mest behöver stöd tidigt i skolan. När man utvärderade försöksverksamheten med betyg från årskurs 6, fru talman, framkom det att alla elever som fått betyg i årskurs 6 inte hade fått tidigt stöd. Då är det ju inte fel på betygsinstrumentet och uppföljningsinstrumentet, utan då ska vi gå på den huvudman, den friskola eller kommunala skola och de politiker som inte tar det ansvar de enligt skollagen har att sätta in stöd eller specialpedago-
giska stöd.

När det gäller utvärderingen av betyg i årskurs 4 är det absolut viktigaste på totalen att fokus hamnar på kunskapsutvecklingen. Fokus måste ligga på kunskapsutvecklingen. Även om det handlar om betyg nu ser vi i den generella debatten om framgångsskolor att de skolor som fokuserar på kunskap – som hela tiden följer upp alla elever individuellt – är de som lyckas vända resultaten, höja kvaliteten och vända skutan åt rätt håll. Ingenting av det kommer fram i den här debatten, vilket jag beklagar.

Tidigare betyg är inte i sig lösningen på alla problem. Jag inledde med att säga att den absolut viktigaste faktorn för att eleverna ska få rätt stöd och bra undervisning är en utbildad, behörig lärare som kan sina ämnen. Det viktiga är att vi har studiero i klassrummet, vilket vi inte har i dag. Det viktiga är vi har ett pedagogiskt ledarskap, en rektor, som fokuserar på dessa frågor. Genom tidigare betyg kommer man dock att upptäcka elever

i behov av stöd. Man upptäcker särskilt de elever som ligger på eller strax över gränsen för godkänt, fru talman, alltså betyget E. Många har också varit inne på detta med information till vårdnadshavare samt motivationen.

Varför finns det partier i Sveriges riksdag som är emot skolreformer som fokuserar på kunskap? Varför är man emot reformer som bidrar till att upptäcka de elever som mest behöver stöd i skolväsendet? Varför mot-sätter man sig en reform som bidrar till motiverade elever som anstränger sig mer?

Den här debatten är typiskt svensk, fru talman. Den förekommer inte alls i de länder som ligger högst upp i olika internationella mätningar, oavsett om det handlar om Sydkorea eller Finland. Dessa länder ligger långt före oss utbildningsmässigt, och de har tidigare betyg som *en* del av skolpolitiken.

Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets förslag.

Anf. 52 DANIEL RIAZAT (V) replik:

Fru talman! Det finns något som är intressant att känna till kring detta förslag och hur det kom till.

Liberalerna började prata om den här frågan 2015, då man på riktigt satte ned foten och sa att det skulle till en reform där betyg från årskurs 4 skulle finnas med. Ett antal forskare i Sverige satte sig då ned och kollade på över 1 000 vetenskapliga artiklar, forskningsrapporter och avhandlingar. Inte en enda kunde hitta någon som helst evidens för att betyg från årskurs 4 eller tidigare ålder vore bra för barnen – inte en enda. Liberalerna, som hette Folkpartiet på den tiden, hade dock någonting att hänvisa till. Det var alltså inte så att Liberalerna kom tomhänta, fru talman, för det fanns en forskningsrapport från 1930. Det är ungefär detta som Liberalerna bygger sin skolpolitik på även i dag.

Jag har en fråga till ledamoten Roger Haddad, som i talarstolen väldigt skickligt – det ska sägas – försökte flytta fokus från det som är viktigt och i stället kom med faktiskt felaktiga påståenden. Det var självklart helt medvetet, för att flytta fokus.

Det jag vill fråga Roger Haddad är: Om vi bortser från Vänsterpartiet – vi finns inte i den här kammaren, säger vi – varför vill Liberalerna inte lita på professionen? Varför vill Liberalerna inte lita på forskarna? Varför vill man inte vänta på en utvärdering av försöksverksamheten med betyg från årskurs 4? Kan det vara så att man redan vet vad den kommer att säga, nämligen det som all annan forskning har sagt i 70–80 år – att detta inte är en bra reform?

Anf. 53 ROGER HADDAD (L) replik:

Fru talman! Bland de studier som det har refererats mest till under de senaste tio åren finns 2010 års studie från IFAU. Den åtföljdes fyra år senare av en studie från forskare i Göteborg, och de råkade tycka olika.

Problemet generellt sett är att det inte har bedrivits någon djupgående betygsforskning i Sverige under många år, och precis som i forskarvärlden och bland lärarfacken – liksom här i kammaren – tycker man olika och drar lite olika slutsatser. Jag hör ju hur man tolkar Skolverkets utvärdering olika beroende på vilken partinål man har, fru talman.

Det handlar absolut inte om något gammalt material från 1930-talet. Det är faktiskt så att Lärarnas Riksförbund i sitt yttrande säger att man inte

har något principiellt emot tidigare betyg i skolan, eller i årskurs 4, utan att man har kritik mot att detta ska ligga på rektorn. Man tycker att det i så fall borde ligga på huvudmannen och att det borde gälla i hela landet. Det är egentligen min åsikt också, men även jag har fått ge och ta i en förhandling med regeringspartierna.

Det viktigaste för mig är att vi går i en riktning där vi kan införa tidigare utvärderingar så att elever får en återkoppling. När man till exempel frågar elever i Finland, som har tidigare betyg, om betyg säger de att de därigenom vet var de ligger och kan förbättra sig till nästa gång samt att de kan kommunicera till vårdnadshavare vilket stöd de har.

Det är klart att detta är en del av denna reform, men glöm inte de andra delarna: lärarutbildningen, studiero och trygghet samt ett tydligt pedagogiskt ledarskap.

Jag avslutar, fru talman, med att säga att det inte spelar någon roll vilka argument som tas upp här av Vänsterpartiet, för Vänsterpartiet är i grunden emot betyg i grundskolan.

Anf. 54 DANIEL RIAZAT (V) replik:

Fru talman! Jag behöver nog inte ens kommentera det som Roger Haddad nämnde angående Vänsterpartiets ställningstaganden kring betyg. Den som har läst vårt utbildningspolitiska program – och våra två föregående – vet var vi står i dessa frågor. Ingenstans står det att Vänsterpartiet är motståndare till betyg överlag, så låt oss avfärda detta.

Det är också intressant hur Liberalerna försöker att föra bort fokus från det faktum att lärare redan i dag vet vilka insatser som behöver sättas in men inte kan göra det eftersom Liberalerna anser att det är viktigare att ge höginkomsttagare skattesänkningar än att ge resurser så att det finns fler lärare i skolan som kan hjälpas åt att ge det särskilda stödet. Det är exakt detta som händer. I kommuner där Liberalerna är med och styr skärs det ned på skolan; där satsas det inte på skolan. Där ser man eleverna som kunder, inte som elever som ska få stöd och få sin individuella anpassning.

Det är detta som är verkligheten, och det är egentligen därför detta förslag kommer upp – för att föra bort fokus från det faktum att man inte litar på lärarna och forskningen och för att man helt enkelt inte vill sätta in de resurser som behövs. Man vill heller inte prata om den marknadsskola som har lett till att elever inte får det stöd de behöver.

Låt oss vara ärliga från den här talarstolen! Liberalerna står här i dag och har tvingat med sig ett antal partier för att experimentera med våra barns framtid. Man har också tydligt sagt från talarstolen – Roger Haddad sa det tidigare – att det inte spelar någon roll vad någon, eller Vänsterpartiet, säger om den här frågan. Det spelar alltså ingen roll för Liberalerna vad lärare eller forskare säger eller vad i princip alla rapporter någonsin har sagt om betyg i den åldern, utan Liberalerna har redan bestämt sig.

Det här är ett sätt att föra bort fokus från det som egentligen är problemen: marknadsskolan, resurserna till skolan, nedskärningarna och en del andra systemfel. Detta är Liberalerna skyldiga till.

Anf. 55 ROGER HADDAD (L) replik:

Fru talman! Hade det här varit en debatt i kommunfullmäktige i Västerås hade ordföranden knackat av ledamoten för att han inte höll sig till debattens kärna, nämligen införandet av betyg i årskurs 4.

Detta handlar inte om friskolor, om resurser generellt eller om finansiering av skolsystemet, utan det handlar om hur vi kan gå från en kravlös skola och från en betygsfri skola, som ni har kämpat för i decennier. Ni har yrkat avslag på att införa krav på lärarlegitimation i skolan. Ni har röstat emot betyg i årskurs 6, och ni kommer att rösta emot betyg i årskurs 4. Ni har ju motverkat allt som politiska skolreformer har syftat till för att lyfta kvaliteten och för att fokusera på kärnuppdraget i skolan.

Jag beklagar det. Jag är glad att jag i dag står på en helt annan sida än Vänsterpartiet, som har motarbetat Liberalernas skolpolitik. Jag konstaterar att sju av åtta partier i Sveriges riksdag i eftermiddag kommer att rösta ja till regeringens proposition, och det välkomnar jag.

En förkrossande majoritet i Sveriges riksdag kommer att skicka ut budskapet att kunskap är viktigt samt att det är viktigt att identifiera elevers behov tidigare, att sätta in stöd och att kunna bidra till att öka motivationen bland eleverna. Detta kommer tillsammans med många andra av de åtgärder som vi jobbar med – studiero, lärarutbildning, fortbildning av lärare, mobilmfria klassrum eller vad det nu kan vara – att bidra till att kvaliteten ökar i svensk skola.

Anf. 56 ANNIKA HIRVONEN (MP):

Fru talman! Mitt anförande ska handla om eleverna – om tioåringarna som det här förslaget om möjlighet till betyg i årskurs 4 handlar om.

Alla barn har rätt att få det stöd de behöver i skolan för att nå så långt de kan och utvecklas både som person och i alla ämnen. Alla elever behöver bli sedda och få det stöd de behöver tidigt i skolgången.

När vi i Miljöpartiet klev in på Utbildningsdepartementet 2014 kunde vi se att mest stöd gavs till elever i årskurserna 8 och 9. Logiken var alltså att man väntade med att sätta in extra stöd till de sista årskurserna, då eleverna också skulle få betyg.

Att sätta in stödet sent är inte bara dåligt därför att eleverna redan har hunnit missa mycket; en elev som till exempel har svårt med läsningen under åtta år i skolan tappar ju inte bara i svenskämnet utan också i varje annat ämne eftersom läsningen är grunden för allt lärande. Det är också dåligt för elevernas självkänsla att ständigt känna att man misslyckas och att man inte hänger med.

Vi ville ändra på detta. Vi ville bryta kopplingen mellan betyg och det stöd som elever får för att de har olika utmaningar. Därför införde vi en läsa-skriva-räkna-garanti som riktar in sig på att tidigt upptäcka om barn har behov av särskilt stöd för att lära sig att läsa, skriva och räkna bra. Redan i förskoleklassen, och i årskurserna 1, 2 och 3, finns bedömningsstöd för lärare. Det är obligatoriskt att arbeta med att kartlägga och att ge stödet tidigt.

Fru talman! Att alla elever behöver få det stöd de behöver tidigt är dock inte samma sak som att det är bra med tidigare betyg. Jag menar att dessa saker bör skiljas åt. Jag vill se till att varje barn som behöver stöd, till exempel för att lära sig att läsa bra, ska få det innan han eller hon ens har märkt att det gick lite knackigt – innan självkänslan ens hinner få sig en törn.

Låt oss gå till frågan om betyg i årskurs 4. Vad vet vi om tidiga betyg? Det har gjorts en hel del forskningsstudier, och sammantaget kan man inte säga att elevernas kunskapsresultat förbättras av betyg. Det vi kan se är att

tidiga betyg, alltså betyg på barn som är i lägre ålder, kan få negativa konsekvenser för barnens syn på sig själva och sitt lärande. Ett dåligt betyg tidigt kan få ett barn att känna att det är kört och att man är dålig – inte bara att det inte har gått så bra och att man inte har lärt sig så mycket ännu.

Detta är någonting som vi i Miljöpartiet är väldigt oroliga för. Vi är oroliga för att utvärderingen av betyg i årskurs 6 visar att särskilt flickor riskerar en högre stress och psykisk ohälsa. Det är oroväckande.

När vi förhandlade januariavtalet arbetade vi därför för att det inte skulle vara obligatoriskt för alla att införa betyg i årskurs 4 utan att det skulle vara ett beslut som fattades av rektor på den enskilda skolan efter samråd med lärarna. Det är ju de som arbetar i skolan, nära eleverna, som bäst kan bedöma konsekvenserna i sina elevgrupper och samtidigt kan sätta in insatser för att motverka de risker som finns med tidiga betyg.

Därför är jag ganska upprörd över att redan nu ha sett hur skolhuvudmän, alltså ägare av skolor, har gått ut och bestämt att detta ska införas på alla deras skolor utan att det framgår hur lärarna har involverats på varje enskild skola. Det är viktigt att man följer lagen i den delen. Det är helt centralt för att undvika de negativa konsekvenser av tidigare betyg som vi tyvärr befarar.

Fru talman! Det blir uppenbart att vi i Miljöpartiet, precis som tidigare, inte ser positivt på tidigare betyg. Det är en hållning som i stor utsträckning delas av både forskare, lärare och rektorer som har kunskap om vad betyg innebär. Vi har gått med på ett januariavtal där den här punkten ändå finns med, och avtal ska hållas. Vi har gjort vårt yttersta för att konsekvenserna av den här politiken ska gå att hantera och bli så milda som möjligt.

Jag vill särskilt uppmärksamma att detta är viktigt i den tid vi nu befinner oss i, mitt under en pågående pandemi som har påverkat skolorna väldigt mycket. Även grundskolans tidigare årskurser, som inte har omfattats av rekommendationer om distansundervisning, har påverkats av pandemin med hög frånvaro på grund av milda symtom, både hos elever och hos lärare, och kanske också ibland på grund av rädsla för smittspridning. Därför är det extra viktigt för oss att understryka att detta alltså inte är någonting som man måste genomföra, framför allt inte nu.

Generellt sett är det viktigt att beakta att olika reformer på skolans område också tar tid – tid från lärarnas undervisning, tid från rektors pedagogiska ledarskap och såklart även tid från eleverna. Därför är det betydelsefullt att detta är just frivilligt och att vi inte tvingar på alla skolor en stor och omfattande reform.

Fru talman! I den här debatten har det varit mycket diskussion om den utvärdering som det beslutades om i samband med att försöket med betyg i årskurs 4 infördes. Jag är övertygad om att den utvärderingen också kommer att bli ett viktigt beslutsunderlag för de rektorer som överväger att införa betyg i årskurs 4 på sina skolor efter att det här året är slut.

Fru talman! Vi i Miljöpartiet tycker att det allra viktigaste är att vi ser till att varje barn får det stöd det behöver tidigt i skolan. Det ska inte vara villkorat med att man också får ett betyg, utan det ska ta sin utgångspunkt endast i barnets behov så att barnet kan nå så långt som möjligt.

Med det yrkar jag bifall till utskottets förslag.

(Applåder)

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under § 18.)

§ 14 Extra ändringsbudget för 2021 – Vissa ändrade regler inom sjukförsäkringen

Prot. 2020/21:87
3 mars

Finansutskottets betänkande 2020/21:FiU41

Extra ändringsbudget för 2021 – Vissa ändrade regler inom sjukförsäkringen (prop. 2020/21:78)
föredrogs.

-----
*Extra ändringsbudget
för 2021 – Vissa
ändrade regler inom
sjukförsäkringen*

Anf. 57 ÅSA WESTLUND (S):

Fru talman! Vi befinner oss i ett väldigt allvarligt läge. Antalet fall av covid-19 ökar. Sverige har i många regioner en väldigt hög smittspridning, inte minst i den som vi befinner oss i. Nya mutationer av viruset har också observerats.

Samtidigt har våren slagit till med stor kraft i delar av landet. Ljuset återvänder, och med det kanske också ett visst hopp om framtiden. Regionerna jobbar nu för fullt med att vaccinera. Över 720 000 personer har fått sin första dos vaccin, och nästan 250 000 människor har fyllt på med dos nummer två.

De hälsomässiga effekterna av en snabb och effektiv vaccinering går inte att överskatta. Varje vaccindos är också en injektion i den ekonomiska återhämtningen. Men framför allt innebär det att allt fler äntligen får krama någon de saknat – en farmor eller farfar, en mamma, en bror eller en vän.

Jag vet att det är många som är trötta på att vänta på detta. Det är jag också. Men pandemin är inte över. Vi får inte slappna av än. Vi behöver fortsätta att hjälpa åt för att stoppa smittspridningen. Håll avstånd! Jobba hemma om du kan! Håll i och håll ut! Det handlar fortfarande om att rädda människoliv.

Fru talman! Pandemin har satt ljuset på flera brister i vårt samhälle. Personalen inom sjukvården och omsorgen behöver verkligen bättre arbetsvillkor. Krisberedskapen behöver öka. Sjukförsäkringen behöver förbättras.

Sjukförsäkringen är en central del av den svenska välfärden. Den är till för att minska den ekonomiska utsattheten och skapa trygghet för den som drabbas av sjukdom. Alla som kan arbeta ska arbeta, men man ska också veta att samhället den dagen man inte kan arbeta finns där och ger det stöd som behövs för att man ska komma tillbaka i arbete igen – men också stöd rent ekonomiskt under den tid man är sjuk. Därför måste sjukförsäkringen förbättras.

I dag ska riksdagen besluta om en förändring för att bryta den utveckling som accelererat under 2020, då vi har sett att allt fler har utförsäkrats efter 180 dagar. Framför allt gäller det många med psykiatrisk diagnos, många kvinnor med utmattningssyndrom. Under 2020 tillkom också en ny stor grupp, nämligen de med långtidscovid.

Avslagen efter 180 dagar har ökat kraftigt. För att exemplifiera: År 2018 var det 21 procent av alla sjukfall som fick avslag mellan dag 180 och dag 364. Motsvarande siffra till och med oktober 2020 var 40 procent, och då var det alltså två månader kvar på året.

Det är angeläget att människor får bättre förutsättningar att genomgå den vård, behandling och rehabilitering de behöver för att bli friska och kunna återgå i arbete. Vi genomför nu den här förändringen av bedömningen vid dag 180 som ett första steg mot en bättre sjukförsäkring. Den

innebär att färre kommer att utförsäkras. Hela samhället tjänar på att fler människor på det här sättet får bättre förutsättningar att komma tillbaka i arbete. Det är glädjande att det här i dag finns en majoritet för detta beslut.

Jag noterar dock att bland andra Moderaterna säger nej till regeringens förslag. De vill inte minska utförsäkringarna vid 180 dagar. De vill i sin budgetmotion för 2021 behålla eller skärpa de tuffare reglerna för dem som drabbats av exempelvis cancer eller psykisk sjukdom och enbart förbättra för dem som drabbats av långtidscovid, detta enligt den reservation som finns på bordet. Det är ett ogenomtänkt förslag, och i sak skulle det innebära enorma orättvisor.

Det finns många patientgrupper med liknande problematik som långtidssjuka i covid-19. De har alla gemensamt att det finns liten kunskap om dem i hälso- och sjukvården, att sjukdomen ger diffusa symtom och att prognosen för när återgång i arbete kan ske är oklar. Det mest rättssäkra och logiska är att behandla alla med liknande problematik likadant.

Sjukförsäkringen är också en försäkring som ska ge skydd när man inte kan arbeta. Det är alltså arbetsförmågan som ska vara avgörande för rätten till sjukpenning, inte vilken diagnos du har.

Det här är viktigt eftersom människor kan ha helt olika arbetsförmåga även om de har samma sjukdom. Vi blir inte sjuka på exakt samma sätt. Det om något borde vi väl ha lärt oss under det här pandemiåret. Vissa dör av covid-19, och andra märker inte ens att de har det. Därför måste det ju vara hur sjuk du är och hur det påverkar din arbetsförmåga som avgör vilket stöd du ska ha, inte vilken sjukdom du fått.

Det skulle också vara väldigt svårt för hälso- och sjukvården och Försäkringskassan att identifiera just gruppen långtidssjuka i covid-19. Många har inte testats. Och vid samsjuklighet skulle det vara svårt, för att inte säga omöjligt, för Försäkringskassan att avgöra vilken av de bakomliggande sjukdomarna som sätter ned arbetsförmågan.

Fru talman! Coronapandemin är i första hand en fråga om liv och hälsa. Men det är också en fråga om ekonomi. Sedan pandemin bröt ut har vi tack vare urstarka statsfinanser kunnat skjuta till historiska belopp för att skydda jobb och företag. Det har gjort skillnad. Stödet för korttidspermittering har omfattat 600 000 svenskar. Hundratusentals löntagare har därmed kunnat gå ned i arbetstid och undvika risken att bli av med jobbet.

Men inget land och ingen regering kan rädda alla jobb. Därför har vi också stärkt tryggheten genom att höja a-kassan samtidigt som vi investerat i 30 000 nya utbildningsplatser i Kunskapslyftet. Den som blir arbetslös ska möta trygghet men också goda möjligheter att ställa om till ett nytt yrke.

Det har hela tiden varit osäkert hur den här krisen skulle utvecklas, inte minst hur länge den skulle fortgå. Det har också varit viktigt att få ut stödpengarna fort. Det har gjort att de ekonomiska stöden, som inte fanns över huvud taget när vi kom in i pandemin, har behövt byggas upp från grunden och justeras alltmedan pandemin fortsätter. De är inte framtagna i lugn och ro, utan de är framtagna för att kunna komma på plats så fort som möjligt. Då upptäcker vi också brister som vi behöver rätta till under arbetets gång.

Flera gånger har därför utskottet i bred enighet kunnat enas om tillkännagivanden till regeringen för att förbättra krisstöden. Just ett sådant initiativ klubbades nyligen här i kammaren i betänkandet *Mer träffsäkra krisstöd för företag för att möta coronapandemins konsekvenser*. Då uppman-

ade ett enigt utskott regeringen att förändra reglerna i omsättningsstödet för enskilda näringsidkare så att de som fått arbetslöshetsersättning eller varit föräldralediga eller sjukskrivna också skulle kunna få omsättningsstöd. Det var ett bra och viktigt initiativ.

Det som föreslås i dagens betänkande är för det första att man ska kunna vidta vissa marknadsföringsåtgärder samtidigt som man uppbär a-kassa. Det är rimligt och något som vi ställer oss bakom. Det andra förslaget innebär att man som enskild näringsidkare ska kunna ta uppdrag samtidigt som man har a-kassa.

Det är som sagt bra att vi i utskottet kan föra en öppen dialog om hur krisstöden kan justeras för att bättre nå ut till dem som behöver det mest. Men att bara en vecka efter att riksdagen uppmanat regeringen att lösa ett problem på ett sätt lämna in ett nytt initiativ där man vill att regeringen ska lösa delvis samma problem men på ett helt annat sätt är inte seriöst.

Förslaget som nu föreslås av finansutskottet beskrivs som en krisåtgärd, trots att alla vet att det är en mycket omfattande och komplicerad förändring av reglerna för arbetslöshetsersättningen som föreslås. Det skulle kräva år av utredningsarbete för att undvika att människor hamnar i kläm, och inte på något sätt skulle det underlätta situationen för enskilda näringsidkare här och nu. Att hävda det är inget annat än väldigt oseriöst.

Därmed yrkar jag bifall till reservationen under beslutspunkt 3 och bifall till förslaget i betänkandet i övrigt.

Anf. 58 MARIA MALMER STENERGÅRD (M):

Fru talman! Det börjar med att det sticker i fingrarna. Hjärtat bankar hårt. Sedan går det inte längre. Tårarna kommer, och de slutar inte att rinna. Till slut svartnar det.

Det tar sig olika uttryck, men allt fler drabbas av psykisk sjukdom. Sedan 2014 är det den vanligaste orsaken till att man sjukskrivs. Oftast är det kopplat till depressioner och ångestsyndrom. Kvinnor drabbas hårdare än män, och kvinnor i offentlig sektor är överrepresenterade i statistiken.

Den psykiska ohälsan har blivit en folksjukdom, och den är lömsk. När stressen ökar kommer stickandet i fingrarna tillbaka. Ett brutet ben läker, även om det också tar tid. Men vi vet hur. När själen är trasig är det inte alltid lika lätt. Det kan ta längre tid, och det kräver ofta mer.

Fru talman! När allt rämnar ska samhället finnas där och fånga upp oss. Det är vi överens om i den här kammaren, från vänster till höger. I Sverige är vi beredda att avstå ganska mycket för en försäkring som träder in när vi behöver den som bäst. När det fungerar, när skydds nätet är vävt av starka trådar, ökar tilliten. Men när nätet vävs allt glesare och vi ser hur nära och kära faller igenom och faller handlöst, då minskar tilliten. Förtroendet för oss, som ytterst ska se till att skyddet fungerar, naggas i kanten. Med tiden försvinner det.

När vi är som svagast ska samhället vara som starkast. Om detta handlar den här debatten.

Sedan nuvarande socialdemokratiskt ledda regering tog över makten har antalet som nekas sjukpenning efter dag 180 ökat markant trots att vi har haft exakt samma lagstiftning. Det är alltså inte framför allt lagen det är fel på utan den här regeringens bristfälliga ledning och styrning av de egna myndigheterna.

De förslag som lämnas i propositionen träffar snett och brett, och i stället för att åtgärda det som är fel riskerar man att göra redan sjuka ännu sjukare. Är det något som vi människor mår riktigt dåligt av är det utanförskap. Att under lång tid stå utanför den gemenskap som en arbetsplats erbjuder riskerar att göra oss ännu sjukare.

Riksrevisionen har riktat allvarlig kritik mot Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och de statliga arbetsgivarna för deras bristande insatser för att underlätta för personer som har varit sjukskrivna att återgå i arbete. Många sjukskrivna erbjuds inte omställningsmöte, och i genomsnitt vart tredje sjukskrivningsärende hos statliga arbetsgivare saknar dokumentation. Denna kritik faller tungt på regeringen, som har att leda och styra myndigheterna.

Vi moderater kräver att regeringen tar sitt ansvar och att regeringen och myndigheterna gör sitt jobb för att rehabiliteringskedjan ska fungera som den är tänkt. Men i stället för att ta ansvar för de egna besluten och de egna misstagen vänder man sig till riksdagen för att efterfråga en ny, mycket trubbig lagstiftning.

Fru talman! Möjligheterna och drivkrafterna att agera för att hjälpa människor tillbaka till arbetslivet måste stärkas för samtliga aktörer i sjukförsäkringssystemet: den enskilde, arbetsgivaren, läkaren och handläggaren på Försäkringskassan.

Här vill jag särskilt lyfta fram att man använder sig alldeles för lite av möjligheten till förebyggande sjukpenning.

Inspektionen för socialförsäkringen har nyligen konstaterat att regelverket inte fungerar. De framhåller att alltför få personer med psykisk ohälsa eller diffusa fysiska besvär får förebyggande sjukpenning. Det är särskilt allvarligt mot bakgrund av den kraftiga ökning som har skett av sjukskrivningar kopplade till just psykiatriska diagnoser.

Försäkringskassan, som har avstyrkt förslaget i den här propositionen, ser en risk att försäkrade, arbetsgivare och hälso- och sjukvård kommer att uppfatta de nya undantagen som att de har längre tid på sig i rehabiliteringsarbetet, det vill säga att de kan skjuta upp viktiga insatser som behövs för att människor ska kunna återgå i arbete.

Sveriges Kommuner och Regioner menar att en annan tillämpning av det befintliga regelverket skulle kunna avhjälpa de problem som man vill lösa utan förändringar i lagstiftningen, det vill säga att den här lagändringen inte behövs om myndigheterna sköter sitt jobb.

Det förslag som vi debatterar i dag siktar alltså bredvid målet. I stället för att stå framför egen dörr och se till att staten följer sina egna regler slår man sönder rehabiliteringskedjan genom ny lagstiftning. Man försvårar i själva verket för människor att komma tillbaka i arbete.

Fru talman! Det som går som en röd tråd genom regeringens politik och den här propositionen är att arbetslinjen nedmonteras. Regeringen har avvecklat den borte tidsgränsen i sjukförsäkringen och sagt att man permanent vill avskaffa karensavdraget. Förslaget i propositionen innebär betydande risker för en återgång till de väldigt höga sjuktal som Sverige brottades med under början av 2000-talet. I stället för att vidta verkningsfulla åtgärder för dem som är sjuka genomför man en trubbig lagändring som i praktiken riskerar att leda till att människor kommer längre från arbetsmarknaden. Det är inte att ta ansvar, och det kan vi moderater inte acceptera.

Fru talman! I spåren av covid-19 har sjukfrånvaron ökat markant. Pandemin har inneburit en exceptionell situation som har ställt krav på exceptionella åtgärder.

Vi moderater har under pandemin varit drivande bakom viktiga förslag såsom tillfälligt slopat karensavdrag och en utökning av den förebyggande sjukpenningen för riskgrupper. Det har varit nödvändigt för att stoppa smittspridningen och skydda särskilt utsatta personer. Men när den exceptionella situationen är över måste de tillfälliga åtgärderna rullas tillbaka, och ekonomin måste tillbaka till balans. Det är avgörande om samhället ska kunna stå starkt när nästa kris slår till.

Vad gäller långtidssjuka i covid-19 råder ett mycket svagt kunskapsläge om sjukdomsförloppet, och allt fler larmar om långvariga, diffusa och återkommande symtom. Detta försvårar möjligheten till rehabilitering och återgång i arbete, vilket motiverar att dessa personer även efter dag 180 kan prövas mot sin ordinarie arbetsgivare. Därför föreslår vi ett sådant tillfälligt undantag fram till dess att kunskapsläget är bättre.

Slutligen, fru talman, vill jag kort beröra det tillkännagivande som riksdagen i dag lämnar till regeringen genom det här betänkandet och som inte rör sjukförsäkringen.

Vi moderater har under krisen varit drivande för ett bättre stöd till småföretagarna och de enskilda näringsidkarna. Därför har vi också fått till stånd ett starkare omsättningsstöd för dem. Men vi menar att enskilda näringsidkare under den pågående krisen bör ha möjlighet att åta sig enstaka uppdrag som är begränsade i tid eller inkomst trots att de får arbetslöshetsersättning. På så sätt blir verksamheten lättare att återuppta när pandemi-läget har förändrats. Självklart ska då en avräkning göras i dessa fall. Jag är väldigt glad att vi kunnat samla en riksdagsmajoritet bakom detta förslag.

Med det, fru talman, yrkar jag bifall till reservation nummer 1.

Anf. 59 ÅSA WESTLUND (S) replik:

Fru talman! Det döljer sig en sensation i Moderaternas reservation i det här betänkandet: Moderaterna har tagit ett litet steg och erkänt att sjuka faktiskt inte blir friska av att bli av med sin sjukersättning.

I sin reservation skriver Moderaterna att de som drabbas av långtidscovid ska slippa få sin arbetsförmåga prövad gentemot hela arbetsmarknaden vid 180 dagar. Det är bra, verkligen bra, för ingen blir ju frisk av att bli av med sin ekonomiska trygghet.

Men Moderaterna vill fortfarande försämra sjukförsäkringen och bland annat återinföra den stupstock som gjorde att 100 000 personer kastades ut från försäkringen under alliansåren trots att de saknade arbetsförmåga.

Fru talman! Jag och Maria Malmer Stenergard är överens om att människor med långtidscovid inte blir friska av att förlora sin sjukersättning. Men varför tror Maria Malmer Stenergard att människor som drabbas av cancer eller psykisk sjukdom med liknande symtom som de med långtidscovid skulle bli friska av att förlora sin ekonomiska trygghet?

Anf. 60 MARIA MALMER STENERGARD (M) replik:

Fru talman! Tack, Åsa Westlund, för frågan!

Vi vet ju från forskningen att längre sjukfall gör det svårare att komma tillbaka till arbete och egen försörjning.

Socialdemokraternas ganska raljanta utgångspunkt här är att människor ska vara hemma. Vår utgångspunkt är att människors kraft och arbetsförmåga ska kunna tas till vara. Ett starkt skyddsnet ska inte viras runt oss, utan det ska fånga upp oss när vi faller.

Men ingen som blir sjuk ska stå ensam. Man ska få full stöttning för att så snabbt som möjligt bli frisk, återgå till att kunna försörja sig själv och återgå till den gemenskap som ett arbete innebär.

Jag och många med mig, bland annat remissinstanserna här, är oroliga över att de uppskjutna tidsgränser som regeringen vill driva igenom för alla ska leda till att de olika aktörerna i rehabiliteringskedjan inte tar sitt ansvar och sätter in tillräckligt tydliga och tidiga åtgärder.

Åsa Westlund vet, eller borde veta, att det finns undantag som hjälper dem som drabbats av exempelvis cancer.

Vi moderater vill också gärna se en utredning av en annan rehabiliteringskedja för dem med psykiatriska diagnoser för att det ser så annorlunda ut och man kan behöva helt annan stöttning jämfört med ”traditionella” sjukdomsfall, till exempel att man brutit ett ben.

Jag skickar en fråga tillbaka: Hur ser Socialdemokraterna på möjligheten att titta på en annan typ av rehabiliteringskedja när det gäller just psykiatriska diagnoser?

Anf. 61 ÅSA WESTLUND (S) replik:

Fru talman! Jag är av åsikten att vi måste göra något väldigt snabbt. Det som händer är att många utförsäkras, och då måste vi agera. Det vi har på bordet nu är ett första steg för att få en bättre sjukförsäkring.

För oss är det viktigt att välfärden finns där när vi behöver den, och att få samhällets stöd innebär inte bara att man får rehabilitering. Det är viktigt, men i det socialdemokratiska välfärdssamhället innebär det också att man får ekonomiskt stöd. Människor som har drabbats av utmattning och psykisk sjukdom slipper oroas sig också för att sälja huset när de behöver fokusera på att bli friska.

Jag tror inte att vare sig jag eller Maria Malmer Stenergard är de som ska avgöra hur olika diagnoser fungerar. Jag tror att det är en farlig väg att gå att tro att vi politiskt kan definiera det så som Moderaterna gör här. De säger att om man har vissa diagnoser ska man få en rättighet och om man har andra ska man ha något annat – trots att man har samma arbetsförmåga. Jag tror att det är en jättefarlig väg att gå.

Er politik hänger helt enkelt inte ihop på den här punkten – om ni inte står för något helt annat än diagnosbaserad sjukförsäkring, och det vore verkligheten att ge upp den arbetslinje som har varit det ni stått för i politiken.

Just när det gäller långtidscovid har ni insett att människor inte blir friska av att få sämre ekonomisk ersättning. Men ni håller fast vid att de som har andra, liknande symptom fortfarande ska få betydligt sämre ekonomisk ersättning.

Vi är överens om rehabiliteringen, men den ekonomiska ersättningen är vi inte överens om. Varför tror ni fortfarande att människor med andra sjukdomar än långtidscovid skulle bli friskare av att bli fattiga?

Anf. 62 MARIA MALMER STENERGÅRD (M) replik:

Fru talman! Jag delar verkligen Åsa Westlunds oro över den utveckling vi sett inom sjukförsäkringen – att så otroligt många fler nekas sjukpenning efter dag 180. Men jag förstår över huvud taget inte hur man kan vara i så total avsaknad av självkritik från regeringens sida när ingenting i lagstiftningen har ändrats. Det som har ändrats är regeringens styrning av myndigheterna som över huvud taget inte fungerar. Dessutom gav regeringen ett tydligt direktiv till myndigheten 2015 om att man skulle minska sjukpenningen. Det här är alltså ett resultat av regeringens egen förda politik.

Men det ser väl inte lika bra ut på Instagram om socialförsäkringsministern skulle skriva: ”Nu har vi tagit tag i ledningen och styrningen. Vi har begått allvarliga misstag. Nu ska vi se till att de som har drabbats av att myndigheterna inte gör sitt jobb verkligen får hjälp.” Det ser mycket bättre ut att gå med en megafon på Instagram och visa att man har klubbat igenom en ny lag i riksdagen.

Problemen kommer dock att bestå. Kommer Socialdemokraterna att se till nu att lagstiftningen fungerar och att de avgörande aktörerna i rehabiliteringen gör sitt jobb? Jag betvivlar det. Man verkar vara mer intresserad av symbolpolitik, vilket jag beklagar.

När vi talar om människor som blir tvungna att sälja sina hus tycker jag att vi ska tala om alla de stackars människor som befinner sig och har befunnit sig i riskgrupp. De har väntat i månader på att få någon form av ersättning. Flera av dem har fått välja att antingen ta lån eller att gå till jobbet med livet som insats. När det väl kom en ersättning på plats slutade den att gälla och de blev utan ersättning under två olika glapp. Detta är att utsätta människor för fara, fru talman.

Anf. 63 JULIA KRONLID (SD):

Fru talman! Jag vill börja med att tacka för möjligheten att få debattera finansutskottets betänkande. Jag gör det då det framför allt rör sjukförsäkringsfrågor. Vi debatterar i dag som sagt finansutskottets betänkande 41 *Extra ändringsbudget för 2021 – Vissa ändrade regler inom sjukförsäkringen*.

Jag vill inledningsvis yrka bifall till vår reservation i betänkandet och vill vara tydlig med att det inte innebär att vi är emot lagändringen. Tvärtom välkomnar vi propositionen. Vi önskar bara att regeringen hade kunnat gå ett steg längre och gjort förändringen bättre så att den gör ännu mer nytta.

Fru talman! Innan Socialdemokraterna 2014 återigen kom i regeringsställning var kritiken högljudd mot Reinfeldts åtstramningar inom sjukförsäkringen för att långtidssjukskrivna skulle återgå till arbetsmarknaden. Många hoppades nog på en mer human sjukförsäkring. Jag tror dock att få ens kunde drömma om att Socialdemokraterna skulle dra åt svångremmen ytterligare inom sjukförsäkringen och slå rekord i antalet utförsäkringar.

Nu handlade det heller inte längre om arbetsmarknadsåtgärder för långtidssjukskrivna, som kanske hade varit sjukskrivna i flera år, utan om tydliga signaler om att få ned antalet sjukskrivna. Detta ledde till att man slaviskt skulle följa rehabiliteringskedjans tidsgränser som i praktiken omvandlade den till en utförsäkringskedja mer än en rehabiliteringskedja. Ef-

ter 180 dagar räcker det inte ens att du har cancer, är sängliggande eller har svåra följder av långtidscovid för att du ska undslippa utförsäkring.

Vi har fått ta del av otaliga berättelser om svårt sjuka personer som utförsäkrats och fått beskedet att de borde arbeta. För inte länge sedan läste jag exempelvis om Jessica som var sjuk i ME och var sängliggande i 22 timmar om dygnet. Även hon skulle nekas ersättning och fick uppmaningen att börja arbeta. För en del har det gått så illa att de efter dessa besked helt har tappat hoppet och i desperation valt att avsluta sitt liv. Dessa inhumana utförsäkringar måste få ett slut, och människor måste i stället få adekvat stöd, rehabilitering och ekonomisk trygghet.

Fru talman! Problemet har varit att efter 180 dagar prövas personer som varit sjuka mot en fiktiv arbetsmarknad, alltså mot jobb som inte finns på riktigt. Detta görs trots att det enligt lagens förarbeten fanns en avsikt att man skulle få möjlighet att prövas mot anpassade arbeten. Dessa skulle finnas tillgängliga på riktigt, inte bara i teorin, och om man sedan kanske tackade nej till dem blev man utförsäkrad. Men i verkligheten har många fått besked från Försäkringskassan att de i teorin skulle klara av ett lugnt arbete där de får vila mycket och som inte är kognitivt utmanande. Med motiveringen att de i teorin skulle kunna ta ett sådant jobb – som inte finns – får de ingen sjukpenning.

När dessa personer sedan går till Arbetsförmedlingen får de beskedet att några sådana jobb inte finns och att man inte kan förmedla några sådana. Detta räknas då som att de har förhinder att ta jobb. För att strö ytterligare salt i såren riskerar de därför att bli av med sin sjukpenninggrundande inkomst och hamna i en svår ekonomisk situation.

Detta är helt oacceptabelt och något som Socialdemokraterna varit med om att skapa genom sina tydliga direktiv om att få ned antalet sjukpenningdagar. Sverigedemokraterna har länge kritiserat detta. Sedan valet 2018 har vi föreslagit att man helt och hållet ska slopa prövningen dag 180 mot normalt förekommande arbete. I stället bör man begränsa prövningen till konkret angivet arbete inom det egna kompetensområdet.

Det här är ett förslag som vi även i dag lyfter fram i vår reservation. Regeringen borde utreda detta för att verkligen göra skillnad i sjukförsäkringen. Tyvärr har förslaget även tidigare avfärdats av samtliga övriga partier, och utförsäkringarna dag 180 har fortsatt med svåra komplikationer och konsekvenser för de enskilda som drabbats som följd.

Detta har drabbat alla olika slags diagnoser. Förbättringar av sjukförsäkringen ska givetvis gälla alla.

Under coronapandemin har den bristfälliga sjukförsäkringen blivit blottad i ljuset när också personer med långtidscovid utförsäkrades. Sjuksköterskor som har slitit hårt för vår skull under pandemin och har gjort allt i sin makt för att rädda liv skulle sedan mötas av beskedet att de skulle utförsäkras bara för att de i teorin skulle kunna ta ett annat jobb innan de ens fått chansen att tillfriskna och återgå i arbete som sjuksköterskor.

Fru talman! Vi lade fram ett förslag i socialförsäkringsutskottet om att helt och hållet slopa 180-dagarsgränsen, och Vänsterpartiet lade fram liknande förslag. Men dessa röstades ned. Senare gick det dock upp för regeringen att förslagen kanske inte var så tokiga ändå. Då lade man själv fram ett förslag om att tillfälligt slopa 180-dagarsgränsen. Gott så!

Nu står vi här i dag med en mer långsiktig lagändring som vi i Sverigedemokraterna välkomnar även om vi inte tycker att den är tillräcklig. Den går ut på att det ska bli lättare att göra undantag från att prövas mot en bred arbetsmarknad med normalt förekommande arbeten med utförsäkring som följd.

För att det inte ska uppstå några missförstånd: Vi är till hundra procent för lättnader dag 180. Vår reservation handlar inte om att vara emot förslaget, utan vi vill tvärtom gå längre än regeringen. Med tanke på att det även funnits ministrar som missförstått ordningen i riksdagen och twittrat i tron på att en reservation per automatik handlar om att vilja avslå en proposition kände jag mig nödgad att vara övertydlig gällande detta.

Det som, fru talman, framkommit i flera remissvar från Saco, Funktionsrätt Sverige och Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa är att övervägande skäl borde tillämpas för att få undantas från att prövas mot hela arbetsmarknaden även när den försäkrade bedöms kunna återgå på deltid hos arbetsgivaren senast dag 365. Det skulle ske på en lägre nivå än när man arbetade när man insjuknade. Vi instämmer i dessa remissvar.

För en person som drabbats av utmattnings- eller utbrändhet, till exempel av utbrändhet, kan det vara oerhört viktigt att få återgå till arbetet i små steg. Givetvis måste detta kunna göras hos den egna arbetsgivaren trots ett års sjukskrivning. Att en person mitt inne i en rehabiliteringsprocess för utbrändhet riskerar att utförsäkras bara för att det på Försäkringskassan bedöms att personen inte kan återgå i samma nivå som tidigare efter ett år anser vi tar bort udden, syftet och nyttan med de lättnader som nu ska göras.

Det här kan också handla om en person med långtidscovid där återhämtningen kan ta lång tid. Om en sjuksköterska efter ett år kan återgå till deltid och sedan långsamt trappa upp till samma nivå som tidigare är det fullt tillräckligt för oss för att man ska slippa bli utförsäkrad. Vi anser inte att regeringens åtgärd uppfyller det som den egentligen borde när brasklappen att det måste vara samma nivå som tidigare fortfarande finns kvar.

Jag anser att det är beklagligt att det bara är vi i Sverigedemokraterna som vill ge människor möjligheten att efter ett års sjukskrivning försiktigt och stegvis återgå till arbete på deltid hos sin tidigare arbetsgivare. Givetvis ska dessa lättnader inte ta bort tidiga insatser för rehabilitering.

Det finns även skäl att se över de regler som gäller efter dag 365. Vi har flera förslag om det och kommer att återkomma till dem i ett annat betänkande i socialförsäkringsutskottet.

Fru talman! Sist men inte minst behandlas i detta betänkande ett förslag i fråga om enskilda näringsidkares rätt till arbetslöshetsförsäkring och deras möjlighet att ta enskilda begränsade uppdrag trots att de uppbär ersättning. Under pandemins framfart har de allra minsta företagen drabbats allra hårdast. Regeringens senfärdighet har försatt många enskilda näringsidkare i en helt ohållbar situation, då utbetalningar dröjt och företag väntat i månader på den hjälp de blivit lovade. Att enskilda näringsidkare ska kunna nyttja arbetslöshetsförsäkringen och ta begränsade uppdrag ser vi därför som ett bra förslag för att rädda de småföretagare som i grunden är livskraftiga, så i denna del stöder vi givetvis utskottets förslag.

Anf. 64 HANS EKLIND (KD):

Fru talman! En naturlig utgångspunkt för den diskussion som äger rum här och nu kring socialförsäkringssystemets utformning och justering av

densamma är att vi ska ta till vara både mänskliga och samhällsliga resurser. I denna extra ändringsbudget föreslår regeringen en justering för att underlätta för vissa sjukskrivna att bli färdigrehabiliterade. Vi kristdemokrater är positiva till regeringens förslag i denna del; systemet är till för att stödja människan, och när problem uppstår ska vi inte blunda för dessa.

Vi har dock två yrkanden med anledning av denna extra ändringsbudget. För det första anser vi att man måste utvärdera rehabiliteringsprocessen för att säkerställa att rehabiliteringen inte försenas. För det andra anser vi att man trots de förändringar som nu föreslås måste säkerställa att långtidssjuka i covid-19 får tillräckligt lång rehabiliteringstid, oavsett vid vilken tidpunkt de insjuknat. Jag yrkar bifall till reservation nummer 3.

Det är bra att vi har tidsgränser i sjukförsäkringen. De fungerar nämligen som avstämningpunkter och har historiskt bidragit till en sjukskrivningsprocess som präglats av aktivitet, tidigare insatser för rehabilitering och en kontinuerlig kontakt med Försäkringskassan. Starkt individuellt stöd har lett till att fler kunnat återgå till sina tidigare arbeten och att färre blivit fast i långa och många gånger hopplösa sjukskrivningar.

Vi har dock den senaste tiden fått återkommande rapporter om att personer som är sjukskrivna men som bedömts ha goda chanser att återgå till arbete hos tidigare arbetsgivare före dag 365 ändå blir av med sjukpenningen efter dag 180. Det har många gånger handlat om personer som redan påbörjat en återgång till arbete på deltid men inte är färdigrehabiliterade vid dag 180 och som konsekvens blir av med sjukpenningen. Dessa personer mister chansen att bli färdigrehabiliterade. Det måste beskrivas som ett gigantiskt slöseri med både enskilda människors och våra gemensamma resurser att detta inte blir av. Vi har därför ställt oss positiva till regeringens förslag om en justering, ett förslag som vi kristdemokrater för övrigt själva förde fram i höstas när vi diskuterade Riksrevisionens rapport *Vägen till arbete efter nekad sjukpenning*. Det var en rapport som riktade betydande kritik mot hanteringen av processen för återgång i arbete vid nekad sjukpenning.

Fru talman! Enligt detta förslag till ändringar i socialförsäkringsbalkens regler ska prövningen av arbetsförmågan mot normalt förekommande arbeten efter dag 180 skjutas upp om ”övervägande skäl” – en ändring från nuvarande ”särskilda skäl” – talar för att en återgång kan ske till en tidigare arbetsgivare före dag 365. Vi har yrkat på att denna justering ska åkompanjeras av att riksdagen samtidigt beslutar att man måste utvärdera rehabiliteringsprocessen för att säkerställa att rehabiliteringen inte försenas.

Vi kristdemokrater värnar arbetslinjen och principen att sjukförsäkringen ska vara utformad så att en återgång till arbete ska ske så snabbt som möjligt. Vi vet alla att en långvarig sjukskrivning innebär att återgången till arbete försvåras. Den nya bestämmelse som nu föreslås får alltså inte innebära att rehabiliteringsprocessen försenas. Vi delar Arbetsförmedlingens oro över att den nya bestämmelsen kan komma att innebära att den försäkrade, arbetsgivaren och hälso- och sjukvården inte inleder rehabiliteringsarbetet i tid, något som motverkar återgången till arbete. Vårt yrkande skulle möjliggöra en tydlighet om att rehabiliteringsstarten ska ske så snabbt som möjligt.

Fru talman! Nu vet jag att vi inte kommer att få det, men om vi skulle få riksdagens stöd för att det ska ske en utvärdering av rehabiliteringsprocessen och om denna utvärdering sedan visar att rehabiliteringsåtgärderna inte kommer igång i tid som tänkt finns det, som vi kristdemokrater pekar på, åtgärder som kan vidtas och sättas in.

Vi har utifrån Riksrevisionens rekommendation pekat på att Försäkringskassan i större utsträckning både kan och ska begära in fler upprättade planer från arbetsgivarna. Det ger inte bara ett bättre informationsunderlag utan sätter också press på arbetsgivarna att efterleva det lagkrav som finns på rehabiliteringsprocesser för sjukförsäkrade. Även i delbetänkandet *En begriplig och trygg sjukförsäkring med plats för rehabilitering* har det lämnats förslag på hur man kan gå till väga för att få igång rehabiliteringen snabbare.

Fru talman! Det är och förblir en gåta för mig varför vårt yrkande avvisas här i dag. Sett till de rapporter som vi förhoppningsvis alla tagit del av vet vi att det slarvas med att få igång rehabiliteringen i tid. Men när vi då som i dag mjukar upp kravet vid dag 180 avseende undantag är det i alla fall i min bok åtminstone viktigt att det som redan i dag lämnar en hel del att önska inte blir än sämre när det gäller att få till ett snabbt fotarbete från de inblandade parterna, så att man kommer igång med en effektiv rehabilitering så snabbt som möjligt.

Anf. 65 MATS BERGLUND (MP):

Fru talman! Den borgerliga regeringen gjorde mellan 2006 och 2010 stora förändringar i sjukförsäkringen. Bland annat infördes rehabiliteringskedjan och systemet med successivt snävarare möjligheter att få behålla sin sjukpenning – på allt lägre ersättningsnivåer – ända fram till den punkt då dörren slås igen helt. Den bortre tidsgränsen skulle liksom skicka sjuka människor tillbaka till jobbet. Men det går ju inte. Är man för sjuk för att arbeta så är man. Det blev en stupstock.

Miljöpartiet röstade emot det förslaget och har sedan dess fortsatt att vara väldigt kritiskt till systemet. När Miljöpartiet kom i regeringsställning tillsammans med Socialdemokraterna 2014 var en av de första åtgärderna att avskaffa just den bortre tidsgränsen. Det är inte rimligt att ha en bortre gräns på det sättet i en trygghetsförsäkring. Någonstans ifrån måste även sjuka människor få sin försörjning.

Åtgärden att stryka den bortre tidsgränsen var nödvändig och helt självklar. Men den visade sig tyvärr vara långt ifrån tillräcklig. Vi ser alla, tror jag, tydligt att problemen i sjukförsäkringen växer. Vi träffar sjuka utförsäkrade. Vi möts av berättelser och livsöden som verkligen inte borde förekomma. Människor är för sjuka för att arbeta men nekas ändå sjukpenning eller sjukersättning eller utförsäkras vid någon av bedömningspunkterna i den så kallade – som man väl ändå får säga – rehabiliteringskedjan.

Vi träffar människor som har ett sjukintyg i ena handen men med den andra handen tvingas be om försörjningsstöd. För att hamna där, i försörjningsstödet, måste man ha tömt ut alla andra sätt att försörja sig. Man har då levt på besparingar, make eller maka, vänner. Man har kanske sålt hus, bil. Vad värst är: Man har gjort sig av med alla möjligheter att komma tillbaka.

Under tiden vittnar väldigt många om att de nästan för ett krig med myndigheter, kanske med Försäkringskassan i första hand om de är sjuka, med Arbetsförmedlingen, och med kommunens sociala myndigheter. Vi hör att myndighetsdialogen, och själva sjukskrivningsprocessen, är jobbigare än sjukdomen.

Det här gäller inte alla, absolut inte. Men det gäller alltför många. Så här kan vi inte ha det. Sjukförsäkringen fungerar inte. Det är inte värdigt ett välfärdsland som Sverige. Tilltron till välfärden hotas. Väldigt många människor – människor som är sjuka – far illa. Vi måste reparera sjukförsäkringen!

Herr talman! I dag tar vi ett första kliv mot en trygg sjukförsäkring. Bedömningarna efter dag 180 – sex månader med sjukdom – blir nu mer flexibla och mer humana. Fler kommer att få behålla sin sjukpenning också under det andra halvåret med sjukdom och frånvaro från jobbet.

Rent tekniskt är det egentligen bara i princip ett ord som ändras: särskilda skäl ändras till övervägande skäl, som talar för en återgång i arbete hos arbetsgivaren inom den tid som återstår fram till dag 365 i sjukskrivningen. Men ord betyder mycket, och det handlar om ett sänkt beviskrav.

Det är en bra och viktig åtgärd. Vi är på gång. Vi har startat en resa. Men vi är ju långt ifrån i mål. De utredningar som den miljöpartistiska och socialdemokratiska regeringen har tillsatt under den här och den förra mandatperioden har lämnat en trave betänkanden och en mängd ytterligare förslag, och några väntas komma också nu under våren.

Efter dagens beslut handlar det om att gå vidare med motsvarande förändring efter dag 365 och att smalna av arbetsmarknadsbegreppet så att ingen ska bedömas mot helt ovanliga eller fiktiva jobb. Det handlar om mjukare regler för äldre nära pensionsålder.

Det gäller möjligheten till en mer flexibel arbetstid vid deltidssjukskrivning, alltså att man inte ska behöva arbeta exakt lika många timmar varje dag. Det handlar om att öka tryggheten för behovsanställda, till exempel alla dem som arbetar i den växande gigekonomin.

Det handlar om att myndigheten, Försäkringskassan, måste bli mer inlyssnande och mer stödjande genom hela sjukskrivningsprocessen. Det handlar också om en del kommande förslag för att stärka tryggheten i sjukersättningen och aktivitetsersättningen och en hel del annat.

Det här är förslag som är utredda, remissbehandlade, förutom i den del som kommer nu strax före sommaren. Vi behöver en majoritet bland riksdagens partier för att genomföra alla de här utredda förslagen.

Miljöpartiet driver på för det. Men Miljöpartiet vill också mer än så. Vi vill ha en mer flexibel och mer individanpassad sjukskrivningsprocess som tar ett helhetsperspektiv på den enskilde sjuke, och som syftar till rehabilitering på riktigt och inte till att ”trycka ut” sjuka tillbaka till jobb. Rehabilitering måste sättas in tidigt, men måste också få ta den tid det tar.

Vi vill att de hårda tidsgränserna i sjukförsäkringen ska omvandlas från så som det är i dag, kontrollstationer med successivt hårdare krav, till att i stället bli avstämningpunkter där framsteg och hinder i rehabiliteringen kan lyftas upp och diskuteras så att rätten till stöd och hjälp verkligen säkras. Så vill vi ha det.

Vi vill på sikt utreda ett nytt system för försäkring vid arbetslöshet och sjukdom med gemensamma nivåer för de två systemen och där människor inte kan hamna mellan, eller bollas mellan, stolar på det sätt som det sker i dag.

Aven om sjukförsäkringen är en omställningsförsäkring är det viktigt att rehabiliteringen syftar till att man, i den mån det går, ska komma tillbaka till friskhet och livskvalitet i första hand, och därefter tillbaka till arbete, studier eller annan sysselsättning.

Sjuktalet ska naturligtvis hållas nere. Det är viktigt. Men det ska ske genom insatser för folkhälsa, bättre arbetstider, arbetsmiljö och genom arbete mot psykisk ohälsa. Men det ska också vara mer fokus på rehabilitering, på riktigt, i sjukförsäkringen.

Det här arbetet med folkhälsan är ju helt centralt. Vi är fortfarande i en pandemi. Det kan naturligtvis inte bli en återgång till det normala så som det var innan när pandemin är över. Det klarar inte sjukvården, och det klarar inte sjukförsäkringen. Vi måste bli friskare. Vi måste jobba mycket mer med folkhälsan och mycket mer förebyggande.

Herr talman! Jag vill avsluta med några ord om reservationerna i betänkandet. Moderaterna avstyrker helt och röstar nej till förändringarna.

Både Moderaterna och Kristdemokraterna lyfter ju upp pandemin och långtidssjuka i covid-19. Jag tror för min del inte att vi ska blanda in enskilda diagnoser i en lagstiftning för en generell sjukförsäkring. Däremot är det alltid bra om vi kan utvärdera lagändringar, också utifrån den situation med pandemin som vi är i. Men jag tror också att vi behöver vänta lite med en utvärdering eftersom det kommer att ta tid och vi behöver fler reformer på plats.

Jag uppfattar den borgerliga retoriken med arbetslinjen som helt central i argumentationen för att behålla sjukförsäkringssystemet som det är i dag. Men jag tror att den retoriken – den tankefiguren med den borgerliga definitionen av arbetslinjen – måste ändras. Den återkommer hela tiden när jag träffar sjuka och långtidssjuka. Inte sällan framkommer det att man skäms för sin sjukdom. Det är definitionen av arbetslinjen som ligger bakom, som definierar vad som är okej och inte.

Det är egentligen inte arbete som är det viktiga i arbetslinjen utan lönearbete, som definierar det som i den borgerliga retoriken är innanförskap. Allt annat, inklusive till exempel frivilligarbete, eller till och med studier tycks det som, men framför allt sjukdom, definieras som utanförskap och skam. Kommer vi bort ifrån den retoriken, den borgerliga definitionen av lönearbetslinjen, tror jag att mycket är vunnet.

Herr talman! Jag har nu uppehållit mig lite för länge i anförandet och bara vid den delen av betänkandet som rör nya regler för en tryggare sjukförsäkring. Det finns också andra delar i betänkandet, bland annat en om rätt till arbetslöshetsersättning i samband med verksamhet i begränsad omfattning. Där har Miljöpartiet en reservation. Jag yrkar bifall till reservation nummer 4 och i övrigt bifall till utskottets förslag i betänkandet.

Anf. 66 JULIA KRONLID (SD) replik:

Herr talman! I mitt tidigare anförande sa jag bara vår reservation. Det är reservation nummer 2 det är fråga om, så att jag är övertydlig där och det blir rätt.

Tack, ledamot Berglund, för anförandet! Jag instämmer i att vi behöver en mer individanpassad och flexibel sjukförsäkring. Det är också anledningen till vår reservation. Om jag nu inte har missat någonting har varken Socialdemokraterna eller Miljöpartiet bemödat sig att bemöta den i sina anföranden. Därför vill jag nu fråga varför regeringen och Miljöpartiet säger nej till vår reservation.

Det handlar om att göra det mer flexibelt. Om man befinner sig i dag 180 och det bedöms att man kan återgå till sin arbetsgivare inom 365 dagar men bara på deltid finns fortfarande en väldigt stor risk att man utförsäkras. Det är därför vi har lagt fram följdmotionen och förslaget att regeringen ska utreda.

Det är precis det som Funktionsrätt Sverige säger, som Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa säger och som Saco säger. Det borde räcka med ett krav att man kan återgå på deltid om det finns utsikter att man kanske senare kan återgå till samma nivå. Varför sätter sig Miljöpartiet emot detta när ledamot Berglund samtidigt talar sig varm för mer individanpassad sjukförsäkring?

Det kan till exempel vara en sjuksköterska som har covid-19. Det kanske är någon som är utbränd och som har stora möjligheter att återgå till sin arbetsgivare. Det är kanske inte arbetsplatsen som är problemet. Då får man ställa om av sådana skäl. Men om det inte är arbetsplatsen som är problemet kanske det bara handlar om att man behöver lite mer tid och kan återgå till 50 procent, 25 procent eller ännu mindre och sedan stegvis öka.

Varför sätter sig regeringen emot att tillgodose remissinstansernas önskemål för att kunna få en mer human, flexibel och individanpassad sjukförsäkring?

Anf. 67 MATS BERGLUND (MP) replik:

Herr talman! Jag vet att Julia Kronlid och Sverigedemokraterna liksom Miljöpartiet vill mer än det vi genomför i dag. Jag tror att vi behöver lägga fram förslagen i den takt vi hinner med. De behöver vara utvärderade och utredda så att vi får rätt beslut. Det får inte bli felaktiga beslut.

Jag tror också, som jag tydligt var inne på i mitt anförande, att vi behöver gå vidare och se det här som ett första steg. Man kan naturligtvis ha synpunkter på att det går för långsamt och att vi borde ha gjort det här tidigare, men det är ändå så att vi har utrett de här sakerna under lång tid och väldigt noggrant. Det har kommit flera utredningar, och det är som sagt fler på gång.

Egentligen har jag inte så mycket mer att säga än att jag hoppas på att vi nu kan fortsätta och att vi ser ändringen i dag som just ett första steg och inte som ett avslut i reformerna av sjukförsäkringen.

Vi ser ju tydligt – jag tror att det gäller både Julia Kronlid och andra – att behovet av förändringarna finns och att det inte räcker med att bara puffa på myndigheterna. Vi behöver lagstiftning, och vi behöver tydligt sätta ned foten. Jag avser att fortsätta att trycka på regeringen för att man ska komma med fler förslag.

Anf. 68 JULIA KRONLID (SD) replik:

Herr talman! Jag instämmer i det ledamoten Berglund säger; jag tycker att det har tagit alldeles för lång tid.

Vi har kritiserat 180-dagarsgränsen ända sedan valet 2018. Då lade vi också fram ett annat förslag utöver detta att det borde räcka med deltid. Det senare tycker jag inte att jag fick något tydligt svar på. Jag vet inte varför regeringen motsätter sig det. Det har gjorts en utredning som har gått ut på remiss, och man får in remissvar med bra förslag på hur man kan justera detta och göra det ännu bättre. Varför regeringen då inte tillgodoser detta förstår jag fortfarande inte.

Utöver det här har vi som sagt en annan del i vår reservation, där vi säger att regeringen borde utreda möjligheterna att vid dag 180 begränsa prövningen till det egna kompetensområdet. Man ska alltså få möjligheten att endast prövas mot det egna kompetensområdet och rehabiliteras till det om det finns utsikter att man kan återgå till det inom 365 dagar. På så sätt kan man slippa de här prövningarna som görs mot fiktiva fantasijobb.

Det finns även ett liknande förslag i utredningen i Statens offentliga utredningar av Claes Jansson om att det ska vara ett angivet arbete. Vi vill att det angivna arbetet ska vara inom ens eget erfarenhets- och kompetensområde.

Det här har vi föreslagit sedan 2018. Varför har Miljöpartiet röstat nej också till det? Och varför kan inte regeringen ta in det förslag som vi har om att begränsa prövningen inom det egna kompetensområdet i de utredningar som görs och i det som man siktar på att förändra ytterligare framöver? Varför röstar Miljöpartiet nej till att utreda att ytterligare göra sjukförsäkringen mer human och mer individanpassad och flexibel – precis det som Miljöpartiet står och säger att man vill uppnå?

Anf. 69 MATS BERGLUND (MP) replik:

Herr talman! Tack, Julia Kronlid, också för detta förslag om att prövningen ska anges inom det kompetensområde man har!

Det som Claes Jansson har utrett är att det ska vara angivet normalt förekommande arbete och att det ska vara inom ett större sjuk. Jag uppfattar att Sverigedemokraterna vill smalna av det ytterligare.

Jag tycker att det är en intressant synpunkt och en intressant tanke. Däremot blir det ett större avsteg mot dagens system att göra så. Att läkaren kan ange ett arbete som också Försäkringskassan kan ställa upp på – det är väl ungefär så som systemet borde byggas upp – handlar om att hitta ett arbete som den sjuke ska kunna klara av inom ett område. Den delen bör nog faktiskt inte snävas in alltför mycket, för de sjuka vill trots allt ut i arbete så fort det går, så fort man är frisk och så fort man klarar av ett arbete. Det är få sjuka som vill vara hemma bara för att vara hemma. Jag tror därför att det är onödigt att snäva in arbetsmarknaden för mycket. Det är bättre att arbeta för att den sjuke ska hitta ett arbete.

Jag uppskattar att Sverigedemokraterna vill gå längre, precis som Miljöpartiet och precis som Socialdemokraterna. Det kan gå lite långsamt, för det gäller ju ändå för en regering att hitta stöd i riksdagen för de förslag man lägger fram. Annars är det ganska meningslöst.

Det är såklart ett problem för Sverigedemokraterna när ni ser att era framtida regeringspartner i Moderaterna röstar blankt nej också till detta första lilla enkla steg. Nu kanske inte Julia Kronlid får lov att svara på detta. Men det är ett problem för Sverigedemokraterna, det måste man säga – och för Moderaterna.

Anf. 70 IDA GABRIELSSON (V):

Herr talman! Jag vill börja med att berätta att jag har opererat mina bihålor, så jag har svårt att ha munskyddet på mig och samtidigt kunna andas. Men jag har hållit mig på avstånd – inte bara politiskt utan också rent rumsligt – från de andra här inne i kammaren, så det ska nog gå bra ändå.

Den andra ursäkt jag vill framföra, herr talman, är att jag trots att jag har anmält absolut längst talartid här i dag nog kommer att bli tvungen att dra över något på grund av saker som har kommit upp i debatten. Jag har ju inte haft möjlighet att begära replik eftersom jag inte talar förrän nu. Men det ska nog gå bra. Ni kommer att få lunch någon gång.

Herr talman! I dag får vi återigen fatta beslut om något som Vänsterpartiet har drivit igenom via ett utskottsinitiativ – den här gången för att se till att också småföretagare kan ta sig igenom coronakrisen. Småföretagare måste få rätt till a-kassa, och deras företag ska inte behöva gå omkull på grund av de stelbenta reglerna som gör att man inte kan få ta in en del arbeten som småföretagare behöver göra för att kunna överleva.

Stora företag som Volvo och Sandvik gör aktieutdelningar, och samtidigt snålas det när det handlar om att landets småföretagare ska överleva. Det tycker vi är fel, och jag är glad för att Vänsterpartiet har kunnat driva igenom det här. Ingen kan påstå att Vänsterpartiet sitter på läktaren, precis.

Herr talman! Det ska vara roligt att slå rekord – något att fira. Men så kan man inte påstå att det känns när det kommer till sjukförsäkringen. Alliansen, som vi har hört här via Moderaterna – som endast pratar om Socialdemokraternas politik – blev svenska mästare redan 2008 när dagens system infördes. De steg fram som den nya tidens helbrägdagörare som till skillnad från Sveriges samlade läkarkår, medicinska expertis och rådande forskningsläge bara genom ett trollslag kunde bota hela 90 000 sjuka. Simsalabim, så var de friska! Enligt den nya lagen och kassans kriterier utförde den nya rehabkedjan rena mirakel. Lama kunde inte bara resa sig upp och gå, utan enligt myndighetens bedömning kunde de nästan springa ett maraton. Att man inte kunde stå på benen var mest en fråga om inställning. Välj glädje, mässar kören. Och utförsäkringarna fortsatte.

Herr talman! Tillsammans med S och MP tog Vänsterpartiet bort den bortre tidsgränsen. Alliansen och Sverigedemokraterna, som också var i gasen här tidigare, gav inte upp tävlingen så enkelt. De röstade för att återinföra den så kallade stupstocken så sent som 2017.

Detta parerades av S- och MP-regeringen, men i stället började regeringen laga sin egen mirakelkur, som det hölls ganska tyst om här uppifrån. Snart var guldmedaljen när det gäller antalet utförsäkrade säkrad för deras del. När S- och MP-regeringen år 2015 införde målet om nio sjukdagar i snitt per person och år fyrdubblades avslagen med de tidsgränser vi i dag talar om utan att någon lagändring gjordes.

Guds gåva till människan är den heliga treenigheten: Försäkringskassan, rehabkedjan och de magiska tidsgränserna. Under förra året, mitt under brinnande pandemi, slogs Sverigerekord i antalet utförsäkrade. Det är helt otroligt – det är knappt att man tror att det är sant!

Herr talman! Folk blev inte friskare utan sjukare av den behandling som systemet utsatte dem för. Det är en skandal och en stor skam för ett så kallat välfärdsland. Att inte bli trodd är höjden av förnedring. Det är på det sättet man tillintetgör en människa.

Inte bara Vänsterpartiet är kritiskt – forskare kallar det en rättsskandal att Sverige inte ser till att människor har rätt till trygghet vid sjukdom och att det fungerar innan man inför ännu ett rikemansbidrag. Det är anskrämligt. Bara Vänsterpartiet prioriterade att ta bort den extra skatten för sjuk-skrivna framför att ta bort skatten för dem som tjänar närmare 60 000 i månaden. Människor har inte blivit fattiga; de har gjorts fattiga genom politiska beslut i den här kammaren.

Herr talman! Corona har fått många att inse att vi alla kan bli sjuka. Kvar finns bara kvacksalvarens tomma försvarstal, men ingen stiger fram och säger: Vi erkänner. Det blev fel. Nu tar vi ansvar för det. Så kan vi bara inte ha det, allra minst Moderaterna, som även i dag håller krampaktigt fast vid den stenhårda prövningen vid dag 180.

Herr talman! Tänk att det skulle behövas en pandemi för att fler politiker skulle börja förstå att sjukdom eller funktionsnedsättning inte är något man väljer utan något man drabbas av. Vi står här i dag inför att ta ett litet steg i riktning mot en mänskligare sjukförsäkring. Det kan kännas som ett myrsteg, och det är helt klart alldeles för lite, men för bara några månader sedan var det långt fler än Moderaterna som hindrade en förändring. I dag är det annat ljud i skällan.

Vi i Vänsterpartiet har tillsammans med alla er som är aktiva i olika upprop för att förändra sjukförsäkringen baxat regeringen och andra partier framför oss. Jag vill tacka er enormt mycket. Ni ska veta att ni har gjort hela skillnaden.

Den seger som vi trots allt får fira i dag är er: Daniel, Peter, Charlotte, Pirjo, Lippe, Irja och många fler. Ni, som inte ens har något att vinna för egen del, för ni har redan blivit fråntagna det mesta, har visat gemenskap och omtanke i ordens verkliga mening.

Herr talman! Jag hoppas att de också snart ska få någonting tillbaka. Ge dem som utförsäkrats genom åren med systemfel deras SGI tillbaka! Ge dem ekonomisk ersättning och den upprättelse de förtjänar och har rätt till! Vänsterpartiet har föreslagit en kriskommission som skulle göra just detta. Tyvärr röstade alla andra partier nej. Var är omtanken? Var är gemenskapen? Jag finner inga ord! Jag skäms över att vara politiker. Kan vi inte bättre än så?

Herr talman! Försäkringskassan är en myndighet med lågt förtroende. Jag noterade att Moderaterna använde deras utlåtande om ändrade regler som något slags auktoritetsargument, samtidigt som man ansåg att det inte behövdes lagändringar, utan det var myndigheten själv som skulle genomföra förändringarna. Samtidigt röstade man nej till Vänsterpartiets förslag om en oberoende utredning av just denna myndighet.

Det återstår alltså mycket övrigt att önska när det gäller detta. Försäkringskassan åtnjuter lågt förtroende, och det är uppenbart att regeringens styrning har satts ur spel. Vi har påpekat det många gånger. Vänsterpartiet har försökt att hitta handlingskraftiga kompromisser. Vi har inte bara en gång utan två gånger lagt fram förslag om en oberoende genomlysning. Tyvärr har vi inte fått majoritet för det.

Trots signalen om att en generös prövning behövs har som sagt utförsäkringarna ökat. Försäkringskassan verkar fullkomligt dopad och friskförklarar människor i en överjordisk takt. I år blir det guld, silver och brons – ja, alla pallplatser är vunna. Man är helt enkelt ostoppar! Läkarintyg är ingen frisedel. Det kan inte stoppa den här maskinen, ”utförsäkringsmaski-

nen”, som forskaren Niklas Altermark skriver i sin bok om sjukförsäkringen.

Herr talman! Jag återkommer till det låga förtroendet för myndigheten. Inspektionen för socialförsäkringen skriver i en rapport: ”Men det är problematiskt att andelen avslag och beviljanden kan pendla kraftigt utan att vare sig lagstiftning eller rättspraxis har ändrats, inte minst ur ett rättssäkerhetsperspektiv.” Men vad gör Försäkringskassan då? Jo, man tar saken i egna händer. Genom generaldirektör Nils Öberg meddelar man att man är redo att ta emot den kritik som finns, men det ska inte ske genom någon extern genomlysning. Den fajten går inte att vinna. I stället ska myndigheten utreda sig själv.

Förutom att detta känns lite som en riggad match där resultatet är förutbestämt finns det en stor risk för att Försäkringskassan och regeringen skyller på varandra: Det var du som började! Nej, det var du! Jag vill ge samma råd som till ett gammalt par som träter: Herregud, ta in någon utifrån som vet vad den pratar om, innan det är för sent!

Trots att Försäkringskassan är i fokus behöver lagändringar göras. Det lät som om det inte var nödvändigt tidigare. Det man gör när man tar fram en lagändring är att ta fram nya förarbeten, som beskriver vad som ska gälla för myndigheten. Ny styrning och nya förarbeten är det som behövs. Anledningen till att Moderaterna avstyrker både vårt förslag om oberoende granskning och förslagen om nya lagar är att man inte vill att fler ska få rätt till sjukpenning.

Herr talman! Undersköterskan Christine Udding, som jag har lärt känna, smittades med covid-19 i jobbet. Hon blev långtidssjuk men nekades sjukpenning. I stället för att få extra betalt för sin insats betalar hon nu genom att använda sin egen semester. Hon är en av många som har ryckt in när samhället behövde dem, men samhället fanns inte där för henne.

Allt tar sådan tid, och medan tiden går drabbas allt fler av systemet. ”Normalt förekommande arbeten” verkar endast förekomma i Försäkringskassans fantasivärld. Om man redan är arbetslös när man blir sjuk möter man detta redan dag 1.

Medan politiker käbblar dör människor i sjukförsäkringens spår. Den 8 februari var det årsdagen för Linneas död. Linnea fick senare rätt, men då var hon redan död. Linnea är inte ensam. Alltför många ser ingen annan utväg. Det är ofantligt sorgligt.

Herr talman! Att Christine och andra sjuka under lång tid har gått ut och berättat om hur det faktiskt ser ut är jag helt övertygad om är det starkaste skälet till att Vänsterpartiet fick gehör för kravet om att mjuka upp bedömningen vid dag 180. Det vi ska besluta om i dag borde heta lex Christine.

Min uppmaning är: Släpp prestigen och partipolitiken! Visa nu att det går att lösa detta! Ställ upp för dem som har ställt upp för oss! Låt oss känna att vi har gjort allt som står i vår makt för att det som hänt Linnea inte ska behöva hända igen!

Släpp kravet på omställning under pandemin! Ändra prövningen vid dag 365, och kräv att kassan ska ange arbete! Eftersom prövningen pausades så sent fick Christine aldrig ta del av den. Hon hade redan utförsäkrats och hunnit bli nekad när hon överklagade. Hur många fler personer som har gjort allt rätt ska vi behandla så fel innan vi kan rucka på det som krävs för att sjukförsäkringen ska fungera?

Vänsterpartiet vill ha en försäkring som fungerar som en försäkring och som ger rätt till trygghet vid sjukdom eller funktionsnedsättning.

Hela sjukförsäkringen och rehabkedjan måste göras om. De skarpa tidsgränserna behöver tas bort, och rehabiliteringen måste bli mer individanpassad och realistisk. Läkarintyg ska gälla. Den som är kroniskt sjuk eller som har en funktionsnedsättning måste få rätt till varaktig ersättning. I dag hänvisas man till Arbetsförmedlingen men får där höra att man är sjuk för att få hjälp till jobb medan Försäkringskassan anser att man är frisk som en nötkärna. Något är fel, riktigt fel.

Herr talman! Vi har i debatten fått höra att det främst är långtidssjuka i covid-19 som drabbas och att regelförändringarna behövs för att bistå endast den gruppen.

För det första befinner sig den konservativa högern inte ens på rätt planhalva, verkar det som. Frågan är om de ens vet vad som är deras egen målgård. I fina ordalag beskrivs här hur de vill ta strid för de långtidssjuka. Sanningen är att de röstade ned ett sådant förslag som jag lade fram redan i höstas.

För det andra går det inte att undanta enskilda diagnoser, symtomdiagnoser, i lagstiftning, särskilt inte dessa. Det skulle bara bli ett slag i luften eftersom många av dem som har kvarvarande symtom av covid-19 inte med säkerhet skulle kunna få den diagnosen i dag i vården.

För det tredje finns det många fler människor med olika sjukdomar som drabbas. Dagens system bygger på bedömd arbetsförmåga, inte på vilken diagnos du har.

En av dessa människor är min pappa, som har cancersjukdomen myelom. Vården förstod inte varför hans rygg plötsligt brakade ihop. Han som alltid jobbat 16 timmar om dagen och haft ett altanbygge på gång rör sig numera med rullator. Myelom bryter ned skelettet, men sjukvården trodde att han hade fått ett brott på kotorna och diskbråck. Han gick ned nästan 20 kilo.

Vi kände oss ändå trygga. Han hade röntgats, och de hade sagt att han inte hade cancer. Men smärtan blev olidlig, och han fick läggas in på sjukhus i flera omgångar. Till slut togs ett blodprov, och han fick åka direkt till hematologen. På grund av besöksförbud, som ni alla vet råder, fick han möta den första chocken själv: att han har en obotlig cancersjukdom som förhoppningsvis går att hämma. I dag ligger han inne för den sista omgången behandling med kraftiga cellgifter. Men redan innan det fick han besked om att hans sjukpenning, som går ut om någon vecka, efter avslutad behandling, inte ska förlängas vid dag 365.

Det enda raka om vi vill kunna se oss själva i spegeln är att pausa bedömningen och också göra något åt den här tidsgränsen.

Herr talman! Jag lovar att jag snart är klar med mitt anförande.

Snart går vi mot ljusare tider, heter det. Förhoppningsvis kan det innebära ett mer fritt liv efter corona. Samtidigt är det för den här gruppen fortsatt skralt. Man verkar tro att den som är sjuk är något slags utomjording som kan överleva på luft. Ersättningen och taket i bostadstillägget måste höjas. De sociala avgifterna har länge legat på ungefär samma nivå, men utbetalningarna har minskat över tid med 100 miljarder.

Det är vi löntagare som har betalat in till sjukförsäkringen med vårt avstådda löneutrymme. Detta är vår rätt. Det är ingen allmosa. Vi har tjänat detta. Men tyvärr är det inte så. Det behövs ingen Sherlock Holmes

för att lista ut vart dessa pengar har tagit vägen. Under denna period sänkte Alliansen skatten med ungefär samma summa. De som tjänade mest fick allra mest. Januaripartierna fortsätter nu med samma slags fördelningskurva. Bara i år sänks skatten med 30 miljarder.

Världsrekordet i snabbast ökade klyftor innehas föga förvånande av Sverige – där är vi nummer ett.

Nyliberalismen är död, säger finansministern. Och hon fortsätter att köra in i väggen med Centern som kartläsare och med Liberalerna som ständigt hotar med att hoppa av i farten. I bagaget ligger Miljöpartiet, till synes nöjda med elbilspremier och plastpåskatter.

Pengarna går alltså inte längre till ersättningssystemen utan till dem som tjänar mest. Glöm småtjuvarna! Här har vi den stora bluffen.

Herr talman! Jag känner trots allt hopp. Det pågår inte längre en tävling om vem som är bäst på att jaga sjuka. Nu är det i stället de som försvarar en orättfärdig sjukförsäkring som är pressade, och det kan de ha.

(TALMANNEN: Den anmälda talartiden överskreds med mer än 50 procent, noterar jag stillsamt.)

Anf. 71 JULIA KRONLID (SD) replik:

Herr talman! Ja, det går inte att ta miste på ledamoten Gabrielssons stora engagemang för en mer human sjukförsäkring. Det är något som jag hyser stor respekt för. Jag blir därför ytterst förvånad över att Vänsterpartiet i dag inte kan tänka sig att stödja vårt förslag om att det ska räcka att återgå i arbete på deltid efter ett års sjukskrivning för att slippa prövningen mot hela arbetsmarknaden.

Jag vet att Vänsterpartiet kanske vill gå ännu längre vad gäller prövningen vid dag 180, så som vi också vill på olika sätt. Det gäller till exempel en begränsning till det egna kompetensområdet. Men jag tänker att Vänsterpartiet borde välja alternativet deltid om det man kan välja mellan är att man måste återgå i arbete på samma nivå för att slippa prövningen eller att det räcker att återgå i arbete på deltid.

Eller varför tycker ledamoten Gabrielsson att en person som har varit sjukskriven i 180 dagar ska prövas mot hela arbetsmarknaden och riskera att utförsäkras bara för att det bedöms som att personen endast kan arbeta deltid efter 365 dagar?

Anf. 72 IDA GABRIELSSON (V) replik:

Herr talman! Tack, Julia Kronlid, för att du tar replik på mig! Vänsterpartiet anser att vi inte behöver utreda en sådan här fråga. Vänsterpartiet försökte, i samband med att detta förslag lades fram från regeringen, motionera om ganska konkreta åtgärder. Men som också Julia Kronlid vet är det inte möjligt med det reglemente vi har att föreslå något som kostar mer än det som regeringen har i sin extra ändringsbudget.

Det handlar helt enkelt om att jag tror att vi kommer att rösta om Vänsterpartiets förslag om hur vi ska få till en sådan förändring – vi vill att någon ska utreda – om någon månad. Annars tycker jag att vi i utskottet eller på annat ställe ska komma med förslag som går att genomföra redan nu. Vi ska inte föreslå ytterligare utredningar av ett system som Vänsterpartiet absolut inte tror på.

Vänsterpartiet tror att systemet med skarpa tidsgränser och med rehabkedjan, som över huvud taget inte utgår från människor och individer, och det system som gör att man inte kan få varaktig ersättning ska avskaffas och ersättas med något annat. Det vill vi utreda, och det har vi också föreslagit.

Det ligger skarpa förslag på bordet i dag, som innebär att något händer på riktigt, direkt. Det är det som jag stöder.

Anf. 73 JULIA KRONLID (SD) replik:

Herr talman! Jag är väl medveten om svårigheten att motionera med anledning av en ändringsbudget. Vi hade ett skarpt förslag om att vi i dag skulle rösta för att det faktiskt skulle räcka med deltid. Det var det vi lade fram, men det enda som var möjligt var att regeringen skulle utvärdera detta.

När vi ändå har ett förslag på bordet om att detta ska utvärderas för att regeringen ska kunna återkomma med ett förslag om att det ska räcka att återgå i arbete på deltid är det väl bättre att Vänsterpartiet stöder det. Det är inte för sent – voteringen är klockan 16. Det är bättre att stödja det än ingenting alls eller propositionen.

Vi har också haft skarpa förslag, och vi kommer att ha det i kommande betänkanden. Det handlar om att begränsa prövningen vid dag 180 till det egna kompetensområdet. Om vi är överens om det kanske Vänsterpartiet kan tänka sig att stödja ett sådant skarpt förslag framöver i ett kommande betänkande.

Men det som ligger på bordet i dag är detta betänkande. Då är det tydligt att Vänsterpartiet väljer att rösta för regeringens förslag, att det ska vara samma nivå som tidigare, i stället för att stödja förslaget om att utvärdera möjligheten att det ska räcka att återgå i arbete på deltid.

Jag tänker på de alternativ som ligger på bordet i dag. Varför väljer Vänsterpartiet att rösta för att det ska vara samma nivå som tidigare i stället för att skicka en tydlig signal till regeringen om att det ska räcka med deltid?

Anf. 74 IDA GABRIELSSON (V) replik:

Herr talman! Det blir på något sätt lite fånigt om vi ska ha en diskussion om voringstekniska frågor. Anledningen till att vi inte själva fick lägga fram förslagen var att man inte får göra något som ökar kostnaderna.

Vi vill inte utreda och låsa fast oss i det här systemet. Det är inte våra förslag. Våra utredningsförslag handlar om att avskaffa den rehabkedja och de tidsgränser som finns. Det förstår jag att Sverigedemokraterna och Julia Kronlid inte stöder, eftersom de röstade för att man skulle införa en borte tidsgräns och stupstocken så sent som 2017.

Vårt förslag om hur det skulle se ut i sjukförsäkringen med de sjukas ekonomi lade vi fram i budgeten. Där var vi det enda parti som prioriterade att ta bort extraskatten för de sjuka, medan Julia Kronlids parti prioriterade att låta höginkomsttagare få ytterligare en skattelättnad i enlighet med regeringens förslag.

Det är för mig det som frågan handlar om. Vi vill inte fastna i det här stelbenta systemet. Finns det konkreta ändringar och förslag som tar myrsteget är vi för. Vi ställer alltid upp. Vi kommer aldrig att backa från det.

Ska något utredas för framtiden kommer vi att driva stenhårt att det är ett annat system och en annan politik som ska gälla.

Det som var sorgligt var däremot när Sverigedemokraterna tillsammans med sina kompanjoner Moderaterna, som här visade vad de tycker, röstade ned Vänsterpartiets krav på upprättelse åt dem som har blivit utförsäkrade och på att se över möjligheten att införa en SGI till dem. Det var sorgligt.

Anf. 75 BENGT ELIASSON (L):

Herr talman! Liberalerna yrkar bifall till ett välkommet förslag och ett bra steg på vägen – tack!

Coronapandemin påverkar oss alla och har verkligen förändrat världen. Inte bara inser vi att det kommer att ha funnits en värld före och en annan efter – pandemin påverkar också våra liv på ett sätt som få saker har gjort tidigare. Saker som förut var ganska små och vardagliga har blivit alldeles centrala och viktiga för oss. Aldrig har vi väl längtat så efter en fikaträff, en gemensam middag, en kram eller något så enkelt som ett handslag. Pandemin har blottlagt saker som vi alla länge tänkt bort, inte velat se eller helt enkelt velat glömma. Pandemin har blottlagt misslyckanden och brister som länge funnits där men som nu blivit tydligare och allvarigare.

Herr talman! Alla ska kunna känna sig trygga vid både kortvarig och långvarig sjukdom. Sjukförsäkringssystemet ska se till att alla människor har en försörjning ifall de blir sjuka. Sjukförsäkringen ska vara aktiv och anpassad efter den sjukskrivne så att fler kommer tillbaka till arbetslivet så snabbt som möjligt.

Herr talman! Detta är enkla och sanna ord men har blivit en nåd att stilla bedja om. Fasta tider under sjukskrivningsperioderna, som många talare har nämnt här i dag, och en individuell bedömning av arbetsförmåga ger faktiskt en mer aktiv sjukskrivningsprocess. Det är väldigt viktigt. Arbetslinjen och rehabiliteringskedjan, även det något som många har nämnt, har faktiskt både varit bra och nödvändig, herr talman, och gjort att allt fler kommer tillbaka till arbetslivet. Sjukskrivningen fortsätter inte i all oändlighet utan att någon egentligen bryr sig, utan att myndigheter, arbetsgivare och den som är sjukskriven tillsammans tänker igenom hur vägen tillbaka ska komma att bli och hur den kan vara.

Herr talman! Sedan en ganska lång tid tillbaka har det dock blivit allt tydligare att Försäkringskassan, med regeringens goda minne, låtit tillämpningen glida iväg till något som aldrig har varit syftet, där det regelstyrda har tagit över det medicinska och den stelbenta regelhanteringen överskuggar de individuella, medicinska och rehabiliterande insatser som behövs.

Herr talman! Pandemin har satt strålkastarljuset på att dagens regelverk har stora nackdelar och att tillämpningen av begrepp som ”särskilda skäl” bidrar till att Försäkringskassan inte vidtar rehabiliteringsåtgärder utan i stället ”utförsäkrar” människor och ställer dem åt sidan. Det har blivit så tydligt att även myndigheten nu ser det och vill utreda sig själv, vilket är ett väldigt märkligt hanteringsätt i sig. Men det är en annan debatt.

Myndigheten har också svårigheter att tillämpa medicinskt påkallade insatser och tidshorisonter vid olika symtomdiagnoser. Covid-19 har nämnts, liksom långtidscovid. Vi ser det också jättetydligt i de psykiatriska diagnoserna som utmattningssyndrom och en rad andra, där långa sjuk-

perioder faktiskt blir effekten. Problematiken har som sagt ytterligare förstärkts av spridningen av covid-19 och allt fler med långtids-covid.

Därför är det bra och nödvändigt att vi i dag gör sjukförsäkringen mer flexibel och mer individualiserad och går tillbaka till mer transparens och begriplighet. En prövning mot normalt förekommande arbete vid dag 180 kommer nu att kunna anstå om övervägande skäl talar för en återgång i arbete hos arbetsgivaren före dag 365 i samma omfattning som före sjukskrivningen. Jag måste tillstå, herr talman, att Sverigedemokraterna har en poäng i att det hade varit vettigt att också kunna titta på andra ingångsperioder i arbetstid för att komma tillbaka i arbete. Där är vi inte i dag, och det verkar vara komplicerat att komma dit. Jag är dock nöjd med det betänkande som ligger på bordet i dag.

Herr talman! Det ska således vara tillräckligt att mer talar för återgång i arbete hos arbetsgivaren än emot för att bedömningen mot normalt förekommande arbete ska kunna skjutas upp. I dagens omvända värld, där Försäkringskassans tillämpning glidit i väg, är det tvärtom.

Herr talman! Varje sjuk person har rätt till en trygg bedömning och rätt rehabiliteringsinsatser. Varje läkare och handläggare måste också samtidigt ha en god arbetsmiljö och med självklarhet kunna genomföra sitt kärnuppdrag – samverkan. Deras mål kräver en förändrad sjukskrivningsprocess. Under covid-19 har gränsen flera gånger flyttats för när en sjukskrivning ska kräva läkarintyg. Det har flyttats en rad gränser i ersättningsystemen, och nu flyttar vi tidsgränsen. Risken för smittspridning är en av anledningarna men också att sjukskrivningar i vardagslunken, redan tidigare, tar oerhört mycket tid i anspråk av Sveriges läkare, sjukvårdsprofessioner, handläggare och beslutsfattare – tid som helt enkelt inte längre finns när pandemin grasserar.

Liberalerna har föreslagit en rad åtgärder som ger en tryggare och mer transparent försäkring samtidigt som det ger en bättre arbetsmiljö, stärkt patientsäkerhet och klokare resursanvändning. Vi kommer att lägga fram fler förslag längre fram.

Herr talman! Vi liberaler menar att Försäkringskassans samordningsuppdrag, inte minst med sjukvården, arbetsgivare och Arbetsförmedlingen, måste stärkas avsevärt. Det är helt orimligt att det i dag tar bortåt ett år innan Försäkringskassan håller ett första avstämningsmöte med en sjukskriven persons arbetsgivare. Det måste ske mycket, mycket tidigare. Försäkringskassan måste bli en partner och inte en motståndare till sjuka människor i ett gemensamt arbete för att en sjukskriven person ska komma tillbaka. Dagens betänkande är en viktig del i detta.

Slutligen, herr talman, måste kontakter med myndigheter i allmänhet och med Försäkringskassan i synnerhet vara enkla, hanterliga och värdefulla även för den som är sjuk. Myndigheter kan vara helt avgörande för oss när vi behöver stöd, men i dag kan människor i kontakter med Försäkringskassan ofta känna sig nästintill administrationsutmattade – möjligen en ny diagnos. Givetvis behövs underlag och dokumentation, men det överordnade målet måste vara att lyfta invånare och ge dem möjligheter.

Herr talman! Vi måste snåla på onödiga saker, men vi får aldrig snåla på omtanken.

Prot. 2020/21:87

3 mars

-----

*Extra ändringsbudget
för 2021 – Vissa
ändrade regler inom
sjukförsäkringen*

Anf. 76 IDA GABRIELSSON (V) replik:

Herr talman! Anledningen till att vi står här i dag är att bland annat Vänsterpartiet deltog i ett utskottsinitiativ som satte igång debatten. Utredningen med förslag om att mjuka upp tidsgränsen har funnits länge.

Vid den efterföljande debatten framkom det med all tydlighet att den hårdaste bromsklossen för att göra den mindre uppmjukningen var Liberalerna. Det var också något som Liberalernas talesperson i ekonomiska frågor stod för i kammaren i ett replikskifte med oss i Vänsterpartiet.

Man säger att det inte finns någon majoritet i riksdagen för olika förslag. Det verkar som att man antingen inte har ordning på varandra i förhandlingsrummet eller inte kan räkna. Vänsterpartiet är för, och andra partier påstår sig vara för – så en majoritet finns för att införa allt. Det enda skälet kan vara om Liberalerna säger att man hoppar av, inte bara i någon invandringsfråga utan även i frågor om sjukförsäkringen. Då utlöses någon form av regeringskris. Det är det enda jag kan förstå skulle ligga som grund.

Är Bengt Eliasson och Liberalerna beredda att utlösa en regeringskris? Eller kan vi se att de här förslagen kommer att genomföras framåt om Bengt Eliasson och Liberalerna får bestämma?

Anf. 77 BENGT ELIASSON (L) replik:

Herr talman! Jag tackar Ida Gabrielsson för frågorna.

Vi kan först lägga undan frågan om att utlösa en regeringskris eller inte. Vad det handlar om är att hedra avtal, och det gäller alla parter. Därmed bilägger jag den frågan. De diskussionerna förs i samband med helt andra frågor än de vi i dag debatterar och i helt andra forum än det vi i dag debatterar i.

Vi måste hålla isär förhandlingarna med regeringen om de olika delarna i sjukförsäkringen. I dag debatterar vi en långsiktig förändring på den väg som Liberalerna och Folkpartiet redan på den tiden debatterade på landsmötet. Detta är steg på den vägen att gå tillbaka till fasta tidsgränser och fasta avstämningpunkter som ger människor möjligheter att komma tillbaka till arbete. De ger avstämning och kraft framåt i processerna, inte att flytta människor in i en dunkel värld av oändliga sjukskrivningar.

En sak kan vi slå fast i debatten, nämligen att det inte var bättre förr. Vi ska inte tillbaka till den tiden där den vanliga utvägen var att, som det då hette, bli sjukpensionär. Det behövs effektfulla och bra rehabiliteringskedjor, och det behövs ordentlig tid för att hälso- och sjukvården och andra insatser kring den sjukskrivne blir sådana att man kan komma tillbaka till sitt liv.

Anf. 78 IDA GABRIELSSON (V) replik:

Herr talman! Jag måste ändå säga att det var bättre förr. Jag kan låta lite mossig när jag påstår det, men jag står för det. Jag har själv haft sjukersättning, och jag har kommit tillbaka. Jag tycker ändå att man är lite lyckad om man har kommit in i riksdagen och kan utföra arbetet där. Det har ju kommit nya mediciner. Det kan jag ändå stå för.

Jag fick inte riktigt svar på min fråga om dag 180. Kommer Bengt Eliasson och Liberalerna att stödja en ytterligare tidsgräns om dag 365 och det förslag som finns om att ange arbete? Är det Liberalerna som stoppar

och gör så att vi inte får se förslaget på riksdagens bord? Eller är det något som regeringen skyller på?

Känner Bengt Eliasson ibland att frågorna som ställs eller förslagen som läggs fram är otydliga? Bland annat har jag sett ett förslag från Bengt Eliasson om att stoppa sveket mot de sjukskrivna. Han vill tillsätta en oberoende utredning av Försäkringskassan. Missade Bengt Eliasson mina förslag som Liberalerna röstade ned tre dagar före jul? De gick ut på att stoppa sveken och göra en oberoende genomlysning.

Är Bengt Eliasson beredd att tillsammans med mig gå fram med förslaget om LSS och sjuka?

Anf. 79 BENGT ELIASSON (L) replik:

Herr talman! Jag tackar Ida Gabrielsson för frågorna.

Jag måste tillstå att rehabilitering fungerar och att den medicinsk-tekniska utvecklingen på olika sätt har varit strålande. Det är Ida Gabrielsson själv ett gott exempel på. Jag ger en eloge till det arbetet, som säkert ledamoten själv har bidragit starkt till med vilja och kunskap.

Låt mig vara tydlig. Liberalernas inställning är att rehabiliteringskedjan och arbetslinjen är mycket viktiga att hålla fast vid. Det är inte fråga om att lägga fram förslag som innebär en återgång till sjukskrivning där det inte finns några som helst avgränsningar eller avstämningpunkter, och inte heller en tät samverkan med den sjuke med alla insatser som behövs, inte bara arbetsgivare och Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och hälso- och sjukvården. Det kan vara fråga om en lång rad sociala insatser runt den sjukskrivne. Allt detta måste komma tillsammans och få fasta avstämningpunkter under sjukskrivningsprocessen för att leda tillbaka till ett liv. Detta har jag beskrivit i mitt anförande, i motioner och i mitt tidigare svar till Ida Gabrielsson. Det är den tydliga vägen.

Ida Gabrielsson sa själv att man är emot dagens system i sin helhet. Det är inte vi. Vi vill utveckla dagens sjukförsäkring till något som är mycket bättre, men vi är inte emot helheten. Jag tvivlar på att vi kommer att lägga fram gemensamma förslag på den punkten.

Anf. 80 JULIA KRONLID (SD) replik:

Herr talman! För ett antal år sedan ville inte Liberalerna ta i oss med tång, så jag hoppade till lite på min plats när jag hörde att ledamot Eliasson framförde att vårt förslag i detta betänkande ändå var ganska vettigt. Jag gläder mig över den utveckling vi har sett genom åren, det vill säga att vi nu respektfullt kan diskutera och debattera olika sakförslag som vi är överens om, eller inte överens om.

Men om ledamot Eliasson nu tycker om vårt förslag om att det kan räcka med att återgå i deltid efter ett år, undrar jag varför Liberalerna inte kan stötta vår reservation i dag. Den gäller frågan om att regeringen ska utvärdera och utreda förslaget och göra förändringen ännu bättre. Det är min konkreta fråga: Om det är ett vettigt förslag, varför inte stödja det, ledamot Eliasson?

Anf. 81 BENGT ELIASSON (L) replik:

Herr talman! Tack, Julia Kronlid, för frågan!

När jag hade läst förslaget lyssnade jag på dem som är mycket respekterade och kunniga inom området. Eftersom de pekade på att det kan finnas

konsekvenser och delar som blir ganska oöverstigliga eller svåra att genomföra i verkligheten om man bara lyfter in det här förslaget. Därför stötar vi inte förslaget i dag. Vi skulle också försena dagens beslut, och det vill jag inte riktigt vara med om. Men att titta vidare på vad det skulle kunna betyda och sedan infoga det i förslag framöver har jag definitivt ingenting emot.

Det viktiga nu är att få det här på banan. Nu lever vi i en övergångsperiod, med ett tillfälligt beslut som löper, och det vi debatterar i dag kommer att bli fast. Det är viktigt att det kommer på plats. När vi börjar få uppföljningar inom något år eller så kan vi kanske utveckla. Regeringen har lovat att återkomma ganska snart med uppföljningar av vilka effekter det får i verkligheten.

Jag är beredd att titta på saker som kan göras ännu bättre. Jag tycker fortfarande att Sverigedemokraternas förslag i den här delen, om återgång till tidsbegränsat arbete där man är anställd, är värt att titta vidare på för att kunna komplettera med det senare.

Anf. 82 JULIA KRONLID (SD) replik:

Herr talman! Det gläder mig att Liberalerna tycker att förslaget är vetligt. Men jag vill vara tydlig med att vår reservation absolut inte handlar om att i dag avslå detta bara för att det inte blir precis som vi vill i det här avseendet. Vi står självklart bakom lagändringen och vill absolut inte stoppa den på något sätt. Vårt tillkännagivande handlar bara om att regeringen ska utvärdera det ytterligare och sedan återkomma, precis som ledamoten Eliasson lyfter fram.

Jag tror att vi är överens om att det som ligger på bordet i dag ska genomföras, punkt slut. Sedan kan regeringen även utvärdera vårt lilla tilläggsförslag om att det också ska vara möjligt att återgå på deltid.

Jag tycker fortfarande att ledamoten Eliasson ska överväga att stödja förslaget. Det blir kanske inte majoritet för det ändå. Men det hade varit trevligt att ha en diskussion om det i utskottet och kanske nå en majoritet för det. Men vi kommer att återkomma i frågan.

Jag hoppas att Eliasson kan framföra detta till kontakter i regeringen och komma ihåg var förslaget kom ifrån. Vi har i andra sammanhang lagt fram olika förslag som utskottsinitiativ, och sedan sett att de kommer som förslag från regeringen. Hur oppositionen har tryckt på är då bortglömt. Jag hoppas att det inte glöms bort den här gången.

Jag hoppas också att ledamoten Eliasson kan ta med sig förslaget till regeringen så att vi kan få en mer human sjukförsäkring. Det är ett stort problem när en person har varit sjuk länge och fortfarande är sjuk men ändå kan återgå till sin arbetsgivare i små steg och kanske till slut kan återgå i arbete. Annars får vi människor som helt i onödan måste ställas om och utbildas om för arbetsmarknaden. Vi kanske förlorar värdefulla sjuksköterskor som till exempel är långtidssjuka i covid. Jag förutsätter att Eliasson tar med sig förslaget vidare så att det kan bli verklighet.

Anf. 83 BENGT ELIASSON (L) replik:

Herr talman! Tack, Julia Kronlid!

Givetvis är Liberalerna, precis som jag sa i mitt anförande, för och styrker en mer flexibel och tydlig sjukförsäkring som är begriplig för människor och som blir mycket mer individualiserad än i dag. Det betyder att

det blir en rad olika begränsningar i hur mycket man får jobba. Och i vilken takt man kan komma tillbaka till sitt arbete måste bli mycket mer flexibelt. På den punkten tror jag att vi är helt eniga.

Hur förslagen läggs fram, plockas upp och beskrivs får Julia Kronlid vända sig till regeringspartierna om. Det är ingenting som jag styr över. Jag kan bara vara med och påverka den politik som Liberalerna driver och som vi själva tar fram. I diskussionerna med regeringen kan vi påverka inom januarisamarbetet. I övrigt är det regeringspartierna som styr över detta.

Alla partier i kammaren får återkomma i de viktiga frågorna när det gäller sjukförsäkringen och faktiskt diskutera hur vi ska göra den skarpare, bättre och mer individuellt tillvärd, så att den fungerar för människor i deras vardag och verkligen som en försäkring för att man ska ta sig tillbaka till arbete vid enkel eller svår sjukdom. Det är vi helt överens om.

Anf. 84 RICKARD NORDIN (C):

Herr talman! Sjukpenningen ska vara en inkomstbortfallsförsäkring som ger stöd till den enskilde som på grund av sjukdom inte kan gå till sitt arbete. Den ska vara ett stöd för att man ska kunna återgå till sitt befintliga arbete eller möjligtvis ett annat arbete om så krävs.

För stöd till återgång finns rehabiliteringskedjan. Den är bra. Den innehåller tidsgränser för när en sjukskriven ska prövas mot befintligt arbete, sin arbetsgivare eller annat arbete. Det gör att fokus hela tiden ska hållas på rehabilitering, och det ska finnas en plan för varje sjukskriven person så att man ska kunna komma tillbaka. Det är något som vi i Centerpartiet stöder.

Det är också viktigt att det finns en pågående plan. Där bedömningen är att man ska kunna återgå till sitt befintliga arbete ska den planen också kunna genomföras.

Det är Försäkringskassan som handlägger och gör bedömningar av om man är arbetsför eller om man ska fortsätta att få sjukpenning. När det gäller rehabiliteringskedjan och bedömningen vid just 180 dagar har Försäkringskassan gjort en tolkning; även om det finns en pågående rehabilitering som förväntas leda till att personen kan komma tillbaka till sitt ordinarie arbete avslås många ansökningar om sjukpenning. Personen hänvisas då till att söka arbete på övriga arbetsmarknaden. Det är såklart inte bra.

Om det pågår en rehabilitering måste man kunna fortsätta med den innan man prövas mot övriga arbetsmarknaden. Här behöver helt enkelt ett förtydligande göras. Nuvarande regelverk skapar osäkerhet för den sjuke men faktiskt också för företaget som vill ha tillbaka sin anställda. Finns det en god chans att komma tillbaka inom rimlig tid är det också det klart bästa för alla inblandade.

Herr talman! Centerpartiet värnar arbetslinjen, eftersom de flesta människor mår bra av att gå till ett arbete eller till studier och känna att de har ett värde och ett arbete som genererar inkomst och bidrar till vår gemensamma välfärd i landet. För att det ska fungera krävs ett fokus på tidig rehabilitering, så att den som är sjuk får korrekt hjälp för att kunna återgå till sitt arbete eller prova ett nytt arbete.

Här måste regeringen skärpa sin styrning av Försäkringskassan, så att man ger ett tidigt stöd och samordnar runt den sjukskrivne. Det behövs

samordning av insatser från sjukvården och arbetsgivaren och i vissa fall insatser från Arbetsförmedlingen för att en enskild ska få rätt stöd.

Herr talman! I sammanhanget är det viktigt att nämna att det krävs ytterligare förtydliganden för att vi ska få en bättre rehabiliteringskedja. Det är något som Centerpartiet arbetar för och driver. Det vi nu pratar om kallas angivet arbete, det vill säga att Försäkringskassan behöver ange vilken typ av arbete de bedömer att en sjukskriven person kan ta i det fall man inte kan återgå till sin befintliga arbetsgivare. Det behövs för att öka tydligheten och förtroendet för bedömningen av rätten till sjukpenning.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag säga att även de andra förändringarna som föreslås i betänkandet är bra. De handlar om att enskilda företagare kan få fortsätta att hantera mindre delar i företaget, exempelvis uppdatera en hemsida, samtidigt som de kan fortsätta ha arbetslöshetsersättning. Det är en fördel för att de ska kunna starta igång sitt företag igen när pandemin börjar läta.

Herr talman! Med det vill jag yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet.

Anf. 85 MARIA MALMER STENERGARD (M) replik:

Herr talman! Tack, Rickard Nordin, för anförandet!

I Alliansen gjorde Moderaterna och Centerpartiet många bra saker tillsammans. Vi tog bland annat viktiga steg på många områden för att upp-
rätta arbetslinjen.

Det är klart att vi är många som ser med stor oro på hur sjukförsäkringen utvecklas. Sedan Socialdemokraterna tog över har antalet avslag efter dag 180 i sjukförsäkringen ökat markant. Men lagstiftningen är densamma. Det är regeringens bristande ledning och styrning som har lett till att vi har hamnat där vi är i dag.

Det har kommit allvarlig kritik från Riksrevisionen mot Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och statliga arbetsgivare. De brister i sina insatser för att underlätta för personer som har varit sjukskrivna att återgå i arbete. Många sjukskrivna erbjuds inget omställningsmöte, och det saknas alltså dokumentation i vart tredje sjukskrivningsärende hos statliga arbetsgivare, i genomsnitt.

Men i stället för att sopa framför egen dörr och göra det man ska göra – använda den viktiga rehabiliteringskedjan och se till att alla parter lever upp till sina åtaganden enligt den – ger man riksdagen uppdraget att ta fram ny lagstiftning, som slår väldigt brett och riskerar medföra att många som är sjuka stannar längre utanför arbetsmarknaden.

Jag är inte alls förvånad över att Socialdemokraterna tar pandemin som ursäkt för att börja nedmontera arbetslinjen och i stället införa en bidragslinje. Det som förvånar mig är att Centerpartiet väljer att stödja dem i det arbetet. Det handlar inte bara om den här förändringen, utan det kommer att komma fler som tar oss i den riktningen.

Anf. 86 RICKARD NORDIN (C) replik:

Herr talman! Jag noterar ingen fråga från Maria Malmer Stenergard utan bara fortsatt argumentation, som hon kanske borde ha lyft i sitt anförande i stället.

Jag kan konstatera att jag själv lyfte den bristande ledningen och styrningen från regeringens sida. Men när vi i Centerpartiet säger att den inte är tillräcklig kommer vi att agera i riksdagen, vilket vi nu har gjort. Det var vi som lade fram detta utskottsinitiativ i socialförsäkringsutskottet därför att vi ser att det finns problem; Moderaterna lyfter själva många av dem.

Det här är lagstiftning som efterfrågas av många företag, som ser att den anställde och sjuke kan komma tillbaka till samma arbete som tidigare och att de slipper rekrytera ny personal. Det innebär en ökad trygghet, både för den anställde och för företaget, och skapar i sig mycket värde i samhället. Detta är alltså något som är välkommet och självklart kommer att användas när man ser att det ger möjlighet att just komma tillbaka till samma arbete. Det ersätter såklart inte andra insatser som behöver göras i rehabiliteringskedjan och från Försäkringskassans sida, men det är en viktig nyckel för att få vår ekonomi att funka lite bättre.

Anf. 87 MARIA MALMER STENERGARD (M) replik:

Herr talman! Tack, Rickard Nordin, för svaret! Jag delar Centerpartiets frustration över att regeringens ledning och styrning är bristande och att myndigheterna inte gör det de ska. Men jag tycker att man gör det väldigt enkelt för sig om man då tar på sig ansvaret att genom lagstiftning förbättra när det gäller det som regeringen inte själv kan uppnå.

Problemet är ju att man inte alls träffar de grupper som skulle behöva stöttning. Det man i stället gör är att man, på ett ganska träffsäkert sätt, nedmonterar arbetslinjen och generellt sett, för alla grupper, gör det enklare att stanna längre i sjukskrivning. Detta innebär ett djupare utanförskap och att de aktörer inom sjukförsäkringen som borde göra ett jobb i stället riskerar att skjutas upp de åtgärder som ska vidtas. Detta lyfter till exempel Försäkringskassan som en farhåga.

Jag menar att man i stället ska rikta in sig på de avgränsade problem man ser, till exempel de som är långtidssjuka i covid-19. Vi vet att vetenskapen inte vet tillräckligt mycket om effekterna på lång sikt, och det är motiverat att göra ett tillfälligt undantag. I stället väljer man att göra ett permanent undantag, som gör att många tyvärr kommer att få stanna längre i utanförskap.

Ett annat område där jag tror att man skulle behöva göra en justering är psykiatriska diagnoser, som ökar lavinartat. Vi skulle gärna se en särskild rehabiliteringskedja för dem som har drabbats av till exempel stressrelaterade sjukdomar och behöver en helt annan rehabilitering än vad till exempel en bruten fot kräver.

För att vara tydlig med mina frågor: Hur ser Centerpartiet på risken att man använder Centerpartiet för att rulla tillbaka arbetslinjen och införa bidragslinjen? Och hur ser Centerpartiet på en särskild rehabiliteringskedja för psykiatriska diagnoser?

Anf. 88 RICKARD NORDIN (C) replik:

Herr talman! Det är lite spännande när Maria Malmer Stenergard säger att Centerpartiet tar på sig ett ansvar och genomför en lagstiftning. Detta är något som Moderaterna frekvent gör i riksdagen, genom olika utskottsinitiativ och annat och genom att helt enkelt driva på regeringen i den riktning man önskar. Det är normal politik som vi för här i riksdagen; det sker

ju hela tiden, inte minst i finansutskottet. Jag ser fram emot att Moderaterna då slutar lägga fram förslag, till exempel när det gäller budgetregelverk och annat, där man på sistone frekvent har gått emot de budgetregelverk och ramverk som vi har. Det är, tycker jag, lite konstig kritik som Maria Malmer Stenergard framför.

Moderaterna skulle också gärna få förklara – nu kan Maria Malmer Stenergard inte göra det i en replik här, men i övrigt – hur man ska göra denna avgränsning rättssäkert och hur man får det att fungera på ett bra sätt om man bara ska pinpointa människor som är långtidssjukskrivna i covid. Det rör sig om ganska diffusa diagnoser och är därför helt enkelt inte möjligt. Det är egentligen lätt att bolla tillbaka frågorna till Moderaterna, som inte har de konkreta svaren när det gäller hur man ska hantera detta i verkligheten.

Det jag kan konstatera är att Centerpartiet har drivit på för ett förslag som kommer att göra det bättre för företaget men framför allt för den sjuke, när man ser att denne inom en kort framtid ska kunna återgå till sitt arbete. Detta kommer att gynna ekonomin och arbetslinjen såväl som den sjuke.

Anf. 89 IDA GABRIELSSON (V) replik:

Herr talman! Först vill jag verkligen tacka Centerpartiet för att man slöt upp kring Vänsterpartiets utskottsinitiativ och bara dagen efter ställde sig bakom att vi skulle göra det som i dag sker: att vi får en lättnad vid dag 180. Detta – att det kom från fler partier – tror jag bidrog till att det här blev av och gick så pass fort efter alla år av väntan, även under perioden sedan utredningen kom.

Just detta om angivet arbete fanns i både Vänsterpartiets och Centerns förslag. Men det tog Centern sedan tillbaka på mötet, och vi behövde inte ta ställning till det. Nu får jag med glädje höra att det är angivet arbete som ska gälla. Då känns det som att det måste vara Liberalerna som inte kan acceptera detta, för varför läggs det inte fram? Varför kan det inte vara med bland det vi i dag ska ta ställning till? Det skulle hjälpa väldigt många. Särskilt de som redan är arbetslösa skulle ha en annan chans.

Min fråga till Centerpartiet är: Är ni beredda att ta strid för att angivet arbete ska införas? Och är ni beredda att också se över nästkommande tidsgräns för att genom lagstiftning förtydliga vad som ska gälla vid omställningen dag 365?

Anf. 90 RICKARD NORDIN (C) replik:

Herr talman! Hur andra partier resonerar får stå för dem. Centerpartiet har resonerat i linje med det utskottsinitiativ som vi lade fram – det var Solveig Zander som lade fram det för vår räkning. Det är också detta vi nu har framför oss.

Vi tycker att det är en bra förändring; annars hade vi inte lagt fram den. Hur vi gör framöver får vi återkomma till. Detta är något som i högsta grad är budgetpåverkande och som vi i så fall tar i samarbete med de partier som vi lägger fram en budget med.

Anf. 91 IDA GABRIELSSON (V) replik:

Herr talman! Jag tar min fråga igen – jag tror att det blev ett missförstånd. Det handlade om det som fanns i Solveig Zanders utskottsinitiativ och även i mitt, om att arbete skulle anges och vilken typ av arbete. Det

stödtes sedan inte av just Solveig Zander, utan det var endast Vänsterpartiet som framhärjade. Det var väldigt glädjande att höra att Centern stenhårt kommer att driva detta om att ange arbete.

Jag har också en fundering kring att angivet arbete i utredningen är satt till noll. När det gäller att göra upp med budgetkompisarna brukar ni ju köra över dem i andra initiativ med olika förslag som inte är kostnadsökande. Den här kostnaden bedöms av utredaren ligga på noll, så jag undrar fortfarande varför ni inte kliver fram och driver den här frågan hårdare.

Anf. 92 RICKARD NORDIN (C) replik:

Herr talman! Vi har gjort olika typer av justeringar, exempelvis i sjukförsäkringsregler och annat. Bara för att samhällskostnaden är noll betyder det inte att det inte är budgetpåverkande. Därmed är det rimligt att hantera sådant i samarbete med de partier som man diskuterar budget med.

Vi inom fyrpartigruppen har gemensamt kommit fram till det förslag som vi nu har på bordet. Jag tycker att det är bra. Det kommer att förbättra för många människor, det kommer att förbättra för många företag och det kommer att skapa en tryggare situation både på arbetsmarknaden och för den sjukförsäkrade.

Det är bra förändringar, och det är välkommet att även Vänsterpartiet tycker det. Det är beklagligt att inte alla partier i Sveriges riksdag sluter upp bakom dem.

Jag är glad över att om ett par timmar kunna trycka på knappen för ja i den här frågan och ser fram emot att vi kommer att utveckla både sjukförsäkringssystem och annat på andra sätt framöver. Hur det blir får vi se framöver.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under § 18.)

§ 15 Äldre frågor

Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU9
Äldre frågor
föredrogs.

Anf. 93 ANN-CHRISTIN AHLBERG (S):

Herr talman! Vi socialdemokrater vill ha världens bästa äldreomsorg. Det förtjänar de äldre, så vi välkomnar de historiska miljardsatsningarna på välfärden, de årliga extra miljarderna till äldreomsorgen och de extra miljarderna till Äldreomsorgslyftet för att kunna kompetensutveckla personal. Men pengar löser inte allt, utan man måste också våga förändra gamla sätt att arbeta och organisera arbetet på ett modernt och tryggt sätt där personal har bra arbetsvillkor och de äldre har det bra alla dagar och dygnets alla timmar.

Herr talman! Jag tror inte att någon av oss vill att flera okända personer varje dag ska komma till våra hem och hjälpa oss med det mest personliga som vi inte längre klarar av själva. Så är det tyvärr för de allra flesta som har hemtjänst i dag. Det är inte värdigt. Det är inte tryggt för den äldre eller

Prot. 2020/21:87
3 mars

-----
*Extra ändringsbudget
för 2021 – Vissa
ändrade regler inom
sjukförsäkringen*

Äldre frågor

för den anhöriga som inte vet vem som har varit på besök där. Vi måste se till att det blir mer kontinuitet. Personalen ska ha några få att hjälpa och färre att lära känna, för det är då man ser hur den äldre mår. Då ser man också att den äldre får rätt insatser. Det skapar trygghet för de äldre, personal och anhöriga. Här har kommunerna ett stort jobb kvar att göra.

Herr talman! Vi socialdemokrater är positiva till valfrihet i äldreomsorgen, valfrihet att kunna påverka om man vill ha möjlighet till promenad och sovorgon med en sen frukost eller att få hjälp med att duscha den dag man själv vill. Men debatten om valfrihet i äldreomsorgen har inte handlat om de äldre utan om vilket företag som ska bedriva äldreomsorgen och vilket av de vinstdrivande företagen som lägger lägst anbud som vinner upphandlingen.

Ärligt talat, herr talman, har jag inte hört någon äldre eller anhörig som frågat vilket företag som driver äldreboendet men väldigt många som undrar vilken kvalitet det är på omsorgen, om det finns bra personal där och vilken guldkant den äldre kan få på just det boendet.

Herr talman! Många äldre har dött alltför tidigt i covid-19 för att smittan har kommit in på boendena. Både de boende och personalen har blivit sjuka.

Vi vet att det fanns brister sedan tidigare i äldreomsorgen. Många var timanställda, det var brist på kompetens och rätt kunskap om smittspridningen med mera. Och det var brist på rätt skyddsutrustning när pandemin kom.

En bild som fastnat i mitt huvud är en äldre sjuk i covid som hämtades av ambulanspersonal med full skyddsutrustning, med all rätt, medan undersköterskan som öppnade dörren till boendet bara hade ett platsförkläde som skydd, vilket inte var tillräckligt för vare sig de boende eller personalen.

Fler brister som finns och påverkar är dåliga arbetsvillkor, minutscheman, delade turer, korttidsanställningar och många utbildade vikarier men också tillsvidareanställda som saknar utbildning för att jobba i äldreomsorgen.

Många arbetsledare har alltför många anställda och ansvar för alltför många, vilket blir extra sårbart just i en pandemi som också Coronakommissionen påtalat. Här finns mycket att förbättra. Därför är satsningarna på äldreomsorgen så viktiga, och de behövs just där.

Därför, herr talman, blir jag väldigt orolig när jag får signaler om att kommunpolitiker säger att man inte behöver de här pengarna, att man inte kan använda sig av pengarna eller att man kommer att göra skattesänkningar eller sälja ut den kommunala hemtjänsten. Mina funderingar blir då: Har man så bra äldreomsorg att man inte kan förbättra den? Har man så bra personalpolitik så att alla är utbildade? Har man rätt grundbemannning, få timanställda och frisk personal som har en bra arbetsmiljö? Har de äldre en god livskvalitet och en god vård och omsorg? Finns det digitala hjälpmedel? Listan kan göras mycket, mycket längre. Om det är så kan jag förstå att man inte behöver pengarna till äldreomsorgen. Men jag har inte hört om någon kommun som har en äldreomsorg där det inte finns något att förbättra.

Herr talman! För ganska många år sedan var jag på ett mycket trevligt besök på ett äldreboende som jag inte glömmet. Det luktade nybakt sockerkaka när vi kom in. Kvinnor hade fått håret upprullat. Några satt ute

på terrassen och njöt av att sitta ute. En personal skalade potatis tillsammans med en boende, och samtalet var så glatt. Och praktikanter spelade spel med flera boende. När jag satte mig ned för att prata med några boende och personal kom en katt och lade sig i mitt knä. Katten var en mycket uppskattad inneboende där. Trots att det nu har gått några år kan jag inte glömma det besöket, för det var så fint för de äldre. Det var så värdigt. Personalen trivdes, och de anhöriga var så nöjda.

I dag ser det inte ut så. Men vi kan förbättra äldreomsorgen, och regeringens historiskt stora satsningar på välfärden och extra satsningar på äldreomsorgen är en bra början.

Avslutningsvis, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 14.

Anf. 94 MATS SANDER (M):

Herr talman! Vi blir alla äldre för varje minut, varje dag och varje år som går. Jag blev själv några sekunder äldre på vägen hit fram.

Herr talman! Ibland hör jag om att de äldre tar sig friheten att göra utvecklingar och kanske till och med berömma talmannen för hans jobb med att försvara demokratin. Inte minst gjorde talmannen detta genom sitt samtal med förrre överbefälhavaren om hur man försvarar demokratin vid Kulturweekend i Helsingborg. Stort tack för det!

Nu till äldrefrågor. Personalkontinuiteten inom äldreomsorgen måste förbättras. Kontinuitet skapar trygghet för vårdtagaren och bidrar till en god arbetsmiljö för personalen. Detta är avgörande för att ge vård och omsorg med god kvalitet.

Att äldreomsorgens personal behärskar det svenska språket är viktigt. Det är en säkerhetsaspekt så att exempelvis föreskrifter, dokumentation, vård- och omsorgsprogram och läkemedelsföreskrifter kan följas.

Att personalen kan läsa, skriva, tala, förstå och kommunicera med det svenska språket är helt grundläggande inom äldreomsorgen.

Herr talman! Detta var helt kort från de två tillkännagivanden till regeringen som vi moderater tillsammans med flera i socialutskottet samlat majoritet för. Vi ställer oss självklart bakom dessa tillkännagivanden och likaså bakom våra reservationer enligt den rutin vi har i kammaren.

Jag yrkar bifall till vår reservation nummer 26, Hälsofrämjande arbete, under punkt 18, som handlar om att stärka förebyggande insatser för att öka antalet friska och aktiva år för äldre genom en nationell hälsofrämjande strategi.

Socialutskottet behandlar över 200 motionsyrkanden från allmänna motionstiden. Det kan här vara på sin plats att sända ett tack till socialutskottets kansli med personal för det grannliga arbete de har gjort för att stödja oss, inte minst när det gäller undertecknad som saknade rutin i inledningen av arbetet med detta betänkande.

Det är många motionsyrkanden, och det betyder att det är en riksdag med engagerade ledamöter när det gäller äldre, äldres rättigheter, äldreomsorgens organisation och äldreomsorgens personal. Det gäller också boendefrågor, tillsyn, avgifter, demensvård – numera kognitiva sjukdomar – anhörigstöd, hälsofrämjande arbete och fallprevention. Äldrefrågorna spänner över ett brett område.

Herr talman! Vi moderater har ett genuint intresse för människor genom hela livet – från att stödja alla barn och unga utifrån individuella intressen och behov av att skapa kunskap för att de ska kunna skaffa sig ett

meningsfullt arbetsliv och liv till att stödja äldre med individuella behov allteftersom dessa uppstår för att man ska kunna bibehålla ett meningsfullt och värdefullt liv så länge som möjligt.

Alla våra förslag på området äldrefrågor kan med fördel läsas i betänkandet och i de bilagor som innehåller våra motioner och reservationer. Här framgår tydligt att vi tycker det är viktigt att stödja den positiva utvecklingen med att vi lever allt längre och är allt friskare.

Vi tycker att det är viktigt att främja äldres hälsa och att minska ofrivillig ensamhet. De med hemtjänst ska få insatser som tar sin utgångspunkt i att göra dem så fria och självständiga som möjligt. För dem som bor på särskilda boenden ska fokus vara att stärka de kvarvarande förmågor och möjligheter den enskilde har. Allt handlar om att kunna fylla sina år med liv och meningsfullhet. Vi ska alla kunna se fram emot goda år även när vi börjar bli åsrika.

Herr talman! Att intresset för äldrefrågor är stort beror troligtvis på att pandemin slagit hårt mot just de äldre. Coronakommissionens delredovisning från den 15 december 2020 blottade ännu en gång en rad brister inom äldreomsorgen.

Ännu en gång, är det kanske någon som undrar. Jo, samma problembild som Coronakommissionen beskriver framgick i den utredning som Alliansen initierade i början av 2014 och som regeringen lade ned direkt efter valet samma år. Den hette Äldreutredningen (S 2014:02). På enbart nio månader, halvvägs, fann utredningens fler än 20 experter en lång rad problem som behövde åtgärdas.

Några av de preliminära slutsatserna från 2014 är att det finns systemfel i vård och omsorg som berör de mest sjuka äldre negativt, att samverkan mellan regionerna och kommunerna brister och att det ofta saknas kontinuitet och överblick.

Vidare måste kompetensen inom kommunal äldreomsorg och kommunal hälso- och sjukvård bli bättre och möjligheterna till fortbildning förbättras. Läkarnas kompetens nyttjas inte på ett systematiskt sätt.

Herr talman! Allt detta har regeringen känt till sedan 2014, och hade utredningen fått fullfölja sitt uppdrag hade behövliga lagändringar kunnat vara genomförda nu. Sjukvård och omsorg för de mest sköra äldre hade kunnat vara bättre skickad att fungera i normalläge men också vara väl förberedd att möta de extrema påfrestningar som coronapandemin medför. Men regeringen har alltså inte åtgärdat kända brister.

Herr talman! Nu skjuter man dessutom det mesta på framtiden genom utredningen om en äldreomsorgslag, som beslutades den 22 december 2020 och som ska redovisas senast den 30 juni 2022. Det är bra med en utredning, men mycket var ju redan känt genom utredningen 2014 och Coronakommissionens delrapport.

Det finns mycket som kan göras här och nu för att förbättra äldreomsorgen. Dagens två tillkännagivanden är förstås enbart en liten del av vad som både behöver och kan göras här och nu. Förra veckan presenterade Moderaterna tillsammans med Vänsterpartiet och Kristdemokraterna gemensamma förslag som berör äldre. Vi vill se ökad personalkontinuitet, färre timanställningar inom äldreomsorgen, ökad medicinsk kompetens inom äldreomsorgen och ökade möjligheter till tryggt boende för äldre.

Herr talman! Vi vill genomföra detta här och nu, inte sedan utan här och nu.

Anf. 95 ANN-CHRISTIN AHLBERG (S) replik:

Herr talman! Vi socialdemokrater välkomnar att fler partier säger att de vill satsa pengar på äldreomsorgen. Vi får dock signaler om att i många moderatstyrda kommuner hamnar inte de pengar som är riktade till äldreomsorgen där. Mitt i en pandemi som slagit hårt mot de äldre och i den allvarligaste ekonomiska krisen i modern svensk historia väljer man i stället att göra nedskärningar och besparingar samt driva på privatisering och sälja ut kommunal hemtjänst.

Herr talman! Mina frågor till Mats Sander blir därför: Hur pratar Moderaterna med sina kommunpolitiker så att satsningarna på äldreomsorgen går till just förstärkning och förbättring av äldreomsorgen? Vad kommer ni att göra för att satsningarna på äldreomsorgen inte ska gå till skattesänkningar, privatiseringar eller andra projekt i de kommuner där Moderaterna är med och styr?

Herr talman! Mats Sander sa i sitt anförande att man vill satsa både på personal och kompetensutveckling och på att höja kvaliteten i äldreomsorgen, vilket vi välkomnar. Men det är viktigt att vi ser att de pengar som regeringen nu har satsat också kommer till äldreomsorgen.

Anf. 96 MATS SANDER (M) replik:

Herr talman! Denna fråga lyftes upp här även i morse när vi pratade om uppföljning och utvärdering av regeringens satsade resurser. Vi tycker att det är positivt att man gör det. Det är en fråga för kommunerna och regionerna vad de gör med sina resurser.

Jag avslutade mitt anförande med att berätta om personalkontinuitet, färre timanställningar, ökad medicinsk kompetens och ökade möjligheter till tryggt boende. Det som vi gör från denna kammare är att fatta beslut om att tilldela resurser, följa upp och utvärdera. Det är upp till kommunerna, i det här fallet, att fatta rätt beslut om hur pengarna ska användas. Jag hade en kort diskussion i förmiddags om hur detaljerade uppdrag kan påverka kommunerna negativt då det kan ta mycket administrativ kraft att åtgärda dem.

Jag skulle vilja säga så här: Att bli äldre är inte enbart att stå i långa vårdköer, behöva hemtjänst och hemsjukvård, fundera över särskilt boende eller möta nya vårdkontakter när man behöver besöka vårdcentralen. Det finns många andra kvaliteter som jag skulle vilja lyfta upp när det gäller frågor om äldre. Helt plötsligt får man tid för mycket annat: mer ledigt, resor, intressen och barnbarn men även att kunna fortsätta att vara en resurs i samhället långt upp i åren och en kraft att räkna med. Vi ser på talarlistan här i dag att man kan vara detta.

Anf. 97 ANN-CHRISTIN AHLBERG (S) replik:

Herr talman! Mats Sander svarade inte på mina frågor, så jag tänker upprepa dem: Hur pratar Moderaterna med sina kommunpolitiker så att satsningar på äldreomsorgen går just dit och inte till något annat? Det är oerhört viktigt att äldreomsorgen får dessa satsningar, för de behövs verkligen där.

Herr talman! Jag undrar hur trovärdiga de satsningar som Moderaterna lägger fram här i dagarna egentligen är. I höstas, när budgetpropositionen skulle förarbetas, lades det inte några pengar där, utan då var det skattesänkningar som var prioriterade för Moderaterna. Det är alltid i opposition

som Moderaterna vill satsa mer pengar på välfärd och äldreomsorg, så trovärdigheten kanske inte är så stor.

Vi socialdemokrater och vår regering har satsat historiska pengar på välfärden och äldreomsorgen. De kommer årligen till äldreomsorgen. Äldreomsorgslyftet är oerhört viktigt, så att vi får fler kompetenta medarbetare. Vi kommer också att se till att undersköterskorna får en skyddad yrkestitel, och så småningom kommer också en äldreomsorgslag.

Herr talman! Jag ser fram emot att Mats Sander ska ge mig svar om vad han kommer att göra när det gäller kommunerna.

Anf. 98 MATS SANDER (M) replik:

Herr talman! Vi moderater förutsätter att kommunerna gör det de ska göra med de mandat som de har att förvalta.

Vi kan konstatera att en regering kan vara mer eller mindre aktiv eller passiv. Den kan agera eller reagera. Den kan aktivt och kontrollerat söka ny kunskap i syfte att förbättra villkoren för människor eller så kan den vänta och se. Jag uppfattar, herr talman, att den nuvarande regeringen är, och den förra regeringen var, passiv och väntar och ser vad som ska ske och agerar först därefter. Jag tycker att vi har sett detta under hela 2020.

Jag vill komma tillbaka till direktivet till utredningen 2014, som var pragmatiskt, långsiktigt och syftade till en bred parlamentarisk upplutning efter slutrapporten 2015. Om utredningen hade fått fortsätta, herr talman, hade kunskapen om hur det stod till inom äldreomsorgen kunnat utgöra underlag till att förbättra äldreomsorgen. Helt troligt hade det funnits väl genomtänkta förslag på riksdagens bord senast hösten 2016, förslag som helt troligt hade varit beslutade till juluppehållet 2016. Det hade helt troligt gjorts skillnad på ett avgörande sätt när det gäller hur förberedd eller oförberedd äldreomsorgen var när pandemin slog till. Jag menar att både den nuvarande och den förra regeringen har ett stort ansvar för detta.

Utan våra konstruktiva förslag under hela 2020 hade vi troligen inte sett en extrasatsning i budgeten för äldreomsorgen 2021, uppdraget till Socialstyrelsen att stärka äldreomsorgen eller utredningen om en äldreomsorgslag, som beslutades sju dagar efter Coronakommissionens delrapport och som ska slutredovisas strax före valet 2022.

Det handlar om att agera eller reagera och om att vara aktiv eller passiv.

Anf. 99 CARINA STÅHL HERRSTEDT (SD):

Herr talman! Vi är nog alla eniga om att äldre förtjänar den bästa omsorg som någonsin kan erbjudas. Vi får inte glömma bort att någon har slitit och jobbat hårt för att bygga upp vårt svenska skyddsnät, vår sjukvård och vår omsorg. Det minsta vi kan göra för att hedra detta är att se till att dessa saker också fungerar på bästa tänkbara sätt.

Herr talman! Det är omöjligt att prata om äldreomsorgsfrågor utan att beröra eller komma in på hur coronapandemin har blottat tydliga brister i dagens äldreomsorg. Dessa brister har funnits under en längre tid, och det är tydligt att det finns ett stort behov av förändringar på både kort och lång sikt, för såväl brukare som personal. Att den ständigt nedprioriterade äldreomsorgen skulle bli hårt drabbad i en pandemi borde inte ha överraskat någon över huvud taget.

Förutom en rejäl kompetenshöjning behövs naturligtvis mer pengar för att komma till rätta med vissa av problemen. Det är viktigt att framhålla att det till stor del handlar om en attitydförändring där vi ser äldreomsorgen som ett prioriterat område, där vi ger yrket en mycket högre status, där personal med rätt kompetens anställs och där beslut fattas utifrån verkliga behov.

Det måste med all tydlighet framgå att vård- och omsorgsycket är prioriterat och att yrkestiteln är något som man stolt kan bära. Det är i grunden som att teckna en försäkring, en försäkring som man med säkerhet vet att man kan dra nytta av och som fungerar den dag man behöver den. Det är ett sätt att investera i framtiden, så att säga.

Staten, huvudmännen och de privata utförarna måste samarbeta och vidta långsiktiga åtgärder för att komma till rätta med kompetensförsörjningen.

Vi behöver förbättra vården för de äldre, och därför anser vi att det bör införas platsknutna läkare, det vill säga läkare som har ansvar för och kontakt med varenda äldre på de särskilda boendena. Det är en garant för att säkra den medicinska kompetensen i äldreomsorgen men också säkra ansvaret för den medicinska kompetensen. I dag kan läkare, till och med via telefon, sätta in palliativ vård utan att ens ha träffat individen. Så kan man inte bedriva vård, och därför menar vi att det skulle vara på sin plats att ha platsknutna läkare.

Herr talman! Utbrottet av covid-19 har, som jag inledde med att säga, tydliggjort svagheter inom den svenska äldreomsorgen. Äldreomsorgen behöver långsiktigt förstärkas med ett tydligare lagstadgat uppdrag och innehåll. Nu, äntligen, har regeringen gett en särskild utredare i uppdrag att föreslå en äldreomsorgslag, något som vi sverigedemokrater har drivit länge.

År 2016 motionerade vi om en äldreomsorgslag. Utskottet svarade då att det inte var nödvändigt för riksdagen att ta några initiativ med anledning av motionen. I backspegeln skulle man kunna konstatera att det visst var nödvändigt redan då.

Herr talman! Svensk äldreomsorg är perfekt för smittspridning därför att alla äldreboenden av alla slag präglas av en hög personalomsättning och ett stort antal vikarier. Det är en av anledningarna till att vi måste skapa bättre personalkontinuitet, men kontinuitet skapar också trygghet för vårdtagaren och bidrar till en mycket bättre arbetsmiljö.

Ett annat led i att minska oron och osäkerheten är att ställa krav på kunskaper i det svenska språket för personal och anställda. Men inte minst handlar det om en säkerhetsaspekt. Det handlar om att se till att dokumentation, föreskrifter, vårdprogram och läkemedelsföreskrifter kan följas på ett säkert sätt.

Språkkunskaper och förmåga att kommunicera både muntligt och skriftligt är en grundförutsättning för att personalen ska kunna utföra sitt arbete inom äldreomsorgen på ett tryggt och säkert sätt. Därför menar vi att regeringen måste se över vilka kunskapskrav i det svenska språket som man ska ställa på personalen i äldreomsorgen. Det är också en fråga som Sverigedemokraterna har drivit länge.

Herr talman! Jag tänkte prata lite grann om undernäring också. Undernäring är någonting som drabbar onödigt många äldre. Förutom att det såklart orsakar ett personligt lidande bidrar det också till ökad vårdtyngd

med mer frekventa vårdbesök, högre risk för komplikationer och tyvärr också högre dödlighet. Vi anser därför att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram underlag för en nollvision om undernäring hos äldre. Vi menar också att regeringen bör vidta åtgärder när det gäller tiden mellan de äldres måltider, till exempel att nattfastan inte bör överskrida elva timmar.

På temat nollvision menar vi också att regeringen bör ta fram ett förslag om en nollvision om dödsfall orsakade av fallskador. Vår förhoppning med att ha en uttalad nollvision är såklart att sätta fokus på frågan så att kommuner och regioner i allt större utsträckning ska kunna arbeta för att förebygga fallolyckor.

Herr talman! Det finns många viktiga frågor att prata om som jag tyvärr inte hinner med här nu. Jag vill bara säga att den viktigaste åtgärd som vi egentligen kan vidta är att vi faktiskt lyssnar till vilka behov som finns ute i landet och baserar besluten på det, så att vi inte slår in öppna dörrar och fattar beslut som inte har några direkta effekter. Äldreomsorgen kan bli bra bara om vi faktiskt lyssnar på brukare och på personal i stället för att hitta på snabba lösningar på ett jättekomplicerat problem.

Jag står naturligtvis bakom samtliga våra reservationer men väljer i dag att yrka bifall endast till reservation 31.

(forts. § 19)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 14.52 på förslag av talmannen att ajournera sammanträdet till kl. 15.00, då statsminister Stefan Löfven (S) skulle lämna en återrapport från informellt möte med EU:s stats- och regeringschefer den 25–26 februari.

Återupptaget sammanträde

Sammanträdet återupptogs kl. 15.00.

*Återrapportering
från informellt möte
med EU:s stats- och
regeringschefer den
25–26 februari*

§ 16 Återrapportering från informellt möte med EU:s stats- och regeringschefer den 25–26 februari

Anf. 100 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Europeiska rådets medlemmar träffades alltså via videomöte i torsdags och fredags förra veckan. Diskussionen under torsdagen handlade om covid-19, särskilt tillgången till de vacciner som EU har upphandlat gemensamt, och även de bredare hälsofrågorna berördes. Under fredagen diskuterades säkerhets- och försvarsfrågor samt det södra grannskapet.

Fru talman! Det är nu nästan ett år sedan det första videomötet mellan EU:s ledare om pandemin. Tittar vi i backspegeln kan vi konstatera att det är tydligt att vi, även om det har funnits en hel del problem, hade varit

betydligt sämre rustade utan alla de gemensamma initiativ som har tagits i Europeiska unionen.

Med det sagt är det problematiskt att vi inte får de vaccindoser vi har planerat för när leveranser försenas eller till och med ställs in. Vid mötet framfördes från flera håll, inklusive Sveriges, frustration över uteblivna leveranser. Samtidigt ska vi komma ihåg att vi tack vare detta samarbete har fått vaccin snabbare än vi någonsin vågat hoppas på.

Kommissionens ordförande Ursula von der Leyen redogjorde för de samtal som förs med olika vaccinföretag. Kommissionen trycker i dessa samtal på för att säkra leveranserna och skruva upp produktionen. Det fanns också en utbredd oro för nya mutationer, och många menar att arbetet med sekvensering måste utökas för att man ska kunna identifiera och bekämpa de nya virusvarianterna.

Fru talman! Många välkomnade kommissionens intention att inrätta en EU-myndighet för beredskap och insatser i hälsonödlägen, det som kallas Hera, liksom det förslag om en så kallad Hera-inkubator som presenterades förra veckan. Flera framförde också önskemål om att snabba på EU:s godkännandeprocesser.

Jag och många andra lyfte vikten av vaccintillgång i alla länder, alltså även utanför EU, och av att vi tar fram ett gemensamt system för att kunna ge stöd till länder utanför EU. Detta är en mycket viktig fråga eftersom ingen del av världen kan vara säker för pandemin, inte minst för framtida mutationer, innan alla är säkra. Det finns en samsyn här, men det var samtidigt tydligt att genomförandet av de nationella vaccinationsprogrammen måste säkras.

Även ett vaccincertifikat diskuterades, och vi var överens om behovet av ett vaccinationsintyg för medicinskt bruk. Det råder dock fortfarande delade meningar gällande om dessa ska ge särskilda rättigheter. Det här arbetet fortsätter, med målsättningen att så snart som möjligt ta fram ett digitalt system som kan användas gränsöverskridande.

Slutligen var det många som tog upp restriktioner på den inre marknaden. Det finns en balans mellan smittskyddsåtgärder och fri rörlighet, och i grunden är det medlemsstaterna som beslutar om smittskyddsåtgärder. Det råder dock samtidigt en samsyn gällande hur viktigt det är att upprätthålla varutransporter, och systemet med så kallade gröna filer uppmärksammades speciellt.

Fru talman! Fredagens diskussion om säkerhet och försvar inleddes av Natos generalsekreterare Jens Stoltenberg, som var inbjuden till mötet. Han underströk betydelsen av ett nära samarbete mellan EU och Nato. I den efterföljande diskussionen betonade många att EU:s egen styrka behöver förbättras för att vi ska bli en relevant partner och att de nya möjligheter till samarbete med USA som uppstått i och med den nya administrationen i Washington borde utnyttjas.

EU har en viktig roll att spela för fred och gemensam säkerhet, och jag betonade EU:s unika möjlighet att kombinera civila och militära verktyg. Det måste till en bred ansats där vi arbetar förebyggande och förtroendeskapande för att minska spänningar. Målsättningen måste vara gemensam säkerhet i ett globalt perspektiv. Jag och några andra pekade också på vikten av att få till ett nära samarbete med Storbritannien när det gäller säkerhetsfrågor, och många berörde även behovet av en robust och tekniskt

Prot. 2020/21:87

3 mars

-----

*Åtterrapporering
från informellt möte
med EU:s stats- och
regeringschefer den
25–26 februari*

stark industriell bas samt av forskning och utveckling för att möta cyber- och hybridhot.

Fru talman! Det blev också en diskussion om begreppet ”strategisk autonomi”, där jag och ett antal andra argumenterade för vikten av att EU arbetar för en öppen ekonomi och att frihandeln i grunden är det som ger styrkan. Vi måste dock naturligtvis värna autonomi, och det innebär bland annat att vi samarbetar med strategiska partner där det går.

Slutligen var det ett antal medlemsstater som tog upp partnerskap med länderna i det södra grannskapet, och slutsatserna från Europeiska rådet i december bekräftades.

Därmed avslutar jag redogörelsen för förra veckans möte, fru talman.

Anf. 101 JESSIKA ROSWALL (M):

Fru talman! Tack för återrapporten, statsministern!

Vid samrådet inför Europeiska rådets möte underströk jag det faktum att det är Nato som är den verkliga säkerhetsgaranten för Europa och att en stark transatlantisk länk i det sammanhanget är helt central. Därför är det avgörande att EU i utvecklandet av sin säkerhets- och försvarspolitik inte går vilse i ambitionerna om den så kallade strategiska autonomi och i praktiken blir en konkurrent till EU:s närmaste samarbetspartner. Sverige måste vara en tydlig röst i den diskussionen, inte minst nu när Storbritannien har lämnat EU, vilket statsministern lyfte. Europa ska såklart ta ett större ansvar för sin säkerhet, men EU och Nato ska komplettera varandra, inte konkurrera med varandra.

Min fråga till statsministern är därför hur regeringen avser att verka för att Sverige ska få genomslag för sin syn på den strategiska autonomi genom att exempelvis ha en dialog och samverka med strategiska partner inom EU.

Anf. 102 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Som Jessica Roswall säger är det viktigt att komma ihåg att EU och Nato ska komplettera varandra. Jag upplever att det finns en stark samsyn kring det. Där råder det inget tvivel. Däremot blir det ibland ändå så att vissa länder driver på för den strategiska autonomi på ett sätt som – i förlängningen, ska jag säga – skulle kunna leda till att EU blir för isolerat. Det är den risken vi pekar på.

Vi säger att det inte vore bra, av flera skäl. Ett skäl är att den öppna ekonomin och frihandeln är grunden för vår konkurrenskraft. Det är det som har byggt vår välfärd, och därför vore det inte bra om vi i ett annat framtida scenario tar bort den viktiga grunden. Det är fortfarande den som tjänar oss väl, och därför ska vi ha en öppen ekonomi. Sedan handlar det om rena säkerhetskäl; om vi tittar lite framåt ser vi att det självklart inte är bra om vi får några stora spelare runt om i världen – USA, EU, Kina, Indien, Ryssland och några till – som var för sig bygger sin egen slutna värld. Då har man nämligen också byggt in konflikter inför framtiden. Därför menar vi att det är viktigt att vi står upp för en strategisk och smart autonomi.

Vi kan naturligtvis inte vara naiva; vi måste förstå att vi måste säkerställa att vi på ett eller annat sätt har tillgång till vissa produkter. Detta behöver dock inte innebära att vi ska producera allting själva.

Det finns ett flertal länder som tycker som vi i det här fallet. Det är som vanligt – vi samlar de länderna, samarbetar med dem och ger uttryck för samma sak. Jag vill påstå att det finns en bred gruppering som delar vår uppfattning. Vi ger uttryck för den och driver den.

Anf. 103 JESSIKA ROSWALL (M):

Fru talman! Min fråga gällde just säkerhets- och försvarspolitiken, för det var ju det som ni diskuterade dag två. Jag hade gärna sett att statsministern hade svarat jakande på min fråga gällande att EU och Nato inte ska konkurrera med varandra utan komplettera varandra.

Jag har en till fråga. Den gäller vaccinationspass, som Moderaterna har lyft fram under ganska lång tid. Regeringen har inte agerat på annat sätt än passivt och senfärdigt.

När vaccinationerna får genomslag och vi kan lätta på restriktionerna är det viktigt med en ordentlig återstart. Nu tog statsministern upp vaccinationspass, som har diskuterats, men han tog upp oenigheten. Ordföranden i kommissionen har snarare tagit upp möjligheten att vi redan inom en månad kommer att ha ett förslag på ett pass. Jag skulle vilja att statsministern snarare ser till möjligheten att lösa problem än bara ser problemen.

Jag är också orolig för att Sverige kommer att hamna utanför, precis som när det gäller smittspårningsappen, där vi är ett av de få länder som står utanför. Blir det samma sak med vaccinationspasset?

Anf. 104 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Till att börja med sa jag just att vi har en samsyn om att EU och Nato kompletterar varandra. Jag hoppas att det inte behöver råda några missförstånd om detta.

Vi är naturligtvis, precis som alla andra länder, med i diskussionen på EU-nivå om intyget. Vi arbetar naturligtvis också nationellt med detta, för vi ska göra det. Sedan måste man komma överens om vad som ska ingå i detta intyg. Denna diskussion pågår, och man har kommit rätt långt. Uppgifter om huruvida personen i fråga varit sjuk eller inte och om huruvida personen fått vaccin eller har antikroppar ska in i intyget.

I nästa fråga, gällande hur långt vi ska gå vad gäller rättigheter om man har ett sådant intyg, finns det däremot ingen riktig samsyn. Här finns det bland annat en oro för personlig integritet och kanske också för diskriminering, så min bedömning är att detta kommer att ta lite längre tid. Men när det gäller ett intyg för medicinskt bruk, eller med medicinska uppgifter, kommer det nog att gå rätt fort.

Anf. 105 LUDVIG ASPLING (SD):

Fru talman! Miljoner människor i Europa, från regeringschefer till vårdpersonal och personer som tillhör riskgrupper, uttrycker just nu en berättigad ilska och frustration över hur unionen har hanterat vaccinfrågan. Skälet till att vaccineringen går så pass mycket långsammare än planerat är att EU har hanterat upphandlingen mycket sämre än förväntat. Storbritannien kommer enligt prognos att ha vaccinerat i stort sett hela sin befolkning mot slutet av sommaren. Detta kan jämföras med Sverige, som kommer att ha vaccinerat knappt en tredjedel.

Sébastien De Rey, som är avtalsspecialist vid Leuvens universitet, hävdar att den brittiska regeringens köpeavtal med Astra Zeneca, vilket är samma företag som unionen har köpt från, både är mycket tydligare vad gäller rätten att utöva tillsyn över fullgörandet och innehåller striktare konsekvenser vid försenad leverans jämfört med EU:s avtal med samma företag. Detta har gett britterna en stor fördel.

En källa till tidningen Politico säger att EU:s avtal saknar kommersiellt sunt förnuft. Storbritannien har dessutom lyckats få loss fler doser snabbare genom att helt enkelt betala lite mer samtidigt som EU från början har försökt att dra ned priset.

Storbritannien träffade också redan i maj ett avtal med Astra Zeneca om att upprätta en särskild försörjningskedja för det landet, någonting som EU gjorde först långt senare. Tysklands finansminister ska också ha kallat EU:s hantering av hela denna fråga för en total bleep-show.

Fram till nyligen stod vi bakom planen på att överlåta hela ansvaret för detta till Europeiska unionen. Jag är nu beredd att tillstå att vi har varit naiva. EU har, tyvärr, helt enkelt inte klarat av det här; det tycker jag framstår som uppenbart.

Fru talman! Jag vill därför fråga statsministern om han är beredd att tillstå samma sak.

Anf. 106 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Det är klart att alla vill ha fram vaccin så snabbt som det någonsin går, och det är detta som arbetet hela tiden går ut på.

Jag tycker att det är viktigt att uppmärksamma att Storbritannien påbörjade sin vaccinering innan vaccinet var godkänt. Jag tycker att vi ska ta fram vaccin så snabbt som det någonsin går, men det måste också vara med säkerhet. Tänk för en stund att man hade börjat använda ett vaccin som sedermera visade sig ha ganska allvarliga biverkningar – jag skulle vilja höra vad Ludvig Aspling i så fall hade anklagat EU för. Då hade vi av naturliga skäl haft en helt annan diskussion.

Det ska gå snabbt, men det ska också vara säkert. Jag tycker att detta är oerhört viktigt.

Jag hävdar fortfarande att om vi inte hade varit med i samordningen på EU-nivå hade vi inte varit i närheten av en påbörjad vaccination just nu. Jag tycker att huvudspåret är att fortsätta att vara med i detta. Sedan har vår vaccinsamordnare ett uppdrag att också titta utanför detta och se vad annat som finns. Det ligger dock inga lager på hyllan och väntar, utan det är upptaget. Hela världen efterfrågar detta. Till det ska läggas att en stor del av världen inte har fått något vaccin över huvud taget. Den delen behöver också vaccin, för annars är vi inte säkra.

Det som Ursula von der Leyen har sagt – jag pratade med henne om detta så sent som i går – är bland annat att vi kanske var för optimistiska i det här. Det är oerhört komplext när man ska ta fram vaccin; det är inte som att tillverka läskedrycker, utan det är någonting annat.

Jag menar att vi har valt en väg som jag tycker är rätt. Vi har flera vacciner. Det går mycket snabbare än om vi gör det själva. Nu gäller det att se till att få upp produktion och leverans.

Anf. 107 LUDVIG ASPLING (SD):

Fru talman! Om vi ska vara korrekta här bör vi säga att det inte är så att Storbritannien började använda vaccinet innan man hade skälig anledning att anta att det var säkert, även om det inte var formellt godkänt vid tillfället.

Enligt uppgift har nu Danmark, Österrike, Polen, Slovakien, Ungern och Tjeckien tröttnat på EU och börjat leta efter vaccin på andra håll. Det har exempelvis talats om ett samarbete med Israel, som har lyckats väldigt bra med detta. Enligt en rundringning från TV4 från gårdagen finns det också en majoritet i riksdagen för att göra samma sak, alltså börja leta utanför EU. Vi stöder naturligtvis detta; för oss är det betydligt viktigare att rädda liv än att rädda Ursula von der Leyens ansikte.

Jag vill gärna veta om statsministern delar den åsikten. Är han även öppen för att Sverige ska kunna börja leta efter vaccin på andra håll än genom den gemensamma upphandlingen?

Anf. 108 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Jag tror att samordnaren svarade på det i går. Detta ingår i hans uppdrag, så om det finns utanför ska han naturligtvis göra det. Vi vill dock inte ha en ordning där vi ska börja laborera med de avtal som redan finns i EU så att vi bryter mot något avtal där. Det vore inte bra – det vore direkt förödande.

Israel har ingen egen produktion av vaccin, utan de köper vaccin. Man kan lyfta på hatten för deras avtal och för att de har kommit igång snabbt. Det är dock inte med dem man ska prata om produktion, utan det behöver man göra med de företag som producerar.

Det finns ytterligare ett antal vacciner som är på gång. Därför menar jag att huvudspåret måste vara att vi håller i det här samarbetet och använder EU:s volym för att få till så bra avtal som möjligt. Men Sverige jobbar också med det som finns utanför detta. Finns det någonting som vi kan addera så att vi får upp tillgången till vaccin? Det är hela utgångspunkten. Men det ska också vara säkert.

Anf. 109 MAGNUS EK (C):

Fru talman! Tack, statsministern, för åiterrapporten!

Det är ju viktiga och intressanta frågor som har behandlats. Jag tror att Centerpartiets syn på både förhållandet mellan EU och Nato och den strategiska autonomin är klar. Min fråga rör dock inte detta, utan den rör utrullningen av vaccinet globalt sett. Vi har ju en utmaning: Om alltför få är vaccinerade hittills i Europa ser ju situationen betydligt svårare ut i världens fattigare länder.

I höstas väcktes förslag om att justera eller tillfälligt häva immaterialrätten för att man skulle kunna producera vaccin utanför Europa. EU och Sverige har, förmodligen helt riktigt, bedömt att detta inte är möjligt. Men från Centerpartiets sida ser vi att EU behöver ta en faciliterande roll mellan europeiska vaccintillverkare och andra läkemedelsföretag utanför unionen för att kunna skala upp produktionen. Som statsministern själv sa: Vi är inte färdiga förrän alla är vaccinerade, oavsett om man bor inom unionen eller någon annanstans i världen.

Jag undrar om det här är någonting som diskuterades under mötet. Om inte skulle jag gärna vilja höra hur statsministern ser på detta. Kommer vi

att kunna ta steg i denna riktning för att förstärka vaccineringen även utanför Europa?

Anf. 110 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Vi ägnade en del av mötet åt just detta. Inte minst Sverige med flera driver att det både av hälsoskäl och av geopolitiska skäl är viktigt att EU är med och syns där vi kan bidra och göra en insats. Som Magnus Ek själv sa: Ingen är säker förrän alla är säkra. Detta diskuterade vi alltså.

EU som sådant bidrar, tillsammans med medlemsstaterna, med nästan 1 000 miljarder till Covax. Där finns de ekonomiska resurserna men ännu inte leveransmöjligheterna. Vaccinet måste faktiskt på plats. Därför pågår nu diskussion med de producerande företagen om hur vi får upp produktionen – om det går att göra mer i produktionskedjorna med snabbare substanser, fler produktionsanläggningar och vad det nu kan vara, och naturligtvis också om det finns andra sätt.

Man ska komma ihåg att EU är ett av få områden där det faktiskt exporteras vaccin till andra länder. Det görs inte från Storbritannien, till exempel. Det är stopp där. EU är alltså med och bidrar här. Eller det är alltså *företag* som exporterar från EU. För att krångla till den delen kommer nog dock synen på detta, när nu leveranserna har visat sig bli mindre än utlovat, att vara lite stramare, om jag uttrycker mig så.

Men EU tillför alltså Covax medel och arbetar på att få upp produktionen så att det faktiskt finns vaccin att skicka ut också till de här länderna.

Anf. 111 MAGNUS EK (C):

Fru talman! Jag är medveten om och mycket stolt över det vi bidrar med från EU men också från svensk sida. Vi har tillsammans med regeringen också förstärkt bidraget till Covax och WHO just för att klara av detta. Vi har dock, precis som statsministern var inne på, också problemet att det måste finnas vacciner att fördela. Det handlar inte bara om medlen, utan flaskhalsen sitter lika mycket i produktionen. Det är just därför som jag frågar om detta och som vi från Centerpartiet vill trycka på för det.

Problemet här är ju att få till licens- och produktionsavtal med företag som har kapaciteten men som inte sitter på själva vaccinerna. Jag är fullt medveten om att det inte är okomplicerat. Ska vi ha en vaccinproduktion handlar det om att företag också ska kunna tjäna på den och veta att de tar hem pengarna som de investerar i forskning, utveckling och egen produktion.

Därför kanske jag ändå får trycka på en extra gång: Bedömer statsministern att det finns någon öppning för detta? Vad kan göras ytterligare från er sida för att facilitera den här typen av licens- och produktionsavtal?

Anf. 112 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Problemet ligger i det som Magnus Ek beskriver. Det är en immaterialrättsfråga, helt enkelt. Där är bedömningen att om vi på kort sikt skulle använda det regelverk som de facto finns – det finns möjlighet för länder att i nödsituationer använda sig av ett visst regelverk för att inte behöva hålla sig till det regelverk som finns i vardagen, så att säga – skulle det komma att skada företagens vilja att fortsätta utveckla. Är det någon väg vi ska gå är det alltså med någon typ av licens eller vad det nu kan vara.

Nu är det dock inte bara att slå upp en produktion av vaccin. Vaccinproduktion är oerhört komplex. Den diskussionen måste därför fortgå tillsammans med de producerande företagen, så att man får rätt produktion och en säker produktion. Men det är inte alls omöjligt, och diskussionen pågår med företagen.

Anf. 113 ILONA SZATMARI WALDAU (V):

Fru talman! Jag tackar statsministern för återrapporten.

Jag vill börja med att säga att Vänsterpartiet verkligen beklagar att stats- och regeringscheferna nu tagit ytterligare steg mot EU:s militarisering, närmande mot Nato och upprustning. Vi har dock konstaterat tidigare att vi har olika åsikter här, och jag tänker därför inrikta min fråga på det globala vaccinbehovet.

Uttalandet från mötet talar om Covax och solidaritet med tredjeländer, men väldigt lite görs för att övriga länder ska få tillgång till vaccinet trots att det finns många vägar att gå. En sådan väg vore att helt eller delvis slopa patentet på vaccin för att tredjeländer ska kunna producera vaccin själva. Med tanke på att forskningen om vaccinet är finansierad med offentliga medel är inte det orimligt. Beräkningar visar att världens befolkning lagt ungefär 90 miljarder dollar på forskning om vaccin, men ändå ska läkemedelsbolagens vinster och patent försvaras av världens rika länder.

Andra vägar att gå är att pressa vaccintillverkarna att sänka priserna eller tillåta licenstillverkning kostnadsfritt. Inga sådana vägar lyfts dock fram i uttalandet.

För mig och Vänsterpartiet är det självklart att Europa måste vara solidariskt med resten av världen, men även för den som inte tror på solidaritet finns det ekonomiska incitament för att hela världen ska få tillgång till vaccin snabbt.

Förra veckan undertecknade Svenska kyrkan ett upprop om olika vägar för att säkra en global vaccinering. Läkare Utan Gränser menar att patent inte hör hemma i en pandemi. WHO-chefen har kallat läget för ett katastrofalt moraliskt misslyckande. Vaccinsamarbetet Covax riskerar att misslyckas och kan lämna utvecklingsländerna utan vaccin till 2024, varnar experter och Covax själva. Men Sveriges regering och EU fortsätter att hänvisa till Covax.

Jag vill därför fråga statsministern hur EU tänker agera och varför EU inte agerar starkare för en solidarisk och rättvis fördelning av covid-19-vaccinet.

Anf. 114 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Sverige och jag personligen var nog bland de första som i fjol tog upp frågan: Nu när vi tar fram vaccin måste vi se till att det kommer ut till hela världen. Vi har ett antal länder med oss som driver precis den frågan.

Som jag sa har Covax enorma finansiella resurser som skulle kunna spela en jättestor roll. Problemet är att vi har en flaskhals i produktionen. Det är bara att återigen titta på Israel eller Storbritannien, som nyss har diskuterats. De har slutit snabba avtal och vaccinerar sin befolkning. Det är inget konstigt med det, men det är så det ser ut. Det finns inte heller

några lager av vaccin, utan det skickas ut i den takt som det produceras. Produktionen måste alltså upp.

Som jag sa tidigare angående patent är bedömningen att man säkert med godkännande i internationellt regelverk kan gå förbi det, *bypass*, men att det i längden då också kommer att innebära att företagets vilja och drivkraft att fortsätta utveckla och producera minskar när man inte får tillbaka sin investering. Det vore olyckligt.

Däremot är det bra att vi har en diskussion med producerande företag, som jag sa tidigare, om vad det går att göra för att få upp produktionen. Vad går det att göra i produktionsledet, i de olika deltillverkningarna, i produktionsanläggningarna, med utvecklingshastigheten? Allt detta måste till. Här tror jag mer på ett samarbete mellan de producerande företagen och de politiska ledningarna i länder och inte minst i EU.

Anf. 115 ILONA SZATMARI WALDAU (V):

Fru talman! Tack för svaret, statsministern!

Det är naturligtvis bra att Sverige var tidigt ute med att trycka på för en solidarisk fördelning av vaccinet. Det är också bra att vi har lagt in mycket pengar i Covax. Men som statsministern själv säger är flaskhalsen tillverkningen av vaccin. Det finns flera förslag på hur man ska kunna få fram vaccin snabbare, till exempel genom att tillfälligt rucka på immateriälrätten eller genom att pressa läkemedelsbolagen att sänka priserna.

Statsministern hänvisar till att företagen har lagt mycket pengar på forskning. Då vill jag återigen trycka på för att 90 miljarder dollar till forskningen kommer från offentliga medel från olika länder. Det har dock inte ställts några krav på läkemedelsbolagen att sänka sina priser. Allting tyder på att läkemedelsbolagen redan har gjort de vinster de behöver för att säkra sin egen vinst. Därför finns det all anledning att trycka på för att alla ska kunna producera.

Anf. 116 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Jag kan i stora delar dela Ilona Szatmari Waldaus uppfattning. Även företagen måste bidra här; det är ingen tvekan om det. Nu har Astra Zeneca sina problem med produktionen, men de tillverkar till självkostnadspris. De vill inte göra någon vinst på detta. Det tycker jag är en bra förebild när det gäller tänk, men sedan har det inte gått så bra med produktionen.

Min poäng är mer att man måste få med sig dem. Det går inte att bara säga: Nu tillverkar vi mer vaccin. Någon ska göra det också, och då krävs det rätt mycket erfarenhet och kunskap, för det är komplicerat.

Jag tror att den snabbaste vägen framåt är ett politiskt tryck och ett politiskt stöd där man har en dialog mellan politiken, företagen och andra aktörer och att man arbetar fram en gemensam strategi för hur vi ska få upp produktionen. Jag tror att det är den snabbaste vägen.

Anf. 117 HAMPUS HAGMAN (KD):

Fru talman! Tack, statsministern, för återrapporten!

Det var flera stora och viktiga frågor som diskuterades på Europeiska rådet i förra veckan. Jag tänkte rikta in mig på säkerhets- och försvarspolitik och också knyta an till den strategiska autonomin.

I slutsatserna från mötet står det att kommissionen ska lägga fram en teknikfärdplan senast i oktober som ska minska Europas beroendeförhållanden inom kritisk teknik och viktiga värdekedjor. Det gäller verkligen att hitta en klok balans så att det här inte används för att ändra i handelsregler generellt. För oss i Sverige är handeln oerhört viktig, och många jobb är beroende av att vi handlar med andra delar av världen.

Jag lyfte det här i EU-nämnden i förra veckan, och jag vet att vi är eniga i grundinställningen till handeln. Men statsministern konstaterade också på nämndsammanträdet att vi kommer att behöva hantera några komplexa frågeställningar.

Jag hade tänkt fråga hur diskussionerna gick på mötet i fredags, men det har vi delvis fått svar på här efter tidigare frågor. Jag vill i stället fråga statsministern om han känner sig trygg, efter diskussionerna som fördes i förra veckan, med att den plan som kommissionen kommer att lägga fram i oktober kommer att hantera de här komplexa frågeställningarna på ett klokt sätt som inte missgynnar den svenska handeln.

Anf. 118 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Låt mig säga så här: Jag uppfattar att kommissionen har en liknande syn som vi vad gäller balansen. Medlemsstaterna har olika syn på hur stark balansen ska vara, men det står tydligt i det som tidigare hette slutsatser men nu heter statements att det här med partnerskap också är viktigt. Nato är en viktig medspelare. EU och Nato ska komplettera varandra. Sedan finns också andra viktiga aktörer som vi ska samarbeta med. Det är en bred ansats på det.

När det gäller teknikutveckling handlar det mer om att inte, som jag sa tidigare, vara naiva utan inse att det nog finns flaskhalsar som vi måste täppa till. Annars kan vi lätt bli strypta. Till exempel i USA är halvledardiskussionen väldigt aktuell. De ser att de är beroende av ett enda lands leveranser för att få tillgång till halvledare och måste göra något mer. Vi måste tänka likadant, för annars kan vi stå i ett läge där vi är utan, och det ska vi inte försätta oss i.

Känner jag mig trygg? Ja, i den meningen att jag upplever att kommissionen tänker på hur man ska hitta den här balansen. Jag hade också ett samtal i går med Ursula von der Leyen om detta. Sedan vet jag att det finns medlemsstater som trycker på mer för den här autonomin, som jag menar riskerar, i alla fall i längden, att leda till att det blir ett slutet sällskap. Det är farligt av flera skäl. Vi måste ligga på i den här diskussionen, och är vi eniga tycker jag att vi ska hjälpas åt på alla håll och kanter. Många länder tycker som vi, och många hade väldigt bra inlägg i frågan, vill jag påstå.

Anf. 119 HAMPUS HAGMAN (KD):

Fru talman! Jag tycker att det är bra att många länder tycker som vi och att Sverige driver på. Jag vill verkligen uppmana statsministern att driva på det här, för detta är oerhört viktiga frågor för oss. Precis som statsministern säger är vi eniga i vår syn på handelns oerhörda betydelse för Sverige.

Jag tänkte passa på att ställa en fråga till. Jag tog i förra veckan på EU-nämnden upp frågan om Taiwan och inlemmandet av Taiwan i WHO. Statsministern nämnde också i förra veckan att regeringen är positiv till att Taiwan ska inlemmas i WHO och att Sverige arbetar för detta. Detta vore

bra av flera skäl, både för Taiwan och för oss och för att vi ska kunna dela information.

Min fråga är hur EU driver på för att Taiwan ska inlemmas i arbetet. Är statsministern nöjd med det arbete som EU gör, eller är regeringens uppfattning att EU borde göra mer?

Anf. 120 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Den specifika frågan var inte uppe på det här mötet. Jag är för dåligt uppdaterad på exakt vad som görs inom ramen för EU, men jag står fast vid det jag sa i förra veckan om att Sveriges regering menar att Taiwan ska kunna vara med i WHO. Jag kan dessvärre inte säga så mycket mer. Vi diskuterade inte Taiwan specifikt vid mötet.

Anf. 121 GULAN AVCI (L):

Fru talman! Tack, statsministern, för åtterrapporeringen!

Många relevanta frågor, inte minst om vaccineringen, har ställts, så jag tänker inte upprepa de frågorna. Men jag kan konstatera och beklaga att det har gått på det sätt som det har gått och att det har varit flaskhalsar i produktionen och uteblivna leveranser som nu har lett till en väldigt stor oro bland befolkningarna i olika EU-länder.

När det gäller Israel är jag väl medveten om att de har andra fördelar vad gäller att köpa in vaccin. Men man kan fundera på deras enormt framgångsrika arbete med att vaccinera i stort sett hela sin befolkning. Ser statsministern några fördelar med att titta på och följa upp hur de har arbetat i Israel? När vi väl kommer igång med den vaccinering som vi önskar skulle ha fått en bättre start, har man då någonting hos israelerna att inspireras av?

Statsministern nämnde också det här med att man har diskuterat frågan om att inrätta en hälsomyndighet inom EU, men statsministern gick inte så mycket in på vad den ska ha för funktion. Jag tror att det är otroligt viktigt att man också följer upp de bieffekter som vaccinet kan tänkas få och att man har ett tydligt arbete för hur man ska utbyta information och erfarenheter med varandra för att minska den inverkan som detta kan ha.

Statsministern nämnde också det här med vaccinationspass. Jag uppfattade att det var lite otydligt och att man inte var enig om vad som ska ingå. Min fråga till statsministern är: Hur ser den svenska regeringen på om ett sådant intyg ska införas?

Anf. 122 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Man kan beklaga att leveranserna inte har kommit mer i den takt som vi hade skrivit avtal om. Jag vill ändå påminna en gång till om att hade vi inte haft detta samarbete skulle vi inte ha påbörjat vaccineringen den 27 december. Det är jag helt övertygad om. Vi måste alltså se den delen också. Nu är uppgiften att se till att få upp takten så mycket som möjligt så att vi får vaccinet så snabbt som möjligt hit till Sverige och övriga länder.

Vad gäller Israel är det lite speciella förutsättningar, inte minst vad gäller hur mycket de förser det producerande företaget med data. Där behöver man i så fall för den framtida erfarenheten se över vad man kan göra. Finns det skillnader i möjligheter att lämna ut medicinska data till företaget? Det var det Israel fick ge för att få tillgång till det här så snabbt.

Det är komplext, och jag förs inte säga att det är precis rätt sätt. Jag vet inte exakt om vi har de möjligheterna.

När det gäller hälsomyndigheten – jag har betonat det väldigt tydligt, och jag tror att det också står i de statements som finns – måste det vara i enlighet med fördraget. Hälso- och sjukvårdsfrågor är i grunden medlemsstaternas frågor, så det är ingenting som man ska ta över. Däremot finns det, menar vi, väldigt goda förtjänster att göra med samarbete.

Kan vi bli snabbare med att alertera varandra? Vi kanske behöver bygga upp beredskapslager, som vi nu gör. Ett ska till exempel ligga i Kristinehamn. Vad finns det mer som vi kan samordna mellan länderna? Så tror vi att det är.

Vad gäller vaccinationspass är frågan som sagt vad det ska ha för innehåll. Vad ska det vara i det? Vad ska det bestå av? Där finns det stor enighet: Vi behöver fundera mer. Ska det också ge rättigheter och i så fall vilka?

Anf. 123 GULAN AVCI (L):

Fru talman! Tack för svaret, statsministern!

Inför mötet förra veckan ställde jag en fråga om mötet även skulle behandla situationen i Ryssland och situationen som råder för oppositionen där. Statsministern sa att det är en fråga som kommer att tas upp när vi ses fysiskt, i mars månad om jag inte missminner mig.

Givet hur situationen har utvecklats i landet är jag nyfiken på att höra om man ändå berörde frågan om Ryssland. Det utrymmet kan ju faktiskt ges om man anser att frågan är tillräckligt viktig.

Jag undrar därför om frågan om den utveckling vi nu ser i Ryssland, inte minst med Navalnyj-fallet, ändå togs upp på något sätt under mötet.

Anf. 124 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Vi valde inför det här mötet att inte göra det, givet formen. Det är inte lyckat att sitta och diskutera Ryssland på ett videomöte, av rena säkerhetsskäl.

Det innebär inte att ingenting görs. Utrikesministrarna har ju diskuterat, och det kommer att gå rätt snabbt med ytterligare restriktioner. Det görs saker och markeras och pratas. Men den strategiska diskussionen inför fortsättningen – för det här tar ju inte slut nu – vill vi ska skötas när man träffas fysiskt under betydligt säkrare former.

Anf. 125 PYRY NIEMI (S):

Fru talman! Tack, statsministern, för föredragningen och svaren så här långt!

I utlåtandet från mötet under covid-19-punkten står det så här – jag har översatt till svenska: För närvarande måste icke väsentliga resor begränsas. Vi välkomnar antagandet av de två rådsrekommendationerna om resor inom och till EU, enligt vilka begränsningar kan införas i enlighet med principen om proportionalitet och icke-diskriminering och med hänsyn till gränsöverskridande samhällsspecifika situationer.

Detta leder till min fråga, som handlar om de framtida vaccinpassen.

Det är riktigt bra att de digitala vaccinpassen kommer på plats. I huvudsak kommer de att vara ett stort stöd för EU-medborgare när det gäller att återigen kunna resa inom EU. Men EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen har i intervjuer sagt att det är upp till medlemsstaterna att fastställa egna regler för hur de digitala vaccinpassen ska användas.

Min fråga till statsministern är därför om det kan finnas en risk att medlemsstaterna börjar göra egna tolkningar som i förlängningen faktiskt strider mot den fria rörlighetens principer inom EU, till exempel för dem som inte är prioriterade utan får vänta på vaccinet en längre tid beroende på hur snabbt vaccinet rullas ut.

Vi har ju sett en hel del märkliga situationer under den pågående pandemin. Människor har diskriminerats i sina respektive länder när det gäller inresor med mera – inte minst här i Norden, där statsministern varit personligt engagerad i att lösa en gränspendlarsituation mellan Sverige och Norge.

Det här kan i förlängningen landa i att vissa länder kommer att kräva både vaccinpass och negativt intyg för inresa medan andra länder inte kommer att göra det.

Jag är glad att vi får vaccinpass, men har ni eller har ni haft den här typen av diskussioner?

Anf. 126 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Ja, vi har och har haft det. Jag hade också så sent som i går ett möte med Ursula von der Leyen om precis det.

Den tekniska beskrivningen, vad det här är och vad det ska innehålla, kommer man som sagt att komma överens om ganska fort. Ytterst handlar det någonstans om rörligheten, för det är därför många ligger på för att vi ska kunna ha ett sådant här pass. Mandatet att besluta om hur det ska användas ligger däremot på medlemsstaterna.

Såvida man har ett pass kan man ta sig mellan länder. Det är det som är grundförutsättningen. Man ska inte utesluta annat, och det är därför det här behöver diskuteras. Vad ska det ge för rättigheter, och vad finns det för risker för diskriminering? Det är därför de här två stegen är nyttiga att ta. Vi ska först komma överens om vad det innehåller, men vi måste också diskutera vad det finns för risker vad gäller integritet, diskriminering och andra saker. Ställer det till andra problem vad gäller rörligheten?

Det här behöver nog koordineras bättre. Den diskussionen måste nog koordineras. Själva beslutanderätten och vad man ska kräva för människor som kommer in i landet, om det ska vara det här, återstår att se. Men risken finns uppenbarligen att det blir olika. Det kan jag se, och det är därför jag tycker att diskussionen måste få fortsätta.

Anf. 127 PYRY NIEMI (S):

Fru talman! Tack, statsministern, för ett bra svar!

Jag reflekterar också över framtiden och den gemensamma hälsomyndigheten som ändå ska böttna i nationell kompetens.

Ett medskick kan vara att titta på hur EU kan samordna sig i framtiden när det gäller den här typen av icke-diskriminerande insatser. Det pågår lockdowner och utfärdas böter. Man betalar mycket pengar om man lever i ett visst land för att man gjort vissa saker som går emot restriktioner och rekommendationer. Inför kommande europeiska råd kan man reflektera

också över detta fenomen så att den fria rörligheten inte diskrimineras i framtiden – även i kommande pandemisituationer. Detta som ett medskick att ta med sig i framtiden när ni samtalar om de här frågeställningarna.

Anf. 128 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Jag kan bara kvittera det. Den diskussionen är delvis redan igång, men den måste fortsätta. Min bedömning är att den kommer att vara väldigt komplex, och därför vill jag som sagt gärna se den i två faser. Men den är igång och behöver fortsätta, så jag tar gärna med mig det medskicket.

Anf. 129 ANNIKA HIRVONEN (MP):

Fru talman! Varje människoliv är värdefullt, och människor har samma värde oavsett var i världen de bor.

Covid-19 är en global pandemi. Den har slagit olika hårt i olika länder, och människor drabbas olika när de blir svårt sjuka beroende på om de lever i ett land som har ett väl utbyggt sjukvårdssystem eller inte.

Forskare världen över har samarbetat för att i rekordfart utveckla vacciner som förhindrar svår sjukdom och död i covid-19. Vi i EU har gått ihop för att tillsammans köpa upp de här vaccinerna och fördela dem solidariskt så att de äldsta och sköraste i hela unionen ska kunna vaccineras först.

Vi i de rikare länderna måste också se till att vara solidariska med de människor som lever i länder som inte haft samma möjlighet att snabbt sluta de här vaccinavtalen.

Vi i Miljöpartiet tycker att Sverige behöver arbeta för en solidarisk fördelning av covid-19-vaccin. Jag är jätteglad över att Sveriges nya miljöpartistiska minister för internationellt utvecklingsarbete Per Olsson Fridh har prioriterat frågan om fördelning av vacciner också till fattiga länder, och jag tycker att det är väldigt viktigt att Sverige ligger på för att också EU ska göra det som krävs för att Covax ska kunna leverera vaccin.

Vad tror statsministern om möjligheterna att mobilisera tillräckligt engagemang från EU i Act-acceleratorn och i Covax?

Anf. 130 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Jag tycker att det finns ett genuint intresse för att se till detta. Allt fler ser ju betydelsen, av många skäl. Hälsoskäl, som jag sagt tidigare, men också geopolitiska skäl och andra skäl talar för detta.

Hade EU:s medlemsstater fått leveranser enligt de planer som fanns är det klart att det redan nu hade funnits större utrymme. Samtidigt finns det ett enormt tryck i varje medlemsland, även här i Sverige, på att se till att de vacciner man blivit tilldelade faktiskt går ut till befolkningen. Det skulle jag säga är grundhållningen nu – att göra det så snabbt som möjligt.

Men därför är det viktigt att också ligga på för att trycka upp produktionen. Det finns ju inte bara möjlighet att trycka upp de befintliga vaccinerna, utan det finns också en hel rad kandidater som står och väntar. Det finns faktiskt flera som är under klinisk prövning just nu. Det är det vi måste se till – att få upp produktionen så att vi så snabbt som möjligt för ut det till övriga världen.

Som jag sa tog jag själv ett initiativ med ett antal andra ledare i fjol, i ett tidigt skede, för att peka på att vi måste ha blicken också på det här. Vi

Prot. 2020/21:87

3 mars

-----

*Åtterrapportering
från informellt möte
med EU:s stats- och
regeringschefer den
25–26 februari*

lurar oss själva om vi tror att vi har gjort allt bara vi har vaccinerat oss själva.

Dessutom får vi inte bara tänka dos 1 och dos 2, utan vi får tänka dos 3, 4, 5, 6 och kanske 10. Jag vet inte hur många doser vi successivt måste ta. Det är skäl nog för att trycka upp produktionen så att det finns tillgång för hela världen. Så snabbt som möjligt ska detta ut. Covax är finansiellt sett en bra resurs, men den har ännu inte tillräckliga substansiella resurser vad gäller mängden vaccin. Därför är detta prio ett.

Anf. 131 ANNIKA HIRVONEN (MP):

Fru talman! En annan fråga som togs upp vid Europeiska rådet var uppmaningen till kommissionen att lägga fram en rapport om lärdomarna av pandemin. Det är viktigt att vi lär oss vad vi gjorde bra och vad vi gjorde sämre så att vi vet hur vi ska kunna tackla en pandemi i framtiden. Men vi måste också agera för att minimera riskerna för kommande pandemier med zoonoser där smitta överförs från djur till människor. Vi behöver undvika djurhållning som är plågsam och leder till sjuka djur. Överanvändningen av antibiotika med antibiotikaresistens som följd är också en central utmaning.

Vi i Miljöpartiet tycker att detta perspektiv är väldigt angeläget att få med i utvärderingsarbetet. Vilka perspektiv kommer statsministern att ta upp i utvärderingen av pandemin inom EU?

Anf. 132 Statsminister STEFAN LÖFVEN (S):

Fru talman! Jag tror att jag redan har nämnt en del vad gäller hur man kan alertera varandra. Vi behöver bättre sådana system så att vi tidigt blir medvetna om vad som kan vara på väg att hända. Beredskapslager är en annan sådan sak. Vi måste se till att vi inte har svagheter i olika produktionskedjor. Vi får inte vara så beroende eller till och med sakna vissa mediciner eller medicinsk utrustning.

Jag delar Annika Hirvonens uppfattning att vi på riktigt måste se upp. Vad det här med djur och människa kan betyda och vad det kan innebära är något som vi borde ha lärt oss. Det är både en EU-fråga och, inte minst, en världsfråga. Det har ju visat sig att viruset inte känner några landsgränser och inte heller några regionala gränser. Detta är en oerhört viktig fråga att ta tag i. Samma sak gäller den överanvändning som Annika Hirvonen pekade på. Allt detta ska vara med.

Återrapporteringen var härmed avslutad.

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 15.52 på förslag av tredje vice talmannen att ajournera sammanträdet till kl. 16.00, då votering skulle äga rum.

Återupptaget sammanträde

Sammanträdet återupptogs kl. 16.00.

SkU16 Förstärkt och förenklad miljöstyrning i bonus-malus-systemet

1. utskottet

2. res. (M, SD)

Votering:

32 för utskottet

21 för res.

3 avstod

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 5 C, 4 V, 3 L, 3 MP, 1 -

För res.: 11 M, 10 SD

Avstod: 3 KD

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

SkU17 Tillfällig utvidgning av statligt stöd genom nedsatt energiskatt

Kammaren biföll utskottets förslag.

SfU13 Socialavgifter

Punkt 1

Kammaren biföll utskottets förslag.

Punkt 2 (Undantag från kravet att betala socialavgifter)

1. utskottet

2. res. 2 (KD)

Votering:

41 för utskottet

3 för res. 2

12 avstod

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 11 M, 3 C, 4 V, 3 L, 3 MP, 1 -

För res. 2: 3 KD

Avstod: 10 SD, 2 C

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Catarina Deremar och Magnus Ek (båda C) anmälde att de avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Punkt 3 (Övriga frågor)

1. utskottet

2. res. 3 (SD)

Votering:

45 för utskottet

11 för res. 3

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Prot. 2020/21:87
3 mars

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 16 S, 11 M, 4 C, 4 V, 3 KD, 3 L, 3 MP, 1 -
För res. 3: 10 SD, 1 C
Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -
Catarina Deremar (C) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha
röstat nej.

SfU14 Medborgarskap

Punkt 1 (Förvärv av medborgarskap)

1. utskottet
2. res. 2 (SD)
3. res. 3 (KD)
Förberedande votering:
10 för res. 2
3 för res. 3
42 avstod
294 frånvarande
Kammaren biträdde res. 2.

Huvudvotering:
31 för utskottet
10 för res. 2
14 avstod
294 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 16 S, 4 C, 4 V, 3 L, 3 MP, 1 -
För res. 2: 10 SD
Avstod: 11 M, 3 KD
Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 27 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -
Catarina Deremar (C) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats
som frånvarande.

Punkt 3 (Hemvistkrav)

1. utskottet
2. res. 5 (M)
Votering:
35 för utskottet
11 för res. 5
10 avstod
293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 16 S, 5 C, 4 V, 3 KD, 3 L, 3 MP, 1 -
För res. 5: 11 M
Avstod: 10 SD
Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

KrU3 Radio och tv i allmänhetens tjänst

Punkt 1 (Reformera radio och tv i allmänhetens tjänst)

1. utskottet

2. res. 1 (SD)

3. res. 2 (KD)

Förberedande votering:

10 för res. 1

3 för res. 2

43 avstod

293 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

43 för utskottet

10 för res. 1

3 avstod

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 11 M, 5 C, 4 V, 3 L, 3 MP, 1 -

För res. 1: 10 SD

Avstod: 3 KD

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Punkt 2 (Förvaltningsstiftelsens oberoende)

1. utskottet

2. res. 3 (L)

Votering:

52 för utskottet

3 för res. 3

294 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 11 M, 10 SD, 5 C, 4 V, 3 KD, 2 MP, 1 -

För res. 3: 3 L

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 14 MP, 1 -

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

UbU8 Studiestöd

Punkt 2 (Tillägglån och merkostnadslån m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (M)

Kammaren biföll utskottets förslag med acklamation.

Prot. 2020/21:87

3 mars

Punkt 3 (Återbetalning och avskrivning av studieskulder)

1. utskottet
2. res. 3 (SD)
3. res. 4 (KD)
4. res. 5 (L)

Förberedande votering 1:

3 för res. 4

3 för res. 5

49 avstod

294 frånvarande

Tredje vice talmannen konstaterade att lika röstetal uppkommit. Utgången skulle avgöras genom lottning. Tredje vice talmannen anmodade Johan Hultberg (M) och Magnus Ek (C) att fungera som kontrollanter vid lottningen samt Karin Rågsjö (V) att förrätta lottningen.

Den upptagna lottsedeln visade ett nej, och kammaren hade således antagit res. 5.

Niels Paarup-Petersen (C) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men markerats som frånvarande.

Förberedande votering 2:

10 för res. 3

3 för res. 5

43 avstod

293 frånvarande

Kammaren biträdde res. 3.

Huvudvotering:

40 för utskottet

10 för res. 3

6 avstod

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 11 M, 5 C, 4 V, 3 MP, 1 -

För res. 3: 10 SD

Avstod: 3 KD, 3 L

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Punkt 5 (Studiemedel för studerande med funktionsnedsättning)

1. utskottet

2. res. 6 (V)

Votering:

51 för utskottet

5 för res. 6

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 11 M, 10 SD, 5 C, 3 KD, 3 L, 3 MP

För res. 6: 4 V, 1 -

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

NU13 Handelspolitik

Punkt 1 (Ökad frihandel)

1. utskottet

2. res. 1 (M)

3. res. 4 (L)

Förberedande votering:

11 för res. 1

3 för res. 4

42 avstod

293 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

29 för utskottet

10 för res. 1

16 avstod

294 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 5 C, 4 V, 3 MP, 1 -

För res. 1: 10 M

Avstod: 10 SD, 3 KD, 3 L

Frånvarande: 84 S, 60 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Punkt 6 (Den framtida handelsrelationen mellan Storbritannien och EU)

1. utskottet

2. res. 13 (M)

Votering:

33 för utskottet

11 för res. 13

12 avstod

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 5 C, 4 V, 3 KD, 1 L, 3 MP, 1 -

För res. 13: 11 M

Avstod: 10 SD, 2 L

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Gulan Avci (L) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men markrats ha röstat ja.

Punkt 7 (Gränshinder i handeln med nordiska länder)

1. utskottet

2. res. 16 (M, SD, KD)

Votering:

32 för utskottet

23 för res. 16

294 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 5 C, 4 V, 3 L, 3 MP, 1 -

För res. 16: 10 M, 10 SD, 3 KD

Frånvarande: 84 S, 60 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Prot. 2020/21:87
3 mars

Punkt 9 (Vissa övriga frågor om internationell handel)

1. utskottet
2. res. 19 (SD)

Votering:

28 för utskottet

10 för res. 19

18 avstod

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 1 C, 4 V, 3 L, 3 MP, 1 -

För res. 19: 10 SD

Avstod: 11 M, 4 C, 3 KD

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Niels Paarup-Petersen (C) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Punkt 19 (Vissa övriga frågor om export, import och utländska direktinvesteringar)

1. utskottet
2. res. 44 (C)

Votering:

24 för utskottet

5 för res. 44

27 avstod

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 4 V, 3 MP, 1 -

För res. 44: 5 C

Avstod: 11 M, 10 SD, 3 KD, 3 L

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Punkt 20 (Hållbart företagande)

1. utskottet
2. res. 46 (V)

Votering:

51 för utskottet

5 för res. 46

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 11 M, 10 SD, 5 C, 3 KD, 3 L, 3 MP

För res. 46: 4 V, 1 -

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

NU14 Regional utvecklingspolitik

Punkt 1 (Stöd till lanthandlare)

1. utskottet
2. res. 1 (M, SD, KD)

Votering:

32 för utskottet

24 för res. 1

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 5 C, 4 V, 3 L, 3 MP, 1 -

För res. 1: 11 M, 10 SD, 3 KD

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Punkt 5 (Regionalisering av fastighetsskatten)

1. utskottet
2. res. 6 (SD)
3. res. 7 (C)

Förberedande votering:

10 för res. 6

5 för res. 7

41 avstod

293 frånvarande

Kammaren biträdde res. 6.

Huvudvotering:

41 för utskottet

10 för res. 6

5 avstod

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 11 M, 4 V, 3 KD, 3 L, 3 MP, 1 -

För res. 6: 10 SD

Avstod: 5 C

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Punkt 7 (Vissa övriga frågor om regional utveckling)

1. utskottet
2. res. 13 (V)
3. res. 15 (L)

Förberedande votering:

4 för res. 13

3 för res. 15

49 avstod

293 frånvarande

Kammaren biträdde res. 13.

Huvudvotering:

19 för utskottet

4 för res. 13

33 avstod

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:
För utskottet: 16 S, 3 MP
För res. 13: 4 V
Avstod: 11 M, 10 SD, 5 C, 3 KD, 3 L, 1 -
Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

§ 18 Beslut om ärenden som slutdebatterats vid dagens sammanträde

JuU18 Redovisning av användningen av hemliga tvångsmedel under 2019

Kammaren biföll utskottets förslag.

MJU7 Kompletterande bestämmelser med anledning av den nya EU-förordningen om spritdrycker och EU:s tillträde till Genèveakten

Kammaren biföll utskottets förslag.

SoU28 Uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen

Kammaren biföll utskottets förslag.

SoU21 Språkplikt – deltagande i vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) för rätt till försörjningsstöd

1. utskottet

2. res. (V)

Votering:

51 för utskottet

4 för res.

1 avstod

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 11 M, 10 SD, 5 C, 3 KD, 3 L, 3 MP

För res.: 4 V

Avstod: 1 -

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

UbU9 Möjlighet till betyg från årskurs 4

Punkt 1 (Möjlighet till betyg från årskurs 4)

1. utskottet

2. res. 1 (V)

Votering:

50 för utskottet

4 för res. 1

1 avstod

294 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 15 S, 11 M, 10 SD, 5 C, 3 KD, 3 L, 3 MP

För res. 1: 4 V

Avstod: 1 -

Frånvarande: 85 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Diana Laitinen Carlsson (S) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Prot. 2020/21:87

3 mars

Punkt 2 (Tidigare betyg i samtliga grundskolor)

1. utskottet

2. res. 2 (M)

3. res. 3 (SD)

Förberedande votering:

11 för res. 2

10 för res. 3

35 avstod

293 frånvarande

Kammaren biträdde res. 2.

Huvudvotering:

31 för utskottet

11 för res. 2

14 avstod

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 5 C, 3 KD, 3 L, 3 MP, 1 -

För res. 2: 11 M

Avstod: 10 SD, 4 V

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Punkt 3 (Utredning och utvärdering av frågor om tidiga betyg)

1. utskottet

2. res. 4 (KD)

Votering:

49 för utskottet

3 för res. 4

4 avstod

293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 11 M, 10 SD, 5 C, 3 L, 3 MP, 1 -

För res. 4: 3 KD

Avstod: 4 V

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

FiU41 Extra ändringsbudget för 2021 – Vissa ändrade regler inom sjukförsäkringen

Punkt 1 (Extra ändringsbudget för 2021 – Vissa ändrade regler inom sjukförsäkringen)

1. utskottet
2. res. 1 (M)
3. res. 2 (SD)
4. res. 3 (KD)

Förberedande votering 1:

10 för res. 2
3 för res. 3
43 avstod
293 frånvarande
Kammaren biträdde res. 2.

Förberedande votering 2:

11 för res. 1
10 för res. 2
35 avstod
293 frånvarande
Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

31 för utskottet
11 för res. 1
14 avstod
293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 16 S, 5 C, 4 V, 3 L, 3 MP

För res. 1: 11 M

Avstod: 10 SD, 3 KD, 1 -

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -

Punkt 2

Kammaren biföll utskottets förslag.

Punkt 3 (Rätt till arbetslöshetsersättning i samband med verksamhet i begränsad omfattning)

1. utskottet
2. res. 4 (S, MP)

Votering:

38 för utskottet
18 för res. 4
293 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 1 S, 11 M, 10 SD, 5 C, 4 V, 3 KD, 3 L, 1 -

För res. 4: 15 S, 3 MP

Frånvarande: 84 S, 59 M, 52 SD, 26 C, 23 V, 19 KD, 16 L, 13 MP, 1 -
Heléne Björklund (S) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Anf. 133 SOFIA NILSSON (C):

Fru talman! Det märks att intresset för äldre frågor är stort och starkt. Inte mindre än 31 reservationer och 72 motioner finns i det betänkande som vi nu debatterar.

Att frågor som rör äldre och äldreomsorg har fått större fokus och mer plats i debatten är något som jag ser som väldigt positivt. Om vi ska komma framåt i dessa frågor tror jag att vi behöver just mer fokus och ett ökat samlat intresse från samtliga partier. Vi behöver skapa breda majoriteter och bestämma oss för en riktning tillsammans som kan hålla över mandatperioderna, oavsett vilken regering vi har. De utmaningar vi står inför är inte sådana som kan lösas genom ett enskilt beslut eller genom en enskild förändring i lagen. De förstärkningar och satsningar som behövs kommer att kräva tid, uthållighet, beslutsamhet och mod att tänka nytt.

Fru talman! Sverige har en äldreomsorg som många andra länder faktiskt sneglar avundsjukt på. Jag tycker att det är viktigt att påminna oss om att vi i grunden har en äldreomsorg som är väldigt bra och som vi ska vara stolta över. Men det vi har sett under pandemin och som Coronakommisionen pekade på i sitt första delbetänkande är att vi på vissa områden har en alldeles för låg lägstnivå. Det är en nivå som inte är acceptabel och som vi måste åtgärda. Vi måste höja kvaliteten från grunden och säkra tryggheten för våra äldre och deras anhöriga.

I början av veckan fick jag frågan: Vilken är den viktigaste åtgärden för att höja kvaliteten? Jag funderade en stund, men ganska snabbt konstaterade jag att det inte finns ett universellt svar. Den enskilt viktigaste åtgärden finns inte, utan lösningarna består av ett paket med åtgärder och är precis lika komplexa som själva vården och omsorgen om våra äldre är.

Jag beundrar verkligen all personal som dagligen gör ett fantastiskt arbete för våra äldre. Men förutsättningarna för att de ska kunna fortsätta att utföra sitt arbete måste bli bättre. Likaså måste förutsättningarna för bättre arbetsmiljö, bättre schema och möjlighet till vidareutbildning och karriär stärkas – allt för att förbättra situationen här och nu men även för att höja attraktionskraften och få fler att vilja utbilda sig och arbeta inom äldreomsorgen.

Därför är den satsning som vi har gjort tillsammans med regeringen, Äldreomsorgslyftet, väldigt viktig. Äldreomsorgslyftet innebär att undersköterskor, vårdbiträden och ledare inom äldreomsorgen får chans att utbilda sig på betald arbetstid.

I mitt anförande ska jag nu försöka peka på ett par saker som jag ser som viktiga bitar för att vi ska kunna få en sömlös och enhetlig äldreomsorg i hela landet som utgår från den äldres behov i stället för vad som passar systemet eller vad som är bäst för organisationen.

Fru talman! Den första delen handlar om den medicinska kompetensen inom äldreomsorgen. Coronakommisionen var i sitt delbetänkande väldigt tydlig när det gäller detta: Den medicinska kompetensen i äldreomsorgen måste höjas och bli bättre. Vi måste ge utrymme för att personal ska kunna ge mer adekvat vård och avancerad sjukvård på våra särskilda boenden, i hemsjukvården och i hemtjänsten.

Jag tror att det finns många både sjuksköterskor och undersköterskor som har tänkt tanken: Tänk om jag hade kunnat göra mer! Som sjuksköter-

ska har jag själv vid otaliga tillfällen när jag jobbat ute i hemsjukvården tänkt just så: Om jag bara hade fått sätta det där droppet, koppla den där antibiotikan, ge blod eller göra den där insatsen hade vi kunnat höja livskvaliteten för den äldre och vårdens kvalitet avsevärt.

Den vård som ges ute i kommunerna måste få en högre status och ges bättre förutsättningar. Jag vill att du som äldre ska kunna känna dig trygg med att du får den vård som du behöver och de individuella bedömningar som krävs, oavsett om du befinner dig i ditt ordinarie hem eller i din lägenhet på ett särskilt boende. Det ska inte spela någon roll, utan du ska känna dig trygg med att du får den vård som du faktiskt behöver.

Under pandemin har vi fått rapporter om att många äldre inte fått en individuell medicinsk bedömning. Det är under all kritik och något som vi måste åtgärda så fort vi bara kan. Bara för att du är äldre och bor på ett särskilt boende så ska du inte – jag betonar verkligen *inte* – få en generell eller kollektiv behandling. Ålder, boendeform eller huvudman får inte påverka. Du har alltid rätt till en individuell bedömning, och vård måste alltid utgå från individens behov. Allt annat är oacceptabelt.

Här måste Socialstyrelsen bli ännu tydligare i sina direktiv kring individens rätt till enskild bedömning. Om inte direktiven följs och efterlevs måste lagen skärpas. Läkarnärvaron i äldreomsorgen måste helt klart bli bättre och tydligare.

Den andra delen handlar om att vi måste skapa bättre möjligheter för en sammanhållen äldreomsorg. I dag styrs äldreomsorgen av både socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen. Det är två lagstiftningar som ofta innebär dubbeldokumentation och svårigheter att skapa en sammanhållen vård med den äldres behov i fokus. Det skapar även svårigheter att använda personal på ett effektivt sätt.

Eftersom den äldre väldigt ofta har insatser enligt båda lagstiftningarna anser vi att dessa lagar bör ses över för att vi ska kunna skapa en enhetlig vård och omsorg för den äldre som kan både ta hänsyn till omsorgsbehovet och stärka de medicinska inslagen. Därför välkomnar jag regeringens förslag om att tillsätta en utredning om en äldreomsorgslag, ett förslag som vi i Centerpartiet har drivit sedan ett par år tillbaka och som nu har hörtsammats av regeringen.

Den sista delen, där jag ser enormt stora förbättringsmöjligheter, gäller demensvården och anhörigstödet. Ungefär 130 000–150 000 personer lider av en demenssjukdom. 10 000 av dem är under 65 år. Tillsammans med anhöriga berörs närmare 1 miljon människor. På detta område behöver vi göra mer.

Demens är verkligen en sjukdom som inte bara drabbar individen i sig, utan den drabbar hela familjen och anhöriga. Därför vill vi i Centerpartiet se ett förbättrat och sammanhållet anhörigstöd som ger kommunerna och Försäkringskassan fler verktyg att säkerställa lika möjligheter för kvinnor och män. Vi anser även att en nationell strategi för anhöriga som vårdar närstående äldre bör tas fram skyndsamt.

Jag vill yrka bifall till reservation nummer 25, som handlar om just anhörigstöd. Jag står naturligtvis bakom Centerpartiets samtliga reservationer, men för tids vinning yrkar jag bifall endast till denna.

Anf. 134 KARIN RÅGSJÖ (V):

Fru talman! Alla människor ska mötas med trygghet, omsorg och värdighet. Ett land som anser sig ha råd med skatteavdrag för städning i hemmet för friska personer i arbetsför ålder måste även ha råd med en bra och värdig äldreomsorg.

Äldreomsorgen har varit på svältkur relativt länge och blev faktiskt en dödsfälla för väldigt många äldre äldre. Det borde fler ha förstått.

Bland dem som bodde på särskilt boende 2017 var 78 procent 80 år eller äldre och sköra personer. Många var dementa, hade alzheimer och hade väldigt lite motståndskraft över huvud taget. De blev väldigt lätt offer för ett farligt virus i en äldreomsorg som inte var rustad utan snarare nedrustad.

Men nu har de flesta i särskilt boende blivit vaccinerade, och det är en väldig befrielse för dem, för deras anhöriga och för alla andra.

Coronaepidemin har på ett mycket tydligt sätt blottat den svenska välfärdens brister. Ett tydligt exempel på det tycker vi är den fragmenterade äldreomsorgen, som präglats av otrygga anställningar, låga löner, låg personaltäthet och i vissa fall också låg utbildningsnivå. Därför är det hög tid att rusta upp äldreomsorgen. Det anser vi alla i den här salen. Det är ett plus, tycker jag.

Jag hoppas att det blir långsiktiga satsningar, så att det inte blir något slags äldreprojekt i tre år. Detta måste vi satsa på väldigt länge, för att inte säga alltid. Äldre kommer alltid att finnas.

Är av skattesänkningar har dränerat välfärden på resurser, anser vi. Nedsänkningar och privatiseringar har lett till en underdimensionerad sjukvård och äldreomsorg med brist på personal, utrustning och skyddskläder. Det kunde vi också se under pandemins inledande skede: I ungefär en månad fanns det inte skyddsutrustning för dem som jobbade där. Det är väldigt allvarligt och har förstås gjort att fler har blivit smittade, förutom att det totalt har varit ett allvarligt smittläge.

Inom hemtjänsten är bemanningen låg, antalet timvikarier högt och personalomsättningen hög. Det är en kombo som under coronakrisen fått förödande konsekvenser.

Fru talman! Var fjärde som jobbar inom den kommunala äldreomsorgen är tillfälligt anställd, och var femte är timanställd. Värst är det i Stockholmsregionen. I Stockholm har det varit ungefär 40 procent inom kommunala boenden som är just timanställda. Det är förstås extremt.

Det är först när covid-19 kommit in i äldreomsorgen som det har blivit en satsning. Det tycker jag är tragiskt. Detta kanske vi alla skulle ha hjälpts åt med, tycker jag. Vi har tittat ned. Vi har sagt samma saker i den här salen, fru talman. Vi har sagt att sju av tio undersköterskor i äldreomsorgen enligt en stor undersökning upplever att bemanningen är otillräcklig varje vecka. 42 procent av dem anser att bemanningen är så låg att den utgör en risk för äldre minst någon dag per vecka. Detta var före covid-19. Då förstår man ungefär vad som hände sedan.

Man har också gjort en annan stor mätning i Norden – Danmark, Finland, Norge och Sverige – och tittat på hemtjänstpersonal mellan år 2005 och 2015. I den stora jämförelsen är vi absolut sämst i klassen. Där kan man se att Sverige ligger väldigt lågt när det gäller hur psykiskt och fysiskt tungt personalen upplever sitt arbete. Vi har alltså problem inom äldreomsorgen.

I Coronakommissionen sas det att detta är regeringens ansvar. Det är förstås regeringens ansvar. Regeringen styr riket. Denna regering tillsattes ungefär ett år innan pandemin slog till. Innan dess hade vi en regering med S och MP, där Vänsterpartiet var den man förhandlade med, så att säga. Innan dess satt Alliansen i åtta år, 2006–2014. Jag tycker att de, fru talman, hade ett väldigt stort fokus på skattesänkningar och nedskärningar inom välfärden.

Jag måste nog säga att vi alla är ansvariga.

För cirka en och en halv månad sedan presenterade Vänstern i finansutskottet ett utskottsinitiativ om att stärka äldreomsorgen. Jag måste också säga att regeringen, tillsammans med sina stödpartier och kompisar Centern och Liberalerna, har lagt in pengar i äldreomsorgen. Vi tyckte att det behövdes mer, och vi tyckte att det var aktuellt att göra det nu och inte vänta. När det gäller utskottsinitiativet krokade vi arm med Moderaterna och Kristdemokraterna, och efter en lång diskussion kom vi fram till vissa byggstenar i detta. Vi ska jobba med att avhjälpa de strukturella bristerna, som varit kända under en längre tid. Det handlar om den medicinska kompetensen, som många har lyft här, som vi måste göra någonting åt. Det handlar om att minska timanställningarna – det är ett måste – och om att öka personalkontinuiteten.

Vänsterpartiet tycker också – det fick vi inte med oss M och KD på – att vi ska försöka göra upp med det marknadstänk som alltför länge har dominerat omsorgen om våra äldre. Att försöka minska kostnader och jaga pengar inom äldreomsorgen är helt enkelt ingen framkomlig väg.

Det är mest kvinnor som jobbar inom äldreomsorgen, fru talman. 87 procent av dem som är anställda är kvinnor. De har en tuff arbetsmiljö när det handlar om belastning och stress. Många tvingas jobba delade turer. Det är helt otroligt med ett långt obetalt uppehåll mitt på dagen. Det är inte många som skulle acceptera det. Detta har förstås påverkat de äldre.

Vad vill vi då satsa på? Jo, trygga och fasta anställningar på heltid är en självklarhet. Det ska vara utbildade undersköterskor, vårdbiträden och sjuksköterskor på heltid, inte på någon konstig deltid. Det ska vara en ökad personaltäthet och en satsning på fortbildning. Det har vi pratat om, och det måste vara något kontinuerligt, inte bara något som vi går in i nu för att det är aktuellt i och med pandemin, så att säga.

Det handlar förstås också om medicinsk kompetens, som jag återkommer till. Det är otroligt viktigt. Det här är väldigt sjuka och sköra personer. Självklart ska det finnas medicinsk kompetens. Det ska finnas läkare, hur det nu blir med dem, om de kommer att vara kommunalt anställda eller listade på vårdcentraler och så vidare.

Inom det verksamhetsområde som kommunen bestämmer om ska det finnas sjuksköterskor med ett särskilt medicinskt ansvar: medicinskt ansvariga sjuksköterskor. Vi i Vänsterpartiet anser att just den medicinskt ansvariga sjuksköterskan har en väldigt viktig roll i att kolla detta med säkerhet och kvalitet. Vi tycker att den medicinskt ansvariga sjuksköterskan, MAS, ska ha befogenhet att inspektera kommunala och privata vårdgivare. Därför lyfter jag reservation nummer 9.

Anf. 135 MICHAEL ANEFUR (KD):

Fru talman! För att inte glömma det ska jag säga att Kristdemokraterna naturligtvis står bakom samtliga egna förslag, men för tids vinnande yrkar jag bifall endast till reservation 10 samt till förslaget om de två tillkännagivandena.

Fru talman! Jag skulle kunna börja med att räkna upp allt som Kristdemokraterna vill med äldreomsorgen. Jag skulle kunna säga: Vi vill ha 2 000 nya sjuksköterskor. Vi vill ha MAR. Vi vill ta bort förbudet att anställa läkare kommunalt. Vi vill ha trygghetsboenden.

Men, fru talman, jag ska inte göra det. Jag ska börja där vi måste börja när vi har en äldredebatt.

För mig som kristdemokrat är det viktigt att börja i rätt ände, det vill säga med den äldre och dennes önskningar och behov. Utgångspunkten för all äldrepolitik måste vara hur den äldre på bästa sätt kan skapa sitt liv. Utifrån den äldres vilja och behov ska resurser ställas till förfogande. För att den äldre ska få det så bra som möjligt utifrån egna villkor behövs personal och fastigheter. Men det är värt att komma ihåg prioriteringen: den äldre, personalen, fastigheter. Den äldre är målet, och personal och fastigheter är medel för att nå det.

I dag finns två dominerande möjligheter för den äldre att få hjälp: hemtjänst och särskilt boende. Båda är i rätt sammanhang alldeles utmärkta, men rimligen borde det vara alla politikernas ansvar att erbjuda fler alternativ.

Vi föreslår en kraftig utbyggnad av så kallade trygghetsboenden, en form av boende dit äldre kan flytta när det egna huset blir för stort eller när lägenheten blir för stor eller om man känner sig ensam eller har blivit änka eller änklings. I trygghetsboendena finns det gemensamhetsutrymmen och tillgång till hjälp av olika slag. Och om behoven ökar kan man få mer hjälp. Sedan menar vi att den som fyllt 85 rimligen ska ha rätt att begära ett boende med stöd utan biståndsbedömning.

I dessa pandemitider har frågor om äldreomsorgen tagit stor plats i den allmänna debatten, inte minst när det blivit uppenbart att äldreomsorgen lider av stora strukturella problem. Det handlar till exempel om brist på skyddsutrustning, för många timanställda och delade turer. Här är det på sin plats att tacka en majoritet i utskottet för att man ställt sig bakom tillkännagivandet om att kontinuitet inom äldreomsorgen är viktigt.

Chefer har orimligt många medarbetare. Det finns för lite läkarresurser och för få sjuksköterskor. Rent allmänt finns det för lite personal med relevant utbildning. Just bristen på medicinsk kompetens är särskilt allvarlig, då den utgör en direkt fara för den äldre. Sjuksköterskan är den medicinska kompetens som allra först måste utökas. Antalet sjuksköterskor i äldreomsorgen är alldeles för lågt. Vi avsätter medel för 2 000 nya sjuksköterskor. Även rätten för kommuner att kunna anställa läkare måste införas för dem som så önskar.

Både IVO och Coronakommissionen fastslår att de strukturella bristerna har varit starkt bidragande till att covid-19 har slagit så hårt mot just äldre inom hemtjänst och särskilda boenden.

Fru talman! Det är väl känt att regeringen vid sitt tillträde efter valet 2014 förpassade Äldreutredningen om strukturella brister i äldreomsorgen till ett bergrum någonstans. Må vara att en tillträdande regering inte vill fullfölja en tidigare regerings utredningar – det har hänt förr, och det kom-

mer att hända igen. Det som är häpnadsväckande, och det är här regeringen förtjänar kritik, är att man inte satte igång ett eget arbete för att komma bort från de strukturella bristerna. Genom detta har svensk äldreomsorg tappat drygt sex år.

Man får då fråga sig om detta är ett enskilt misstag. Svaret är tyvärr nej. I Riksrevisionens rapport om statens styrning av äldreomsorgen slås fast att den av alliansregeringen tillsatta äldresatsningen 2010–2014 i de positiva delarna inte har förvaltats väl av nuvarande regering.

Det känns alltså som ett återkommande tema: Det är viktigare att inte ta till vara alliansregeringens goda arbete än att värna den äldre och dennes rätt till god omsorg. Härmed inte sagt att regeringen vill illa eller gör allting fel. Det finns många exempel där regeringen agerat på rätt sätt, och då har de också fått vårt stöd. Men även om man är på rätt väg blir det inte alltid tillräckligt. Det kanske inte är så underligt när äldreomsorgen konkurrerar med så viktiga saker som elcykelsubventioner och familjeveckor.

Fru talman! Nu finns det dock en möjlighet för regeringspartierna och övriga i januariöverenskommelsen att ta ansvar för att på riktigt och långsiktigt förbättra äldreomsorgens strukturella brister. Vi i kammaren kommer att få möjlighet att rösta om ytterligare drygt 4 miljarder till äldreomsorgen efter förslag från KD, M och V. Det kommer att göra skillnad.

Fru talman! Det finns en förfärlig syn på äldre. Att så många äldre har dött i förtid på grund av covid-19 har många gånger bemötts med inställningen att de skulle snart ha dött ändå. Vad är det för syn på medmänniskor? Visst, vi ska alla dö, men rimligen är den äldres liv lika viktigt som alla andras.

Detta tankesätt är ett tecken på att äldre inte ses som lika viktiga som de yngre. Det kan i slutändan sluta i ett utilitaristiskt synsätt, det vill säga att människan bedöms efter sina egenskaper och till vilken nytta hon kan vara. Ett samhälle där människans värde bedöms utifrån något annat än att hon just är människa blir ett omänskligt samhälle. Här har vi alla ett gemensamt ansvar att vidmakthålla allas lika, unika och okränkbara värde.

Anf. 136 ANN-CHRISTIN AHLBERG (S) replik:

Fru talman! I höstas fick jag förmånen att träffa äldreomsorgspersonal som jobbar i hemtjänsten och på äldreboende. Personalen berättade för mig hur svårt det var att i början inte ha skyddsutrustning eller tillräckligt bra rutiner. Det fanns många timanställda sedan tidigare men också för att personalen skulle vara hemma vid minsta symtom.

Personalen berättade om stressen, pressen och minutstyrda scheman och om att ta på och av sig skyddsutrustning ute i trapphusen. Inte en endaste minut lades till trots att man redan hade ett pressat tidsschema.

Personalen berättade om oron för att bli smittad, för att smitta någon av de äldre eller för att ta med sig smittan hem till sina egna anhöriga eftersom det inte fanns någon skyddsutrustning. Man visste inte tillräckligt, och cheferna hade alltför många att ta ansvar för.

Det var en arbetsmiljö som inte var okej. Det var en oerhörd stress för dem som jobbade där och otroligt tufft och oroligt. De gillade att höra att vi satsade på äldreomsorgen, men för att lyckas med det måste vi också satsa på personalen.

Fru talman! Jag tänkte därför ställa samma fråga till Kristdemokraternas Michael Anefur som jag gjorde till Moderaterna. Hur pratar Kristdemokraterna med sina kommunpolitiker så att satsningar på äldreomsorgen kommer att förstärka och förbättra äldreomsorgen? Vad kommer Kristdemokraterna att göra för att se till att äldreomsorgens satsningar inte går till skattesänkningar, privatiseringar eller andra projekt där Kristdemokraterna är med och styr?

Anf. 137 MICHAEL ANEFUR (KD) replik:

Fru talman! Tack för frågan, Ann-Christin Ahlberg! Jag ska gå direkt på de riktiga frågorna och svara på dem. Det som handlade om resurser och bättre arbetsvillkor kände jag att vi var väldigt överens om.

Jag tycker faktiskt att ledamoten gör lite konstiga reflektioner här. Jag har inte sett någon kommun, som är kristdemokratiskt ledd i varje fall, som skulle använda pengarna till skattesänkningar. Jag är övertygad om att pengarna i de allra, allra flesta kommuner i Sverige går till äldreomsorgen. Tidigare i förmiddags kom vi överens om att vi skulle kolla detta riktigt.

Ann-Christin Ahlberg säger ”privatiseringar” som om det skulle vara något oerhört fult. Jag tycker inte det, naturligtvis. Det viktiga är vilken omsorg och vilken välfärd vi får ut av de pengar vi satsar; det kan vara kommunalt eller privat. Det är inte väsentligt egentligen, utan det väsentliga är vad vi får ut av pengarna.

Därför tycker jag att ledamotens fråga blir lite försåtlig på så sätt att man talar om privatisering på ett sätt så att omgivningen ska uppfatta att det är negativt. Det behöver det inte alls vara. Det finns privata utförare som har varit urusla. Och så finns det finns privata utförare som är helt fenomenala, precis som det finns kommunala som är dåliga och kommunala som är fantastiska.

Det är inte driftsformen som är viktig utan resultatet. Därför blir det försåtligt att tala om privatisering så att vi ska uppfatta det som något negativt. Jag gör inte det. Jag delar inte den uppfattningen.

Anf. 138 ANN-CHRISTIN AHLBERG (S) replik:

Fru talman! Jag uppskattar att jag ändå fick ett svar från Kristdemokraternas representant här i kammaren, till skillnad från vad jag fick tidigare från Moderaterna.

Jag undrar också om inte även Michael Anefur har hört och fått signaler om att man inte tänker använda sig av de pengar som nu riktas till äldreomsorgen, något som vi socialdemokrater är oerhört oroliga över. Vår bild är ju inte att äldreomsorgen har allt den behöver. Den behöver både utvecklas och få mer resurser, för det förtjänar våra äldre.

Valfriheten kan vi diskutera på många olika sätt. För mig handlar det inte om vilken som äger äldreboendet. För mig är det vad den äldre vill välja att få på sitt äldreboende.

Fru talman! Michael Anefur redogjorde i sitt anförande för att regeringen slängde utredningen. Men regeringen satsade redan 2014 i samband med maktskiftet pengar på äldreomsorgen. Nu satsar vi stora pengar på hela välfärdssektorn och till Äldreomsorgslyftet med mera. Men nu i opposition vill Kristdemokraterna satsa pengar. Under de åtta år som Kristdemokraterna var med och styrde i alliansregeringen blev det inte satsning-

ar på äldreomsorgen utan i stället var det stora skattesänkningar som gavs prioritet. Då sjönk bemanningen i hela välfärdssektorn.

Fru talman! Går det att lita på de satsningar som ledamoten tar upp?

Anf. 139 MICHAEL ANEFUR (KD) replik:

Fru talman! Återigen hamnar vi i en försåtlig fråga. Jag sa att utredningen hade till uppgift att titta på de strukturella felen i äldreomsorgen. Jag förstår att man i regeringen sa att man inte ville fortsätta med utredningen, men man borde ha satt något i dess ställe. Ledamotens svar på detta var att äldreomsorgen fick mer pengar. Men det var inte vad utredningen handlade om utan om hur vi kommer åt de strukturella problemen. Där menar jag på allvar att vi har tappat sex år.

Nu är regeringen på g. Nu säger regeringen att man vill satsa på de strukturella problemen. Det visste vi för sex år sedan. Tyvärr får jag säga att regeringen i det avseendet inte har gjort särskilt mycket.

När det gäller alliansregeringens mandatperioder fanns mycket som var bra även för äldreomsorgen. Jag ska erkänna att jag inte kan alla siffrorna i huvudet, men jag tror inte att ledamoten Ahlberg heller kan det. Det handlar mer om mantrat att under allianstiden gick allt utför, och när den här regeringen tog vid blev allt bra. Ingen av de beskrivningarna är riktigt sanna.

För att vi ska få en äldreomsorg som kommer att fungera framöver ska vi inte bara förhålla oss till det som har varit. Vårt gemensamma arbete i socialutskottet är ett föredöme i mycket, och jag hoppas att vi kan fortsätta att i god demokratisk ordning vara överens i vissa saker. Av dagens debatter vet vi att vi i själen är överens om att äldreomsorgen behöver mer resurser och att de strukturella problemen behöver hanteras. Vi utgår från att den äldre ska ha det så bra som möjligt. Om det kan vi vara överens.

Anf. 140 BARBRO WESTERHOLM (L):

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 6. Vi står naturligtvis bakom våra övriga reservationer och tillkännagivandena.

Jag ska försöka att inte upprepa för mycket av det som har sagts i alla de tidigare debatter jag har deltagit i under året. Äldreomsorgen och äldrefrågorna har verkligen kommit i fokus. Vi diskuterar nu bara en del av det paket som jag tror alla partier har gått in med på området. Det handlar om årsrika människors möjligheter att fortsätta att arbeta, att välja boende och så vidare.

Pandemin har verkligen uppmärksammat de brister som finns i äldreomsorgen sedan Ädelreformen 1992. Det som var positivt var att Ädelreformen satte fokus på att individerna skulle ha ett bra boende under hela livsresan. Det är därför vård- och omsorgsboenden har skapats – särskilda boenden, som det heter i lagstiftningen. Där har vi nått framgång, och många fler boenden måste byggas. Människor får på många håll i landet vänta för länge i hemmet, och vi måste stimulera byggandet.

Ädelreformen var tydlig med att ålderdomen inte skulle medikaliseras. Det trumpetades ut. Reformen innebar att människor inte längre behövde ligga i tolvbäddsrum i långvården. De förpassades inte heller till sjukhem där de också delade rum och var isolerade. Nu skulle de leva ett så normalt liv som möjligt, och då fick vi vård- och omsorgsboendena.

Men i kommunerna förstod man inte vilket sjukvårdsansvar man tog på sig, och det är de bristerna som har blivit så tydliga. Vi har påpekat bristerna, och man har välvilligt nickat ja till det vi har sagt. Men det har varit något av välviljans hyckleri, och det har inte blivit verklighet av välviljan.

Nu tror jag att det som har uppmärksammats gör att alla generationer inser att vi också måste satsa på den åsrika generationen. Nu kommer det att bli en äldreomsorgslag. Fast jag kliar mig lite i huvudet; vem är äldre, vem kommer att omfattas av lagen?

I EU finns många länder där man anser att man är äldre från 50 års ålder. I Sverige ser nog de flesta 70 års ålder, som Folkhälsomyndigheten gick ut med i samband med att pandemin gick igång, som något slags gräns. Jag hoppas då att när Socialstyrelsen i utredningen ska formulera vilka som är äldre inte väljer kronologisk ålder utan kommer att se till vilka behov som ska tillgodoses när man kommer upp i åren. Det är fråga om individuella behov som kan se olika ut. Jag hoppas att man inte exkluderar de 50-åringar som faktiskt drabbas av demens. De får inte ramla utanför lagstiftningen, om de behöver ett boende.

Det här är inget lätt område att arbeta med. Vi måste kompetenshöja och rusta alla som arbetar här att möta de komplicerade frågorna och situationerna. De finns i hemtjänsten och i hemsjukvården. Hemsjukvård kommer att öka raskt med möjligheter till ny teknik. Jag har varit inne på denna fråga i en tidigare debatt under riksdagsåret.

Det krävs alltså en kompetenshöjning hos läkarna. Geriatriken måste få en tydlig plats i utbildning och fortbildning. Det behövs fler sjuksköterskor inom äldreomsorgen, för att inte tala om undersköterskorna. De är en mycket viktig grupp i sjukvården och i omsorgerna.

Sedan får vi inte glömma de anhöriga. De anhöriga sköter en stor del av äldreomsorgen, och de måste inbegripas i de team som finns runt en patient.

Det handlar också om att ge livskvalitet. Titta på vad som händer med besöksförbudet på boendena! Jag är just nu delaktig i en studie om katter i boendena. Det har visat sig i uppföljningen hur betydelsefullt det var för de boende som inte fick träffa make eller maka att det åtminstone fanns en katt i boendet att klappa och krama när de led brist på kramar.

Jag vill avsluta med att säga att det här inte är några enkla jobb. Vi måste satsa så att personal, läkare, sjuksköterskor – allihop – och anhöriga har den kunskap som behövs för att huvudpersonen, den åsrika äldreomsorgstagaren, äldreomsorgstagaren och så vidare, får det den behöver.

Nu upprepar jag mig: Man måste våga vilja leva livet hela livsresan.

Anf. 141 NICKLAS ATTEFJORD (MP):

Fru talman! Mycket bra har redan sagts. Problemet när man kommer sist i debatten är att tillföra någonting. Jag vill utgå från ett nyckelord, som jag tror är ett viktigt ord att ta till vara i det fortsatta arbetet: stolthet.

Vägen till en äldreomsorg som vi alla i den här kammaren kan vara stolta över går genom personal som varje dag går till jobbet med en känsla av stolthet. Jag tänker på en stolthet som bygger på att varje medarbetare ska kunna ge omsorg och vård med värdighet, omtanke om och dialog med de äldre. Det är en stolthet som bygger på att det finns tillit till medarbet-

arnas professionalism i det yrke de har valt, en tillit till att man skapar ett värde för dem man är till för och en tillit till att medarbetaren kan läsa in och möta individuella behov hos de årsrika personer som man möter inom äldreomsorgen. Det ska inte vara som i dag då mycket av omsorgen präglas av kontroll, ohållbara minutscheman och stress.

Jag tänker också på en stolthet som gör att unga, som står inför att välja utbildning på gymnasiet, väljer att utbilda sig inom vård och omsorg utifrån en strävan att en dag själva kunna gå till jobbet och känna en sådan stolthet som jag just beskrev.

I dag funderar varannan anställd inom äldreomsorgen på att byta yrke. Man går troligtvis inte till jobbet med stolthet utan med en klump i magen. Kommer jag att hinna med? Kan jag möta det där önskemålet eller behovet hos den äldre, eller kommer det att göra att mitt schema spricker så att jag resten av dagen måste springa?

Fru talman! Man kan undra hur vi hamnade här. Hur blev det så att varannan anställd inom äldreomsorgen funderar på att byta yrke? En del skyller på new public management, en del skyller på privatiseringar, en del skyller på underfinansiering, en del skyller på vinster i välfärden, en del skyller på besparingar och en del skyller på stelbenta offentliga förvaltningar. I dag skyller en del också på en nedlagd offentlig utredning, vilket vi har hört tidigare i den här debatten.

Sanningen finns kanske inom allt det som jag nyss nämnt. Min bild är att en del medarbetare inom såväl kommunala och privata som enskilda verksamheter går till jobbet med stolthet och att en del går med den beskrivna klumpen i magen. Det går inte att hitta en tydlig bild, i alla fall inte när jag tittar ut över vårt land.

För att nå en äldreomsorg att vara stolt över i hela landet behöver vi hitta lösningar för att personalen ska hitta tillbaka till den där stoltheten. I grunden handlar det om hur man organiserar arbetet och vilka villkor man sätter upp. Är nyckeln att vi i den här kammaren detaljstyr? Nej, det tror inte jag och Miljöpartiet. Vi tror på att ge den lokala nivån makten och redskapen för att utveckla nya metoder, kanske nya arbetstidsmodeller och nya styrmodeller. De ska gärna vara baserade på tillit.

Därför är jag stolt över att regeringen satsar på äldreomsorgen. Som en del av satsningen återfinns en återhämtningsbonus för personal inom hälso- och sjukvården samt äldreomsorgen. Denna bonus är ett långsiktigt tillskott till kommuner och regioner och bygger inte på detaljstyrning från departementen eller riksdagen. Den bygger på en dialog där man kan söka medel för att utveckla det lokala arbetet, till exempel metoder och tillitsstyrning. Den satsningen kommer såklart inte att lösa alla problem och utmaningar som finns. Men jag är övertygad om att den kommer att bidra.

Som också har nämnts tidigare har pandemin lett till den stora skillnaden att äldre och äldres livsvillkor har hamnat högst upp på den politiska dagordningen. Jag har försökt beskriva hur vi med hjälp av stolthet hos den enskilda medarbetaren ska hitta en väg tillbaka till värdighet och ökad kvalitet inom äldreomsorgen.

Jag vill passa på att lyfta upp reservation nummer 10.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 4 mars.)

§ 20 Frågor om psykisk hälsa

Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU13

Frågor om psykisk hälsa
föredrogs.

Prot. 2020/21:87

3 mars

-----
*Frågor om
psykisk hälsa*

Anf. 142 ACKO ANKARBERG JOHANSSON (KD):

Fru talman! Att må bra är för många människor en självklarhet. För andra är det en ständig kamp för att kunna må bra. En del drabbas av depression och ångest. Andra är drabbade av svår kronisk sjukdom som påtagligt försämrar deras psykiska hälsa och livskvalitet.

Ohälsa kan drabba vem som helst, samtidigt som det finns hälsoskillnader som beror på livsvillkor och levnadsvanor. De stora skillnaderna i livsvillkor kan vi från det offentliga påverka, och kunskap om goda levnadsvanor finns. Det som behövs är en uthållig strategi som gör att alla samhällssektorer medverkar till god psykisk hälsa hos hela befolkningen.

Hälso- och sjukvården ska hjälpa oss att må bra och ge vård när vi har blivit sjuka. Det innebär att hälso- och sjukvården har både ett hälsofrämjande och ett vårdande uppdrag. Hälso- och sjukvården måste klara av både det breda hälsofrämjande uppdraget och att ge vård till svårt kroniskt sjuka, såväl vid psykisk som vid somatisk sjukdom.

Ska allt detta fungera måste hälso- och sjukvården resurssättas rätt, så att de får fler medarbetare och så att patienterna får chans till en kontinuerlig relation till den vårdkontakt man behöver. Därför är en fast läkarkontakt för patienten och en rimlig patientlista för distriktsläkaren två nödvändiga delar för att skapa förutsättningar för såväl det hälsofrämjande arbetet som det vårdande uppdraget inom primärvården.

Fru talman! Skolan är också en viktig del i den kraftsamling som behöver göras för att förbättra den psykiska hälsan. Ett rimligt antal elever per lärare, fler professioner, exempelvis fysioterapeuter och arbetsterapeuter, som bidrar vid sidan av det uppdrag lärarna har, och en utbyggd barn- och ungdomshälsa är också viktigt.

Det civila samhället ger många människor en meningsfull fritid och möjlighet till gemenskap. Det offentliga stöd till det civila samhället behöver utökas och förbättras så att fler får chansen att vara med.

Fru talman! En påtvingad ensamhet påverkar hälsan. Oavsett ålder är relationer viktiga. En god relation berikar livet. Det offentliga har ett ansvar att skapa förutsättningar för samhällsgemenskap. Det handlar om hur orter och städer planeras och om boendemöjligheter, tillgång till kultur och mycket mer. Det civila samhället är också en viktig kraft för att bryta önskad ensamhet.

Psykisk ohälsa är en stor anledning till sjukskrivningarna i dag. Ohälsan kan bero på skilda saker som inte alls har med arbetet att göra. Men arbetsgivarens engagemang är en viktig del i en hållbar rehabilitering för medarbetaren. En god psykisk hälsa är ett viktigt mål för folkhälsopolitiken. Men det kan inte enbart lösas av den enskilde eller av hälso- och sjukvården. Det är många sektorer som behöver samverka för att det ska bli en uthållig förändring.

Ökad psykisk ohälsa hos barn och unga är oroande. Enligt Socialstyrelsen uppger allt fler ungdomar att de har psykiska besvär som oro eller ångslan. Det är framför allt depressioner, ångestsjukdomar och missbruk

som ökar. Det har också skett en ökning av antalet ungdomar som behöver sjukhusvård på grund av psykisk sjukdom.

Några säkra och fullständiga svar på vad som är orsaken till utvecklingen med ökad psykisk ohälsa bland barn och unga finns inte i dag. Men det finns saker som vi redan känner till för att kunna påbörja arbetet och vända utvecklingen.

Fru talman! All oro leder inte till att man behöver sjukvårdens insatser. Det behöver påpekas att det finns en risk i att medikalisera allt som hör till livets knaggliga stig. Sådan oro och känsla av ohälsa måste mötas på annat sätt, och det offentliga kan vara en stödjande part även där. Att kunna prata om den oro man känner just nu kräver inte alltid nya vårdformer eller verksamheter. Om exempelvis äldreomsorgen och skolan hade en bättre bemanning, fler medarbetare, skulle det finnas tid för det extra samtalet när oron kommer. Behövs det ska det förstås finnas möjlighet till mer utvecklad hjälp.

Alltför ofta missar vi att också äldre personer kan lida av psykisk ohälsa och vara drabbade av svår psykisk sjukdom. Vi vill därför lyfta den reservation vi står bakom, som handlar om att vi behöver mer kunskap om och mer resurser till äldrepsykiatri. Vi vill att det skapas ett nationellt kompetenscentrum för äldrepsykiatri. Därför lyfter jag reservation nummer 4, som behandlar just detta och som vi vill ska prövas av kammaren.

Avslutningsvis, fru talman, måste alla samhällssektorer medverka till en god psykisk hälsa. Alla måste göra sin del. Genom de förslag Kristdemokraterna har lagt fram i riksdagen vill vi bidra till bättre förutsättningar för en god psykisk hälsa. Låt detta vara ett viktigt mål i folkhälsopolitiken, och låt oss gemensamt se till att samtliga samhällssektorer medverkar till det målet!

Anf. 143 ULRIKA JÖRGENSEN (M):

Fru talman! I dag ska vi debattera psykisk hälsa, ett ämne som nästan dagligen berörs i medierna. Som politiker är jag en av alla aktörer som ägnar mycket kraft åt att försöka minska den psykiska ohälsan.

Vi har nu levt med pandemin i över ett år, och även om vi ser ljuset i tunneln i och med vaccinationerna är jag och många med mig rädda för att den psykiska ohälsan kommer att behöva mötas och hanteras under lång tid framöver. Anledningen till psykisk ohälsa kan nu vara till exempel att man har varit isolerad i sitt hem, har förlorat en närstående, fått ekonomiska bekymmer på grund av arbetslöshet eller helt enkelt är orolig över att bli arbetslös.

Att arbeta hemifrån har sina fördelar, men det har också inneburit att det sociala livet begränsats. Kanske var det den sociala gemenskapen på arbetet som fick just dig att gå upp på morgonen. Det är lätt att tappa fotfästet när ingen frågar hur det är.

Givetvis har pandemin också påverkat barns och ungas hälsa och mående.

Fru talman! Vi vet inte konsekvenserna fullt ut – vad det gör med oss människor att inte kunna krama nära och kära under en lång tid. Vi anser nog alla att det finns fog för att känna viss oro för den psykiska hälsan framöver.

Redan före covid-19-pandemin och innan vården tvingades att ställa om sin verksamhet var vårdköerna långa och växande, även köerna till BUP, barn- och ungdomspsykiatri. Förutom nödvändiga åtgärder i syfte att minska den akuta vårdskulden krävs därför ett metodiskt arbete med att ytterligare utveckla kömiljarderna just i syfte att minska köerna.

Fru talman! Moderaterna vill förstärka och utveckla kömiljarden. Bland annat ska en del resurser riktas direkt till barn- och ungdomspsykiatri. Den förstärka vårdgarantin för barn och unga med psykisk ohälsa, som ger rätt till vård och stöd inom 30 dagar, ska säkerhetsställas. Vi moderater vill även inkludera den första linjens psykiatri för barn och unga så att lättare psykiatriska diagnoser kan hanteras där. På så sätt frigörs resurser för barn och unga med till exempel svår ångest, självmordstankar eller allvarliga ätstörningar. Målet måste vara en köfri barn- och ungdomspsykiatri.

Fru talman! Att må psykiskt dåligt är ett uttryck som används av många, men vad innebär det? Givetvis är det olika för varje individ. För någon kan det vara att känna sig otillräcklig, ställa för stora krav på sig själv och ha svårt att finna balans i livet med träning, vila, kost och socialt umgänge.

Att söka hjälp kan för många vara ett stort steg. Tyvärr finns det fortfarande fördomar om psykisk ohälsa i samhället och även stora skillnader i bemötande, tillgänglighet och möjlighet att få behandling i tid. En del ungdomar vittnar om att om de inte är självmordsbenägna tas deras problem inte på allvar, och de får ingen hjälp. Så många som fyra av tio med erfarenhet av psykisk ohälsa upplever att de blivit orättvist bemötta i vården. Detta är helt oacceptabelt.

Fru talman! Vi kan konstatera att det är relativt vanligt med samsjuklighet i form av psykisk ohälsa och en beroendesjukdom. Riksdagen beslutade i maj 2019 om ett tillkännagivande om att det behövs ett samlat ansvar för vård vid samsjuklighet i form av psykisk ohälsa i kombination med en beroendesjukdom. Glädjande är att regeringen gav en särskild utredare uppdraget att föreslå hur samordnade insatser när det gäller vård, behandling och stöd kan säkerhetsställas för barn, unga och vuxna med samsjuklighet. Vi ser med glädje fram emot den 30 november, då utredaren ska lämna sitt förslag.

Fru talman! Psykisk ohälsa var redan före pandemin ett stort och växande problem. Enligt Socialstyrelsen har psykisk ohälsa hos barn i åldern 10–17 fördubblats de senaste drygt tio åren. I dag upplever ungefär var tionde pojke eller flicka någon form av psykisk ohälsa. Det är framför allt depression och olika ångestsyndrom som bidrar till ökningen.

Att utveckla elevhälsan med fler professioner ser vi moderater kan vara en del i det förebyggande och långsiktigt hälsofrämjande arbetet. Fysioterapeuter och skolpsykologer skulle kunna bidra till att förbättra elevhälsans kvalitet och förebyggande roll. Moderaterna anser att det behövs fler och snabbare hälsofrämjande insatser när det gäller att förebygga psykisk ohälsa och stärka behandlingen av densamma. Elevhälsan bör tydligare än i dag kopplas samman med och samarbeta med barn- och ungdomspsykiatri, socialtjänsten och vården.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag poängtera att det behövs en helhets- syn gällande vården av personer med psykisk ohälsa, som även inkluderar stöd till föräldrar och närstående. Samhället måste ta psykisk ohälsa på största allvar och både satsa på friskfaktorer som kan förebygga och samtidigt hantera den förväntade ökade psykiska ohälsan till följd av pandemin. Här behövs förstärkningar till kommuner och regioner från nationell nivå och en plan i samtliga kommuner och regioner för vilka insatser som nu ska göras.

För tids vinnande yrkar jag bifall endast till reservation 5, men vi står givetvis bakom alla våra reservationer.

Anf. 144 CLARA ARANDA (SD):

Fru talman! För lite mer än ett år sedan lämnade Sverigedemokraterna ett utskottsinitiativ på socialutskottets bord – ett utskottsinitiativ där vi med anledning av avvecklingen av den nationella hjälplinjen ville se ett nationellt ansvarstagande i frågan. Redan då såg vi vikten av att Sverige skulle upprätta en nationell jourtelefonverksamhet. Den skulle vara till för personer med psykisk ohälsa och självmordstankar. Tyvärr fick inte vårt utskottsinitiativ stöd från något annat parti, men skam den som ger sig.

Sverigedemokraterna har aktivt fortsatt att driva frågan om en nationell stödtelefon, och med skarpa budgetanslag har vi visat att vi menar allvar. För oss har den tydliga målsättningen varit att Sverige ska upprätta en nationell stödtelefonverksamhet där inringare kan mötas av professionell hjälp alla tider på dygnet, alla dagar i veckan.

Det ideella medmänskliga samtalsstödet, där volontärer, egnerfarna och präster möter och samtalar med personer, spelar en extremt viktig roll. De insatser som sker på ideell nivå är en fantastisk tillgång för alla drabbade i behov av stöd och även för samhället i stort. Det vill jag härmed understryka.

Samtidigt måste det professionella samtalsstödet, där kravet är relevant professionell utbildning, erfarenhet av att ha arbetat med psykisk ohälsa och suicidalitet, vara det som erbjuds av en stödtelefon som ligger under statens ansvar.

Den verksamhet och de tjänster som erbjuds i dessa samtal ska dock inte betraktas som vård i sig. Det är snarare ett komplement till befintliga vårdinsatser. Därför är det viktigt att säkerställa att övergången till hälso- och sjukvården ska kunna ske på ett bra och smidigt sätt när behov av ytterligare vårdinsatser finns.

Av den anledningen är jag otroligt glad över att Folkhälsomyndigheten i sin kartläggning och analys, som gjorts på uppdrag av regeringen, äntligen har kommit fram till en slutsats som är i linje med vad Sverigedemokraterna länge har drivit. Visst hade vi gärna sett att den här viktiga verksamheten redan hade varit på plats, inte minst då den hade varit en stor tillgång under pandemin. Samtidigt är det viktigaste för oss att förslaget blir verklighet.

Fru talman! Redan före pandemin utgick vi från ett allvarligt läge med anledning av den komplexa och utbredda psykiska ohälsan i samhället.

Folkhälsomyndigheten har sammanställt ett flertal studier i en rapport som visar att den psykiska ohälsan har ökat både i Sverige och internationellt under pandemin. Det finns en grupp som har drabbats extra hårt. Rapport efter rapport visar nu hur hårt ungas psykiska hälsa drabbas av pan-

demin. Det är en grupp som sticker ut, och det är studenter, som har visat sig vara än mer utsatta under pandemin. Bland studenter är förekomsten av psykiska besvär även i vanliga fall större i jämförelse med både jämnåriga och befolkningen i övrigt.

Enligt forskarna kan orsaken till att ungdomar drabbas extra hårt också vara att de precis ska börja sitt vuxna liv. Deras drömmar och planer inför framtiden blir pausade, samtidigt som vardagsrutinerna förändras och möjligheten till sociala kontakter minskas.

Det faktum att pandemin kan få allvarliga konsekvenser som depression, ångest, självmordstankar och även självmord kräver en tydlig strategi. Vi måste ta ansvar för landets unga och proaktivt arbeta för att förhindra att coronapandemin skapar förödande konsekvenser även när det kommer till den psykiska hälsan. Ett första steg är att vi politiker här i Sveriges riksdag tar den här frågan på stort allvar.

Sverigedemokraterna lyfter därför också fram frågan om beredskap för en ökande psykisk ohälsa vid samhällskris och specifikt vid pandemi. Vi menar att det krävs ett tydligt nationellt åtagande för att kunna hantera en negativ utveckling där den psykiska hälsan hos vår befolkning blir allvarligt påverkad.

Fru talman! Enligt Socialstyrelsens patientregister användes fastspänning som tvångsåtgärd inom svensk psykiatri vid 3 820 tillfällen under 2019, och det var 1 348 patienter som blev utsatta för den här tvångsåtgärden. Under 2019 förekom 197 fall där fastspänningen varade längre än fyra timmar, och det var 141 patienter som blev utsatta för detta.

Fastspänning är en integritetskränkande tvångsåtgärd som kan vara väldigt traumatisk för den som blir utsatt för den. Åtgärden kan leda till posttraumatiskt stressyndrom och kan också ge svåra bestående men för den som blir utsatt.

Lagen om psykiatrisk tvångsvård fastslår att tvångsåtgärder ska vara en sista åtgärd när alla andra möjliga alternativ har uttömts. Trots detta ser vi återkommande rapporter i medierna om att tvångsåtgärden används felaktigt, i stor utsträckning och att den innebär svåra men för dem som drabbas.

Det är varken hållbart eller försvarbart att fortsätta använda en åtgärd som är direkt inhuman. Det handlar om svårt sjuka individer som är i behov av vård. Fokus borde därför vara på behandling av hög kvalitet och förebyggande åtgärder, inte att hitta argument för att hålla fast vid förlegade metoder. Sverigedemokraterna menar därför att det är dags att se över en utfasning av fastspänning som tvångsåtgärd. Vi menar att det är vad som krävs för att skapa utrymme för nya humana behandlingsmetoder som faktiskt hör hemma i en modern psykiatrisk vård.

Med detta sagt vill jag avslutningsvis yrka bifall till reservation nummer 11.

Anf. 145 JOHANNA JÖNSSON (C):

Fru talman! Den psykiska ohälsan i Sverige ökar i vissa grupper, framför allt bland kvinnor och unga. Antalet personer som är sjukskrivna eller söker vård för psykisk ohälsa har ökat rejält. Orsakerna är komplexa och bottnar i en rad faktorer. För unga är brister i den svenska skolan, mobbing, dålig självkänsla och problem inom familjen några tänkbara orsaker.

Prot. 2020/21:87

3 mars

-----

*Frågor om
psykisk hälsa*

Kvinnors psykiska ohälsa tros ha viss koppling till effekterna av att arbeta heltid och samtidigt ta ett stort ansvar för familjen.

Covid-19-pandemin och de påföljande smittskyddsåtgärderna innebär en ökad risk för psykisk ohälsa i befolkningen, inte minst bland dem som har drabbats hårdast av åtgärderna, som personer med minskad inkomst, arbetslöshet och tidigare psykisk ohälsa.

Januariavtalet har inneburit att många bra steg har tagits för att stärka den psykiska hälsan i befolkningen, men väldigt mycket mer behöver göras.

Den som lider av psykisk ohälsa måste få bättre tillgång till snabbt stöd. Det förutsätter ökad tillgänglighet i primärvården. I både England och Norge har man arbetat framgångsrikt med att öka tillgången till stöd vid vanliga psykiska tillstånd såsom ångest och depression. Människor med lättare psykiska besvär behöver inte alltid träffa en specialist. De kan bli hjälpta av enklare samtalsstöd eller hjälp till självhjälp. Den som däremot är i behov av hjälp ska snabbt få ett första samtal och bedömning av vilken typ av stöd man behöver få.

Ibland kan det vara bristen på sociala kontakter som är det största problemet, och där kan samverkan med civilsamhället och brukarorganisationer stärkas för att stötta upp.

För personer med lindriga symptom kan onlinesessioner och olika typer av självhjälpsmaterial vara tillräckligt, medan människor med större behov behöver slussas vidare till rätt vårdnivå och få rätt specialistvård.

Förebyggande arbete med tidiga insatser som är samordnade och koordinerade behöver prioriteras. Nyligen presenterades utredningsbetänkandet *God och nära vård – Rätt stöd till psykisk hälsa*, som pekar ut hur vi bör gå vidare för att förbättra primärvårdens arbete. Samverkan mellan olika aktörer måste stärkas.

Dessutom behöver det bli enklare för barn och vårdnadshavare att få hjälp genom elevhälsan vid psykisk ohälsa. Även där måste tillgängligheten öka både hos primärvården och hos barn- och ungdomspsykiatri för de barn som behöver ett utökat stöd.

Sjukskrivningar på grund av stress- och utmattningssymtom har ökat stadigt sedan 2010. Huvuddelen av de sjukskrivna, nära 80 procent, är kvinnor, många med små barn. Här måste det till fler insatser, både förebyggande, behandlande och rehabiliterande. Dessutom behövs mer forskning. Några steg är tagna i forskningspropositionen, men det behöver verkligen ske förbättringar på detta område, även när det gäller kunskapsstödet till dem som ska behandla dessa personer. Här finns i dag stora brister.

Att vara ute i naturen kan ge positiva effekter för personer med stress, ångest, depression och utmattning. Forskning visar att personer med stressrelaterad psykisk ohälsa kan ha stor nytta av att genomgå grön rehabilitering och upplever att den stödjande miljön bidrar till minskade stressnivåer, återgång i arbete och struktur i vardagslivet.

Centerpartiet menar att grön rehabilitering är intressant och bör följas upp med vidare utredning och utvärdering. Vi vill se en evidensbaserad vidareutveckling av grön rehabilitering i hela landet.

Många pensionärer har en aktiv livsstil och ett bra liv. Men det finns också äldre som mår sämre, många i kroppen, andra psykiskt och vissa givetvis både och. Över hälften av de äldre som har hemtjänst säger att de

besvärar av ensamhet, och under coronapandemin är det givetvis betydligt fler.

Ensamhet ökar risken för psykisk ohälsa och depression. En känsla av att inte vara behövd i kombination med brist på vänner och sociala sammanhang skapar stort lidande för många människor. Änklingar är i dag den största riskgruppen för självmord i Sverige, och en av fem över pensionsåldern bedöms lida av någon form av psykisk ohälsa.

För dessa äldre behöver vården bli bättre på att fånga upp psykisk ohälsa och inte bara de rent fysiska åkommorna som ofta kommer med åldrande. Det behövs tillgängliga sociala mötesplatser och att daglig verksamhet för äldre fortsätter att utvecklas i hela landet. Det kan handla om att arbeta uppsökande för att involvera äldre i sociala aktiviteter och att öka samarbetet och stödet till föreningar och civilsamhälle. Man behöver också göra bättre medicinuppföljningar när det kommer till antidepressiv och annan medicin kopplad till psykisk ohälsa.

Centerpartiet vill mot denna bakgrund att regeringen ser över kommunernas och regionernas insatser för att förebygga, fånga upp och behandla äldres psykiska ohälsa. Det handlar om att se över vilka forskningsbehov som finns och hur evidensbaserad kunskap om välfungerande insatser kan spridas.

Jag yrkar bifall till reservation 2.

Anf. 146 KARIN RÅGSJÖ (V):

Fru talman! Pandemin har drabbat så hårt att vi måste förbereda oss på en ökad psykisk ohälsa i många grupper. Äldres isolering, distansundervisning för barn och ungdomar och arbetslöshet riskerar att öka den psykiska ohälsan.

Det är så många barn som har farit illa under pandemin. Internationella undersökningar visar att i de länder som har stängt ned i större utsträckning än vad vi har gjort i Sverige är barn och unga en hårt drabbad grupp. De föräldrar som inte mådde bra psykiskt före pandemin mår kanske ännu sämre nu, och föräldrar med beroende påverkar också sina barn oerhört mycket. För många barn och unga är skolan en frizon, och distansundervisning förvärrar dessa barns situation. Det måste vi ha koll på.

Fru talman! Vänsterpartiet vill att regeringen återkommer med förslag på ny lagstiftning där barn till föräldrar med psykisk ohälsa eller beroende får rätt till eget stöd i ett tidigt stadium. Så är det inte nu. Det är lite fri verkstad beroende på var man bor och vilka man känner. Så ska vi inte ha det. Barn till föräldrar med psykisk ohälsa och missbruksproblem ska garanteras egen hjälp.

Socialstyrelsen bör få i uppdrag att se över förutsättningarna för ökad uppföljning av nyinsjuknade unga vuxna nationellt. Man har väldigt mycket bättre prognos om man följs upp direkt än om det sker några år senare.

Vi behöver också göra större ansträngningar för att hitta riskgrupper för psykisk ohälsa tidigt. Att kunna hjälpa tidigt är ju avgörande för hur det ska gå för barn och unga. Det handlar om att tilliten till den egna förmågan att lära sig och utvecklas ska stärkas och tilliten till att omgivningen bryr sig.

Prot. 2020/21:87

3 mars

-----

*Frågor om
psykisk hälsa*

Vi anser också att beroende och psykisk ohälsa bör inkluderas i ungdomsmottagningarnas uppdrag. Ungdomsmottagningarna behöver uppgraderas och stärkas. De kan bli en bra bas för första linjens hjälp när det gäller unga från, låt oss säga 15 år.

Fru talman! Om Jack Nicholson's figur McMurphy i filmen *Gökboet* hade hamnat i vår tid skulle han nog bli väldigt förvånad. Vi har visserligen tagit bort de auktoritära mentalsjukhusen, men den psykiska ohälsan ökar hos pressade barn och vuxna i vårt alltmer ojämlika samhälle.

Vi måste också förstå orsakssambanden. Det är väldigt mycket fokus på barnet och familjen, men orsakssambanden sträcker sig ofta utanför det.

Psykisk ohälsa hos barn i åldern 10–17 år har ökat med 100 procent på tio år. Det handlar om alla tillstånd, från oro och allmän olust till ångest och svårare tillstånd.

Mängder med rapporter från Bris, Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten visar att psykisk ohälsa inte slår blint utan har starka samband med ekonomisk och social utsatthet. Problem som ångest, oro och sömnlöshet är nästan dubbelt så vanliga hos personer med kort utbildning och låg inkomst.

Fru talman! Kvinnor mår psykiskt sämre än män. Ännu sämre mår de som har utomeuropeisk bakgrund och jobbar med låga löner och osäkra förhållanden. Ju sämre ekonomi familjer uppger sig ha, desto sämre mår familjen.

Den fjärdedel av alla elever som har de lägsta betygen i årskurs 9 i grundskolan löper sex gånger högre risk att göra ett självmordsförsök jämfört med den fjärdedel som har de högsta betygen. Sådant måste vi titta på.

Skolan är en viktig plats, och därför måste skolan också kunna härbärgera alla typer av elever. Men så ser skolan inte längre ut. Skolan spelar en mycket viktig förebyggande roll, och med en segregrande skola tenderar vi att få väldiga problem framöver.

Fru talman! Vi behöver satsa mer resurser direkt på både barn- och ungdomspsykiatri och vuxenpsykiatri. I dag råder det dock brist på psykologer, specialistsjuksköterskor och psykiatrer. Nyckeln till en robust barn- och ungdomspsykiatri är förstas personal. Fler måste utbildas, och vi behöver ha nationella utbildningsplaner. Anställda ska också ha bra löner och bra arbetsvillkor.

Vänsterpartiet anser att det i grunden bara finns ett riktigt bra recept mot den ökande psykiska ohälsan, och det är ett jämlikt samhälle med snabba insatser, bra vård och medicinering som följs upp. En skola som härbärgerar alla elever och där alla känner att de har en livschans är också en otroligt viktig förutsättning för att må bra vidare i livet.

Sedan är det viktigt att personer som medicineras för olika typer av psykiatriska tillstånd har tillgång till en kontinuerlig vårdkontakt, där regelbundna uppföljningar gällande specifik medicinering görs, men så är det inte i dag. Detta är oerhört viktigt.

Den behandlande läkaren och patienten måste i samtal utvärdera medicineringens påverkan på patienten. Det är i dag alltför många med psykiatriska diagnoser som får stora biverkningar av medicineringen, och detta riskerar att påverka patientsäkerheten. Depression är väldigt allvarligt. Det kan vara en dödlig sjukdom när man är deprimerad. För denna grupp måste det finnas inte bara medicin utan också terapi, men det är väldigt tunnsått med det.

Jag tänker inte tala om beroende i dag. Detta kommer vi att återkomma till i april. Jag vill ändå uttrycka Vänsterpartiets tydliga åsikt att huvudmannaskapet för beroendevården för personer över 18 år bör flyttas till regionernas beroendeenheter. Det är vanligt att samarbetet och ansvaret brister, och risken är därför stor att personer bollas fram och tillbaka mellan hälso- och sjukvården, psykiatrin och socialtjänsten i stället för att direkt få den hjälp de behöver. Detta kommer vi att diskutera mer i kammaren.

Jag yrkar bifall till reservation 12.

Anf. 147 LINA NORDQUIST (L):

Fru talman! När det gäller psykisk hälsa och ohälsa måste vården för människor som behöver psykiatrisk vård bli bättre. Människor behöver bättre vård och stöd. Samtidigt ser vi hur sjukskrivningarna blir allt fler. Allt detta är långt ifrån bara en sjukvårdsfråga, fru talman. Det är en förändring där vi måste involvera hela samhället, och insatser är på väg.

Liberalerna har tillsammans med Centerpartiet och regeringen säkrat historiska satsningar för att förebygga psykisk ohälsa och ytterst självmord, fru talman. Det handlar om stöd till både kommuner, regioner och civilsamhället. Jag ser fram emot att långsiktigt stärka den nära vården för psykisk ohälsa. Det behövs kunskap om vad som fungerar, det behövs kontinuitet och det behövs relationer mellan den människa som behöver vård och de personer som ska ge vård och stöd.

Den nationella strategi som är på väg tror jag också kommer att hjälpa. Den kommer att göra så att fler kan överleva och trivas med och leva sina liv. Här är det viktigt att särskilt fokus läggs just på de personer och grupper som löper störst risk att utveckla psykisk ohälsa, till exempel personer med funktionsnedsättningar, hbtq-personer, människor som utsätts för våld och förtryck och personer som står långt ifrån arbetsmarknaden och har kort utbildning och väldigt dålig ekonomi. Saker är på väg, vilket gör mig glad, och mer kommer att hända.

Riksdagen markerade för snart två år sedan i denna kammare att skydds nätet måste bli bättre för dem av oss som lider av beroende och som samtidigt har en annan psykiatrisk diagnos, till exempel bipolär sjukdom, anorexi och schizofreni. I dag kan dessa personer hamna helt mellan stolarna eftersom kommunen har ett delansvar för dem och regionen har ansvar för en annan del. I vissa fall blir dessa människor svartepetter när de behöver samhället som mest. Jag hoppas verkligen att Samsjuklighetsutredningen blir den livboj som dessa människor så väl behöver.

Mycket bra saker är alltså på gång. Det var verkligen inte bättre förr, men vi har lång väg kvar. Och det behövs mer, särskilt för de allra yngsta och de allra äldsta av oss.

Vi liberaler har förhandlat fram en överenskommelse med Centerpartiet och regeringspartierna om en halv miljard för att förebygga och tidigt mota psykisk ohälsa bland barn och unga och för att stärka barn- och ungdomspsykiatrin för dem som behöver den. Vi har också sjösatt en statlig utredning om en god, nära och sammanhållen vård för barn, från innan de föds till dess att de är flygfärdiga. Detta tror jag är mycket viktigt.

Men det finns saker som inte är på gång men som borde vara det, saker som inte ens är i närheten av att vara genomförda men som verkligen skulle behöva beslutas. Lagstiftningen om psykiatrisk vård, till exempel, haltar. Den duger inte. Lagen behöver ändras, framför allt när det gäller barn, från dagens föräldraperspektiv till att ha barnens behov i fokus. Det måste göras glasklart i svensk lagstiftning att varje barn har rätt till information, delaktighet, inflytande och stöd.

Vi liberaler vill också att de barn som har föräldrar eller syskon i fängelse eller häkte ska få en bättre start i livet, och vi vill att regeringen ska stötta organisationer som hjälper dessa barn. Därför vill jag lyfta fram reservation 8, som handlar om just dessa två förslag för barns möjlighet till en god start i livet.

Slutligen har vi de äldsta av oss. Det behövs mer kunskap om åldrandet och helt klart om hur åldrandet kan påverka oss fysiskt och psykiskt. Ett nationellt kompetenscentrum för äldrepsykiatri skulle kunna öka kunskapen om psykisk hälsa och sjukdom hos äldre och ge sjukvårdens och omsorgens anställda bättre möjligheter att bota och lindra. Vi har därför sällat oss till Kristdemokraternas förslag att regeringen ska inrätta ett sådant kompetenscentrum. Men vi vill också agera här och nu. Vi ligger efter, och det krävs insatser nu. Här är vi helt eniga med Centerpartiet om att regeringen även bör se över insatser för att förebygga, fånga upp och behandla äldres psykiska ohälsa i närtid.

God hälsa och snabb hjälp – oavsett vem av oss som drabbas ska det finnas kunskap, omtanke och gott stöd när livet går sönder.

Anf. 148 ANN-CHRISTIN AHLBERG (S):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till förslaget i betänkandet.

Den psykiska ohälsan är vår tids stora folkhälsoutmaning. Varje år tar nästan 1 600 människor sitt liv. Självmoden bland barn och unga ökar, och varje år vårdas fler än 5 000 barn och unga upp till 24 år för självmordsförsök. Fler än 50 000 barn och unga har årligen tankar på att ta sitt liv. Cirka 700 personer dör varje år på grund av stress, och under 2019 sjukskrev sig 70 000 personer på grund av stressrelaterade sjukdomar, som ofta påverkar den psykiska hälsan. 75 procent av dem var kvinnor, och det vanligaste yrket bland dem var kontaktyrken. Alla dödsfall är djupt tragiska, och vi måste lyfta fram den psykiska ohälsan mer för att förbättra den.

Fru talman! Regeringen jobbar på att få fram en ny strategi om psykisk ohälsa och suicidprevention. Strategin ska ha fokus på en god, jämlik och jämställd psykisk hälsa i hela befolkningen, där det förebyggande arbetet ska stå i centrum. Ett jämställdhetsperspektiv ska beaktas samt de grupper som löper störst risk för psykisk ohälsa eller för att begå självmord.

Det är viktigt att man tittar på den psykiska ohälsan ur ett jämställdhetsperspektiv. Kvinnor har 41 procents högre risk än män att drabbas av stressrelaterade sjukdomar, det vill säga ofta psykisk ohälsa, och 70 procent av de avlidna i suicid är män.

Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen har fått detta uppdrag och ska redovisa det senast den 1 september 2023.

Regeringen har också gjort en överenskommelse med SKR om insatser i kommuner och regioner som ska främja psykisk hälsa.

Det behövs mer kunskap i det första ledet av vården. Där är primärvården viktig, och det behövs en väg in för att få rätt hjälp i rätt tid. Det är viktigt att vi alla vågar fråga ibland: Hur mår du?

Även sjukförsäkringen och arbetsmiljön i kontaktyrken behöver förbättras, samtidigt som vi satsar på psykiatrin, tillgänglighet och förbättring av kvaliteten i vården. Även andra stödinsatser för personer med psykisk ohälsa är jätteviktiga, men också de sociala insatser som vi alla kan vara en del av.

Vi måste ha en mycket bättre förståelse för att psykisk ohälsa är ett ohälsotillstånd på samma sätt som om man bryter ett ben. Men det är fortfarande så skambelagt att prata om sin psykiska hälsa. Detta behöver vi förändra.

Det är också viktigt att komma ihåg att vi behöver ha en beredskap för de negativa effekterna av covid-19 med psykisk ohälsa som följd. Och jag vet att regeringen har fokus på detta.

Fru talman! Redan i skolan fångas många ungdomar upp som mår väldigt dåligt. Då är elevhälsan viktig att ha tillgång till. Ofta hör man att skolsköterskan är jättebra. Men hen är inte alltid där när eleverna behöver hen på grund av uppbokade möten med både elever och andra. När hjälpen behövs som bäst kanske hjälpen inte finns på plats.

I januariavtalet har vi kommit överens om att elevhälsan ska stärkas, och vi har ett mål om en köfri barn- och ungdomspsykiatri. En utredning ska se över förutsättningarna för en sammanhållen god och nära vård för barn och unga, och utredaren ska komma med förslag och underlag så att vi kan komma dit. Utredningen ska redovisas i vår.

Det är viktigt att personer med psykisk ohälsa tas på allvar och får rätt hjälp, att väntan till vården – om vården behövs – blir kort och att barn och unga som behöver just specialistvård får tillgång till BUP.

Fru talman! Det finns många orsaker till att man drabbas av psykisk ohälsa. Det kan vara relationer som brustit, det kan vara förluster, skilsmässor, arbetslöshet med mera. Men det kan också vara ensamhet i samband med covid-19.

Det kan också handla om vilka krav som vi ställer på oss själva. Vilka krav ställer vårt arbete eller vår omgivning på oss? Men det kan också handla om arbetslivet och dess villkor – stress, press, för lite tid för återhämtning, brist på inflytande och brist när det gäller att kunna påverka sin arbetssituation. Det är också sådant som inte är bra för vår psykiska hälsa.

Det gränslösa arbetet – att på fritiden, vid vab eller sjukdom alltid vara tillgänglig i sin mobil eller på datorn – är inte heller alltid så bra för vår hälsa.

Det är viktigt att vi får tid för återhämtning, tid till våra fritidsaktiviteter och tid för vår familj för att vi ska få balans i livet.

Detta är viktiga saker för en god psykisk hälsa.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag säga att vi måste ha mer kunskap, och vi måste bli bättre på att se, upptäcka och förhindra psykisk ohälsa. Detta är bra för oss alla, eftersom vi alla kan drabbas av psykisk ohälsa.

Anf. 149 NICKLAS ATTEFJORD (MP):

Fru talman! Hela detta område berör mig djupt efter att ha läst om de frågor som utskottet har jobbat med.

År 2014 träffade jag ett antal unga kvinnor som hade blivit inlagda på den slutna psykiatri och blivit utsatta för bältning och avskiljning, som det så vackert heter, fast det egentligen är isolering. Vi pratade väldigt mycket om detta och om deras upplevelser kring det. Jag förstod också att när de försökte spåra sig tillbaka visade det sig att sjukhuset som hade utfört denna vård saknade registrering. Det fanns krav redan då på att detta ska registreras – att det ska finnas anteckningar, journaler och så vidare. Men det saknades. Det berodde kanske på något datafel. I princip kan man säga att dessa kvinnor låstes in och låstes fast utan att det fanns medicinska bedömningar för det. Det finns i alla fall inte dokumenterat.

Max Weber, som var statsvetare, filosof eller liknande sa att det som skiljer staten från alla andra organisationer är statens våldsmonopol. Våldsmonopol har staten genom polis och militär, men faktiskt också genom hälso- och sjukvården. Och att spänna fast eller låsa in barn är att utöva våld, även om det går under benämningen behandling.

Mitt möte med dessa unga kvinnor ledde fram till en motion som jag skrev tillsammans med några partivänner och som bifölls i Västra Götaland. I motionen föreslog vi en nollvision inom barn- och ungdomspsykiatri när det gäller bältning och avskiljning. Denna vision spred sig senare över landet. Och jag vet att flera regioner har fattat liknande beslut senare. Det finns nu också en uppdaterad lag från den 1 juli 2020. Där har vi i denna kammare sagt att vi faktiskt vill följa upp användningen av tvångsåtgärder mot våra medborgare på ett bättre och tydligare sätt och att det ska finnas rättigheter kopplade till detta också.

Sedan finns det lite andra saker i detta betänkande. Det handlar till exempel om en köfri barn- och ungdomspsykiatri. Barn- och ungdomspsykiatri är en högspecialiserad verksamhet. De som tror att man där ska kunna lösa den psykiska ohälsan i samhället behöver nog ta sig en funderrare. Men jag uppfattar det som att det inte är någon i denna kammare som tycks tro det.

Men vi behöver jobba med den första linjen, som det heter. Det kan vara primärvård, ungdomsmottagningar, socialtjänst och skolhälsovård. Det handlar om de vuxna som möter framför allt barn med psykisk ohälsa och att dessa barn kan få ett snabbt och professionellt bemötande och tas på allvar. Och det ska finnas behandlingar att tillgå. Det går nämligen i riktningen att alltmer av psykisk ohälsa medikaliseras, och jag tror att det är något vi behöver vara observanta på både i den här kammaren och i alla regionparlament runt om i landet.

Fru talman! Det jag tycker har varit intressant med pandemin när det gäller psykisk ohälsa är att pandemin på något sätt har öppnat upp för en ny form av solidaritet eller medmänsklighet. Vi har sett olika grupper i sociala medier där människor erbjuder sig att handla åt äldre och bistå med olika typer av tjänster åt dem som har blivit isolerade.

Pandemin är ju en erfarenhet vi alla delar – det är egentligen ingen som går oberörd igenom den eller inte påverkas av den – och jag tror att den kan bli ett avstamp för att hitta ett samtal och en solidaritet i vårt samhälle. Det ska inte bara handla om att vi hjälper varandra att handla mat, även om vi såklart behöver hjälpa människor med det, utan vi ska också våga

och orka ställa frågan ”Hur mår du?” – och lyssna på svaret. Det handlar om att vara en medmänniska. Våldigt ofta ser man nämligen att de som mår riktigt dåligt i psykisk ohälsa saknar nätverk; de saknar människor i sin närhet att dela problem och lyckliga stunder med. Om pandemin trots allt för något gott med sig skulle det väl vara detta.

Jag vill avsluta med att säga ungefär som någon i senaten i Rom, tror jag att det var: För övrigt anser jag att beroendevården ska ha en huvudman. Det får jag väl fortsätta att säga i vartenda anförande framöver, men jag anser i alla fall det. Det är skönt att frågan är under utredning och att vi snart når fram i den.

I övrigt ställer jag mig bakom utskottets ställningstagande.

Anf. 150 NIELS PAARUP-PETERSEN (C):

Fru talman! Det har varit ett nöje att lyssna på debatten. Det har varit mycket fokus på fakta och på omsorg om några av de mest utsatta i samhället.

Alla har varit överens om att den som lider av en sjukdom ska ha vård och att den vården ska bygga på vetenskap. Det borde såklart gälla alla vårdinsatser, men jag får konstatera att det inte ska gälla dem som lider av den sjukdom som ett narkotikamissbruk är – åtminstone inte enligt regeringen. Regeringen, med socialministern och statsministern i spetsen, bygger nämligen sin narkotika- och missbrukspolitik på myter som att narkotika är något som rika ungdomar håller på med, fru talman – trots att all vetenskap visar att narkotikan är mest utbredd på samhällets botten och att det är där de mest utsatta drabbas.

Den norska regeringen vill däremot bygga sin narkotikapolitik på vetenskap och beprövad erfarenhet och går från straff till hjälp. Man vill avkriminalisera narkotikabruk, för man har kommit fram till att det är det bästa sättet att hjälpa de mest utsatta. Det har man gjort genom en gedigen utredning, och utskottet har kommit fram till samma sak: Det måste utredas hur vi skapar den bästa vården och säkrar att vården för de mest utsatta missbrukarna faktiskt blir bättre. Det är någonting som Folkhälsomyndigheten gärna vill, och det är någonting som forskningen gärna vill. Vi vill nämligen gärna kunna gå från idéer till fakta.

Den svenska regeringen vill däremot fortsätta bygga sin narkotikapolitik på magkänsla och går från felaktighet till felaktighet. Det är svårt att tolka det som något annat än att man inte bryr sig om att hjälpa de mest utsatta, eftersom man trots riksdagens enhälliga beslut vägrar utreda hur vi skapar den bästa vården. Men det kanske också är därför vi är det land i Europa där flest missbrukare dör.

Fru talman! Jag har inget yrkande i dag. Medan socialministern väljer att bortse från forskning, andra länders erfarenheter och de egna myndigheternas råd har nämligen både utskottet och riksdagen sagt att det måste utredas hur vi skapar den bästa politiken. Riksdagen är alltså för att bygga missbrukspolitiken på fakta. Vad jag i stället har är en vädjan till regeringen: Det är dags att narkotikapolitiken bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet. Det är det minsta man kan kräva av en socialminister och en regering.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 4 mars.)

Anf. 151 HANS WALLMARK (M):

Fru talman! Det hettar till i Arktis. Det är en mångbottnad formulering som illustrerar utvecklingen i de norra delarna.

Klimatförändringarna märks tydligt med stigande temperaturer, smältande isar och avmagrade isbjörnar kvar på krympande flak. Professor Michael Tjernström talade för Nordiska rådet när sessionen hölls här i Stockholm hösten 2019. Han pekade då på hur temperaturen stiger snabbast vid Nord- och Sydpolen. I Arktis är det fråga om flera graders förändring, med allt vad det innebär. Det hettar till.

Arktis är inte bara en naturlig miljö för mäktiga varelser på land och i havet utan också hem för ursprungsbefolkningar och andra som genom århundradena kommit dit. Det gör att rimliga krav ställs på att kunna leva, bo och verka i det arktiska området. Därför gäller det att inte konstruera någon motsättning mellan människor långt borta som har synpunkter på gruvor, jakt och fiske och den berörda befolkningen, som önskar en fungerande vardag.

Sverige ska verka för hållbarhet, såväl miljömässigt som ekonomiskt och socialt, när det gäller en framtida utvinning av naturresurser i Arktis. Sverige är även som land beroende av en väl fungerande och trygg elförsörjning, vilket kräver fossilfri elproduktion – såsom kärnkraft. I debatten om villkoren för Arktis kan det onekligen ibland hetta till, fru talman. Arktis, High North, är också av alltmer storpolitiskt intresse: Flera länder, och även EU, håller på att utforma en Arktisstrategi eller har redan gjort det.

Klimatförändringarna gör det långsiktigt realistiskt med sjötransporter mellan Asien och Europa i en nordlig rutt i stället för över mer osäkra vatten i Syd kinesiska havet, Indiska oceanen och vidare västerut. Det blir en kortare distans, som kan komma att uppfattas som säkrare och mer miljösamt. Med ökad trafik kommer inte bara risken för fler olyckor, utan länder som Folkrepubliken Kina får även ett intresse av att säkra och skydda sina frakter.

Redan i dag visas ett stort intresse från Pekings sida – den som exempelvis besökt Island kan ju fundera på det stora kinesiska ambassadkomplexet mitt i Reykjavik. Och på Grönland har USA nyligen öppnat ett konsulat. Nato har återinrättat ett kommando för Nordatlanten, och rysk kärnvapenförmåga kan inte tänkas utan tillgång till ubåtar och baser på Kola-halvön.

Särskild uppmärksamhet förtjänar också de atlantkablar som bokstavligen talat förbinder Europa med Nordamerika och Nordamerika med Europa. I händelse av en konflikt eller rent av ett krig på vår kontinent finns en oro för att makter som vill oss illa bokstavligen skulle önska kapa det som binder oss samman för att förhindra eller kraftfullt försvåra informationsöverföringen mellan Europa och Nordamerika. Det handlar nämligen endast om några hundra för oss oerhört viktiga kablar på Atlantens botten.

När det gäller den ryska militära aktiviteten i regionen kan noteras att den lägesbeskrivning som regeringen ger i Arktisstrategin bara kopplar Rysslands del i den pågående kapprustningen till landets territoriella anspråk i regionen. Regeringen väljer att inte se den större bilden, som även inbegriper rysk maktprojektion. I sin bedömning i strategin avviker därmed regeringen från Försvarsberedningen, som i rapporten *Värnkraft* lyfter fram att Ryssland uppfattar sig ha nationella intressen i regionen, att Ryssland har uttryckt en strävan att kontrollera sjöfarten genom Nordostpassagen och att landet försöker att skapa möjligheter till maktprojektion från området.

Rysslands ökade ambitioner att stärka kontrollen av Nordostpassagen visar hur viktigt det är att upprätthålla idén om navigationsfrihet. För svenskt vidkommande är det alltid centralt att slå vakt om den fria sjöfarten – i Östersjön och på Atlanten likaväl som i Sydkinesiska havet.

Till detta kommer att ryska företrädare problematiserat och rent av relativiserat Norges suveränitet över Svalbard.

Ryssland har inte enbart anspråk på att försvara ryskt territorium i Arktis, utan landet strävar även efter att expandera sina intressen. Detta är ett säkerhetspolitiskt hot för oss och för våra arktiska grannar. Det hettar onekligen till, fru talman.

Issmältningen tydliggör kopplingen mellan klimatförändringar och militär säkerhet. En svensk Arktisstrategi måste självfallet ta ett sammanhållet grepp om de många utmaningar som finns för att värna miljö, välstånd och handel liksom människors levnadsvillkor och möjlighet att säkra sina inkomster. Försvars- och säkerhetspolitiken utgör i sammanhanget en viktig delkomponent.

Ryssland har också under senare år agerat alltmer vårdslöst. Störningar av luftfartens gps-system på Nordkalotten utgör ett exempel med allvarliga risker för inte minst det civila flyget.

Fru talman! I ett nytt geopolitiskt landskap som tydligt sätter sin prägel på Arktis ställs viktiga frågor om politiskt ledarskap och sammanhållning på sin spets. Först och främst behöver Sverige visa ett större intresse och engagemang för vårt norra närområde när det nu ges en ökad försvars- och säkerhetspolitisk betydelse givet andra aktörers ekonomiska och militära intressen. Det inbegriper mer samarbete och mer resurser, inte minst avseende försvaret.

Sverige måste kunna förhålla sig mer långsiktigt och strategiskt, värna banden till våra grannländer och till USA och Kanada samt inse att situationen i Arktis i dag ser helt annorlunda ut än tidigare.

Fru talman! Låt mig ändå uttrycka min glädje över att regeringen valde att lägga fram en skrivelse om Arktis på riksdagens bord. Vi var ju några partier som tidigt gav uttryck för det önskemålet, som härmed nu är uppfyllt. Och det är bra att utrikesministern själv på plats med sin närvaro i debatten markerar vikten och tyngden av Arktis för oss i Sverige. Det är måhända inte min roll som oppositionsföreträdare att berömma regeringen, fru talman, men när så kan ske – det är inte alltför ofta – är det ju välkommet.

Sammanfattningsvis, fru talman: Uppvärmningen i Arktis är högre än det globala genomsnittet och har en tydlig inverkan på fred, säkerhet och välstånd. Det är tydligt att Sverige som både arktisk stat och Östersjöstat

befinner sig i ett osäkert närområde som är kraftigt påverkat av stormaktsintressen och av risk aggressivitet och påverkan.

Med detta, fru talman, önskar jag yrka bifall till reservation 1 av Moderaterna och Kristdemokraterna.

Anf. 152 MARKUS WIECHEL (SD):

Fru talman! I stor utsträckning präglas världspolitiken i dag av en ökande stormaktskonkurrens med nya spänningar och en rad nya konflikter. I ett sådant läge måste vi prioritera goda relationer och ett gott samarbete med vänligt sinnade länder i vårt närområde, inte minst i syfte att främja en god stabilitet.

Sverigedemokraternas bestämda uppfattning är att regeringens Arktisstrategi inte alls tar upp de säkerhetspolitiska risker som finns i Arktis i tillräckligt stor utsträckning. Vi menar att dessa risker är och kommer att förbli betydande, varför det inte finns något utrymme för naivitet i den här frågan.

Den omfattande nedrustning som tidigare skett är som bekant inte helt oproblematisk. Med vårt geografiska läge mellan Nato och Ryssland finns det betydande risker för allvarliga säkerhetspolitiska konsekvenser, varför det är oerhört viktigt att kraftigt stärka Försvarets maktens arktiska och subarktiska förmåga så snart det är möjligt så att vi snarast möjligt återfår den kompetens vi tidigare har haft att verka i det här området.

Ett av de länder som många i dag talar om som ett säkerhetshot är, inte helt oväntat, Kina. Kina är av naturliga skäl inte ett medlemsland i Arktiska rådet, men likväl har landet en ställning som observatör. Vi menar bestämt att detta är problematiskt. Bortsett från det faktum att Kina kanske inte ens uppfyller de krav som ställs för att få vara observatör i Arktiska rådet måste Sverige tillsammans med likasinnade motverka ett alltför stort kinesiskt inflytande i dessa frågor. Det råder ingen som helst tvekan om att deras intresse i den här regionen är oerhört stort.

Fru talman! En annan fråga som till stor del präglar världspolitiken i dag är de pågående klimatförändringarna. Detta är ett globalt problem som vi varken kan eller ska sköta nationellt. Det är helt enkelt något som det internationella samfundet gemensamt måste tackla, varför stabiliteten i Arktis måste säkerställas och gemensamma spelregler för alla berörda parter i området fastställas.

Arktis miljö är unik, och den biologiska mångfalden av djur och natur måste bevaras för framtida generationer. Av den anledningen måste vi också skapa rutiner och kapacitet för att skydda kultur och natur av höga skyddsvärden. Kultur- och naturlämningar av höga skyddsvärden måste därför också identifieras, och beredskap för att hantera eventuella olyckor och utsläpp måste till.

Ett långsiktigt miljötänkande som kombineras med den framtida ekonomiska verksamheten i regionen, inklusive utvinning av naturresurser, måste till. Utvinningen måste ske på ett så miljösäkert sätt som det bara är möjligt.

Regeringen avser att inom ramen för arbetet i Arktiska rådet stödja arbetet med ett panarktiskt nätverk av marina skyddade områden. Regeringen säger sig vilja främja ett globalt mål om 30 procents områdesskydd av marina miljöer.

Vi stöder naturligtvis värnandet av marina miljöer, men samtidigt är vi tveksamma till den typ av schablonmässigt skydd som 30 procent indikerar. Det viktiga är att skydda de viktiga funktionerna, till exempel fortplantningsområden.

Fru talman! När Arktis isar smälter ser vi en lång rad förändringar som vi redan nu måste vara förberedda på. Ett antal handelsrutter, såsom Nordvästpassagen, Nordostpassagen och polarrutten, blir mer tillgängliga, varför handelspotentialen i området ökar avsevärt. Vi menar att regeringens Arktisstrategi tydligt saknar ett tillvägagångssätt som innefattar handel och naturresurser. Bland annat behöver man tänka på framtida behov av isbrytare, varför isbrytarkapaciteten måste förstärkas och handelsmöjligheterna generellt uppmärksammas.

Fru talman! Vi kan inte heller debattera Arktisstrategin eller Arktisregionens framtid utan att ta upp urfolkens självklara rättigheter. Arktis urfolk består av flera folk i den arktiska regionen, där samerna är det folk som lever i de svenska arktiska områdena. Dessa folk har ett unikt kulturarv som har utvecklats under årtusenden, och de har präglats av de särskilda miljömässiga förutsättningar som finns i Arktis. Deras kulturarv behöver värnas i hela Arktis. Det får inte råda några tvivel om det.

Det borde inte behöva sägas, men självklart måste urfolken få åtnjuta samma möjligheter och rättigheter som övriga folk i Arktis, och det får inte under några omständigheter finnas någon diskriminerande särlagstiftning mellan olika folkgrupper. Arktis urfolk och de folk som finns i den arktiska regionen ska kunna verka fritt och utan inblandning, och urfolkens kulturarv behöver värnas i hela Arktis.

Fru talman! Sist men inte minst: Den svenska utrikespolitiken måste utgå från och fokusera på svenska intressen. Utvecklingen i Arktis är ett tydligt exempel på ett område som definitivt påverkar Sverige nu och framöver, varför det måste finnas en väl utarbetad svensk strategi när det gäller vilka frågor som ska prioriteras i Arktis och varför just dessa frågor ska prioriteras.

Med detta sagt önskar jag yrka bifall till reservation 2, men givetvis står jag bakom samtliga SD-reservationer i betänkandet.

Anf. 153 MAGNUS EK (C):

Fru talman! Jag vill redan i inledningen till mitt anförande yrka bifall till reservation 3 under punkt 1.

Situationen i Arktis är under förändring. Arktis blir av olika skäl allt viktigare ur miljöpolitiskt, klimatpolitiskt, handelspolitiskt och säkerhetspolitiskt perspektiv. Säkerhetspolitiskt är det viktigt eftersom nya handelsrutter öppnas upp, och stormakter i vår närhet blir alltmer intresserade av att tydligt och i vissa fall också aggressivt hävda sina maktsfärer i det arktiska området. Ur klimatsynpunkt är det viktigt eftersom de arktiska ekosystemen är helt avgörande för vidare ekosystem och för klimatmässiga förutsättningar även i resten av Europa och i andra delar av världen.

Ur en biologisk mångfaldssynpunkt är det viktigt eftersom klimatförändringarna och det ökade intresset av att exploatera olje- och gastillgångar hotar viktiga ekosystem och viktiga marina resurser. Om vi rubbar livsförutsättningarna får dessa ekosystem förmodligen väldigt dåliga förutsättningar att upprätthållas.

I allt detta har Sverige en oerhört viktig roll som arktiskt land, både som ett land som vill värna hållbarhetsfrågorna och som har en kraftig profil när det gäller att värna fred, samarbete och den liberala världsordningen och eftersom Sverige har en unik roll som nordiskt land. Vi har ett långvarigt och nära samarbete med våra nordiska och arktiska grannar. Det är därför välkommet att regeringen nu tydliggör en strategi för Sveriges Arktispolitik. Det är inte en dag för sent.

Det finns vissa saker som lämnar utrymme för förbättringar. Det är tydligt att Sverige som både arktisk stat och som östersjöstat befinner sig i ett osäkert närområde som är kraftigt påverkat av stormaktsintressen och av rysk aggressivitet och påverkan. Det behövs en mer aktiv svensk Arktispolitik och ett nytt strategiskt förhållningssätt till de geopolitiska utmaningarna i regionen. De innefattar utöver ökad rysk militär aktivitet också alltmer påtagliga kinesiska maktambitioner och klimatförändringarnas negativa konsekvenser för fred och säkerhet.

Vi anser i likhet med både regeringen och Försvarsberedningen att det behövs en ökad militär närvaro i Sveriges norra delar. Men till skillnad från regeringen, som i fråga om Sveriges internationella samarbeten nöjer sig med att sträva efter ett vidareutvecklat och fördjupat Arktisfokus, anser vi att den osäkra utvecklingen även tydliggör behovet för Sverige av att fördjupa samarbetet med våra grannländer och med Natoländer och att eftersträva ett Natomedlemskap, allra helst tillsammans med Finland.

I fråga om den ryska militära aktiviteten i regionen noterar vi att den lägesbeskrivning som regeringen ger i Arktisstrategin bara kopplar Rysslands del i den pågående kapprustningen till landets territoriella anspråk utan att se den större bilden, som även inbegriper rysk maktprojektion. I denna bedömning avviker därmed regeringen också från Försvarsberedningen, som i *Värnkraft* lyfter fram att Ryssland uppfattar sig ha nationella intressen i regionen, att Ryssland har uttryckt en strävan att kontrollera sjöfarten genom Nordostpassagen – i sammanhanget är det intressant att notera att en isbrytare och ett fraktfartyg gick genom Nordostpassagen för bara några veckor sedan – och att landet försöker skapa möjligheter till maktprojektion från området. Därtill har ryska företrädare problematiserat och relativiserat Norges suveränitet över Svalbard.

Fru talman! Vi i Centerpartiet anser att det bör klargöras att Ryssland inte enbart har anspråk på att försvara ryskt territorium i Arktis utan att landet även strävar efter att expandera sina intressen, vilket följaktligen är ett säkerhetspolitiskt hot mot oss och mot våra arktiska grannar.

Vidare anser vi, liksom Hans Wallmark föredömligt klargjorde för Moderaternas del, att skyddet av Atlantförbindelserna ingår i det sammanhållna grepp som den svenska Arktispolitiken behöver ta om utmaningarna i regionen. De säkerhetspolitiska utmaningar som vi möter i norr ger upphov till viktiga frågor om hur vi värnar och skyddar de för Sveriges välstånd avgörande Atlantförbindelserna i händelse av ökade spänningar. Det handlar också om att upprätthålla navigationsfriheten och även skyddet av de många Atlantkablar som binder samman vår kontinent med den amerikanska.

Fru talman! Låt mig lämna de säkerhetspolitiska utmaningarna och de säkerhetspolitiska aspekterna av Arktisstrategin. Det finns utrymme för förbättring även när det gäller de aspekter av strategin som rör miljö och klimat.

Som sagt ser vi en ökad sårbarhet när det gäller framför allt de marina ekosystemen i Arktis när istäcket dras tillbaka, havet värms upp och livsmiljöer förändras. Det är värt att veta att klimatförändringarna är särskilt kraftiga i den arktiska regionen och att just de marina ekosystemen är särskilt sårbara. Det är en sårbarhet som ökar när intresset för att exploatera olje- och gastillgångar i marina miljöer i Arktis ökar.

Vi har ett redan sårbart marint ekosystem som stressas av klimatförändringarna och sedan i sin tur utsätts för ytterligare påfrestningar på grund av olje- och gasutvinning. Då har vi ett recept på en ekologisk katastrof i Arktis.

Här har vi i Sverige ett särskilt ansvar med vår tydliga hållbarhetsprofil att föra upp dessa frågor på dagordningen och också klargöra vad som behöver göras. Här tror jag tyvärr att regeringen riskerar att landa fel i sin Arktisstrategi. Man betonar nämligen grön infrastruktur i det här sammanhanget.

Grön infrastruktur är en teoribildning som egentligen utgår från exploaterade områden och handlar om att vi skapar gröna korridorer eller gröna samband mellan arter och livsmiljöer i områden som i huvudsak är exploaterade. Det är precis motsatsen till vad vi har i Arktis, och det är också motsatsen till vad vi vill se i Arktis.

Jag tror inte att detta på något vis handlar om illvilja, men jag tror att man skjuter sig själv i foten och riskerar att öppna en dörr till en ganska farlig situation om man går in med ansatsen att man ska skapa grön och blå infrastruktur i Arktis. Det som behövs är ett starkt och heltäckande skydd för ekosystemen när istäcket drar sig tillbaka, inte minst för de sårbara marina ekosystemen i Arktis. Det som regeringen snarare borde poängtera är inte grön infrastruktur utan ett heltäckande skydd för de arktiska ekosystemen.

Med detta, fru talman, vill jag till slut konstatera att även om vi har en arktisk region i förändring som i många fall också är utsatt för en mängd hot som spär på varandra och förvärrar varandra sinsemellan finns det också möjligheter i den arktiska regionen. Det gäller att inte tappa bort dem. Det handlar om möjligheter för dem som bor i Arktis att få ett rikare liv. Det handlar också om möjligheter att värna och bevara några av våra mest sårbara men samtidigt mest livskraftiga, vackra och mångfasetterade ekosystem.

Klarar vi av denna utmaning, fru talman, tror jag att vi har en ljus framtid för Arktis. Det är min förhoppning att den här Arktisstrategin och kommande Arktisstrategier ska bidra till detta.

Anf. 154 ELIN SEGERLIND (V):

Fru talman! I dag är hoten mot Arktis allvarligare än någonsin tidigare. På få andra ställen på jordklotet har klimatförändringarna fått så omfattande och dramatiska konsekvenser för växtliv, djur och människor.

I klimatförändringens spår uppstår nya utmaningar. När isen smälter möjliggörs utvinning av de naturresurser som finns i Arktis, och nya transportleder öppnas upp genom nordost- och nordvästpassagerna. Det innebär både nya hot mot miljön och att risken för säkerhetspolitiska spänningar i regionen ökar.

Framtida verksamheter i Arktis ska bygga på försiktighetsprincipen och bygga på respekt för människor, natur och planetens gränser. Arktiska

regionen är ett tydligt exempel på vad som händer när mänskligheten gapar efter mycket och konsumerar som om man hade fyra jordklot att vandra runt på.

Arktis står inför stora förändringar. Den ökade temperaturen globalt märks särskilt tydligt i polarområdena. Uppvärmningen i Arktis ökar upp emot fem gånger så snabbt som någon annanstans i världen. Temperaturökningen och den extrema värmen gav något så ovanligt som stora skogsbränder i Sibirien förra sommaren. En miljon hektar skog brann, och man mätte temperaturer på upp emot 45 grader. I vintras kunde vi se bilder från samma område, där torvbränderna fortsatte trots den sibiriska kylan och trots den meterdjupa snön. När vi nu går mot en ny sommar kan vi bara ana vad som händer när bränderna inte ens hunnit slockna.

Temperaturökningen ger också minskade isar. Isarnas utbredning ligger i dag på en mycket låg nivå. De fyra senaste åren har varit några av de år med de lägsta nivåerna. Om 25 år tror forskare att havsisen inte längre kommer att finnas på sommaren, och till 2070 bedömer man att den sista havsisen har smält bort.

Många klimatforskare ser det som en av jordens tipping points när isarna smälter inom regionen, i synnerhet på Grönland. När vi når över en tipping point sätts nya fysiska reaktioner igång. Jordens nuvarande mönster ändras, och det blir omöjligt för oss att backa tillbaka. Det kommer att innebära höjda havsnivåer men också risk för att hela Golfströmmen bromsas in. Tusentals ton is smälter från de grönländska isarna varje sekund, och delar vi allt färskvatten som då uppstår mellan alla människor på jorden får vi ett badkar fullt om dagen.

I regeringens arktiska strategi nämns Parisavtalet flera gånger. Att vi når Parisavtalets mål är helt avgörande för att klimatet och miljön i Arktis ska kunna hållas på en nivå som inte tar oss förbi denna tipping point. I dag har inte Sverige eller något annat land en politik som låter oss hamna ens inom tvågradersmålet. När vi pratar om strategin för Arktis är det viktigt att vi förstår detta och sätter det som händer där i samband med de beslut vi tar för vårt övriga samhälle.

Arktiska regionen, om någon, är den region som får ta smällen för vårt samhälles överkonsumtion och våra enorma utsläpp av fossila drivmedel. I den arktiska strategin finns det en rad saker som vi behöver göra för att värna och utveckla Arktis på olika sätt. Men den arktiska krisen löser sig inte i en strategi enbart för den regionen; för att lösa den krävs en omställning av samhället till ett liv helt inom naturens ramar.

Detta är också viktigt. Resurserna och råvaran som kommer från regionen används inte bara i regionen. Konsekvenserna av att vi använder råvaran, särskilt den fossila, blir också ett allt mer ogästvänligt klimat för dem som bor där.

I Sverige har samerna en särställning som urfolk, men ännu har vi inte ratificerat ILO 169. Det beror framför allt på att konventionens artikel 14 om markrättigheter och frågor kring samernas rätt till land och vatten ännu inte har lösts. FN:s råd för mänskliga rättigheter har noterat att Sverige stöder urfolksdeklarationen men att Sverige inte tillämpar de rättigheter den innehåller. Sverige rekommenderades att implementera deklarationen och etablera mekanismerna för detta i samarbete med det samiska folket. FN har också upprepade gånger kritiserat Sverige för bristerna när det gäl-

ler samernas inflytande, framför allt bristen på fritt och informerat förhandssamtycke, FPIC.

Under vintern har också röster höjts för Sveriges fortsatta exploatering av naturskogarna i landets norra delar inom den arktiska regionen och framför allt på marker som är viktiga renbetesmarker. När naturskogarna fortsätter att exploateras minskar samernas utrymme att bedriva rennäring. Bristen på sammanhängande skogar att röra sig i och bristen på hänglav som föda tillsammans med eskalerande klimatförändringar gör det svårare att röra sig i dessa marker.

Statliga Sveaskog, den största markägaren, har skyldighet att samråda vid planerade avverkningar. Det är gott så. Men när Sveaskog inte får eller inte vill avverka i ett sådant område på grund av konflikter kan de i stället välja att sälja marken, för vid försäljning behöver de inget samråd.

Detta uppmärksammades i en artikel i DN förra veckan. Den berörda samebyn var denna gång Luokta-Mávas. Inom deras område ville Sveaskog avverka hela 700 hektar, och det i ett redan hårt brukat område. En av rensköterna som intervjuades vittnade om hur han en dag kommit till ett område i skogen bara för att finna att det inte längre var kvar. Den nya skogsägaren, som Sveaskog sålt till, har inte samma skyldighet att samråda. Så enkelt kan Sverige i dag gå runt skyldigheterna och strunta i samernas rättigheter.

Samrådet behöver bli starkare, och när vi tar beslut om aktiviteter inom regionen behöver vi väga in fler intressen än de ekonomiska. När det gäller rennäringen, naturturismen, sociala värden, biologisk mångfald och klimat behöver hänsynen bli betydligt större. Till det kommer att Sverige en gång för alla behöver ratificera ILO 169.

Allteftersom isarna smälter öppnas nya möjligheter, och företags och länders intressen av att få tillgång till och exploatera dessa områdena ökar. Fossila resurser som länge varit omöjliga att komma åt blir nu fullt möjliga att ta upp. Enligt uppskattningar finns en tredjedel av världens ännu ej upptäckta naturgasreserver och drygt 10 procent av världens oljereserver inom den arktiska regionen.

Norge fortsätter till exempel att utveckla sin oljeindustri. I den senaste tilldelningen gav den norska regeringen licenser i havsområdet kring Lofoten. Stora oljebolag har också visat stort intresse för att börja borra efter olja här, likaså länder som Kina, som har nämnts tidigare i debatten.

Världen har redan tagit upp mer olja än vad vi har råd att göra av med om vi ska ha en chans i himlen att nå Parisavtalet. Varje regering inom den arktiska regionen borde ha ett mål om utfasning och att skyndsamt komma ned till noll som ett av sina främsta klimatmål både för Arktis och för övriga samhället.

I den klimatkris vi i dag är i är det helt orimligt att släppa fram gruvdrift på havsbotten. En ny rapport från WWF, som kom för någon vecka sedan, visar på de enorma riskerna med mineralbrytning på havsbotten och att det finns alldeles för lite kunskap om djuphaven för att säga vilka konsekvenser en sådan verksamhet skulle kunna få. En ekonomisk uppskattning visar att värdet på djuphavet uppgår till mellan 17 och 168 miljarder. Det är småpotatis jämfört med den samlade havsekonomin, som uppgår till 20 biljoner.

Eftersom vi vet lite om de effekter gruvdriften kan komma att få är det oerhört svårt att skapa regleringar för att minska riskerna – vilka risker?

I delar av Australien har man efter ett decennium av förbud nu tagit beslut om att införa just ett moratorium för gruvdrift på havsbotten. När man tog det beslutet sa miljöministern där att man gjorde det för att skydda naturen men också jobben, som är beroende av den.

Vänsterpartiet menar att försiktighetsprincipen måste gå före och att Sverige i förhandlingar om havsrättskonventionen därför borde driva krav om införande av ett moratorium mot gruvdrift på djuphaven.

För att stoppa klimatförändringarna i tid måste vi i grunden ändra vårt transportsystem. Ett av de viktigaste bidragen är att flytta gods- och persontransporter från väg och flyg till tåg och sjöfart. Vänsterpartiet vill därför se ett initiativ till ett effektivt samarbete med Norge och Finland för att knyta ihop de nordiska delarna av Arktis.

Fru talman! När vi talar om den arktiska regionen är det viktigt att se dess mångfald. Det är inte en homogen region, men hela regionen drabbas hårdast av klimatkrisen. Vi får inte lämna Arktis och de arktiska frågorna enbart till tillfällena som detta. Hur regionen kommer att fortsätta utvecklas kommer att hänga intimt samman med hur vi som samhälle väljer att hantera klimatkrisen och hur snabbt omställningen på allvar kan komma igång.

Vänsterpartiet yrkar bifall till reservation 7.
(Applåder)

Anf. 155 LARS ADAKTUSSON (KD):

Fru talman! Inledningsvis vill jag yrka bifall till reservation nummer 1.

Skrivelsen *Strategi för den arktiska regionen* som vi i dag behandlar aktualiserar en allvarlig geopolitisk utmaning i Sveriges direkta närområde. Kristdemokraterna välkomnar därför förslaget till strategi för att hantera denna utveckling. Målsättningen att Sverige ska arbeta för en fredlig, stabil och miljömässigt hållbar utveckling i Arktis är angelägen och i sak helt riktig.

Det är ingen tvekan om att klimatförändringarna och uppvärmningen av Arktis får konsekvenser även för fred och säkerhet. Både för Sverige och för övriga länder i det arktiska området leder stormakternas intressen och inblandning till osäkerhet och instabilitet.

Trots att Arktiska rådet som multilateralt forum har bedrivit ett framgångsrikt arbete sedan tillkomsten 1996 är det uppenbart att en ny utveckling och nya problem måste hanteras, problem förknippade med uttalade maktanspråk från Ryssland och från Folkrepubliken Kina.

Fru talman! Med över hälften av den arktiska havskusten inom sina gränser är Ryssland det största Arktislandet. Att Moskva har legitima arktiska intressen är oomtvistat, men de begränsningar som Ryssland på egen hand infört gällande passagen mellan Norska havet och Nordatlanten strider mot internationella konventioner. Parallellt pågår en kraftig militär upprustning från rysk sida. Med fler militärbaser i Arktis, fyra nya arktiska brigader, nya flygfält, missilbaser och djuphavshamnar är den här utvecklingen starkt oroande.

På senare år har även Kina gjort anspråk på den arktiska havspassagen och på Arktis omfattande naturresurser. År 2018 förklarade kommunistregimen i Peking att Kina är vad man kallar en "nära arktisk stat", vilket man menar berättigar landet till deltagande i utvecklingen kring Arktis. Att alla som tittar på kartan ser att Kina ligger utanför den arktiska regionen

och därmed saknar territoriella rättigheter hindrar inte att det kinesiska agerandet måste tas på allvar. På senare år har Kina ökat investeringar och närvaro i Arktis inom diplomati, forskning och även gruvdrift.

Fru talman! Mot bakgrund av detta behövs en aktiv svensk Arktispolitik. Det inkluderar ett nytt strategiskt förhållningssätt till de geopolitiska utmaningarna men också ökad militär närvaro i de norra delarna av vårt land. Sverige behöver ett väsentligt starkare försvar som både kan verka krigsavhållande och bidra till stabilitet i ett osäkert närområde.

Till skillnad från regeringen vill Kristdemokraterna i det här sammanhanget lyfta fram vikten av ett fördjupat transatlantiskt engagemang och ett fullvärdigt svenskt medlemskap i Nato. Det är ingen tvekan om att det såväl säkerhetspolitiskt som militärt krävs mer av samarbete för att möta den allvarliga utveckling vi ser. Att Sverige, gärna tillsammans med Finland, går med i Nato skulle stärka vår egen förmåga och bidra till såväl tydlighet som ökad säkerhet.

När det gäller Rysslands del i den pågående arktiska kapprustningen är det noterbart att regeringen i sin strategi enbart kopplar denna till landets territoriella anspråk. Sanningen är ju att Vladimir Putin och hans regim även är ute efter att expandera det egna inflytandet ekonomiskt, geopolitiskt och militärt. Utan att se och lyfta fram det perspektivet är risken uppenbar att det säkerhetspolitiska hotet både mot vårt land och mot våra arktiska grannar underskattas.

Fru talman! Trots säkerhetspolitisk oro och stormaktsinblandning är Arktis en region av möjligheter med olja, gas och sällsynta mineraler som exempelvis kan användas till komponenter i modern teknologi, med fiskbestånd som är avgörande för livsmedelsförsörjningen på global nivå och med öppningar för nya, snabbare och billigare sjöfartsvägar mellan Europa och USA när havsisarna smälter.

Samtidigt, och detta är viktigt, är det allas vårt ansvar att agera så att uppvärmningen av Arktis begränsas i enlighet med Parisavtalet. Unika miljövärden, biologisk mångfald och marina ekosystem måste bevaras för framtiden.

Att fred, säkerhet och hållbar utveckling får prägla den arktiska regionen är helt centralt. Vare sig det handlar om ekonomi, forskning eller säkerhetspolitik måste svensk Arktispolitik ta sikte på bevarad öppenhet och samverkan. Att detta arbete sker i nära dialog med och respekt för regionens ursprungsbefolkningar måste alltid framhållas och understrykas.

Med detta, fru talman, yrkar jag alltså bifall till Moderaternas och Kristdemokraternas gemensamma reservation.

Anf. 156 DIANA LAITINEN CARLSSON (S):

Fru talman! Jag vill inleda med att yrka bifall till utskottets förslag till beslut och avslag på samtliga reservationer.

Att som ny i riksdagen få komma in i utrikesutskottet är en ynnest och en ousinlig källa till ny kunskap om hela världen och dess invånare. Att i det arbetet dessutom få bevaka Arktis är verkligen spännande och roligt. Aldrig, fru talman, har jag hört så mycket om Arktis i medierna, i politiken eller i folkmun som just nu. Arktis verkar vara på allas läppar, och det beror som vi har hört i kväll främst på klimatutmaningarna och den ökade militära spänning vi nu ser.

Bara de senaste veckorna har flera artiklar publicerats på området i svenska, nordiska och internationella medier. I förra veckan kom nyheten om ytterligare en oroväckande rapport om Golfströmmen. Golfströmmen är, som ni vet, den havsström som avgör livsvillkoren för oss i Norden, och den håller på att bromsa in. Enligt ny forskning har Golfströmmen redan mattats av med uppemot 20 procent, och orsaken är den globala uppvärmningen.

I dag är Golfströmmen svagare än den har varit på 1 600 år, och forskare vid det tyska Potsdaminstitutet för klimatforskning har varnat för att strömmen innan seklets slut kan försvagas med upp till 45 procent. Uppvärmningen i Arktis gör att havsströmmarna har svårare att kyla ned sig, och då blir det också svårare för vattnet att sjunka ned och vända tillbaka söderut. Havsströmmen mattas också av på grund av att saltvattnet blandas ut med sötvatten. Det beror dels på en ökad nederbörd, dels på accelerationen av smältande isar på Grönland och i Arktis.

Fru talman! Utan Golfströmmen skulle temperaturen sjunka med 5–10 grader i Norden. Det skulle innebära temperaturer ned till minus 50 grader i delar av Sverige samt fler vinterstormar och torrare somrar.

Det är inte bara Golfströmmen som är ett bekymmer. Våra utsläpp av koldioxid och andra växthusgaser resulterar också i smältande isar och vinkande permafrost. I delar av Arktis och Sibirien har temperaturen redan stigit i snitt 3 grader, och i mindre områden upp till 6 grader. Tidpunkten när Nordpolen bedöms bli isfri på högsommaren har tidigare lagts flera gånger av forskarna. Arktis är därför en mycket viktig region, och det är av största vikt att det finns en hållbar och långsiktig strategi som också tar avstamp i Agenda 2030.

Fru talman! Klimatförändringarna är också på väg att göra Arktis och därmed Sverige till ett högintressant militärt område. De smältande isarna i sig har skapat upprustning. Ett nytt hav, fem gånger så stort som Medelhavet, håller på att öppna sig, och där finns både pengar och makt att vinna. När isen smälter öppnas också nya farleder och fler tillgängliga naturresurser som ökar konkurrensen mellan stormakterna.

Arktis har länge beskrivits som ett säkerhetspolitiskt lågspänningsområde präglad av ett konstruktivt internationellt samarbete. Det är så vi vill fortsätta att ha det. Men klimatförändringarna i Arktis har bidragit till ett ökat omvärldsintresse för regionen, och spänningarna ökar. Det blir en ny militär dynamik när isen smälter. Som vi tidigare har hört är 50 procent av den arktiska landmassan rysk, och det innebär att Ryssland har en mycket lång kust mot Norra ishavet. Isen har varit ett slags naturlig skyddsbarriär för Ryssland, och när isen smälter bidrar det till att Ryssland upplever ett större hot. Därför är det nära och väl fungerande samarbete som vi har i Arktiska rådet ännu viktigare.

Fru talman! Sverige ska verka för att folkrätten, inklusive havsrätten, respekteras i regionen. Vi vill verka för att den biologiska mångfalden bevaras i enlighet med målen i konventionen för biologisk mångfald och att en giftfri cirkulär ekonomi genomförs. Vi ska också verka för ett långsiktigt och hållbart förvaltande av våtmarker och marina ekosystem.

Vi stöder stärkandet av den militära närvaron och förmågan i Sveriges norra delar och konstaterar att Parisavtalets mål om att begränsa den globala temperaturökningen är avgörande för den arktiska regionens framtid.

Ett av regeringens övergripande mål ska även i fortsättningen vara att Arktis ska präglas av fred, säkerhet och stabilitet.

Fru talman! Sverige vill också agera för en hållbar ekonomisk utveckling i Arktis med utgångspunkt i Agenda 2030. Naturresurserna är en viktig del, men samtidigt ska vi vara pådrivande i det internationella samarbetet för att skydda den unika miljön och minimera de negativa effekterna och riskerna med utnyttjandet av naturresurser i regionen. Sverige kommer därför att verka för att ta gemensamma initiativ i EU, OECD och Arktiska rådet för att på global nivå bidra till en hållbar utvinning av malm och mineraler. Regeringens ståndpunkt är också att utvinningen av mineral från djuphavet, inklusive Arktis, inte ska ske innan effekterna på den marina miljön, den biologiska mångfalden och mänskliga aktiviteter har blivit tillräckligt vetenskapligt beskrivna.

Hållbara transporter och kommunikationer är också avgörande för en ekonomisk tillväxt och utveckling. De långa avstånden i den arktiska regionen, inklusive arktiska Sverige, ställer höga krav på ett väl fungerande transportsystem för personer och varor. EU-kommissionens förslag att det transeuropeiska transportnätverkets stomnätskorridor Scan-Med förlängs genom Sverige till Narvik och Uleåborg är bra eftersom en ökad rörlighet mellan Sverige och våra grannländer är positiv och bra för Sverige. En hållbar turism- och besöksnäring, en robust infrastruktur – fysisk och digital – och inte minst ett jämställdhetsperspektiv är också viktigt i sammanhanget.

Fru talman! I Arktisregionen finns flera urfolk. Sverige kommer att verka för ökade möjligheter för urfolken i Arktis att bevara och utveckla sin identitet, kultur och traditionella näringar. Därför kommer vi också att verka för en levande samisk kultur byggd på en långsiktigt hållbar rennäring och andra samiska näringar. Sverige kommer att främja bevarandet av det samiska språket och andra arktiska urfolksspråk.

Urfolk och andra grupper i den arktiska regionen som har en traditionell livsstil eller som livnär sig på rennäring, jakt, fiske och hantverk är särskilt utsatta för miljöförändringar, och de är beroende av en hög biologisk mångfald och intakta ekosystem. Därför är det särskilt viktigt att urfolken också aktivt kan delta i beslut som rör dem, till exempel i Arktiska rådet.

Vi måste hela tiden vara med och se till att mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer främjas i alla internationella samarbeten om Arktisrelaterade frågor. Vi måste se till att vi får ett meningsfullt deltagande i frågorna av alla intressegrupperna.

I Sverige har samerna en särskild ställning som urfolk. Det är fastslaget i grundlagen att det samiska folkets möjlighet att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Genom Sveriges ratificering av Unescos konvention om tryggheten av det immateriella kulturarvet har också den samiska kulturen getts ett ökat rättsligt skydd. Det är jag glad för.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 157 MAGNUS EK (C) replik:

Fru talman! Jag ska fatta mig relativt kort. Det var särskilt en sak i ledamoten Laitinen Carlssons anförande som fick mig att rycka till i riks-

dagsbänken, nämligen beskrivningen av den säkerhetspolitiska situationen i arktiska området.

Jag måste höra om ledamotens och Socialdemokraternas analys av nu läget och verkligheten skiljer sig markant från Försvarsberedningens, min egen och Centerpartiets analys av situationen. Ledamoten redogör för att ismältningen längs den ryska kusten i Norra ishavet leder till – låt det som – någon form av ökat hot mot ryska kusten, att Ryssland kanske till och med har skäl att uppfatta sig hotat där.

När jag försöker överblicka situationen i Arktis ur det säkerhetspolitiska perspektivet är inte den stora trenden jag ser att andra länder verkar längs ryska kusten mot Norra ishavet. Tvärtom är det Ryssland som verkar med förmåga utanför Svalbard och västerut i riktning mot Atlanten. Man markerar tydligt att man är där och övar med vapensystem som har räckvidd och kan verka in i Bottniska viken och långt söderut in på svenskt territorium.

Det är det här som jag och, om jag inte har missförstått saken, Försvarsberedningen uppfattar som den stora förändringen. Det dimensionerar hotbilden och bygger upp den ganska osäkra situationen i området runt Arktis, inte minst i det svenska närområdet.

Jag vill gärna få ett förtydligande från ledamoten Laitinen Carlsson om vad hon ser som jag inte ser.

Anf. 158 DIANA LAITINEN CARLSSON (S) replik:

Fru talman! Tack, ledamot Magnus Ek, för frågan! Magnus Ek har varit med längre än jag och är helt klart betydligt mer insatt i de här frågorna.

Det är faktiskt ett uttalande som jag har tagit från en intervju med Ann Linde. Jag tänker att när isen smälter blir det mer öppet också för andra länder att fara i de vattnen, och därför upplever Ryssland det som ett hot när isen smälter. Det blir mer aktivitet.

Som jag också sa i mitt anförande blir det även fler som vill åt de naturresurser som finns där. Det är utifrån den aspekten jag tänker på det sättet.

Anf. 159 MAGNUS EK (C) replik:

Fru talman! Det är helt riktigt att ismältningen innebär att handelsvägar som inte har varit farbara under åtminstone stora delar av året blir farbara. Jag refererade till det i mitt eget anförande. Men en bärande grund där måste vara att de handelsvägarna är öppna.

Vanligtvis brukar inte handelsfartyg som rör sig i ett område ses som hot mot ett land. Det är klart att det medför nya utmaningar och nya bekymmer. Inte minst innebär törsten efter olja och gasutvinning i Arktis i och med ismältningen nya hot. Det har inte bara jag utan också andra ledamöter refererat till i debatten.

Jag förstår dock inte riktigt kopplingen till att det skulle vara särskilt hotfullt mot Ryssland och framför allt inte varför vi skulle beskriva det på det sättet. Jag tror ärligt talat inte att det stämmer eller behöver stämma.

Det kan vara så att jag får återkomma med ytterligare repliker efter utrikesministerns anförande för att klara ut det, om det är därifrån uttalandet kommer.

Anf. 160 DIANA LAITINEN CARLSSON (S) replik:
Fru talman! Tack, ledamot Magnus Ek!

Jag tror inte att det är handeln som är ett bekymmer i det här läget. Jag kan inte heller svära på att utrikesministern inte har blivit felciterad.

Jag tänker att det blir ökad aktivitet från övriga stormakter i området när isen smälter. Därför kan issmältningen upplevas som ett hot.

Anf. 161 MARIA NILSSON (L):

Fru talman! Jag har förstått att det inte uppmuntras att använda sig av åskådningmaterial i talarstolen, men i detta fall hade jag gärna sett att vi hade kunnat rulla ned en gigantisk karta. Det hade varit enklare. Nu är det möjligt att en viss före detta partiledare någonstans i trakten av Rom gläder sig åt att vi under den här debatten idkar någon form av blindkartetest i realtid.

Regeringens skrivelse kring strategin för den arktiska regionen omfattar sex tematiska områden. Jag tänker stanna vid två av dessa: säkerhet och stabilitet samt klimat och miljö.

Aktiviteten i området ökar, främst till följd av klimatförändringar. Klimatförändringar och smältande is gör Arktis naturtillgångar och farleder tillgängliga. Det innebär i sin tur att Kina och Ryssland flyttar fram sina geopolitiska och militära positioner i området. Tillsammans får det stora konsekvenser för miljön, den biologiska mångfalden och säkerhetsläget.

FOI konstaterade 2019 i en rapport att utvecklingen i Arktis följer de förändringar som vi har sett de senaste decennierna. Globaliseringens optimism och avspänning mellan stormakterna har fått ge vika för ökat fokus på stormaktskonkurrens och försvagning av de multilaterala institutionerna. Sverige bör på alla sätt och vis arbeta för att detta inte ska få större genomslag i fråga om Arktis.

Fru talman! För Ryssland är det prioriterat att säkerställa militär och civil säkerhet, sjöfart och energiutvinning. Dessa tre delar interagerar i Arktis. Murmansk är hemmahamn för de flesta av Rysslands strategiska ubåtar. Det är dessa ubåtar som garanterar den ryska andraslagsförmågan. Om Ryssland blir attackerat av en kärnvapennation är det alltså dessa ubåtar som gör att Ryssland ska kunna avfyra tillbaka. Det innebär att Murmansk med omnejd är av avgörande betydelse för Rysslands säkerhetspolitiska läge. Utan de ubåtarna anser man sig inte vara jämbördig med USA.

Notera också att Murmansk med sina 450 000 invånare är den största staden norr om polcirkeln.

Rosneft är världens andra största oljebolag. Deras northern Vostok Oil Arctic project beräknas kunna utvinna 2 miljoner fat per dag. Ytterligare anskaffningar av oljefält i ryska Arktis är på väg. Det går inte att i dagsläget överdriva det ryska beroendet av gas och olja för att hålla den ryska ekonomin och därmed den ryska regimen igång.

Fru talman! Vad gäller den andra stormakten, Kina, har landet i takt med dess ökade ekonomiska styrka också ökat sitt intresse för Arktis och dess naturtillgångar. Kina definierar sig som en near Arctic power.

Det förefaller som om Kinas motiv framför allt är ekonomiska. Men det finns tecken på att Kina har intentioner att agera på samma sätt i Arktis som man har gjort i afrikanska länder. Till den kinesiska storsatsningen

Belt and Road Initiative har det också fogats en arktisk del, The Polar Silk Road.

I linje med Kinas ambition att bli en maritim stormakt görs satsningar längs Nordostpassagen. Det skulle kunna korta transporttider mellan Asien och Europa och samtidigt minska det kinesiska beroendet av Malackasundet som transportled.

Fru talman! Vilken betydelse har detta för Sverige? Låt oss ta ett exempel. Ryssland rustar militärt för att få kontroll över Nordostpassagen, som sträcker sig från Berings sund och över Nordkap i riktning mot den grönländska kusten. Detta kan påverka kabeltrafik och farleder i Atlanten. Även transporter till den svenska västkusten och passagen till Östersjön kan beröras av en skarp konflikt mellan stormakter. Denna utveckling påverkar svensk säkerhet. Hela 70–90 procent av Sveriges import av drivmedel, förnödenheter och medicin går via Göteborgs hamnar.

Liberalerna konstaterar att det finns ett stort behov av avspänning och demilitarisering av Arktis. Det framgår av regeringens skrivelse. Föga överraskande tycker Liberalerna att det är positivt att vikten av att EU tar en mer aktiv roll i Arktis lyfts fram i strategin.

Fru talman! Anledningen till att Nordostpassagen är framkomlig och därmed skapar en säkerhetspolitisk möjlighet för Ryssland och ett hot för oss andra är just klimatförändringar och jordens uppvärmning. Här ser vi mycket konkreta exempel på vilka konsekvenser klimatförändringar får. Det är av yttersta vikt att stoppa ytterligare uppvärmning.

Hur viktig den säkerhetspolitiska delen av Arktis än är för vårt lands framtida säkerhet och frihet är klimatförändringar också essentiella för planetens överlevnad.

För klimatets skull behöver vi vara mycket restriktiva med utvinning av olja och gas i Arktis. Arktis visar som få andra områden hur viktigt det är att få stopp på den globala uppvärmningen och vilka konsekvenser det får för människor, djur, biologisk mångfald och mänsklig säkerhet om vi inte lyckas.

Anf. 162 CAMILLA HANSÉN (MP):

Fru talman! Vi debatterar regeringens strategi för Arktis. Det är viktigt att det kommer en uppdaterad strategi och att den sätter klimat, fred och människor i centrum. Jag tänkte säga några ord om just de områdena.

Regeringen är tydlig med att klimatet inte kan vänta. I Parisavtalet har vi kommit överens om att jordens temperatur inte ska öka med mer än 2 grader, helst inte mer än 1 ½ grad. Nu ser prognoserna dystra ut om vi inte ställer om snabbare. Med vetenskapen om att den arktiska regionen värms upp kanske dubbelt så fort förstår alla vikten av ett starkt fokus på klimat i den här strategin.

I strategin nämns tre områden: att minska de globala utsläppen av klimatgaser, att bevara den biologiska mångfalden i Arktis, inklusive de marina miljöerna, och att skapa en giftfri cirkulär ekonomi.

Det som blir påtagligt är att insatser för Arktis måste göras i hela världen, inte bara norr om polcirkeln. Hela världen behöver minska utsläpp och ställa om till en giftfri cirkulär ekonomi. Bevarandet av den biologiska mångfalden behöver också ske överallt, och specifikt i Arktis behövs adekvat skydd för biologisk mångfald och känsliga områden med höga natur- och kulturvärden.

Fru talman! Sverige ska bidra till en stabil, fredlig och hållbar utveckling i regionen. Säkerhetsläget i Arktis är av stor betydelse även för Sveriges säkerhet. Därför är det viktigt med väl fungerande internationella samarbeten och fortsatt och förstärkt dialog med de arktiska och icke-arktiska aktörerna i regionen.

En regelbaserad världsordning är grunden för att kunna hantera gemensamma hot mot mänskligheten, som krig eller miljöförstöring. I områden som tidigare inte exploaterats är internationella konventioner som havsrättskonventionen viktiga för att reglera exploatering och användning av gemensamma resurser.

Fru talman! Arktisstrategin fokuserar också på människorna som lever i Arktis. Hela det arktiska området förändras i grunden av klimatförändringarna, och det går snabbt. Det är avgörande för alla som bor i och i anslutning till Arktis att utsläppen av växthusgaser upphör skyndsamt.

Urfolk och andra grupper som lever i den arktiska naturen ser klimatförändringarna i sin vardag, och i strategin lyfts särskilt fram att den kunskap som finns hos lokalbefolkning och urfolk ska tas till vara. I strategin uppmuntras kunskapsutbyte mellan forskare och urfolk för att traditionell kunskap och vetenskaplig forskning ska vara tillgängliga.

De klimatförändringar som pågår och kommer att pågå länge än förstör naturen i Arktis som den ser ut i dag och livsförutsättningarna för de folk som lever där i dag. Ökad exploatering av Arktis kommer också att leda till allvarliga effekter på miljön för människorna som bor där om den görs utan hänsyn. Utvinning av olja och gas till havs är särskilt känsligt i Arktis eftersom riskerna som är förknippade med detta är väldigt höga. Därför är det viktigt att fossila bränslen fasas ut så snart som möjligt för att nå Parisavtalets mål.

Detta är viktigt, särskilt för urfolken. Urfolk utanför Nordamerika riskerar att drabbas hårdare av detta eftersom de inte har riktigt lika starka rättigheter som urfolk i till exempel Nordamerika.

Steg på vägen för oss i Sverige för att stärka urfolket samernas rättigheter är att fatta beslut om en konsultationsordning för samiska frågor, ansluta oss till ILO:s konvention 169 om urfolk och stamfolk och efter många års arbete gå i mål med den nordiska samekonventionen. Principerna från FN:s övriga rättighetsdeklarationer ska tillämpas också för urfolk när konkurrensen om resurserna ökar i Arktis på grund av klimatförändringarna.

Sverige behöver därför komma vidare i dessa frågor i vår del av Arktis så att vi fullt ut kan hävda de arktiska urfolkens rättigheter. I strategin finns målet att Sverige ska verka för ökade möjligheter för urfolken att bevara och utveckla sin kultur, och bland annat språkarbetet lyfts fram särskilt.

Det finns såklart också andra viktiga frågor för människorna som lever i Arktis. Till exempel nämns digitalisering, som är viktigt för näringsliv och sjukvård. Det finns ett tydligt fokus på jämställdhet och även på ungdomar som lever i Arktis. Genom hela strategin är det tydligt att den knyter an till de globala målen i Agenda 2030, som vi alla har ett ansvar att arbeta mot.

Fru talman! Med de här orden om den arktiska strategins fokus på klimat, fred och människor yrkar jag på att motionerna avslås och skrivelsen läggs till handlingarna.

Anf. 163 Utrikesminister ANN LINDE (S):

Fru talman! Det finns ett stort intresse för Sveriges arbete i Arktis. Jag märker detta i de kontakter jag har haft både med unga, med det civila samhället och med andra regeringar i regionen och i EU.

I slutet av förra året fick jag möjlighet att presentera Sveriges Arktisstrategi för en bred internationell publik, när Islands förre president Grímsson bjöd in till ett Arctic Circle Forum, enbart om vår Arktispolitik. Detta var ett tillfälle att visa upp Sverige som en trovärdig aktör i Arktis och en viktig del av den arktiska regionen.

Den 29 september förra året överlämnades regeringens skrivelse om Sveriges strategi för den arktiska regionen till riksdagen. Utgångspunkten för strategin är Sveriges roll som ett av åtta arktiska länder. Vi har härigenom en särskild roll och ett ansvar för regionen. Strategin reflekterar ett stärkt svenskt engagemang för Arktis. Den har en bred ansats och anger regeringens inriktning för Sveriges bidrag till främjande av en fredlig, stabil och hållbar utveckling i Arktis, på basis av folkrätten.

Regeringens övergripande prioriteringar i Arktis kan sammanfattas som människorna, freden och miljön. Regeringens nya strategi utgår från ett Arktis i förändring. Vi ser en allt snabbare takt i klimatförändringarna, och det säkerhetspolitiska läget i regionen har försämrats. Sverige måste förhålla sig till denna utveckling.

Parisavtalet och Agenda 2030 innebär samtidigt ett välkommet stärkande av ramverket för Arktis. Regeringen betonar i strategin vikten av ett välfungerande internationellt samarbete i Arktis, med respekt för folkrätten som grund. Ett välfungerande samarbete är både ett mål och ett medel. Samarbete bygger förtroende. Det är också nödvändigt för att hantera de gränsöverskridande utmaningar som regionen står inför.

Det folkrättsliga ramverket för Arktis är på plats. Internationell rätt gäller. FN:s havsrättskonvention Unclos är den centrala rättsliga ramen för havsområdet. Den kompletteras av polarkoden och ett antal regionala och bilaterala överenskommelser. I den viktiga Ilulissatdeklarationen från 2008 bekräftar de arktiska kuststaterna sina åtaganden om att lösa alla eventuella överlappande anspråk i Arktis inom Unclos.

Det finns också viktiga och fungerande institutioner som skapar förutsättningar för samarbete mellan staterna. Regeringen fäster stor vikt vid Arktiska rådet som det centrala forumet i regionen. Rådet fyller en förtroendeskapande roll. I samband med utrikesministermötet i maj nästa år högtidlighålls rådets 25-årsjubileum.

Regeringen vill också att det blir tillfälle att säkerställa att Arktiska rådet är väl rustat för framtida utmaningar.

Sveriges tvåstatspolitik avseende Ryssland täcker Arktis. I juni tar Ryssland över som ordförande för Arktiska rådet. Vi kommer att fortsätta samarbeta med Ryssland inom den ramen. Det gynnar utvecklingen i Arktis liksom vår säkerhet och stabilitet i grannskapet. Vi kommer att fortsätta ha en tydlig principiell inställning till Rysslands överträdelse av internationell rätt, något som regeringen återkommande kritiserat. Vid mitt möte med Rysslands utrikesminister Lavrov för några veckor sedan talade vi ingående om Arktiska rådet.

Ett utökat samarbete med aktörer utanför Arktis blir allt viktigare för att hantera gränsöverskridande utmaningar i regionen. De åtta arktiska ländernas särskilda roll bör bevaras, men regeringen välkomnar och uppmunt-

rar positivt engagemang från alla intresserade aktörer. Vi understryker samtidigt behovet av att alla respekterar internationell rätt och de etablerade forumen för samarbete.

Regeringen vill se ett stärkt engagemang av EU i Arktis. EU har goda förutsättningar att bidra till en stabil och hållbar utveckling i regionen. EU:s ledande roll på klimatområdet är avgörande för framtiden i Arktis. Regeringen stöder EU:s ansökan om observatörsstatus i Arktiska rådet.

Arktis läge har länge beskrivits som ett säkerhetspolitiskt lågspänningsområde. Det är en situation som vi inte kan ta för given. Den geostrategiska situationen i Arktis är komplex. Regeringen redogör i strategin för en kombination av ökad stormaktskonkurrens på global nivå och klimatförändringar som påverkar utvecklingen i regionen. Smältande isar gör regionens naturresurser och sjöleder mer tillgängliga. Det har lett till ett ökat internationellt intresse av närvaro i Arktis.

Regeringen har ett strategiskt och långsiktigt förhållningssätt till den säkerhetspolitiska utvecklingen i Arktis. Vår ansats består av två spår: bidrag till ett stärkt samarbete, dialog och förtroendeskapande åtgärder och stärkt nationell försvarsförmåga även i norr.

Parallellt påverkar de allmänt försämrade relationerna mellan västliga länder och Ryssland den säkerhetspolitiska situationen i regionen. Arktis militärstrategiska betydelse har ökat som en följd av detta. I strategin framgår att regeringen ser med oro på Rysslands militära återuppbyggnad som sker även i Arktis. Regeringens syn framgår också av totalförsvarspropositionen för 2021–2025. Det gäller även den ökade ryska aktiviteten till havs. Nato och dess medlemmar har svarat på utvecklingen genom ökad närvaro.

Försvarsbeslutet och dessförinnan Försvarsberedningen har slagit fast att Nordatlanten, Arktis och Östersjön är en strategisk helhet. Regeringen avser att inom ramen för Sveriges säkerhetspolitiska linje söka fördjupa nordiskt och euroatlantiskt säkerhets- och försvarssamarbete. Ett exempel är den trilaterala avsiktsförklaringen mellan Norge, Finland och Sverige.

Den transatlantiska länken är central. Detta är tydligt uttalat i försvarsbeslutets analys av Sveriges militärstrategiska läge. Regeringen pekar i strategin också på behovet av en god säkerhetspolitisk omvärldsbevakning och kunskapsuppbyggnad, inklusive om möjliga hybridhot i regionen.

Kinas globala ambitioner kommer till uttryck även i Arktis. Kinas ökande närvaro utgör både möjligheter och utmaningar. Regeringen följer noga Kinas ökade intresse inte minst vad gäller utvinning av naturresurser, infrastrukturinvesteringar och polarforskning. Kinas vikt inom klimatområdet är viktigt även i en arktisk kontext. Den militära dimensionen av Kinas agerande i regionen är hittills begränsad. Den kräver ökad uppmärksamhet. Det gäller inte minst det militära samarbetet mellan Kina och Ryssland och en eventuell inriktning på Arktis.

Klimatförändringarna är ett existentiellt hot mot Arktis. Effekterna av klimatförändringarna är mer alarmerande här än någon annanstans på jorden. De snabba klimatförändringarna drabbar de arktiska ekosystemen och de lokala samhällena, som är anpassade till en tillvaro med is, kyla och permafrost.

Strategin återspeglar den svenska regeringens ambitiösa klimat- och miljöpolitik. Genomförandet av Parisavtalet är avgörande för att dämpa temperaturhöjningarna och minska issmältningen i Arktis. Sverige kom-

mer att vara ledande när det gäller att främja genomförandet av Parisavtalet. Strategin betonar regeringens ambition och bidrar till att den biologiska mångfalden i Arktis bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt. Vi kommer att ha en ambitiös ansats i förhandlingarna om BBNJ, FN:s instrument för marinbiologisk mångfald i områden utanför nationell jurisdiktion, och CBD som är FN:s konvention om biologisk mångfald. De är båda grundläggande för Arktis framtid.

Fru talman! Forskning i och om Arktis blir allt viktigare för förståelsen av de globala effekterna av klimatförändringarna. Regeringen kommer att stärka forskningen i och om Arktis och betonar även vikten av ett utökat internationellt polarforskningssamarbete. Det internationella intresset för Arktis naturresurser ökar i takt med att isarna smälter. Exploateringen av mineraler, olja, gas och fisk innebär en enorm och ytterligare utmaning för Arktis utöver klimatförändringarna.

Sverige kommer också att agera för en långsiktig, hållbar ekonomisk utveckling i Arktis baserad på Agenda 2030 och med särskild hänsyn till den utsatta miljön. Regeringen kommer att verka för att den ekonomiska verksamheten gynnar den lokala ekonomiska tillväxten.

Strategin betonar också vikten av goda levnadsvillkor för de 4 miljoner människor som bor i Arktis, inklusive urfolken. Hållbar ekonomisk utveckling är avgörande för detta. Regeringen betonar vikten av ett tydligt fokus på ungdomar och deras framtidsutsikter. Utbildning, jämställdhet, robust infrastruktur, inklusive digital, är därmed viktigt. Sverige kommer att arbeta för ökade möjligheter för urfolken i Arktis att bevara och utveckla sin identitet, kultur och traditionella försörjning.

Strategin återspeglar även ambitionen att profilera Sverige som ett attraktivt, innovativt och konkurrenskraftigt arktiskt land. Hållbart främjande i Arktis, med Norrbotten och Västerbotten i centrum, kommer att utgå från plattformen för internationellt hållbart företagande och kommer att bidra till genomförandet av regeringens export- och investeringsstrategi. De stora satsningar som näringslivet har aviserat och samhällsomvandlingen i Norrbotten och Västerbotten är av betydelse också för genomförandet av EU:s gröna giv och för omställningen till fossilfritt i ett globalt perspektiv.

Fru talman! Jag avslutar med att konstatera att en välmående arktisk region är en del av vårt lands trygghet och därmed en viktig del i regeringens utrikespolitik.

Anf. 164 HANS WALLMARK (M) replik:

Fru talman! Jag tänker uppehålla mig vid de säkerhetspolitiska dimensionerna. Det är två krafter som flera av talarna har kretsat kring: Folkrepubliken Kina och Ryska federationen. Jag tänker själv nu koncentrera mig på Ryssland, även om också Kina är intressant.

Utrikesministern nämner Försvarsberedningen och hänvisar till den, och det kan ju glädja en ledamot av Försvarsberedningen.

Jag vill ta upp ett par frågor med utrikesministern.

Jag tror att det är viktigt att vi ser ryska provokationer. Därför skulle jag vilja att utrikesministern ger en liten utveckling om hur regeringen ser på det ryska tonfallet och tonläget när det gäller Svalbard.

Det finns också goda skäl att säga att Arktis och Östersjöområdet är kommunicerande kärn just därför att det finns ryska maktambitioner och

en maktprojektion. Därför skulle det också vara intressant att höra utrikesministern lägga ut regeringens text om hur man ser på just detta samband mellan Arktis och Östersjön. Det är alldeles riktigt att man vill se detta som ett lågspänningsområde. Detsamma kan inte riktigt sägas om Östersjön, där vi ser den ryska närvaron. Situationen har också starkt påverkats av det försämrade läget i Europa efter den illegala annekteringen av Krim 2014 och det krig som bedrivs mot Ukraina. Det skulle vara mycket intressant att höra utrikesministern lägga ut texten kring detta.

Avslutningsvis: Det var ju ett ganska intressant replikskifte nyss. Hur ser utrikesministern på det där citatet som återgavs här i kammaren om issmältningen? Är det så att Ryssland kan uppfatta att det finns ett hot mot dem genom den pågående issmältningen? Det är väl Ryssland som utgör ett hot mot den europeiska säkerhetsordningen.

Anf. 165 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik:

Fru talman! När det gäller Svalbard gör regeringen ingen annan bedömning än Försvarsberedningen. Svalbard är norskt territorium under de villkor som Svalbardstraktatet föreskriver. Regeringen stöder Norge politiskt i förhållande till det ryska ifrågasättandet av status quo kring den folkrättsliga regleringen av Svalbard.

Det svenska stödet innebär dock inte nödvändigtvis att Sverige delar de norska havsrättsliga tolkningarna avseende de omkringliggande havsområdena som inte explicit täcks av Svalbardstraktatet.

I arbetet med att Arktisstrategin har vi gjort ett medvetet val att inte inkludera explicit text om olika bilaterala tvister, en fråga som är aktuell även i andra sammanhang just nu.

När det gäller isen är det inte alls så konstigt. Rysslands militära agerande är en viktig faktor eftersom 50 procent av den arktiska landmassan utgörs av Ryssland. De har en väldigt lång kust mot Norra ishavet. Isen har setts som en naturlig skyddsbarriär för Ryssland. När isen nu smälter anger Ryssland ett ökat behov av att kunna skydda sin kustgräns med ett framskjutet militärt försvar.

Låt oss komma ihåg att den ryska militära närvaron i regionen var mycket hög också under kalla kriget, av rent militärstrategiska orsaker. Den logiken har nu kommit tillbaka i takt med de ökade geopolitiska spänningarna. Det är alltså inget konstigt att man agerar så och inget konstigt att Nato, västmakterna och Sverige reagerar på det.

Vad gäller Östersjön får jag återkomma i nästa replikskifte.

Anf. 166 HANS WALLMARK (M) replik:

Fru talman! Av vad hjärtat är fullt och så vidare, utrikesministern.

Det var ett bra svar om Svalbard. Jag tror att det är väsentligt att vi säger detta och står upp för våra norska vänner.

Det är ungefär som med den fria navigationsrätten. Vi tar det som självklart, men det är ingen självklarhet. Vi ser till exempel hur Folkrepubliken Kina provocerar genom att betona den fria navigationsrätten i våra vatten men förneka andra samma rätt i sina vatten i Syd kinesiska havet.

Därför är detta centralt.

Fru talman! Ryssland försöker sprida sitt narrativ, delvis ibland upprepat av partier på fredsmöten och annat: att Ryssland hotas och håller på att omringas av Nato och EU. Men Nato och EU kan inte omringa, för det är

enskilda stater som gör egna, självständiga säkerhetspolitiska val. Men Ryssland sprider denna bild.

Då är det viktigt när man pratar om ismältning och att Ryssland har 50 procent av massan där uppe att man inte försöker forma en bild av att det innebär att andra kan komma närmare Ryssland. Det är så Ryssland vill beskriva det.

I själva verket är det så att Ryssland projicerar sin makt och sin styrka mot andra och använder den, vilket man gjort genom annekteringen av Krim, som man gör i kriget i östra Ukraina och som man gör mot Georgien.

Därför är det centralt att vara tydlig med att när vi nu stärker vår egen försvarsförmåga och när Nato bygger upp sin egen förmåga är det på förenkommen anledning.

Fru talman! Då är det viktigt att man ser det samband som jag nu överlämnar frågan tillbaka till utrikesministern om att just Arktis och Östersjön är kommunicerande kärl och att det är Ryssland som skapar hotbilden.

Anf. 167 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik:

Fru talman! Det som är konstigt i er argumentation är att ni säger att vi inte ska bry oss om hur Ryssland ser på saken. Men det är just det vi måste göra för att kunna reagera mot det. Om Ryssland säger att de har haft en stor barriär av is och att de måste skydda sig mer nu när den har försvunnit så konstaterar vi detta, och analysen gör att vi måste stärka både vårt försvaret och Natos reaktion tillbaka – och inte bara sitta där med armarna i kors.

Men att säga att de inte får tycka eller tänka så vore naivt, för då kan vi inte svara på vad de gör. Det är detta jag inte förstår i er argumentation, i detta fall och i många andra fall.

När det gäller Östersjön och Arktis delar Ryssland inte upp dem i två olika regioner i sin försvarsplanering. Vi säger hela tiden att vi måste se en helhet när det gäller Nordkalotten och hela det arktiska området och inte dela upp det, för då blir det försvagat och fragmenterat. Vi måste se Barents hav, Nordkalotten, Norska havet och norra Nordatlanten lika mycket som vårt närområde som Östersjön.

Anf. 168 LARS ADAKTUSSON (KD) replik:

Fru talman! I september förra året presenterade tankesmedjan Friends of Europe rapporten *After the ice: the Arctic and European security*. I samband med det intervjuades Natos generalsekreterare Jens Stoltenberg som sa att paradoxen i Arktis är att det finns en tradition av samarbete samtidigt som några av de farligaste vapnen i världen finns i regionen.

Stoltenberg konstaterade att nya hot och utmaningar föreligger i form av ökad militär upprustning från såväl Ryssland som Kina. Slutsatsen var att det inte är mindre av samarbete som behövs utan mer av samarbete och en fördjupning av samarbetet.

Mot bakgrund av detta och mot bakgrund av den allvarliga utvecklingen i området frågar jag utrikesministern: Finns det något som talar för att Sveriges Arktisstrategi skulle försvagas av ett svenskt medlemskap i Nato? Är det inte i själva verket precis tvärtom?

Anf. 169 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik:

Fru talman! Som Lars Adaktusson känner till anser inte regeringen att ett svenskt Natomedlemskap är aktuellt. Vår säkerhetspolitiska linje ligger fast, och vår alliansfrihet tjänar oss väl. Den bidrar till stabilitet och säkerhet i norra Europa.

Det förutsätter dock att man har en aktiv, bred och ansvarsfull utrikes- och säkerhetspolitik i kombination med fördjupade försvarssamarbeten, särskilt med Finland, och att vi har en trovärdig nationell försvarsförmåga.

Anf. 170 LARS ADAKTUSSON (KD) replik:

Fru talman! Jo, det känner jag till.

Det handlar om Natos roll och Natos agerande, och det hade varit intressant och välkommet om utrikesministern hade framhållit just Natos stora betydelse.

Svaret från Nato på den allvarliga utveckling vi ser i detta område är av central betydelse. Det handlar om stora resursförstärkningar som har ökat försvarsförmågan på land, i luften och till sjöss. Detta tillsammans med fler övningar och en ny kommandostruktur för Nordatlanten bidrar till ökad säkerhet, inte minst för Sverige.

Ändå är Sverige inte med i Nato. Socialdemokratin håller vårt land utanför de västliga demokratiernas försvarsallians. Låt mig göra klart att det varken gynnar vårt land eller det viktiga samarbete som krävs när det gäller Arktisregionen.

Anf. 171 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik:

Fru talman! Jag delar inte Lars Adaktussons syn. Vi tror att det nära samarbete som Sverige har med Nato, som är ett av de allra närmaste, inte minst när det gäller komplicerade övningar, som bland andra Sverige tar initiativ till tillsammans med Nato, gör att vi kan både behålla en militär alliansfrihet som tjänar oss väl och ha ett nära samarbete med Nato. Detta är, som jag ser det, den bästa situationen för Sverige i det här läget. Det finns ingen anledning att ändra på denna politik.

Anf. 172 ELIN SEGERLIND (V) replik:

Fru talman! För att generationer av människor framöver ska kunna leva och verka i den arktiska regionen krävs att vi har en klimatpolitik som på bred front hanterar klimatkrisen. Klimatförändringarna drabbar Arktis hårdare än vad de drabbar någon annan region i världen. Temperaturhöjningarna, förlusten av biologisk mångfald, isarna som smälter och så vidare är än så länge bara toppen på isberget av de konsekvenser som vi kommer att få se av krisen och dess effekter.

När Sverige nu skriver ihop en arktisk strategi, vilket för all del är bra, är det tydligt att det är den internationella samverkan och säkerhetsfrågorna som sätts i första rummet. Men låt oss ha helt klart för oss att vi utan ett fungerande klimat och en fungerande natur och miljö heller inte kommer att ha något annat. Det kommer inte att finnas något att försvara, och i ett värsta scenario kan det bli ett område där människan varken kan eller vill vara.

Två sidor får klimat och biologisk mångfald i strategin. Det duger helt enkelt inte.

En vänsterpartistisk strategi för Arktis hade satt klimatet i första rummet och tydligare knutit samman lösningarna för Arktis med Sveriges övergripande klimatpolitik. Det är inte främst utsläppen i den arktiska regionen som driver på uppvärmningen. Utsläppen finns där också, men framför allt finns de i de rika delarna av världen.

Senare i vår kommer utrikesministrarna inom Arktiska rådet att träffas. Förhoppningsvis kan man skriva under en gemensam klimatdeklaration, vilket inte lyckades senast i Rovaniemi.

Min fråga till utrikesministern är: När statsrådet senare i vår träffar sina kollegor från de andra arktiska länderna, hur kommer statsrådet att agera för att säkerställa att klimatet hamnar högst upp på den politiska agendan?

Anf. 173 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik:

Fru talman! Jag håller inte med Elin Segerlind om att vi inte sätter klimatet och miljön på samma höga prioriteringsnivå som säkerhetspolitiken. Däremot är det väldigt naivt att tro att man kan ha en viktig Arktisskrivelse utan att ägna mycket tid åt just säkerhetspolitiken, eftersom det säkerhetspolitiska läget är så försämrat och vi, i detta läge, vill försöka behålla Arktis som ett lågspänningsområde. Detta är en förutsättning för att vi ska kunna ta oss an klimatfrågorna.

Klimatförändringarna har en grundläggande inverkan på Arktiska havet, och de arktiska länderna har ett särskilt ansvar både för att se till att man bevarar möjligheterna för människor att leva där liksom den biologiska mångfalden och för att se till att miljön i Arktis inte förstör miljön runt om i hela världen, så som vi under denna vinter har sett ganska betydande exempel på. Jag tänker på de temperaturförändringar som har skett med anledning av uppvärmningen av Arktis.

Anf. 174 ELIN SEGERLIND (V) replik:

Fru talman! När det gäller att miljön i Arktis inte förstör miljön runt om, som jag tror att ministern sa på ett ungefär, vill jag hävda att det är precis tvärtom. Det är ju vårt liv och vårt sätt att organisera samhället i stort som gör att vi har en temperaturhöjning i Arktis, till exempel. Det är ju den samlade klimatkrisen som gör att vi har en kris också i Arktis. Detta är inget problem som vi kommer att lösa regionalt, utan detta är något som vi bara kan lösa med samhällsförändringar och genom att nå, eller åtminstone försöka nå, Parisavtalets mål.

USA har varit ett hinder de senaste fyra åren, men samtidigt är det inte bara USA som kämpar för att bevara sina intressen i denna region. Ryssland, som vi har pratat om, hämtar hem en stor del av sin bnp från den arktiska regionen, och Sverige har också ett starkt och omfattande skogsbruk, gruvnäring och även energiproduktion i den arktiska regionen.

När regeringen lägger fram den arktiska strategin öppnar man även upp för nya former av exploatering. Man tar inte avstånd från fortsatt oljeexploatering, och man öppnar också upp för ytterligare exploatering, med gruvsdrift på djuphavsbotten. Man säger inte nej och stopp. Det är inte rimligt att tro att vi i en framtid ska kunna ta upp mer av dessa ämnen och bruka dem. Vi har redan tagit upp och konsumerat väl över vad jorden och naturen klarar av.

Avslutningsvis skulle jag vilja fråga ministern varför regeringen i strategin inte tydligare sätter stopp för utvinning av olja och varför man fortsätter att hålla öppet för gruvor i djuphaven när riskerna är så stora.

Anf. 175 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik:

Fru talman! Det förvånar mig mycket att Elin Segerlind inte alls verkar ha noterat att det är en ny amerikansk administration, att Joe Biden och Kamala Harris har utsett John Kerry till särskilt klimatsändebud, som sitter i det nationella säkerhetsrådet, och att man därmed har visat ett otroligt stort och ökat intresse, inte minst för Arktis. Diskussioner om själva ministerdeklarationen pågår redan. Vi har också fått väldigt stor uppskattning från många andra länder för att vi har så stor miljö- och klimatdel i vår Arktisstrategi.

När det gäller frågan om gruvdriften anser regeringen att utvinning av mineral från djuphavet, inklusive Arktis, inte ska ske innan effekterna på den marina miljön, den biologiska mångfalden och mänskliga aktiviteter har blivit tillräckligt vetenskapligt beskrivna. Här följer vi språkbruket i EU-kommissionens strategi om biomångfald, som kom i maj, och slutsatserna från EU:s miljöministermöte den 16 oktober 2020.

Anf. 176 MAGNUS EK (C) replik:

Fru talman! Jag har i mitt tidigare anförande, liksom kollegorna gjorde i utrikesdebatten i förra veckan, redogjort för Centerpartiets syn på de säkerhetspolitiska aspekterna här, där vi har en del skillnader jämfört med regeringen. Jag fick också en del klarhet i den fråga som kom upp i ett tidigare replikskifte, och jag skulle därför vilja ägna detta replikskifte åt just miljöaspekterna av Arktisstrategin.

Min fråga till utrikesministern är: Varför tar man med resonemangen om grön infrastruktur? Om jag ska vara riktigt ärlig, fru talman, är min farhåga att man har slängt in ett värdeord som man inte riktigt vet eller har reflekterat över vad det betyder och vad det ska innebära i sammanhanget.

Enligt min och Centerpartiets mening är det rimliga sättet att se på saken att vi har landområden i Sverige och i den övriga arktiska regionen där vi ska balansera de boendes rätt att utnyttja naturresurserna på ett hållbart sätt med urfolks rättigheter och med vikten av att värna en ofta sårbar miljö.

När det gäller de marina resurserna och framför allt olje- och gasutvinningen i de marina områdena borde Sverige göra allt vi kan för att hålla emot där. Det finns ingenting i resonemanget om grön infrastruktur i Arktis som stärker det, utan snarare urholkas det. Det bygger i grunden på resonemanget att vi har exploaterade områden där vi ska värna och upprätta korridorer och på något vis arbeta för att naturvärdena ska finnas med lite vid sidan om.

Det kan vara rimligt att ha detta angreppssätt i andra delar av Sverige och i andra delar av världen. Men då måste man också klara av att definiera detta.

Fru talman! Jag kan säga att regeringens arbete för att försöka definiera de regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur i de delar av Arktis som ligger i Sverige – i Norrbotten och Västerbotten – inte imponerar. Det finns inte en klar och tydlig definition. Det är inte definierat vem som ska

göra vad. Och kartmaterialet stämmer inte med verkligheten. Detta vill jag ha svar på från utrikesministern.

Anf. 177 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik:

Fru talman! Regeringen framhåller i strategin för den arktiska regionen att känsliga områden och områden med stora natur- och kulturvärden ska ges ett adekvat skydd. Exploateringen bör ske på ett sådant sätt att förluster av biologisk mångfald minimeras och kompenseras.

Nätverk av skyddade områden som binds ihop av grön infrastruktur bör på sikt skapas. Det är viktigt med grön infrastruktur för rennäringen.

I Arktiska rådet deltar Sverige bland annat i expertgrupper för marint områdesskydd och skydd för flora och fauna i Arktis.

Anf. 178 MAGNUS EK (C) replik:

Fru talman! I det första ledet av utrikesministerns replik finns det en ganska rimlig syn. Där beskrivs i princip det som vi vill se. Där tror jag att vi har en hyfsad samsyn.

Men då kvarstår frågan: Varför ska man plocka in dessa resonemang?

Vi kan kolla på just rennäringen i Sverige och kolla på de län där regeringen har gett länsstyrelsen i uppdrag att upprätta handlingsplaner. Det är inte så att de bidrar till att skydda naturvärden för dem som utnyttjar marken, oavsett om det är inom rennäring, lantbruk, skogsbruk eller annat. De leder bara till en ökad otydlighet.

Detta är i och för sig en fråga utanför Arktisstrategin. Men det kan vara värt att ha med sig den. Inte ens när det gäller vårt eget arbete med en grön infrastruktur i Sverige klarar man av att reda ut definitionen av vad den innebär, framför allt vad den i praktiken innebär för den som använder den.

Därmed kvarstår min fråga: Varför är detta viktigt att betona i Arktisstrategin?

Jag har redogjort för varför jag tror att det finns en fara med att öppna upp detta, alltså att man urholkar det första ledet som var viktigt, att faktiskt se till att på alla sätt värna de marina miljöerna och de marina ekosystemen. Där vet vi att vi kommer att ha en svår kamp att vinna. Vi vet att det finns stora politiska och ekonomiska intressen som driver på för att plocka upp olja och gas som borde vara kvar i backen och under havet. Vi vet att det finns många krafter som inte på ett hållbart sätt vill värna de redan sårbara marina ekosystem som stressas av klimatförändringarna.

Varför ska detta plockas in, och kan vi i så fall definiera vad det innebär för de marina miljöerna och för Arktis utanför Sverige? Där tror jag att man är svaret skyldig, eftersom man har lagt in dessa resonemang i Arktisstrategin.

Jag har inte klarat av att få ett riktigt gott svar av mina kollegor i riksdagen på detta. De verkar mest förvånade över att frågan kommer upp. Det gör mig faktiskt lite bekymrad och en aning besviken.

Anf. 179 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik:

Fru talman! Inför Arktisstrategin har vi konsulterat myndigheter, civilsamhället och inte minst de samiska organisationerna. De har angett att de tycker att det är väldigt viktigt med grön infrastruktur. Hur kan man då få ett regelverk som innebär att negativa effekter förhindras, till exempel när naturresurserna utvinns, och hur ska man hitta sätt för att kunna vara på-

drivande i det internationella samarbetet för att minimera de negativa konsekvenserna och riskerna när naturresurserna i regionen utnyttjas?

Den fråga som jag gissar ligger bakom handlar också om behovet av de ökade marina områdesskydden i Arktis. Vi stöder ambitionen att skydda 30 procent av världshavet till 2030. Detta togs upp här tidigare.

Men mandatet för olika former av skydd är delat mellan flera olika organisationer. Detta arbete behöver ske i olika organisationer, så att man kan uppnå syftet med skyddet.

Detta känns som väldigt tekniska områden, och jag tror att vi kommer att behöva fortsätta att diskutera detta. Det handlar om en balans mellan behovet av skyddet och behovet av den gröna infrastrukturen.

Anf. 180 MARIA NILSSON (L) replik:

Fru talman! Jag delar mycket av det som sas i utrikesminister Ann Lindes redogörelse för regeringens Arktisstrategi.

Det som jag oroar mig något för är statsrådets återgivande av mötet med utrikesminister Sergej Lavrov och samtalet kring Arktis. Det låter bra. Men uppfattar statsrådet verkligen att det går att lita på utrikesminister Lavrovs ord vad gäller Arktis? Finns det inte risk att vi faller i samma fälla som ett antal ledare före oss, till exempel Josep Borrell nyligen? Vi applicerar vårt sätt att agera på Ryssland. Vi förstår inte den ryska regimen narrativ. Den ryska regimen har alltid en egen agenda. Dialog sysslar Ryssland med endast när det gynnar ryska intressen. För Ryssland är världen ett nollsummespel – någon vinner och någon annan förlorar.

Min fråga till statsrådet är: Kan vi lita på Sergej Lavrovs ord om dialog i fråga om Arktis?

Anf. 181 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik:

Fru talman! Man kan gå omkring och vara ständigt misstänksam mot allt som alla säger, inte minst från personer som kommer från auktoritära system. Men det skulle vara ett helt omöjligt sätt att bedriva någon som helst utrikespolitik om vi bara kunde samarbeta med dem som vi litar på till hundra procent och som vi tror har goda intentioner på alla områden till hundra procent. Det är därför som Sverige har en tvåspårspolitik när det gäller Ryssland.

Å ena sidan handlar det om att vara väldigt tydlig när det gäller till exempel brott mot folkrätten, mänskliga rättigheter och så vidare som leder till sanktioner – i folkrättens fall till exempel när det gäller annekteringen av Krim och i MR-fall till exempel när det gäller sanktionerna rörande Navalnyj, som blev helt färdiga i dag.

Å andra sidan handlar det om att ha en politik där man kan ha dialog och samarbete på områden när man har gemensamma intressen, och Arktis är ett sådant område där vi har gemensamma intressen av till exempel forskningssamarbete, miljösamarbete och inte minst mellanfolkligt samarbete. Vi har skolor i de arktiska länen i Västerbotten och Norrbotten som har utbyte med skolor i de arktiska delarna av Ryssland.

Jag tror att det är bara positivt att man kan ha en dialog där det är av intresse för båda parter.

Anf. 182 MARIA NILSSON (L) replik:

Fru talman! Jag tackar för statsrådets svar på frågan. Naturligtvis är det inte möjligt att gå runt och vara misstänksam 24:7. Jag tror dock att när det gäller just relationen med Ryssland, och framför allt den ryska regimen, bör man ha ett ganska stort mått av misstänksamhet. Det är det problem som vi har och som många andra har när vi relaterar till Ryssland. Vi applicerar vårt sätt att se på världen – vårt narrativ. Vi tror att Ryssland har samma narrativ och samma syn på omvärlden. Det har inte Ryssland – inte den ryska regimen. Det ryska folket har det absolut.

Det är här jag återigen kommer in på Rysslands syn att den storpolitiska arenan inte är ett vinn-vinnsystem utan ett nollsummespel där någon vinner och någon annan förlorar. Det har vi sett på många olika arenor runt om i världen, inte minst det senaste decenniet. Jag instämmer alltså i mycket av det utrikesministern säger, men jag vill bara inskräpa att ett visst mått av misstänksamhet är nödvändigt i relationen med Ryssland. Jag tycker att den mindre positiva delen av den så kallade dialogen Josep Borrell hade borde tas som exempel på vad som kan hända om man inte använder sig av den typen av misstänksamhet.

Anf. 183 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik:

Fru talman! Jag tror inte att Maria Nilsson behöver vara det minsta orolig för att jag eller någon annan utrikesminister tror att Ryssland har samma narrativ som vi, som EU eller som något av EU:s medlemsländer. Så naiva är vi inte. Jag behöver knappt ens stå här och säga det.

Det min analys bygger på är hur Ryssland agerar i Arktiska rådet, och där kan jag konstatera att vi kan ha ett konstruktivt samarbete inom områden som exempelvis klimat, hälsa och mellanfolkliga kontakter. Där har vi ett konstruktivt tilltal sinsemellan, och jag tror att det är väldigt bra att vi kan ha det.

Maria Nilsson behöver inte heller vara orolig för att jag skulle ha någon annan syn än att Ryssland har ett annat narrativ. Första gången jag var på en officiell delegation i Ryssland var 1984, och sedan dess har jag varit där ett stort antal gånger. Det finns ingen som helst risk att det svenska narrativet och det ryska narrativet i stort är samma.

Anf. 184 HÅKAN SVENNELING (V):

Fru talman! Arktis är en unik del av vår planet, med ett känsligt natur- och djurliv som har utvecklats över lång tid under is och i ett kallt klimat. Arktis är hem åt drygt 4 miljoner människor, varav många tillhör olika urfolk som har levt i Arktis i årtusenden – däribland det svenska urfolket samerna.

I dag är hoten mot Arktis allvarligare än någonsin tidigare. På få andra ställen på jorden har klimatförändringarna varit så omfattande och fått så dramatiska konsekvenser för såväl växtliv och djur som människor. I klimatförändringarnas spår uppstår nya utmaningar. När isen smälter möjliggörs utvinning av de naturresurser som finns, och nya transportleder öppnas upp genom både Nordostpassagen och Nordvästpassagen. Det innebär nya hot mot miljön och att risken för säkerhetspolitiska spänningar i regionen ökar. Framtida verksamhet i Arktis ska och måste bygga på försiktighetsprincipen och på respekt för människor, natur och planetens gränser.

Norrbottnen och Västerbottnen ligger i Arktis, och Arktis är att betrakta som en del av Sverige. Klimatförändringar, miljöhot och säkerhetspolitiska konflikter i Arktis kommer därför att ha en direkt påverkan på vårt land. Trots det har debatten om Arktis varit i stort sett frånvarande i Sverige fram till nu. Det är i grunden bra att regeringen presenterar en Arktisstrategi och att den – efter mycket om och men och efter krav från bland annat Vänsterpartiet – kommer till riksdagen. Det tycker jag är en grundbult i en demokratisk förankring av en sådan här strategi.

Samtidigt är det påtagligt att regeringen saknar konkret politik på ett större plan. Om regeringen nu menar allvar med att bekämpa klimatförändringen och minska de militära spänningarna i regionen krävs mer än bara ord. För Vänsterpartiet är det självklart att den svenska Arktisstrategin i första hand behöver fokusera på klimat och sociala förhållanden, vilket inkluderar ursprungsbefolkningarnas rättigheter. Sverige måste arbeta för ett hållbart nyttjande av Arktis resurser, minskade militära spänningar och ett ökat internationellt utbyte.

Fru talman! Jag får säga att detta har varit en intressant debatt att lyssna på. Jag tycker att det har funnits tydliga skillnader mellan rödgröna partier och borgerliga partier. Rödgröna partier har många gånger lyft klimatet först och sedan pratat om vilka säkerhetspolitiska konsekvenser det får, medan borgerliga partier många gånger har börjat i den säkerhetspolitiska dimensionen och sedan pratat om klimatet. Samtidigt finns det en bred samsyn från många partier om att klimatfrågan behöver lyftas upp; vi ser till exempel att riksdagen stoppade uranbrytning så sent som 2017, och då var det Vänsterpartiet, Centerpartiet och regeringen som gjorde upp.

Jag går över till säkerhetspolitiken, fru talman. Trots att stora delar av Arktis inte ligger inom något lands territorialgränser görs i dagsläget flera anspråk på stora delar av området. Det gäller Ryssland, och det gäller USA – men det gäller också Kanada, Norge och Danmark. Även stormakten Kina har visat intresse, vilket har varit uppe i debatten, för både naturtillgångar och transportvägar, trots att landet helt saknar arktiskt territorium.

Flera av de inblandade länderna är medlemmar i Nato, och det har gjort att militäralliansen Nato har blivit en aktör i regionen. Ryssland är dock det land som har varit tydligast i sina anspråk genom att i augusti 2007 placera en rysk flagga på havsbotten exakt på Nordpolen. Ryssland har också rustat upp flera gamla militärbaser på karga och obebodda öar i Arktis.

Det upptrissade säkerhetspolitiska läget mellan Nato och Ryssland riskerar att få förödande konsekvenser. Vi vill alla att Arktis ska vara ett lågspänningsområde, men vi måste samtidigt prata klarspråk om att det nu sker en upptrappning i Arktis. Den naturliga lösningen på detta är ju att motverka det, och jag tycker att det har som har sagts i debatten om det ryska perspektivet – till exempel av Diana Laitinen Carlsson och utrikesministern – är intressant och riktigt. Jag tror att Magnus Ek hade haft nytta av Maria Nilssons karta över Arktis just för att peka på hur det ryska tänket är. Man känner sig hotad av andra.

Vi vet också att man historiskt kan dra paralleller ända tillbaka till Kubakrisen. Arktis blev faktiskt en del av Kubakrisen när ett amerikanskt plan mitt under krisen lyckades flyga in över ryskt territorium i de norra delarna av Arktis. Det får säkerhetspolitiska konsekvenser.

Den naturliga lösningen på detta måste vara nedrustning, ökat samarbete och utbyte – inte militär kapprustning. Vänsterpartiet menar att det är av yttersta vikt att vidhålla ett nära samarbete mellan samtliga länder som ingår i Arktis, och då är Ryssland inkluderat. Det samarbete som sker inom en rad forum är bra.

Ländernas geografiska anspråk backas också upp militärt, och militariseringen av Arktis märks även i vårt eget land – inte minst genom alla dessa internationella militärövningar i norra Sverige. Det har varit återkommande övningar, till exempel Cold Response, som arrangeras inom ramen för Partnerskap för fred. Vi har även Loyal Arrow, som genomfördes 2009 och var den största flygövningen i Sveriges historia.

År 2018 deltog Sverige i en av de allra största Natoövningarna, nämligen Trident Juncture. Övningen ägde till största delen rum i Norge men även delvis i Sverige och hade över 50 000 deltagare från mer än 30 länder. Det är klart att detta passar in i det ryska narrativet att det finns en hotbild från andra länder. Om vi inte förstår det och inte ens försöker anta det perspektivet kommer vi inte heller att förstå det ryska agerandet.

Vänsterpartiet anser att Sverige inte ska delta i Natoleda övningar, då det urholkar den militära alliansfriheten. Natoövningar som äger rum på svensk mark, i vårt luftrum och på vårt territorialvatten måste upphöra, och vi i Vänsterpartiet menar att Nato inte ska tillåtas öva eller testa vapensystem inom Sveriges gränser. Det leder till en ökad hotbild mot Sverige då fler länder gör sig redo att strida i Arktis. Vänsterpartiet har därför återkommande krävt att Sverige ska riva upp samförståndsavtalet om världsstöd med Nato.

I dag används just stora delar av Norrbotten som övnings- och testområde, både för svensk och för utländsk militär. Enligt en DN-artikel i helgen har antalet utländska militärer ökat med nära 300 procent på mindre än fem år. Jag ser med oro på hur Norrbotten görs om till ett militärt övningsfält. En ökad verksamhet, oavsett om den sker med Nato, Pesco eller i andra konstellationer, riskerar att få negativa konsekvenser för såväl människor och miljö som viktiga näringsverksamheter i området.

Det är av försvarspolitiska skäl även tveksamt hur Sveriges försvarsförmåga stärks genom att andra länder, som inte har ett kallt klimat, ges möjlighet att testa och öva i vårt kalla klimat. Övningsfälten i norr, som kallas Neat och inkluderar både Erange och det som heter Vidsel Test Range i Älvsbyn, utgör Europas största militära övningsområde på land. Detta har utvecklats till en viktig arena för Natos tester av bombflygplan, drönare, missiler och andra vapentyper. Det är en utveckling som vi från Vänsterpartiet har motsatt oss under lång tid.

Vi tycker att man på sikt faktiskt behöver avveckla området snarare än utveckla det. Ska man ta upp en tydlig konsekvens går det nämligen så långt att Israel, som ockuperar Palestina och återkommande bryter mot mänskliga rättigheter, tillåts testa sina vapensystem på svensk mark. Bland annat har man testat drönare i Vidsel som senare har använts för att bomba civila mål i Gaza. Sverige ska inte bidra till Israels övergrepp.

I år är det 76 år sedan atombomberna fälldes över Hiroshima och Nagasaki, men kärnvapen är fortfarande en viktig del av många länders försvarsdoktrin. Sverige har ett förflutet av aktivt arbete för nedrustning i allmänhet och kärnvapenedrustning i synnerhet. Genom Sveriges historia av militär alliansfrihet har vi varit en unik röst för tydlig global kärnvapen-

nedrustning. Som självständig och militärt alliansfri stat bör Sverige tillhöra de länder som ratificerar FN:s konvention om kärnvapenförbud, men så är det tyvärr inte i dag.

Överenskommelser om kärnvapenfria zoner är ett av de allra mest effektiva verktygen mot kärnvapen och mot kärnvapenspridning. Om länder kan förvissa sig om att andra stater inte håller på att skaffa sig kärnvapen dämpar det viljan att skaffa egna. I dag är stora delar av världen kärnvapenfria zoner, framför allt på södra halvklotet.

Flera av de stater som nu visar ett allt större intresse för Arktis har kärnvapen. Den spända relationen mellan Ryssland och Nato riskerar att bidra till ökad tilltro till kärnvapnens avskräckande förmåga, med upprustning och terrorbalans som följd. Att Ryssland och USA tillsammans innehåller 90 procent av alla kärnvapen och fortsätter att modernisera sina stridsspetsar skapar osäkerhet i vår omvärld.

Kärnvapen har befunnit sig i Arktis genom de kärnvapenbestyckade ubåtar som flera stater innehar. Därför tycker vi att Sverige bör ta initiativ till en kärnvapenfri zon i Arktis.

I dag hanteras gränstvister inom ramen för havsrätten, Unclos, efter att de fem arktiska stater som har havsgräns enats i Ilulissatdeklarationen. Detta har dock inneburit flera krav på utökade gränser på bekostnad av det som vi normalt kallar internationellt vatten. Det bästa hade varit om Arktis i stället, liksom Antarktis, hade blivit ett neutraliserat och demilitariserat område med en gemensam förvaltning utifrån ett fördrag.

Utrikesministern kommenterade att man inte har gett sig in i bilaterala delar i denna Arktisstrategi, men jag vill ändå kommentera Svalbard.

Svalbard förvaltas av Norge genom Spetsbergtraktaten, som är 100 år gamla. Avtalet slår fast att Svalbard ska vara neutralt och en permanent demilitariserad zon. Traktaten ger också alla länder som är undertecknare tillåtelse att driva verksamhet på ögruppen. I dag är fördraget undertecknat av drygt 40 stater, och det skulle kunna vara en förebild för ett framtida avtal om Arktis.

Vänsterpartiet menar att Sverige bör ta initiativ till en konvention för att göra Arktis till en demilitariserad zon. Vi ser hur Svalbard i praktiken har utvecklats till att bara ha verksamhet från Norge och Ryssland, och de senaste åren har tonläget blivit allt skarpare mellan länderna. Det är tydligt att normmännen behöver ökat stöd från sina nordiska grannländer i sin dialog med Ryssland.

Sverige bedrev tidigare verksamhet på ögruppen. Vi hade kolgruvor, då kolet är relativt lätt att komma åt. Det är dock inte lönsamt och inte miljömässigt hållbart, och transportererna är jättelånga. Trots detta håller Ryssland fast vid sin kolbrytning.

Sverige har en lång relation till Svalbard, framför allt genom upptäcktsresande Andréés expedition som misslyckades med att nå Nordpolen med luftballong. För att stödja Norges förvaltning av Svalbard borde Sverige därför utreda möjligheterna att etablera verksamhet på ögruppen, förslagsvis en kulturverksamhet kopplad till Andréé-expeditionens öde. Det tycker jag är riksdagens mest kreativa förslag för nedrustande diplomati, för då skulle Sverige kunna ställa upp på Norges sida.

Fru talman! Jag går vidare till Färöarna och Grönland. Flera av de nordiska länderna är medlemmar i EU, men andra är det inte. Av regeringens skrivelse framgår det inte tydligt att varken Färöarna eller Grönland är medlemmar i EU. Man låter snarare påskina att hela Danmark är medlem. Det är naturligtvis inte korrekt och speglar samtidigt Danmarks koloniala historiska arv.

I dag har Färöarna och Grönland uppnått visst självbestämmande genom folklig kamp, men det är ett självbestämmande under press. Nyligen bestämde sig Danmark för att utöka den militära närvaron på Färöarna och Grönland efter påtryckningar från USA. Ett ökat internationellt intresse för Arktis måste innebära ökat självbestämmande – inte minskat – för de människor som bor i arktiska områden såsom Färöarna och Grönland.

Arktis drabbas i dag hårt av den klimatkris som mänskligheten skapat. Det anständiga är nu att inte göra det värre genom att utvinna fossila tillgångar som finns där, vars användning skulle leda till ett svårare tillstånd för regionen. Vi har nu chansen att göra något bättre för Arktis, och den chansen måste vi ta. Vårt ansvar är gentemot såväl urfolk som kommande generationer.

Jag yrkar bifall till reservation 7.

Anf. 185 MAGNUS EK (C) replik:

Fru talman! Detta är inte en replik ämnad att försöka nå en samsyn i alla delar av säkerhetspolitiken – inte för att jag tror att det skulle vara omöjligt att jag och ledamoten Svenneling skulle kunna komma närmare varandra utan för att jag tror att det ska ganska mycket till. Jag blev dock ganska tydligt apostroferad, och jag vill följa upp den apostroferingen här.

Jag vill inte på något vis hävda att jag skulle vara någon form av Rysslandsexpert. Jag är på detta område, liksom på det säkerhetspolitiska området i stort, på alla sätt och vis en lekman. Men jag har, liksom jag tror och hoppas att de flesta av oss i utrikesutskottet har, lagt väsentlig tid på att försöka förstå det ryska synsättet bättre än jag gjort tidigare. Jag har försökt att göra det i samtal med och med hjälp av människor som har vikt sitt professionella liv åt att försöka förstå det ryska agerandet, det ryska militära tänkandet och det ryska politiska tänkandet samt varifrån detta kommer.

Jag tror att jag, så gott som det nu kan förväntas av en svensk riksdagsledamot, förstår det ryska perspektivet här. Men det är en väldig skillnad mellan att förstå det ryska tänkandet – att försöka förstå vad som menas med det – och att bekräfta det. Detta var också anledningen till min tidigare replik på anförandet från Diana Laitinen Carlsson, som jag inte tror på något vis vill förstärka det ryska narrativet. Det är dock lätt att man glider över i det om man blir alltför förstående.

Jag förstår varifrån detta kommer, men jag tror inte att någon av oss tjänar på att vi förstärker det eller säger att det är ett rimligt sätt att agera att hävda att man skulle vara hotad till exempel längs den ryska ishavskusten.

Låt oss jämföra detta med andra delar av det ryska tänkandet. Vi kan alla förstå hur problematiskt det blir om vi köper andra delar, till exempel synen att Ryssland har en historisk mission att återvända till en större makt och en större geografisk utbredning. Jag tror att vi alla förstår varifrån detta

kommer, men vi är alla mycket försiktiga med att bekräfta det. Jag tror att det finns en parallell till detta – man kan förstå utan att bekräfta.

Prot. 2020/21:87
3 mars

-----
*Strategi för den
arktiska regionen*

Anf. 186 HÅKAN SVENNELING (V) replik:

Fru talman! Det har varit intressant att lyssna på Magnus Ek i kväll, både i anföranden och i replikskiften – även nu.

Jag tycker att det som Maria Nilsson har varit inne på också har varit intressant att lyssna på. Jag tycker att det är viktigt att som svensk politiker ändå försöka förstå den ryska björnen – om vi kallar dem så – och hur de tänker och resonerar, utan att för den skull säga att deras världsbild är korrekt.

Jag tycker att det finns alldeles för mycket naivitet i den svenska debatten. Man målar upp Ryssland som hotet om och om igen och ser inte hur det från den ryska sidan går att göra exakt samma sak med vad som sker både i Sverige och – framför allt – inom försvarsalliansen Nato, som höjer bnp-anlagen till 2 procent och har stora övningar i Rysslands närhet. Vi ser nu att Nordnorge – Trøndelag – får stora amerikanska bombplan. Det är ändå relativt nära dem som denna typ av händelser sker. Radar-anläggningar byggs också ut på Grönland och Färöarna.

Det är väldigt tydligt att detta är en upptrappning gentemot Ryssland för att möta den ökade militära upprustningen. Ryssarna kan ju dock se det precis tvärtom, som att det också är ett sätt att hota Ryssland.

Jag tror att Ryssland i en fredligare värld inte skulle känna ett behov av snögubbar på karga öar mitt ute i Arktiska havet. Det finns ändå någonting i deras narrativ som gör att de är beredda att sätta militär personal på obebodda öar mitt ute i ingenstans. Det kan ju finnas ekonomiska incitament till det, till exempel olja och gas, som Maria Nilsson var inne på. Men det finns såklart också säkerhetspolitiska dimensioner, och jag tycker att vi ska se dem lite bättre än vad jag tycker att en del borgerliga ledamöter gör. Jag tycker mig ändå höra en tendens hos Magnus Ek att försöka förstå dem.

Anf. 187 MAGNUS EK (C) replik:

Fru talman! Det är skönt att den tendensen finns, men här har vi också ett av problemen om vi blir alltför förstående – eller förstående på fel sätt, kanske man ska säga.

Det är ju en gammal fin svensk tradition att vi använder kålsuparetoriken och säger att båda sidorna är ungefär lika goda kålsupare och trissar upp varandra och att det är ungefär likvärdigt. Men det finns vissa avgörande skillnader här. Det finns anledningar till att Försvarsberedningen har sagt att den utökade ryska militära aktiviteten i kombination med den hotfulla retoriken och de faktiska invasionerna och ockupationerna av grannländer till Ryssland gör att det här är den dimensionerande hotbilden för Sverige och i norra Europa. Vi skulle alla önska att det inte var så, men tyvärr tror jag att det är precis denna sanning vi står inför.

Där har vi en väsentlig skillnad mot om vi vänder på perspektiven och ser det ur ryskt perspektiv. Det är inte så att Natoländer, Europa, EU, Sverige eller de nordiska länderna har invaderat sina grannländer.

Vi torgför inte en retorik som hävdar att våra grannländers territorium egentligen är vårt eget. Och om vi talar om en fredligare värld ska vi också ställa oss frågan: Vad är det som gör att världen har blivit mindre fredlig? När vi kollar på några av de svåra konflikterna i Europas närområde kan vi se att Ryssland tyvärr ofta inte är en part som trissar ned dem, utan tvärtom är Ryssland med och trissar upp dem. I Syrien vet vi att ryska intressen och det ryska stödet till Assadregimen har försvårat, förlängt och förvärrat konflikten.

Här har vi en grundläggande skillnad som gör att vi måste komma ifrån retoriken om att vi är lika goda kålsupare och att det går att förstå det ryska perspektivet. Visst går det förstå hur man kan bygga upp ett sådant narrativ, men det innebär inte att det är korrekt. Det gör det inte till en korrekt beskrivning av verkligheten, och det gör det inte till ett bra och korrekt sätt att agera. Det är precis detta jag menar med att jag tror att det är väldigt farligt om vi, om än med goda avsikter, bekräftar den typen av ryska narrativ.

Anf. 188 HÅKAN SVENNELING (V) replik:

Fru talman! Jag tycker att detta är en kväll av delvis samförstånd. Jag håller med i mycket av det som Magnus Ek resonerar kring. Det stämmer ju att Ryssland har stått för de stora aggressionerna med attacker på andra länder, framför allt östra Ukraina, annekteringen av Krim och så vidare. Så är det ju i ett historiskt perspektiv.

Lite längre tillbaka har vi sett USA, Storbritannien med flera invadera Irak och Afghanistan. Men det ligger alltså lite längre tillbaka.

Men man måste ha klart för sig att USA och Nato inte är helt fria från ansvar här. Donald Trump var den som inte skrev under överenskommelsen i Rovaniemi. Nu rörde den inte säkerhetspolitik utan framför allt klimatfrågan, men det var ändå USA som gick från det arktiska bordet och sa att man inte ville vara med. Det var inte ryssarna som gjorde det.

Det är Nato som har höjt sina försvarsanslag till 2 procent i alla medlemsländer. Det är Donald Trump som har tryckt på för det och därigenom höjt hotbilden i hela världen, oavsett om det gäller Ryssland eller Kina. Man har höjt insatserna på det sättet. Nu ser vi också att den nye president Biden, som inte alls är den fredsduva som en del vill måla ut honom som, så sent som i förra veckan bombade olika typer av mål i Syrien. Detta skapar såklart konflikt med Ryssland, som också finns på marken i Syrien. Nu bombade man inga ryska mål, men det komplicerar ändå situationen i världen.

Det jag saknar i regeringens politik är lite mer tydlig nedrustning, att man tittar på kärnvapenfrågan och tittar på hur man kan skapa kärnvapenfria zoner i det här området och om man kan skapa fler demilitariserade zoner. Det finns i dag demilitariserade zoner på Åland och på Svalbard. Jag tror att det är viktigt för svensk säkerhetspolitik att värna de demilitariserade zonerna just för att minska aggressionerna mellan stormakter som Ryssland, USA och Kina men också mellan oss mindre stater i den arktiska regionen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 4 mars.)

Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2020/21: MJU11
Vattenvård
föredros.

Anf. 189 BETTY MALMBERG (M):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till vår reservation 1, som handlar om vikten av internationella samarbeten i havsmiljöfrågor.

För några år sedan fastställde FN 17 globala hållbarhetsmål. Två av dem rör vatten. Ett handlar om rent vatten och sanitet för alla, och ett riktar in sig mer på hav och marina resurser. Det är viktiga mål som FN:s medlemsländer har antagit, eftersom inget land på egen hand kan hantera de problem som exempelvis marint skräp och försurning ger upphov till. För en god och livskraftig havsmiljö krävs därför mer och konstruktivt internationellt samarbete.

Men hur går det med målen då? Ja, i Sverige är det SCB som årligen följer utvecklingen. Och på vatten- och avloppssidan klarar vi det galant, men SCB påpekar samtidigt att vi måste jobba vidare för att säkerställa att vi även 2030 har ett dricksvatten av god kvalitet.

Då det gäller målet om hav är läget mer bekymmersamt. Framför allt lyfter SCB fram problem med övergödning, farliga ämnen och den bedrövliga utvecklingen vad gäller vissa fiskbestånd. Ett ytterligare problem är att man ser tecken på att Östersjön börjar försuras. Hav tar normalt upp atmosfärens överskott av koldioxid, men på senare årtionden har omfattningen av koldioxiden blivit så stor att haven inte klarar mer och därför börjar bli försurade. Detta är något som kraftigt påverkar hela ekosystemet och den biologiska mångfald som haven huser. Det är förstås oroväckande, och det visar på de starka samband som måste råda mellan en aktiv klimatpolitik och en aktiv havspolitik.

Som sagt är läget gott då det gäller dricksvatten, även om vi under senare år faktiskt har upptäckt ett par dricksvattentäkter som är så kraftigt förorenade att de har måst stängas. Vi behöver därför göra mer för att kvalitetssäkra vattnet men också för att inhämta mer kunskap om vilka kemikalier vi exponeras för, hur farliga de är och framför allt vad vi kan göra åt dem. Därför vill vi moderater att det ska inrättas ett tvärvetenskapligt kompetenscentrum för dricksvatten.

Detta kan komma väl till pass, för om två år ska vi införa en ny EU-lag på området. Den kommer att fastställa miniminivåer av vissa ämnen som PFAS, bisfenol A och uran. Det är ett bra initiativ. Det nya med EU-lagen är att den också kommer att rikta krav hela vägen från källan till kranen. Nu gäller det att Sverige precis som andra länder, även om vi har ett bra vatten, vässar sig ytterligare och kanske till och med kan exportera sitt kunnande till andra länder.

Jag nämnde att det blir minimikrav på PFAS. Det är ju den kemikalie som har orsakat stor oro och vända för invånarna i Kallinge i Blekinge och om vilken det just nu pågår en rättsprocess.

Vattenförsörjningen är en annan viktig fråga. De senaste åren har delar av Sverige drabbats hårt av torka, vilket har gett lågt grundvatten och sinande brunnar. Detta påverkar förstås både hushåll och företag väldigt svårt. Inte minst jordbruket har haft stora problem att klara vattenförsörj-

ningen för sina djur. Detta är något som också framkommer i den rapport om lantbrukets sårbarhet som vi i miljö- och jordbruksutskottet härförleden publicerade.

Vi måste alltså göra mer för att spara dricksvatten, och det borde vi kunna. I dag använder varje svensk 140 liter vatten per dygn, men det är faktiskt bara 1,5 procent av vattnet som används till matlagning eller dryck. Det vore därför bra om vi till exempel när vi vattnar eller spolat saker kunde använda det som kallas för tekniskt vatten, som har en annan typ av rening än det högkvalitativa dricksvattnet. Detta skulle man kunna beakta i samband med att man till exempel planerar nya bostadsområden. Det tycker vi att man borde göra.

Som sagt kommer EU snart att bidra till en bättre vattenkoll. En annan fråga som man har sagt att man kommer att ta upp är läckage av dricksvatten. Här trodde jag inte att problemen var så stora, men faktum är att även hos oss i Sverige läcker det mycket vatten ur våra ledningsnät. År 2019 låg läckaget på nivåer mellan 16 och 25 procent. Med tanke på klimatförändringar och annat är detta viktigt att hålla koll på även i ett land som är vattenrikt som vårt.

Framöver väntar nu stora behov av investeringar. Svenskt Vatten, som ju är kommunernas branschorganisation, uppskattar de nya kostnaderna till 23 miljarder kronor per år under den närmaste 20-årsperioden. Därför är det viktigt att regeringen nu faktiskt försöker få koll på hur dagens infrastruktur, trots att det är kommunalt va, kostnadseffektivt ska kunna anpassas till framtida utmaningar.

Det är vatten in och avlopp ut. För att vi ska kunna minimera mängden skadligt avloppsvatten som når naturen måste vi jobba både uppströms och nedströms, som man säger. Vi måste jobba förebyggande och även hitta bättre rening vid utloppen.

Detta har det satsats på. Det var bland annat den moderatledda alliansregeringen som drev på frågorna för att bli bättre på att plocka bort läkemedelsrester och vattenburna smittor från avloppsvattnet. Detta är en fråga som vi fortsatt driver, för det är fortfarande stora problem med läkemedel som kommer ut i våra hav, som Östersjön, och som till och med kan göra fiskarna tvåkönade.

När man i dag kvalitetssäkrar vattnet tittar man på förekomsten av några få ämnen. Då vet vi ändå att det finns 180 000 registrerade ämnen i EU. Här måste vi alltså ha bättre koll och ta reda på vad som händer med så kallade cocktaileffekter, då flera kemiska ämnen riskerar att samverka på ett negativt sätt.

Mer kunskap måste hämtas in och användas proaktivt, som nu när man tittar på virus i avloppsvatten och på det viset kan använda det som indikator för utbrotten av covid.

Men frågan om teknik och krav för avloppsrening måste också hanteras utifrån situation. I dag ställs mycket höga krav på rening av enskilda avlopp, trots att miljönyttan inte över huvud taget motsvarar kostnaderna för åtgärderna. I dag kan det kosta mellan 70 000 och 150 000 att åtgärda ett avlopp. Det är mycket pengar som gör att många har tvingats lämna hus och hem. Det är inte rimligt. Ändå motsvarar utsläppen från dessa fastigheter kanske bara 6 procent av Sveriges totala utsläpp av fosfor. Det är en intressant faktor.

Det är intressant, för samtidigt finns det vetenskapliga studier som säger att om hänsyn skulle tas till den självrening som dessa avlopp gör när det gäller både fosfor och andra föroreningar – det kallas för markretention – så skulle kraven på renoveringarna inte behöva vara så omfattande som de är i dag. Vi moderater förvånas över att myndigheterna inte agerar mer utifrån evidens och beprövad erfarenhet. Här borde krafttag tas och ett rimlighetsrekvisit införas.

Avslutningsvis, fru talman! Som framgår av mitt anförande vill vi hävda att det behövs mer kunskap om vatten. Vi är därför tacksamma för den satsning som regeringen har presenterat i forskningspropositionen, där man talar om att inrätta ett nationellt program för hav och vatten. Det skrev vi om redan i vår kommittémotion. Vi hoppas och tror på detta, och vi plussar faktiskt på pengar när det gäller just den frågan. Detta är nämligen ett område som är oerhört väsentligt för all befolkning på hela vår jord.

Anf. 190 MARTIN KINNUNEN (SD):

Fru talman! Vi debatterar i dag vattenvård. Det är kanske den allra viktigaste frågan vi har att handskas med. Vatten, och framför allt rent vatten, är ju en förutsättning för liv och för att mänskligheten ska kunna fungera på den här planeten.

Och så länge det finns liv på den här planeten kommer också våra vattendrag att påverkas i någon omfattning. Vi kan se på vår egen region. Det bor 90 miljoner människor inom Östersjöns avrinningsområde. De flesta bor i den södra delen av regionen, och det enskilt största landet är Polen. Detta är en av de mer industrialiserade regionerna i världen. Det handlar om välmående länder med hög bruttonationalprodukt som producerar stora värden årligen. Det påverkar naturligtvis våra hav. Det finns 3 000 reningsverk i denna region. Vissa används av miljoner människor och andra av mycket få.

Detta understryker vikten av internationellt arbete. Oavsett vilken politik vi bedriver här i riksdagen kan vi inte lösa problemet enbart här.

Fru talman! Det är positivt att detta också har varit i fokus för utskottets arbete. I fjol riktade riksdagen ett tillkännagivande om att Sverige ska driva på för att öka det internationella samarbetet inom Oskar och Helcom. Vi väntar fortfarande på återrapportering om detta, men det är ett bra fokus som riksdagen har haft.

Det känns också viktigt att ta upp Miljömålsberedningens arbete som slutredovisades för ett par månader sedan. Vi har presenterat ett betänkande där det till största delen är stor enighet över partigränserna. Det handlar om nya etappmål för återföring av växtnäring och marint områdeskydd. Det handlar också om förenklingsarbete och förslag som ska göra samverkan mellan myndigheter och regering bättre. Under Miljömålsberedningens arbete visade det sig, i alla fall för mig, att det har funnits ett problem med att både sittande och tidigare regeringar inte har tagit fullt ansvar för politiken. Mycket har skyfflats runt mellan myndigheter, som i sin tur ogärna har velat skyffla saker tillbaka till Regeringskansliet.

Det är komplicerat att arbeta med vattenvårdsfrågorna. Sveriges påverkan är inte avgörande på något sätt. En åtgärd får inte effekt på kort sikt, utan det tar i regel åtskilliga år. Frågorna är heller inte utan intressekonflikter.

Samtidigt som vi vill att det ska produceras mer mat är det ett faktum att ju mer vi brukar jorden, desto svårare blir det att minska påverkan på våra vatten. Särskilt omfattande är problemen i exempelvis Polen som har jordar som kräver mycket tillsatser. Det är också många och små gårdar. Ju fler aktörer som brukar jorden, desto svårare blir det naturligtvis att uppnå beteendeförändringar.

Just intressekonflikterna är avgörande när det kommer till dessa frågor. Vi har en levande landsbygd med ökad svensk matproduktion, och vi har arbetet mot näringsläckage. Vi har förbättringar av avloppen hos enskilda till förmån för kommunala avloppssystem och modernisering av befintliga samtidigt som vi har oerhört höga kostnader för de enskilda. Människor får kanske gå från hus och hem för att de inte har råd. De kanske inte kan höja bolånet eftersom de är för gamla eller eftersom deras hus på landsbygden inte är värt tillräckligt mycket.

Vi har intressekonflikter när det gäller transporter till havs för att förbättra luftkvalitet och minska utsläpp. Det stör samtidigt livet i våra hav och försämrar kvaliteten på våra vatten.

Fru talman! Jag vill passa på att yrka bifall till reservation 9. Det är en fråga där vi ser att det inte finns många intressekonflikter. Det handlar om EU:s vattendirektiv och den svenska implementeringen.

I takt med tekniska framsteg, större befolkning och ökade krav på rening krävs det framöver förnyelse av de svenska reningsverken. Vi behöver få möjlighet att avskilja såväl fler näringsämnen som läkemedelsrester, och reningsverken måste höja sin kapacitet. EU:s vattendirektiv är i dag ett hinder i det här arbetet, och det har fattats domslut som inneburit att reningsverk inte kan byggas i den omfattning som krävs för att möjliggöra effektiv och maximal rening.

Direktivet hindrar i dag investeringar i ny avancerad teknik som kan göra rening av läkemedelsrester möjlig samtidigt som regelverket gynnar mindre effektiva anläggningar. Här är det viktigt att Sverige och regeringen agerar inom ramen för EU-samarbetet för att förändra vattendirektivet så att miljöskyddande verksamheter som avloppsreningsverk och andra miljöåtgärder i samhället alltid ska kunna tillåtas.

Anf. 191 MAGNUS EK (C):

Fru talman! Jag vill inleda med att yrka bifall till reservation 4 under punkt 3.

Sverige är ett land som på alla sätt och vis är präglad av vatten genom de sjöar, hav och vattendrag som gett oss mat, försörjning och våra viktigaste färdvägar genom större delen av vår historia. Att vi över huvud taget står här på Helgeandsholmen och debatterar beror i grund och botten på vikten av att kontrollera vattenvägen som går utanför riksdagens panoramafönster.

Vi är också påverkade av vattnet eftersom Sverige i grunden är ett vattensjukt land. Vi har fullt av myrar, kärr, våtmarker, mossar, gölar och andra vattensamlingar som det svenska språket har ord för. Verkligheten för alla generationer svenskar före vår egen är präglad av hårt arbete för att dika ur, dämna upp, sänka, höja, kontrollera och leda bort vatten. Vattnet har varit lika delar resurs och bekymmer.

För oss, fru talman, är situationen en annan. Rent vatten, tillgängligt vatten under perioder med lite nederbörd och livskraftiga marina eko-

system är inte och kommer inte att vara en självklarhet. Tvärtom är det en allt viktigare och mer dyrbar resurs även här i Sverige.

Klimatförändringarna gör att såväl torksomrar och skogsbränder som översvämningar och extrema nederbördsmängder kommer att bli allt vanligare. Detta blir också svårt att hantera i ett land där hanteringen av vatten oftast har inneburit att dika ur och få ut vatten så fort det bara går till hav och stora sjöar. Såväl ur samhällssäkerhetssynpunkt som för biologisk mångfald och jordbruket, liksom för att minska övergödning och marin nedskräpning, är det av stor vikt att få till fler våtmarker, dämmen och lager för vatten i landskapet.

Centerpartiet har därför i budgetsamarbetet försökt att stärka de ekonomiska satsningarna på fler våtmarker. Det är jag stolt och glad över, men ett stort arbete kvarstår, både när det gäller att förbättra möjligheterna att anlägga bevattningsdammar och ta del av medel för att anlägga våtmarker och för att förstärka satsningar med de godaste resultaten, till exempel arbetet med LEVA-samordnare som ser till att vi får ut och genomför åtgärder för fler våtmarker och mer stående vatten i landskapet.

Fru talman! Vattenvården handlar självklart inte bara om att få mer stående vatten på rätt ställen i det svenska landskapet. Minst lika viktigt är att säkra tillgången till rent vatten och att rena det vatten vi använt i industrier och hushåll. En stor utmaning är att det svenska va-systemet är föråldrat. Det är ofta infrastruktur från 50-, 60- och 70-talen som är i stort behov av både nyinvesteringar, där vi bygger nytt, och reinvesteringar utöver det befintliga.

Systemet är också satt under en ständigt ökad press på grund av klimatförändringarna. Sakkunniga bedömare uppskattar investeringsbehovet i det svenska va-nätet till runt 20 miljarder per år under 20-talet. I dagsläget projekterar vi för 16 miljarder, men vi bygger bara för 11 miljarder. Vi kan alltså räkna med ungefär en fördubbling i investeringar i de svenska va-näten om vi ska klara av att möta behoven, klimatanpassa och klara miljömålen. Nu hävdar jag inte att någon här i kammaren skulle vara onykter på något vis, men det här är ett investeringsbehov som borde få fler av oss att nyktra till lite och också inse vilken stor politisk vilja som kommer att krävas, detta för en infrastruktur som liksom inte ligger i dagen och därmed inte heller ligger särskilt högt upp i det allmänna medvetandet. Ändå är den helt avgörande för att vårt moderna samhälle ska fungera.

Centerpartiet vill se över möjligheterna att fondera medel inom va-kollektivet för reinvesteringar, men också öppna upp för möjligheten att ta in privata investeringar från till exempel långsiktiga finansiärer som pensionsfonder – som faktiskt är riktigt sugna på att kunna investera långsiktigt i den här typen av projekt. Den möjligheten finns dock inte i dagsläget.

Vi vill också se över möjligheterna att samverka för att kunna samla de ekonomiska musklerna och den kompetens som krävs för att klara av de här projekten, inte bara för att bibehålla standarden utan också för att höja den.

På längre sikt vill vi också, om det är nödvändigt, se över möjligheterna till en form av allmän eller regional vattenavgift. Rent vatten och en fungerande vattenrening, mina vänner, är nämligen inte en resurs som vi kan räkna med, utan det är någonting som vi kommer att behöva investera i.

Det handlar självklart inte heller bara om att klara vattenreningen som den sett ut hittills. Vi vet att vi måste höja standarden för att kunna rena ut läkemedel, hormonstörande ämnen och mikrokröp. Även om det är så att de stora påfrestningarna på till exempel Östersjön kommer från andra utsläppskällor kommer vi att behöva göra vår del om vi ska klara miljömålen. Det räcker inte med att peka på någon annan, utan vi måste både sätta en förväntan på våra grannar och samtidigt klara vårt eget beting. Det jag har talat om i dag, fru talman, handlar bara om att klara av vårt eget beting.

Till detta måste vi inse att va i framtiden inte bara handlar om att rena ut och lagra bort utan faktiskt också om att återanvända gödningsmedel, mullämnena och annat. Om ni inte har tagit intryck av det än kan jag säga att en glosa som jag är säker på att vi alla i den här salen kommer att nämna i talarstolen under nästa mandatperiod är ”cirkulärt va”, alltså möjligheten att se på det här som en del i ett cirkulärt system där vi inte bara klarar av att återanvända en enda resurs – rent vatten – utan faktiskt också alla de resurser som flödar i va-systemen i dagsläget.

Fru talman! Till sist vill jag också nämna något om de tickande miljöbomber som vi har i det svenska samhället: gamla miljösynder från 1900-, 1800- och ibland till och med 1700-talet. Ibland är de små till omfattningen. Det kan handla om gamla marinor, båtuppläggningsplatser eller varv där man först har använt blyhaltig tjära och sedan giftig bottenfärg, något som man fortsatt med in i våra dagar. Detta är små tickande miljöbomber, men när man lägger samman alla innebär de ett stort hot för våra sjöar och vattendrag.

Det kan också handla om riktiga miljöskulder som gifttunnor i Gävlebukten, stridsmedel i Blekingedjupet eller krom från garveriet i Valdemarsvik, där jag själv kommer från. Just garveriet i Valdemarsvik och Valdemarsviken är ett exempel på att det går att ta tag i de här gamla miljöskulderna och göra så gott vi kan för att plocka bort det som är farligt, försöka lagra det på ett bättre sätt och hantera de tickande miljöbomber som finns innan de detonerar och blir nya miljöskador.

Det är viktigt att vi tar både de stora projekten och de små och försöker att reda upp dem. Det kan ibland verka övermäktigt att reda upp de stora, samtidigt som det blir en större vinst när vi gör det. Men vi måste kunna klara av båda delarna.

Anf. 192 KJELL-ARNE OTTOSSON (KD):

Fru talman! Den 15 januari överlämnades Miljömålsberedningens betänkande *Havet och människan* till dåvarande klimat- och miljöminister Isabella Lövin. I sammanfattningen till betänkandet skriver vi: ”Miljömålsberedningens ambition har varit att strategin inte ska förstärka målkonflikter utan att snarare integrera och harmonisera målen för olika verksamheter.” Jag hoppas innerligen att den intentionen följer utredningen på den fortsatta resan fram till proposition och beslut och inte bara i det betänkandet utan allt inom detta viktiga område som vi nu debatterar.

I vårt arbete i Miljömålsberedningen har stort fokus, av självklara skäl, legat på Östersjön och de utmaningar som finns där. Kristdemokraterna vill att Sverige går i täten för ett gemensamt ansvarstagande för Östersjöns miljö. Östersjön är ett världsunikt bräckvattenhav med ett särskilt ekosystem. Oregelbundna variationer i saltvatteninflödet medför instabila villkor för arterna som finns där, och den långsamma vattenomsättningen

gör att gifter och andra kemikalier inte rinner ut ur innanhavet i någon större omfattning utan stannar kvar och anrikas där.

Dessa omständigheter gör att det är motiverat att ta särskilda hänsyn till Östersjöns miljö och djurliv. För att hantera miljöutmaningarna är det nödvändigt med ett nära samarbete mellan kuststaterna. Dessa bör solidariskt finansiera sådana kostnadseffektiva miljöåtgärder som gynnar Östersjöns gemensamma miljö.

Det är mycket viktigt att EU:s ramdirektiv för vatten genomförs i alla Östersjöländer och att Ryssland tydligt involveras i detta arbete. Alla berörda länder bör också intensifiera arbetet med att identifiera och sanera källor till dioxin, kadmium och PCB. Dessa gifter skadar allvarligt Östersjöns djurliv.

Fru talman! För drygt ett år sedan besökte Miljömålsberedningen Helsingfors. Där fick vi då höra hur de investeringar som har gjorts bland annat med hjälp av Nordiska investeringsbanken för att rena floden Neva, som har sitt utlopp vid Sankt Petersburg, har gjort stor skillnad, vilket kunde märkas i vattnen utanför Helsingfors. Det är, fru talman, enligt vårt sätt att se helt korrekta satsningar. Självklart ska vi sopa rent framför egen dörr, men om vi ska nå målen måste vi ta de största utsläppen först. Då är ett samarbete runt Östersjön helt avgörande eftersom vi fortfarande ser många skulder inte minst sedan kommunismens tid i Östeuropa.

Trots att utsläppen av fosfor och kväve till Östersjön nådde sitt maximum omkring 1980 fortsätter innanhavet att plågas av övergödningssproblemet. De återkommande algblomningarna sommartid är ett av tecknen på att Östersjön inte mår bra. 15 procent av botten betraktas som död i den bemärkelsen att bara bakterier överlever där. Närmare 30 procent av havsbotten lider av allvarlig syrebrist. Den främsta orsaken är övergödning från avlopp och jordbruk, och den största delen av föroreningarna i Östersjön kommer via floderna.

Inom Östersjöns avrinningsområde lever 90 miljoner människor. Det är viktigt att investeringar i avlopp och utvecklingen av jordbruket kring innanhavet sker med stor hänsyn till miljön. Vi föreslår därför bland annat att ett system med överlåtbara utsläppsrätter för kväve och fosfor bör prövas i Östersjön. Det behövs även ett fortsatt arbete för att minska övergödningen av vattendrag och hav genom ett mera hållbart brukande, bland annat via insatser som Greppa näringen. Hållbara gödningsmetoder behöver utvecklas, inte bara utifrån miljösynpunkt utan även ur självförsörjningssynpunkt.

Fru talman! Utefter de svenska kusterna finns många förlista vrak. Flera av dessa läcker olja, vilket skadar miljön. Flera vrak har också kemiska stridsmedel ombord, vilka utgör ett arbetsmiljöhot mot yrkesfiskarna.

Sedan hör vi ofta från denna talarstol om andra exempel. Det kan vara gifttunnorna i Sundsvallsbukten, som ingen vill kännas vid. För de flesta vrak eller dumpade gifter som utgör potentiella miljöhot är det svårt att identifiera vem som är ansvarig ägare. Det finns för närvarande ingen myndighet i Sverige som har det övergripande ansvaret för läckande vrak.

I en departementsskrivelse från 2015 har man föreslagit lagändringar för att tydliggöra ansvaret, men ännu har de inte resulterat i ny lagstiftning. Det är angeläget att sjölagen ändras så att ansvaret för läckande vrak tydliggörs. I december 2017 utfärdade regeringen en förordning om vrak med

kompletterande bestämmelser till sjölagen. Det är positivt men inte tillräckligt eftersom förordningen inte berör äldre vrak utan tydlig ägare.

Fru talman! Kristdemokraterna vill att avloppsreningsverk ska utrustas med avancerade reningsmetoder som klarar av att reducera läkemedelsrester och andra föroreningar som reningsverken i dag inte är kapabla att rena med nuvarande processer. Detta kan exempelvis göras genom pilotprojekt runt om i landet.

Naturvårdsverket fick i december 2015 i uppdrag att i nära dialog med flera myndigheter utreda förutsättningarna för användning av avancerad rening i syfte att avskilja läkemedelsrester från avloppsvatten för att skydda vattenmiljön. Uppdraget redovisades i april 2017. Naturvårdsverket konstaterar i rapporten att det finns ett behov av att införa avancerad rening av läkemedelsrester i avloppsvatten. Sådan rening skulle dessutom medföra rening av andra oönskade ämnen.

Dyra krav ställs i dag på enskilda avloppsägare trots att det finns betydligt mer kostnadseffektiva åtgärder som kan göras. Men det är för staten ”gratis” att höja kraven på enskilda eftersom dessa får stå för kostnaden själva. För att nå miljömålen vore det betydligt billigare om skattebetalarna gemensamt finansierade kostnadseffektiva åtgärder, exempelvis strukturkalkning av åkermark. En uppgradering av enskilda avlopp kostar 10 000–25 000 kronor per kilo minskat fosforutsläpp. På många håll där kommunerna med stöd av Havs- och vattenmyndigheten kräver att nya avloppsanläggningar installeras är det tveksamt om det över huvud taget blir någon miljönytta eftersom fosfor stannar i marken innan den når vattendraget. Kostnadseffektiviteten för åtgärder i kommunala avloppsreningsverk ligger omkring 2 000 kronor per kilo fosfor.

Stor kostnadseffektivitet finns för investeringar som förebygger så kallade bräddningar, vilket innebär att reningsverket släpper förbi vattnet utan att rena det. Att investera i nya avlopp kostar 150 000–200 000 kronor för den enskilde. För Sverige som helhet styr reglerna om enskilda avlopp investeringar på tiotals miljarder kronor. Det är därför demokratiskt rimligt att dessa regler blir föremål för politisk prövning utifrån olika mål. I dag handlar det om enskilda kommunala tjänstemän som gör tolkningar av en allmänt hållen lag samt i föreskrifter och allmänna råd på myndighetsnivå. Och i dag är det verksamhetsutövaren som är skyldig att visa att miljöskyddskraven uppfylls. Det vore rimligt om det när det gäller ett enskilt privat hushåll är det offentliga som har bevisbördan för att hushållet orsakar en negativ miljöpåverkan.

I det dagliga livet tänker sig nog inte medborgaren att den privata bostaden utgör en verksamhet. Kristdemokraterna anser därför att det ska införas ett skaderekvisit i va- och miljölagstiftningen, vilket innebär att kommuner och statliga myndigheter måste kunna påvisa att det sker en otillåten miljöpåverkan innan man kräver att den enskilda fastighetsägaren ska genomföra en dyr investering. Det finns dessutom nu en dom från mark- och miljödomstolen i Växjö gällande enskilda avlopp där det framgår att mer ingripande åtgärder än vad som behövs inte får tillgripas. Vidare framgår det att för att ett föreläggande eller ett förbud enligt denna paragraf ska kunna ges krävs att en skada eller olägenhet har konstaterats. Man menar alltså att det ligger på kommunen att påvisa skada eller olägenhet. Den omvända bevisbördan som vi önskar är således på god väg tack vare dom-

stolen även om regeringen tydligt stretar emot vad gäller förtydligande i lagen.

Många ej godkända enskilda avlopp ägs av äldre personer eller andra med små ekonomiska resurser. Investeringen för att installera ett godkänt avlopp kan vara orimligt betungande eller omöjlig att genomföra för dessa fastighetsägare. Vi föreslår därför att statliga lånegarantier till dessa fastighetsägare ska subventioneras. Det är den enskildes avgift för lånegarantin som ska kunna sättas ned.

Jag började med haven och vill avsluta där, fru talman.

Det brukar ofta talas om nedskräpningen i haven och att den absolut största delen kommer från floder i Asien och Afrika. Vi har därför valt att ansluta oss till en reservation från Moderaterna om att regeringen ska verka i FN för ett dekret om att snarast få stopp på den marina nedskräpningen av de tyngst belastade floderna i Asien och Afrika. Jag vill med anledning av detta yrka bifall till reservation nummer 11. Som tidigare har sagts måste vi ta de största utsläppskällorna först. Det är de som gör störst verkan.

Anf. 193 NINA LUNDSTRÖM (L):

Fru talman! Inledningsvis vill jag yrka bifall till Liberalernas reservation 7 om enskilda avlopp. Självfallet står vi bakom alla våra reservationer.

Jag kommer främst att tala om enskilda avlopp, och i slutet kommer jag att beröra Östersjön och de viktiga havsmiljöfrågorna.

Fru talman! Frågan om enskilda avlopp engagerar många boende. Det är ett område där det behövs mer kunskap i form av nationell rådgivning och ökad tydlighet om lösningar. Varför behövs mer kunskap och nationell rådgivning? Det är grundläggande för vilka lösningar som finns och som kan skapas. Kunskapen påverkar också framtiden.

Fastighetsägare behöver tillgång till kunskap. Men beslutsfattare behöver också tillgång till mer kunskap, inte minst om de senaste rönen, till exempel om markretention.

En utredning redovisades den 28 maj 2018 i betänkandet *Vägar till hållbara vattentjänster*. Den bereds just nu i Regeringskansliet.

Enligt det betänkande som vi nu debatterar avser regeringen att återkomma med en proposition. Den skulle ha kommit i går.

Utskottet besvarar Liberalernas förslag om enskilda avlopp med att man ”välkomnar eventuella förändringar som kan bidra till att förtydliga regelverket för enskilda avlopp och som gör det enklare för fastighetsägare att göra rätt”. Utskottets majoritet säger att man i avvaktan på den kommande propositionen lämnar motionen utan åtgärder. Jag hade gärna välkomnat att fler som nu har varit uppe i debatten också hade röstat på och ställt sig bakom Liberalernas förslag i betänkandet.

Fastigheter på landsbygden och glesbygden har många gånger egna avloppslösningar. Det är problematiskt att försörja med kommunalt vatten och avlopp när det handlar om glesa lokaliseringar och långa avstånd. Därför behövs de enskilda avloppen.

Sveriges mest tätbebyggda kommun, Sundbyberg, har 5 819 invånare per kvadratkilometer. Om hela Sverige skulle ha samma befolkningstäthet som Sundbyberg skulle Sverige ha 2,4 miljarder invånare. Arjeplog har den lägsta befolkningstätheten. Där bor 0,2 invånare per kvadratkilometer. Det säger sig självt att när Sverige ser så olika ut ställs det stora krav på de

lösningar vi skapar för fastighetsägarna på olika håll i Sverige. Det är dyrt att dra fram kommunalt va. Ändå har många fastighetsägare ordnat alldeles utomordentliga lösningar utifrån omständigheterna.

Om lösningen med små avlopp och enskilda avlopp fungerar, varför ska den bytas till kommunal anslutning? Det är en fråga som engagerar väldigt många fastighetsägare. Dessutom är det, som många har varit inne på i debatten, svårt att finansiera kommunal anslutning om fastighetsvärdena är låga, oavsett om det kanske gör att värdet ökar lite. Många upplever också att det är svårt att få lån för att göra investeringen.

Lokala lösningar ska självfallet vara välfungerande och tillräckliga för att omhänderta avloppsvattnet lokalt på ett korrekt sätt som begränsar utsläppen av näringsämnen i den lokala vattenmiljön. De krav som ställs på små avlopp måste vara rimliga i förhållande till nyttan för hälsan och miljön. Förutsättningarna och de problem som avloppen för med sig skiljer sig åt för olika fastigheter. Kraven får inte leda till orimliga kostnader i förhållande till nyttan.

Många fastighetsägare kan känna stor oro för vilka skyldigheter de har, även när fastighetsägarna gör sitt yttersta för att anlägga lösningar som ska uppfylla alla krav. De vill ju ha goda lösningar. Det handlar om deras egen livsmiljö.

I dag finns det de som känner att de har kommit i kläm i vårt system. Det är fastighetsägare som inte vet hur de ska kunna påverka sin situation. Det är ju fastighetsägaren som får stå för konsekvenserna av myndighetsbesluten.

Fru talman! Krav såväl som tekniska möjligheter förändras över tid. Det är fastighetsägaren som ska visa att anläggningen är rätt placerad, att den renar tillräckligt, att den inte stör vattentäkter, att den sköts och underhålls på rätt sätt och att den fungerar som avsett under driften. Av Havs- och vattenmyndighetens vägledning framgår dock att det inte går att ställa obegränsade krav på den fastighetsägare som har ett enskilt avlopp, vilket fastighetsägare kan uppleva. Även innan kommunen ställer krav på utredning ska proportionalitetsregeln beaktas. Fastighetsägaren har ansvaret för sitt avlopp, men samtidigt måste kostnaderna vara rimliga i förhållande till nyttan.

Statens roll bör vara att underlätta för enskilda fastighetsägare, ofta ägare av småhus och fritidsfastigheter, att göra rätt. Det behövs nationell rådgivning som den som avser att vidta åtgärder för sitt avlopp ska kunna vända sig till och få råd. Rådgivning gör det enklare för fastighetsägare att göra rätt. Man kan också studera hur andra länder, inte minst grannlandet Finland, har hanterat samma utmaningar.

När det gäller lösningarna och konsekvenserna bör man beakta de särskilda förutsättningarna för boende och företag på landsbygden och i glesbygd. Det är ju klart att utmaningarna i en tätbebyggd kommun som Sundbyberg är av en annan art, vilket också tidigare talare har varit inne på. Där är det tätheten och nyproduktionen som ökar belastningen på systemet. Men för att människor ska kunna bo i hela landet, även i landsbygd och glesbygd, måste våra system och beslut beakta deras verklighet.

Fru talman! Jag väntar med stort intresse på svaret på den skriftliga fråga som jag har ställt till miljö- och klimatminister Per Bolund om just enskilda avlopp. Jag hade hoppats att det skulle ha kommit fram till den

här debatten. Men det finns all anledning att återkomma. Frågan berör väldigt många människor.

Fru talman! Jag ska avsluta med att tala om Östersjöns stora miljöproblem. Döda havsbottnar saknar syre, vilket innebär att miljön blir obeboelig för havets djur. Övergödningen i Östersjön skapar stora algblomningar. Det ger stora mängder alger som sjunker till havsbotten när de dör och förbrukar syre under nedbrytningsprocessen.

Våra insatser för att skapa förutsättningar för ett renare Östersjön är alldeles nödvändiga. Det kräver också politiskt engagemang och politiska beslut. Liberalerna vill gärna fokusera på forskning inriktad på att hitta lösningar för att syresätta döda havsbottnar. Det arbetet behöver fortsätta och göras tillsammans med andra inom EU, för att vi ska få ett renare Östersjön.

Anf. 194 MARKUS SELIN (S):

Fru talman! Inledningsvis har jag ett meddelande om att miljö- och jordbruksutskottets förste vice ordförande Maria Gardfjell från Miljöpartiet inte är här för att delta i denna debatt. Det beror på läget i samhället och på att hon vill minimera resandet.

Fru talman! En god minnesregel är att vi överlever i tre veckor utan mat, i tre timmar utan skydd mot naturens krafter, i tre minuter utan syre och i tre dagar utan vatten. I dag talar vi här i kammaren om vårt vatten då vi behandlar miljö- och jordbruksutskottets betänkande 11 om vattenvård.

Det är viktigt att vi värnar luft, mark och vatten som en helhet, eftersom föreningarna förr eller senare hamnar i vattnets kretslopp. Av Sveriges 16 miljö kvalitetsmål handlar hälften på ett eller annat sätt om vatten. Även här i Sverige påminns vi tyvärr emellanåt om skörheten i kretsloppen då gifter hittas i vårt vatten eller när vi ställs inför risken för torka och vattenbrist.

Bättre miljö, renare vatten och hav och en ambitiös klimatomställning som alla i hela landet kan vara med på är en självklarhet för oss socialdemokrater.

Vi socialdemokrater vill att våra hav och sjöar ska klaras från försurning. Vi vill att gifter och plast inte ska spridas i havet. Vi vill se att vårt rena dricksvatten får ett ökat skydd. Vi vill se fortsatta kraftfulla åtgärder mot övergödning och bottendöd. Vi vill ta fram nya metoder för att minska läkemedelsresterna i avloppsvatten.

Det är därför bra att vår socialdemokratiskt ledda regering inför i år ökade anslagen för åtgärder för havs- och vattenmiljö med 105 miljoner kronor, vilket beräknas öka med 100 miljoner kronor nästa år.

Det är därför bra att återskapandet av våtmarker och återvätning av dikade torvmarker fortgår. Detta bidrar till många stora positiva effekter när det gäller både klimatet, biologisk mångfald, minskad övergödning, balanserade vattenflöden och tillskott till vårt grundvatten. Regeringen ökade därför inför i år satsningarna på åtgärder för värdefull natur med 350 miljoner kronor, och detta beräknas öka med 325 miljoner kronor nästa år och 100 miljoner kronor 2023.

Uppgradering av våra avloppsreningsverk så att de kan ta hand om läkemedel och andra svårnedbrytbara ämnen är bra. Satsningen på avancerad rening förstärks med ytterligare 75 miljoner kronor i år och nästa år.

Fru talman! Miljögifter från förorenade områden kan spridas vidare i hav och vatten och utgöra ett hot mot vårt dricksvatten. Längs Sveriges kust finns också hundratals vrak som innehåller miljöfarliga ämnen, varav ett trettiotal utgör en akut miljöfara och riskerar att läcka. Förorenade områden och miljöfarliga vrak riskerar att hota människors hälsa, den biologiska mångfalden samt havs- och vattenmiljön.

Förorenade områden och sediment ska saneras och de mest akut miljöfarliga vraken hanteras. Den socialdemokratiskt ledda regeringen gör därför en satsning på 350 miljoner kronor 2021 för att öka takten i arbetet med sanering av de mest förorenade miljöskulderna på land, i hav och i vatten. Det här är bra.

Januariavtalet och fyrpartiuppgörelsen mellan Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Liberalerna och Centerpartiet innehåller också flera punkter som berör vatten på ett eller annat sätt. Det handlar om kemikalier, grön teknik och cirkulär ekonomi.

Januariavtalets punkt om hur spridningen av mikroplaster ska förhindras bör även nämnas. Detta ska bland annat ske genom förbud mot mikroplaster i fler produkter och minimerande av onödiga plastartiklar. Flera förslag och resultat har redan redovisats, och arbetet fortgår. Detta arbete engagerar också fler och fler, och fler universitet och myndigheter är, som man brukar säga, på bollen.

Det är därför även bra att regeringen i den forskningspolitiska propositionen aviserade ett uppdrag till Formas att genomföra ett 10-årigt nationellt forskningsprogram om hav och vatten. Här satsas bland annat 210 miljoner kronor de närmaste fyra åren. Det är grundläggande och av stor vikt att det finns korrekta och tillförlitliga data och kunskap för att kunna vidta relevanta och effektiva åtgärder. Vi vet nämligen att om bestämmelser och regler ska ändras med effekt behövs vetenskapliga underlag, tilltro till upprättade processer, samråd med andra medlemsländer och ofta beslut i EU. Det är en praxis och en ordning som har gagnat oss och som vi i fortsättningen ska värna.

Fru talman! Angående vårt vatten och EU vet vi att vatten är gränsöverskridande, och gemensamma utmaningar löser vi bäst tillsammans. Som socialdemokrat vill jag att EU ska ta en ledarroll i världen med en ambitiös klimat- och miljöpolitik, vilket även gäller vårt vatten. Här kan och ska Sverige ta ledarrollen inom EU.

Fru talman! Vi har länge tagit friska vatten och hav för givet. Jag och vi socialdemokrater jobbar hårt för friska vatten och hav, för våra barn och barnbarn. Vi vill se stabila kretslopp för vatten och en stabil dricksvattenkedja från grundvatten till tappkran även i framtiden.

Vi klarar oss, fru talman, i tre dagar utan vatten, i tre veckor utan mat men bara i tre sekunder utan hopp. Det finns hopp.

Avslutningsvis vill jag yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 195 BETTY MALMBERG (M) replik:

Fru talman! Tack, Markus Selin, för ett intressant anförande! Jag tror inte att Markus Selin missade en enda positiv punkt som kan tas upp när det gäller vatten. Jag tror att alla kan skriva under på att vi vill ha en fantastisk havsmiljö och rent dricksvatten, och det har vi andra också talat om i talarstolen.

Men något som Markus Selin undviker att svara på är *hur* man ska göra. Markus Selin återkommer till en budget, och den handlar om 105 miljoner ytterligare jämfört med förra året. Med detta skulle man göra allt. Men jag skulle vilja uppmärksamma Markus Selin på att det som står i budgetpropositionen om dessa pengar handlar om att de ska gå till att korrigera de nya moderna miljövillkoren för vattenkraft. Markus Selin skakar på huvudet, fru talman, men jag har papperet från budgetpropositionen här och kan visa det för Markus Selin.

Vi är överens om att vi bör öka takten i saneringsarbetet. Därför tycker jag ändå att vi bör ställa frågan. Något som har nämnts i debatten är nämligen gifttunnor fyllda med kvicksilver – 23 000 gifttunnor, varav man har bärgat 3 600. Markus Selin är civilingenjör och borde känna till att metalliskt kvicksilver kan övergå i organisk fas och metyleras och på det viset gå högt upp i näringsväven.

Hur kan ni, Markus Selin, tillåta att detta får fortgå? Denna fråga har varit uppe under hela mandatperioden, men ingenting har gjorts.

Anf. 196 MARKUS SELIN (S) replik:

Fru talman! Jag tackar Betty Malmberg för hennes engagerade replikinledande. Vi socialdemokrater har knappast, försynt sagt, något att skämmas över i detta läge. Vi socialdemokrater sätter mål och tillsätter medel.

Om ledamoten Betty Malmberg försöker få denna debatt om vårt vatten att handla om vattenkraft och påstå att det är dit medlen går är detta helt fel. Precis som jag nämnde i mitt inledande anförande tillsätter regeringen bara i år 105 miljoner kronor för åtgärder för havs- och vattenmiljön. För åtgärder för värdefull natur, alltså egentligen våtmark, som i sin tur hjälper vårt grundvatten och vår havs- och miljöställning, tillsätts 350 miljoner kronor. Och, som vi sa, för miljögifter, sediment och liknande, vilket har varit uppe tidigare i våra anföranden, och alla dessa vrak tillsätts 350 miljoner kronor. För avancerad rening i våra kommande avloppsreningsverk tillsätts 75 miljoner kronor.

Och regeringen har, precis som Betty Malmberg tacksamt lyfte i sitt inledande anförande, lagt fram en forskningspolitisk proposition som sträcker sig tio år framåt i tiden, inriktad på hav och vatten. Där tillsätts 210 miljoner kronor för de fyra första åren. Inget av detta handlar om vattenkraft, Betty Malmberg. Det är reell politik och satsning.

Anf. 197 BETTY MALMBERG (M) replik:

Fru talman! Jag tackar för svaret. Jag är ledsen att göra Markus Selin besviken, men fakta är att läsa i budgetpropositionen för 2021. Jag kan överlämna den till Markus Selin efteråt. Pengarna är anslagna för att modernisera miljövillkoren för vattenkraften.

Markus Selin talar gärna budget. Han talar mycket om pengar, och helst ska man ju vara den som satsar mest. Men den här gången, Markus Selin, är det väl ändå Moderaterna som satsar mest pengar på havsmiljön. Det hoppas jag att vi kan vara överens om, eller behöver jag lämna över papper på det också?

Vi satsar faktiskt 250 miljoner på vatten under tre års tid. Det gör vi därför att detta är en så angelägen fråga för oss, för livet, för kommande generationer och för alla ekosystem som kan finnas.

Det är också viktigt att man till exempel ska ha möjlighet att bärga gifttunnorna, så att vi inte får metylkvicksilver som vandrar upp i näringsväven och kanske kan förstöra havsörnarnas chans att lägga ägg. Den möjligheten finns, men Markus Selin undviker att prata om den.

En annan fråga som jag skulle vilja ta upp här handlar om återvätning av dikade torvmarker. I dag finns det faktiskt torvutvinning i de här markerna – torv som går åt till 380 000 skogsplantor. Då går det inte att återvätta alltihop. Det kan finnas andra finesser att göra innan man återställer torvmakterna. Har ni tänkt på det?

Anf. 198 MARKUS SELIN (S) replik:

Fru talman! Jag tackar Betty Malmberg för kloka och rappa frågor och svar.

En sak ska jag ge Betty Malmberg, och det är att det är första gången på mycket lång tid som Moderaterna matchar den socialdemokratiska ledda regeringens budgetar när det gäller utgiftsområde 20 i allmänhet och även Moderaternas syn på vatten och hav. Det är bra.

Tillbaka till rökridåerna, efter att ha varit lite tacksam mot Moderaterna, fru talman. Återigen: Den socialdemokratiska regeringen har lagt 105 miljoner kronor på havs- och vattenmiljö, 350 miljoner kronor på värdefull natur och våtmark, 75 miljoner kronor på avancerad rening och 350 miljoner kronor på saneringsarbete.

Jag ska påminna Betty Malmberg om att det fanns någonting att ta igen även inför budgetpropositionsåret 2021. Det lades nämligen fram en budget här i kammaren som ibland kallades för en servettskiss. Det var budgetpropositionen för 2019, som bifölls här av bland andra moderater, kristdemokrater och sverigedemokrater. Det var ett dråpslag mot svensk havs- och vattenpolitik. Om Betty Malmberg får tillfälle någon annan gång här i kammaren kan hon eller andra moderater förklara hur ni tänkte då.

Anf. 199 NINA LUNDSTRÖM (L) replik:

Fru talman! Ja, Markus Selin, jag delar helt uppfattningen att det finns oerhört fina satsningar som görs inom januarisamarbetet: våtmarkssatsningarna, satsningarna på rening av vattnet, en strategi för att se över läkemedelsrester och mycket annat. Jag tycker att det är ett fantastiskt arbete som förhoppningsvis kommer att ge stora resultat, inte bara ur miljösynpunkt utan även ur klimatsynpunkt.

En fråga som jag tog upp i mitt anförande handlar väldigt mycket om ett annat perspektiv på våra vattensystem och avloppssystem. Det handlar egentligen om den lilla människans situation när vi politiker försöker göra världen så mycket bättre. Vi använder ofta systemtänk, därför att vi behöver de här systemen för att det ska fungera. Men ibland är det så att fastighetsägare inte riktigt passar in i vårt systemtänk.

Med tanke på att propositionen inte har kommit om enskilda avlopp och om vattentjänsterna, vilken ska bringa någon form av klarhet i de här frågorna, undrar jag hur Markus Selin ser på förhållandet att vi har de storskaliga lösningarna som passar för tätorterna men inga lösningar för människor som bor på landsbygd och i glesbygd. Även i Stockholmsregionen har vi landsbygd och glesbygd.

Med tanke på det som vi nu har hört om kostnaden för att investera, ungefär 23 miljarder på årsbasis, undrar jag hur Markus Selin och Social-

demokraterna ser på åtgärder som underlättar för fastighetsägare som har små, enskilda avlopp att få en lösning som fungerar för både dem och för samhället i stort.

Prot. 2020/21:87

3 mars

Vattenvård

Anf. 200 MARKUS SELIN (S) replik:

Fru talman! Tack, Nina Lundström, för bra frågor!

Om man som fastighetsägare bor i det som vi skulle kunna kalla för svensk glesbygd eller där fastighetsvärdet är ganska lågt blir en investering i ett enskilt avlopp en stor del av hela fastighetens värde. Jag har full respekt för alla som befinner sig i den eventuella situationen.

Precis som Nina Lundström lyfte fram är det en budgetproposition på väg. Den skulle ha kommit i dagarna, men jag kan inte säga exakt vilket datum den kommer. Den kommer efter en ganska omfattande och enligt min mening väldigt välskrivna utredning som heter, som Nina sa, *Vägar till hållbara vattentjänster*. Den lyfter fram många bra exempel på vad som komma skall.

Jag vill inte förekomma budgetpropositionen men vill ändå påminna om alla de av riksdagen 16 fastställda miljö kvalitetsmålen. Det är en målkonflikt om vi ska nå målet Ingen övergödning samtidigt som vi har enskilda avlopp. Inte alla men en del av alla dessa låt oss säga 150 000 enskilda avlopp läcker för mycket näringsämnen ut där vi inte vill ha dem. Därför blir det ett problem att nå målet Ingen övergödning, som är ett av 16 miljö kvalitetsmål, utan att dessa enskilda avlopp åtgärdas, helt enkelt.

Anf. 201 NINA LUNDSTRÖM (L) replik:

Fru talman! Det centrala här tycker jag är frågan om avloppen är godkända ur miljösynpunkt eller inte. Det borde vara den absolut viktigaste frågan, oavsett vilken typ av lösningar vi skapar.

Jag bor i en kommun som är exceptionellt tätbebyggd. Där är det en annan typ av utmaningar med tanke på stora regnmängder och en hög belastning på gamla avloppssystem. Icke förty kan jag också ha en stor respekt för dem som kämpar med sin tillvaro i landsbygd och glesbygd. Att kunna få till stånd kommunalt va överallt tror jag är en väldigt stor utmaning, även om jag är den första att säga att jag naturligtvis tycker att det vore bra.

Om vi ska försöka hitta andra typer av lösningar är jag mån om att fundera på hur vi som beslutsfattare kan bidra till att dessa lösningar kommer fram. Som jag tog upp handlar det om kunskap om den nationella rådgivningen och vart en fastighetsägare ska vända sig för att få opartisk kunskap om vad som är godkänt.

Det andra är: Om en lösning av något skäl underkänns för att den inte fungerar, vem är det då som ska ha bevisbördan för att det inte fungerar?

Det tredje är den nya kunskapen, som några talare också har varit inne på. Hur får vi beslutsfattare god kunskap om hur det egentligen förhåller sig sett till miljöbelastningen, exempelvis i frågan om markretention och mycket annat?

Vad jag far efter är att försöka hitta ett system som gör att man oavsett var man bor i landet ska få goda förutsättningar att bidra i miljöarbetet men också få rimliga lösningar. Det är egentligen den frågan som jag tycker att det är viktigt att få svar på.

Hur ser Markus Selin på frågan om kunskap? Det är ju steg ett.

Anf. 202 MARKUS SELIN (S) replik:

Fru talman! Jag tackar Nina Lundström för bra inlägg och frågor.

Jag börjar där Nina Lundström slutade. I utredningen om hållbara vattentjänster lyfts just kunskapen tydligt upp. Det handlar till exempel om bättre avloppsrådgivning till fastighetsägare. Det är en stor del i detta. Vilka val kan man göra när man ska byta, justera och så vidare.

Jag gillar Nina Lundströms ansats, för som Nina Lundström lyfte fram finns det gott om tekniska lösningar. Vi har en palett av olika lösningar. Det är därför svårt att ge ett svar på en enskild lösning i detta.

Återigen: Propositionen kommer eventuellt i dagarna. Den som väntar på något gott väntar aldrig för länge.

Låt mig lyfta fram något som ännu inte kommit fram i replikskiftet. Alla fastigheter blir inte lågvärderade av detta. En investering kan öka värdet på hela fastigheten. Det kan lätt låta i debatten som att detta blir en börda för en stor massa, men en ganska stor del av fastighetsägarna gör en sjyst uppdatering och investering och därmed ökar värdet på hela fastigheten.

Anf. 203 KJELL-ARNE OTTOSSON (KD) replik:

Fru talman! I känd stil stod Markus Selin i talarstolen och skröt över regeringens satsningar. Den stilen har jag lärt mig att känna igen efter de två och ett halvt åren vi har suttit i samma utskott.

Men det ämne som enligt min uppfattning har tagit upp mest talartid här i kväll berörde Markus Selin inte i någon högre grad i sitt anförande, nämligen det som kollegan Nina Lindström nyligen var uppe och debatterade, de enskilda avloppen.

När detta har diskuterats har regeringen gömt sig bakom utredningen om hållbara vattentjänster och att en proposition är på väg. Men Socialdemokraterna måste väl ha en egen åsikt i frågan, tänker jag, och den hade varit lite intressant att höra.

Som det är nu har många enskilda kommunala tjänstemän stor makt och kan tyvärr ställa till det enormt för fastighetsägare i dessa frågor. Och i den dom jag refererade till säger mark- och miljödomstolen att det nu är upp till kommunerna.

Kan Socialdemokraterna och regeringen tänka sig att förtydliga lagen i så fall? Även om mark- och miljödomstolen har sagt så står det klart att man inte alltid har dömt så tidigare. Kan regeringen tänka sig att tydliggöra detta i kommande lag?

Anf. 204 MARKUS SELIN (S) replik:

Fru talman! Jag tackar Kjell-Arne Ottosson för frågan.

Jag kan inte svara på en enskild fråga om ett enskilt fall. Men det är intressant, och precis som jag och ledamoten Nina Lundström var inne på tidigare om enskilda avlopp kan jag inte så mycket mer än upprepa vad som försiggår ute i Sverige.

Vi har 16 miljö kvalitetsmål som är fastställda i riksdagen. Hälften av dem handlar om vårt vatten, och ett av dem är Ingen övergödning. Vi vet att det finns ungefär 150 000 enskilda avlopp runt om i Sverige, och en del av dem läcker. Vi måste komma åt onödigt näringsläckage, för annars kommer vi inte att nå de mål som är satta av riksdagen.

Anf. 205 KJELL-ARNE OTTOSSON (KD) replik:

Fru talman! Jag är helt enig med Markus Selin om att de avlopp som läcker och är skadliga måste åtgärdas. Men i dag görs detta schablonmässigt, och bland annat skyller man på ålder. Men domen visar att det kan man inte längre göra. Bara för att trekammarbrunnen är från 1972 ska den förbättras, och det spelar ingen roll om den fortfarande är fullt fungerande och utan näringsläckage.

Detta ställer till stora bekymmer på landsbygden, och som jag sa i mitt anförande kan det kosta uppemot 200 000 för en enskild markägare att ta hand om detta. Tyvärr har vi exempel på där gamla människor har varit tvungna att flytta från sitt hem eftersom de inte har råd att bättra på avloppet. Vi vill möjliggöra för dem som saknar medel att kunna bo kvar.

Socialdemokraterna brukar slå sig för bröstet när det gäller solidaritet. Finns den solidariteten även för dessa mindre bemedlade på landsbygden som har ett enskilt avlopp som är utdömt?

Anf. 206 MARKUS SELIN (S) replik:

Fru talman! Jag tackar Kjell-Arne Ottosson för den eventuella fråga jag snappade upp.

Återigen: Hälften av våra 16 fastställda miljökvalitetsmål handlar om vatten. Ett av dem är Ingen övergödning.

Vi har en tydlig målkonflikt i detta. Vi måste stoppa onödigt läckage från enskilda avlopp, och en proposition är som sagt på gång.

Fru talman! Jag kan inte sluta fundera på hur Kristdemokraterna egentligen resonerar. Jag har full respekt för vurmen för enskilda avlopp, för det är en viktig fråga. Men Kristdemokraterna vill lägga ned Havs- och vattenmyndigheten med argumentet att man inte hanterar enskilda avlopp.

När vi precis har gått in i det av FN utlysta decenniet för havs- och vattenforskning vill Kristdemokraterna lägga ned Havs- och vattenmyndigheten, som instiftades av bland andra Kristdemokraterna för nio år sedan. Man ger det inte en andra chans, utan det är pang bom.

Nästa gång vi möts i kammaren vill jag gärna höra hur Kristdemokraterna resonerar kring att lägga ned en hel myndighet på grund av att man inte kan lösa frågan om enskilda avlopp.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 4 mars.)

§ 23 Bordläggning

Följande dokument anmäldes och bordlades:

Motioner

med anledning av skr. 2020/21:86 Riksrevisionens rapport om Trafikverkets drift och underhåll av järnvägar

2020/21:3867 av Patrik Jönsson m.fl. (SD)

2020/21:3869 av Maria Stockhaus m.fl. (M)

2020/21:3872 av Anders Åkesson och Helena Gellerman (C, L)

§ 24 Anmälan om interpellationer

Följande interpellationer hade framställts:

den 2 mars

2020/21:518 Postservice på landsbygden

av *Lars Beckman* (M)

till statsrådet *Anders Ygeman* (S)

2020/21:519 Ungas möjlighet till en egenägd bostad

av *Lars Beckman* (M)

till statsrådet *Märta Stenevi* (MP)

2020/21:520 Handläggningstider i förrättningsverksamheten

av *Lars Beckman* (M)

till statsrådet *Märta Stenevi* (MP)

§ 25 Anmälan om frågor för skriftliga svar

Följande frågor för skriftliga svar hade framställts:

den 2 mars

2020/21:2030 Insamling av personuppgifter från besökare till myndigheters webbplatser

av *Björn Söder* (SD)

till statsrådet *Anders Ygeman* (S)

2020/21:2031 Konsekvenser av fossilfri ståltillverkning i norra Sverige

av *Hans Wallmark* (M)

till statsrådet *Anders Ygeman* (S)

§ 26 Anmälan om skriftliga svar på frågor

Skriftliga svar på följande frågor hade kommit in:

den 2 mars

2020/21:1880 Översyn av miljödifferenteringen av farledsavgifter

av *Anders Hansson* (M)

till infrastrukturminister *Tomas Eneroth* (S)

2020/21:1882 Utredning av Sjöfartsverkets verksamhets- och finansieringsform

av *Anders Hansson* (M)

till infrastrukturminister *Tomas Eneroth* (S)

Sammanträdet leddes
av talmannen från dess början till och med § 13 anf. 33 (delvis),
av andre vice talmannen därefter till och med § 14 anf. 65 (delvis),
av talmannen därefter till ajourneringen kl. 14.52,
av tredje vice talmannen därefter till och med § 19 anf. 139 (delvis),
av andre vice talmannen därefter till och med § 21 anf. 156 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter till och med § 22 anf. 192 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till dess slut.

Vid protokollet

CHARLOTTE RYDELL

/Olof Pilo

Innehållsförteckning

§ 1 Justering av protokoll	1
§ 2 Avsägelse.....	1
§ 3 Anmälan om kompletteringsval	1
§ 4 Utökning av antalet suppleanter	2
§ 5 Val av extra suppleant.....	2
§ 6 Anmälan om fördröjda svar på interpellationer	2
§ 7 Ärenden för hänvisning till utskott	3
§ 8 Ärenden för bordläggning	4
§ 9 Redovisning av användningen av hemliga tvångsmedel under 2019	4
Justitieutskottets betänkande 2020/21:JuU18.....	4
(Beslut fattades under § 18.)	4
§ 10 Kompletterande bestämmelser med anledning av den nya EU-förordningen om spritdrycker och EU:s tillträde till Genèveakten	4
Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2020/21:MJU7	4
(Beslut fattades under § 18.)	4
§ 11 Uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen.....	4
Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU28	4
Anf. 1 KRISTINA NILSSON (S)	4
Anf. 2 MATS SANDER (M)	6
Anf. 3 KRISTINA NILSSON (S) replik	7
Anf. 4 MATS SANDER (M) replik	7
Anf. 5 KRISTINA NILSSON (S) replik	8
Anf. 6 MATS SANDER (M) replik	8
Anf. 7 CARINA STÅHL HERRSTEDT (SD).....	8
Anf. 8 SOFIA NILSSON (C).....	9
Anf. 9 KARIN RÅGSJÖ (V)	10
Anf. 10 KRISTINA NILSSON (S) replik	12
Anf. 11 KARIN RÅGSJÖ (V) replik	12
Anf. 12 KRISTINA NILSSON (S) replik	13
Anf. 13 KARIN RÅGSJÖ (V) replik	13
Anf. 14 MICHAEL ANEFUR (KD).....	14
Anf. 15 BARBRO WESTERHOLM (L)	14
Anf. 16 NICKLAS ATTEFJORD (MP).....	15
(Beslut fattades under § 18.)	16
§ 12 Språkplikt – deltagande i vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) för rätt till försörjningsstöd.....	16
Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU21	16
Anf. 17 LORENA DELGADO VARAS (V)	16
Anf. 18 MATS WIKING (S).....	18
Anf. 19 JOHAN HULTBERG (M)	19
Anf. 20 LORENA DELGADO VARAS (V) replik	21
Anf. 21 JOHAN HULTBERG (M) replik	21
Anf. 22 LORENA DELGADO VARAS (V) replik	22
Anf. 23 JOHAN HULTBERG (M) replik.....	22

Anf. 24	LINDA LINDBERG (SD)	23
Anf. 25	ALIREZA AKHONDI (C)	24
Anf. 26	MICHAEL ANEFUR (KD)	25
Anf. 27	LINA NORDQUIST (L)	26
Anf. 28	LORENA DELGADO VARAS (V) replik	27
Anf. 29	LINA NORDQUIST (L) replik	27
Anf. 30	LORENA DELGADO VARAS (V) replik	28
Anf. 31	LINA NORDQUIST (L) replik	28
Anf. 32	NICKLAS ATTEFJORD (MP)	28
	(Beslut fattades under § 18.)	29
§ 13	Möjlighet till betyg från årskurs 4	29
	Utbildningsutskottets betänkande 2020/21:UbU9	29
Anf. 33	KRISTINA AXÉN OLIN (M)	29
Anf. 34	PATRICK RESLOW (SD)	30
Anf. 35	DANIEL RIAZAT (V)	32
Anf. 36	GUDRUN BRUNEGÅRD (KD)	33
Anf. 37	DANIEL RIAZAT (V) replik	34
Anf. 38	GUDRUN BRUNEGÅRD (KD) replik	34
Anf. 39	DANIEL RIAZAT (V) replik	35
Anf. 40	GUDRUN BRUNEGÅRD (KD) replik	35
Anf. 41	LINUS SKÖLD (S)	35
Anf. 42	DANIEL RIAZAT (V) replik	37
Anf. 43	LINUS SKÖLD (S) replik	37
Anf. 44	DANIEL RIAZAT (V) replik	38
Anf. 45	LINUS SKÖLD (S) replik	38
Anf. 46	NIELS PAARUP-PETERSEN (C)	38
Anf. 47	DANIEL RIAZAT (V) replik	40
Anf. 48	NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik	40
Anf. 49	DANIEL RIAZAT (V) replik	40
Anf. 50	NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik	41
Anf. 51	ROGER HADDAD (L)	41
Anf. 52	DANIEL RIAZAT (V) replik	43
Anf. 53	ROGER HADDAD (L) replik	43
Anf. 54	DANIEL RIAZAT (V) replik	44
Anf. 55	ROGER HADDAD (L) replik	44
Anf. 56	ANNIKA HIRVONEN (MP)	45
	(Beslut fattades under § 18.)	46
§ 14	Extra ändringsbudget för 2021 – Vissa ändrade regler inom sjukförsäkringen	47
	Finansutskottets betänkande 2020/21:FiU41	47
Anf. 57	ÅSA WESTLUND (S)	47
Anf. 58	MARIA MALMER STENERGARD (M)	49
Anf. 59	ÅSA WESTLUND (S) replik	51
Anf. 60	MARIA MALMER STENERGARD (M) replik	51
Anf. 61	ÅSA WESTLUND (S) replik	52
Anf. 62	MARIA MALMER STENERGARD (M) replik	53
Anf. 63	JULIA KRONLID (SD)	53
Anf. 64	HANS EKLIND (KD)	55
Anf. 65	MATS BERGLUND (MP)	57
Anf. 66	JULIA KRONLID (SD) replik	59

Anf. 67	MATS BERGLUND (MP) replik	60
Anf. 68	JULIA KRONLID (SD) replik	60
Anf. 69	MATS BERGLUND (MP) replik	61
Anf. 70	IDA GABRIELSSON (V)	62
Anf. 71	JULIA KRONLID (SD) replik	66
Anf. 72	IDA GABRIELSSON (V) replik	66
Anf. 73	JULIA KRONLID (SD) replik	67
Anf. 74	IDA GABRIELSSON (V) replik	67
Anf. 75	BENGT ELIASSON (L)	68
Anf. 76	IDA GABRIELSSON (V) replik	70
Anf. 77	BENGT ELIASSON (L) replik	70
Anf. 78	IDA GABRIELSSON (V) replik	70
Anf. 79	BENGT ELIASSON (L) replik	71
Anf. 80	JULIA KRONLID (SD) replik	71
Anf. 81	BENGT ELIASSON (L) replik	71
Anf. 82	JULIA KRONLID (SD) replik	72
Anf. 83	BENGT ELIASSON (L) replik	72
Anf. 84	RICKARD NORDIN (C)	73
Anf. 85	MARIA MALMER STENERGARD (M) replik	74
Anf. 86	RICKARD NORDIN (C) replik	74
Anf. 87	MARIA MALMER STENERGARD (M) replik	75
Anf. 88	RICKARD NORDIN (C) replik	75
Anf. 89	IDA GABRIELSSON (V) replik	76
Anf. 90	RICKARD NORDIN (C) replik	76
Anf. 91	IDA GABRIELSSON (V) replik	76
Anf. 92	RICKARD NORDIN (C) replik	77
	(Beslut fattades under § 18.)	77
§ 15	Äldre frågor	77
	Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU9	77
Anf. 93	ANN-CHRISTIN AHLBERG (S)	77
Anf. 94	MATS SANDER (M)	79
Anf. 95	ANN-CHRISTIN AHLBERG (S) replik	81
Anf. 96	MATS SANDER (M) replik	81
Anf. 97	ANN-CHRISTIN AHLBERG (S) replik	81
Anf. 98	MATS SANDER (M) replik	82
Anf. 99	CARINA STÅHL HERRSTEDT (SD)	82
	(forts. § 19)	84
	Ajournering	84
	Återupptaget sammanträde	84
§ 16	Återrapportering från informellt möte med EU:s stats- och regeringschefer den 25–26 februari	84
Anf. 100	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	84
Anf. 101	JESSIKA ROSWALL (M)	86
Anf. 102	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	86
Anf. 103	JESSIKA ROSWALL (M)	87
Anf. 104	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	87
Anf. 105	LUDVIG ASPLING (SD)	87
Anf. 106	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	88
Anf. 107	LUDVIG ASPLING (SD)	89
Anf. 108	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	89

Anf. 109	MAGNUS EK (C)	89
Anf. 110	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	90
Anf. 111	MAGNUS EK (C)	90
Anf. 112	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	90
Anf. 113	ILONA SZATMARI WALDAU (V)	91
Anf. 114	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	91
Anf. 115	ILONA SZATMARI WALDAU (V)	92
Anf. 116	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	92
Anf. 117	HAMPUS HAGMAN (KD)	92
Anf. 118	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	93
Anf. 119	HAMPUS HAGMAN (KD)	93
Anf. 120	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	94
Anf. 121	GULAN AVCI (L)	94
Anf. 122	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	94
Anf. 123	GULAN AVCI (L)	95
Anf. 124	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	95
Anf. 125	PYRY NIEMI (S)	95
Anf. 126	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	96
Anf. 127	PYRY NIEMI (S)	96
Anf. 128	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	97
Anf. 129	ANNIKA HIRVONEN (MP)	97
Anf. 130	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	97
Anf. 131	ANNIKA HIRVONEN (MP)	98
Anf. 132	Statsminister STEFAN LÖFVEN (S)	98
Ajournering		98
Återupptaget sammanträde		98
§ 17 Beslut om ärenden som slutdebatterats den 25 februari		99
	SkU16 Förstärkt och förenklad miljöstyrning i bonus- malus-systemet	99
	SkU17 Tillfällig utvidgning av statligt stöd genom nedsatt energiskatt	99
	SfU13 Socialavgifter	99
	SfU14 Medborgarskap	100
	KrU3 Radio och tv i allmänhetens tjänst	101
	UbU8 Studiestöd	101
	NU13 Handelspolitik	103
	NU14 Regional utvecklingspolitik	105
§ 18 Beslut om ärenden som slutdebatterats vid dagens sammanträde		106
	JuU18 Redovisning av användningen av hemliga tvångsmedel under 2019	106
	MJU7 Kompletterande bestämmelser med anledning av den nya EU-förordningen om spritdrycker och EU:s tillträde till Genèveakten	106
	SoU28 Uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen	106
	SoU21 Språkplikt – deltagande i vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) för rätt till försörjningsstöd	106
	UbU9 Möjlighet till betyg från årskurs 4	106

FiU41 Extra ändringsbudget för 2021 – Vissa ändrade regler inom sjukförsäkringen	108
§ 19 (forts. från § 15) Äldre frågor (forts. SoU9)	109
Anf. 133 SOFIA NILSSON (C)	109
Anf. 134 KARIN RÅGSJÖ (V)	111
Anf. 135 MICHAEL ANEFUR (KD)	113
Anf. 136 ANN-CHRISTIN AHLBERG (S) replik	114
Anf. 137 MICHAEL ANEFUR (KD) replik	115
Anf. 138 ANN-CHRISTIN AHLBERG (S) replik	115
Anf. 139 MICHAEL ANEFUR (KD) replik	116
Anf. 140 BARBRO WESTERHOLM (L).....	116
Anf. 141 NICKLAS ATTEFJORD (MP).....	117
(Beslut skulle fattas den 4 mars.)	118
§ 20 Frågor om psykisk hälsa	119
Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU13	119
Anf. 142 ACKO ANKARBERG JOHANSSON (KD)	119
Anf. 143 ULRIKA JÖRGENSEN (M).....	120
Anf. 144 CLARA ARANDA (SD)	122
Anf. 145 JOHANNA JÖNSSON (C)	123
Anf. 146 KARIN RÅGSJÖ (V)	125
Anf. 147 LINA NORDQUIST (L)	127
Anf. 148 ANN-CHRISTIN AHLBERG (S).....	128
Anf. 149 NICKLAS ATTEFJORD (MP).....	130
Anf. 150 NIELS PAARUP-PETERSEN (C)	131
(Beslut skulle fattas den 4 mars.)	131
§ 21 Strategi för den arktiska regionen	132
Utrikesutskottets betänkande 2020/21:UU6.....	132
Anf. 151 HANS WALLMARK (M)	132
Anf. 152 MARKUS WIECHEL (SD)	134
Anf. 153 MAGNUS EK (C).....	135
Anf. 154 ELIN SEGERLIND (V)	137
Anf. 155 LARS ADAKTUSSON (KD)	140
Anf. 156 DIANA LAITINEN CARLSSON (S).....	141
Anf. 157 MAGNUS EK (C) replik	143
Anf. 158 DIANA LAITINEN CARLSSON (S) replik	144
Anf. 159 MAGNUS EK (C) replik	144
Anf. 160 DIANA LAITINEN CARLSSON (S) replik	145
Anf. 161 MARIA NILSSON (L)	145
Anf. 162 CAMILLA HANSÉN (MP).....	146
Anf. 163 Utrikesminister ANN LINDE (S)	148
Anf. 164 HANS WALLMARK (M) replik	150
Anf. 165 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik	151
Anf. 166 HANS WALLMARK (M) replik	151
Anf. 167 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik	152
Anf. 168 LARS ADAKTUSSON (KD) replik	152
Anf. 169 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik	153
Anf. 170 LARS ADAKTUSSON (KD) replik	153
Anf. 171 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik	153
Anf. 172 ELIN SEGERLIND (V) replik.....	153
Anf. 173 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik	154

Anf. 174 ELIN SEGERLIND (V) replik.....	154	Prot. 2020/21:87
Anf. 175 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik	155	3 mars
Anf. 176 MAGNUS EK (C) replik.....	155	-----
Anf. 177 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik	156	
Anf. 178 MAGNUS EK (C) replik.....	156	
Anf. 179 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik	156	
Anf. 180 MARIA NILSSON (L) replik	157	
Anf. 181 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik	157	
Anf. 182 MARIA NILSSON (L) replik	158	
Anf. 183 Utrikesminister ANN LINDE (S) replik	158	
Anf. 184 HÅKAN SVENNELING (V).....	158	
Anf. 185 MAGNUS EK (C) replik.....	162	
Anf. 186 HÅKAN SVENNELING (V) replik.....	163	
Anf. 187 MAGNUS EK (C) replik.....	163	
Anf. 188 HÅKAN SVENNELING (V) replik.....	164	
(Beslut skulle fattas den 4 mars.).....	164	
§ 22 Vattenvård.....	165	
Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2020/21:MJU11	165	
Anf. 189 BETTY MALMBERG (M).....	165	
Anf. 190 MARTIN KINNUNEN (SD)	167	
Anf. 191 MAGNUS EK (C).....	168	
Anf. 192 KJELL-ARNE OTTOSSON (KD).....	170	
Anf. 193 NINA LUNDSTRÖM (L)	173	
Anf. 194 MARKUS SELIN (S).....	175	
Anf. 195 BETTY MALMBERG (M) replik.....	176	
Anf. 196 MARKUS SELIN (S) replik	177	
Anf. 197 BETTY MALMBERG (M) replik.....	177	
Anf. 198 MARKUS SELIN (S) replik	178	
Anf. 199 NINA LUNDSTRÖM (L) replik.....	178	
Anf. 200 MARKUS SELIN (S) replik	179	
Anf. 201 NINA LUNDSTRÖM (L) replik.....	179	
Anf. 202 MARKUS SELIN (S) replik	180	
Anf. 203 KJELL-ARNE OTTOSSON (KD) replik.....	180	
Anf. 204 MARKUS SELIN (S) replik	180	
Anf. 205 KJELL-ARNE OTTOSSON (KD) replik.....	181	
Anf. 206 MARKUS SELIN (S) replik	181	
(Beslut skulle fattas den 4 mars.).....	181	
§ 23 Bordläggning.....	181	
§ 24 Anmälan om interpellationer.....	182	
§ 25 Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	182	
§ 26 Anmälan om skriftliga svar på frågor.....	182	
§ 27 Kammaren åtskildes kl. 21.49.....	183	